

Игор Ташковски

Ненад Танески

РАЗРЕШУВАЊЕ КОНФЛИКТИ И МЕЃУНАРОДЕН ТЕРОРИЗАМ

Рецензенти:

проф. д-р Методија Дојчиновски

проф. д-р Атанас Козарев

проф. д-р Зоран Јовановски

Лектор:

Јордана Шемко – Георгиевска

Компјутерска реализација и дизајн на корица:

Ненад Танески

Издава и печати:

КА ЕЛ ЕС – Принт

Тираж: 500 примероци

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

323.28(100)

341.623:[327.56:323.28(100)

323.28:[2:316.483(5-15)

327.56:341.38

ТАШКОВСКИ, Игор

Разрешување конфликти и меѓународен тероризам / Игор Ташковски,
Ненад Танески. - Скопје : Ка ел ес принт, 2018. - 198 стр. : табели ; 24
см

Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 189-198

ISBN 978-608-4581-41-3

1. Танески, Ненад [автор]

а) Меѓународен тероризам б) Меѓународен тероризам - Разрешување на
конфликти - Преговори в) Меѓународен тероризам - Религиски конфликт -
Блиски Исток г) Конфликти - Разрешување

COBISS.MK-ID 108642826

Игор Ташковски

Ненад Танески

РАЗРЕШУВАЊЕ КОНФЛИКТИ И МЕЃУНАРОДЕН ТЕРОРИЗАМ

Скопје, 2018

ВОВЕД.....	7
1.АСИМЕТРИЧНАТА МОЌ НА СОВРЕМЕНИОТ ТЕРОРИЗАМ	19
1.2. Етимологија и историја.....	24
1.3. Определување на тероризмот	28
1.3.1. Тероризмот како криминал	29
1.3.2. Тероризмот како облик на војна.....	30
1.3.3. Тероризмот како државен механизам.....	32
1.3.4. Одликите и мотивите кои стојат зад терористите.....	33
2.ТЕРОРИСТИЧКИ ОРГАНИЗАЦИИ	45
2.1. Класификација	45
2.2. Поддршка	52
2.3. Методи на делување	53
3. РАЗРЕШУВАЊЕ НА КОНФЛИКТИ	63
3.1. Историја и развој на современите приоди за разрешување конфликти	63
3.2. Решавање конфликти: концепти, поими и модели.....	65
3.3. Приоди за разрешување на конфликтите	70
3.4. Стратегии и методи за решавање на конфликти	75
3.5. Социопсихолошки димензии на меѓународните конфликти	84
3.6. Модели на современите конфликти	86
3.7. Космополитско решавање на конфликти: нов начин на справување со меѓународниот тероризам	87
4. ТРАНСФОРМАЦИЈА НА СОВРЕМЕНИОТ КОНФЛИКТ – ТЕРОРИЗМОТ КАКО ЛЕГИТИМНА СТРАТЕГИЈА И ТАКТИКА.....	91
4.1. Стратешка моќ на меѓународниот тероризам - Исламска држава во контекст	101
4.1.1. Критични способности.....	102
4.1.2. Критични потреби.....	103
4.1.3. Критични слабости	104
4.1.4. Центри на гравитација	106
4.2. Што после ИД - мир или ера на нови конфликти	108
5. МОЖНОСТИ И ОГРАНИЧУВАЊА НА ПРИОДИТЕ ЗА РАЗРЕШУВАЊЕ КОНФЛИКТИ КОН МЕЃУНАРОДНИОТ ТЕРОРИЗАМ	115
6. СТУДИИ НА СЛУЧАЈ	123
6.1. Блискиот Исток – Случајот на Израел и Палестина	125
6.2. Блискиот Исток – Случајот на Авганистан	132
6.3. Блискиот Исток – Случајот на Ирак	139

6.4. Блискиот Исток – Случајот на Сирија.....	147
6.5. Африка – Случаите на Сомалија и Нигерија.....	153
7. ИСЛАМСКАТА ШИЗМА - РЕЛИГИСКИ КОНФЛИКТ НА БЛИСКИОТ ИСТОК	163
7.1. Основите на исламската шизма.....	164
7.2. Секташките конфликти на Блискиот Исток и меѓународниот тероризам	166
7.3. Сунитско-шиитскиот конфликт како закана по меѓународната безбедност.....	169
7.4. Прелевање на заканата од Блискиот Исток кон Европа	172
7.4.1. Ефектот на исламистичката доктрина на имиграција	176
8. ЗАКЛУЧОК	183
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	189

ВОВЕД

По 11 Септември сè се промени. Светот повеќе не е безбеден како претходно, туку спротивно, на секој чекор – и не само во западните демократии – терористичките дејствувања секојдневно се зголемуваат, умираат невини луѓе, се предизвикува голема материјална штета, стравот полека влегува во коски. На сето тоа, од страна на САД и на ЕУ беа преземени бројни оправдани мерки за спречување на тероризмот, но сепак, меѓу другото, се отежнува мобилноста на населението и се ограничуваат слободите на движењето и соработката, се зголемија буџетските и приватните расходи за обезбедување минимална безбедност, а односите помеѓу луѓето во мултикултурните заедници се влошија.

И покрај сите мерки за заштита од тероризмот, денес во споредба со пред десет години, животот е понесигурен и понепријатен. Секојдневно дознаваме дека тероризмот сè повеќе се развива и постојано се бараат методи и средства против таа опасност. Најголема опасност претставува верскиот екстремизам представен во милитантните исламистички организации како Ал Каеда и Исламска држава. Тоа е обележје за меѓународни терористички групи кои во име на исламот и на религијата напаѓаат луѓе и имот насекаде низ светот, каде што ги гледаат своите непријатели. Нивните непријатели не се само припадниците на западната цивилизација со својот капитализам, нивното терористичко дејствување е насочено против секој што им се спротивставува. Тие постојано растат, а особено се успешни во оние исламски држави каде што постојат големи социјални разлики, каде што малубројната елита живее во изобилство, каде што нема влијание од средниот слој и каде што мнозинството луѓе живее во сиромаштија. За бедниот живот на мнозинството вината се бара во велесилите како САД и како оние европски држави што ги поддржуваат. Глобализацијата за секоја исламска држава е проблем, бидејќи го загрозува постојното уредување во државата. Милитантниот исламизам е нетолерантен кон другите култури во своето опкружување, а европската мултикултура ја злоупотребува за исполнување на своите цели. Ниедна мера против меѓународниот тероризам не е насочена против верниците, против исламот. Нашата цивилизација секојдневно покажува толерантен однос кон другите религии и им овозможува на европскиот простор, кој не е нивно изворно поднебје, да го зачуваат својот јазик, вера и култура.

Тероризмот е многу стар феномен кој според историчарите датира уште од античко време, кој во различен степен влијае врз многу региони и општества. Сепак, во ниту еден момент во историјата, меѓународниот тероризам не бил доминантен како во првата деценија на овој милениум, што следи по нападите врз САД на 11 септември, 2001 година. Во овој контекст, не се менува

толку интензитетот на заканата, бидејќи тероризмот кулминира во 1980-тите¹, туку се менува централноста што ја зазема во меѓународните односи. Според резултатите објавени во Индексот на глобален тероризам во 2016 година, динамиката на глобалниот тероризам се менува брзо и овие промени се многу сложени. Современата терористичка активност има флуидна и нестабилна природа која може да се препознае во континуираното интензивирање на тероризмот во некои земји. Осврнувајќи се на податоците презентирани во овој документ, постојат силни докази дека тероризмот е високо концентрирана форма на насилство. Тоа главно се однесува на одредени земји, каде терористичките дејствија ги извршуваат мал број групи. Меѓу анализираните земји во светот, се издвојуваат пет кои имаат најголеми штети од тероризмот. Тоа се: Ирак, Авганистан, Нигерија, Пакистан и Сирија, кои учествуваат со 72% од сите смртни случаи предизвикани од тероризам во 2015-та година. Истиот извештај истакнува дека ИСИС, Боко Харам, Талибанците и Ал Каеда се одговорни за 74% од сите овие смртни случаи.

Денешниот тероризам е транснационален од аспект на причините, операциите и ефектите. Неговите суштински карактеристики ја етаблираат неговата важност во меѓународните односи, бидејќи претставува сосема нова безбедносна закана за државите: ризикот од напад не доаѓа само од други држави (преку војна), туку и од мобилните (транснационален тероризам). Државите го доживуваат овој нов бран на тероризам како загрозувачки за суштинските елементи на нивната сувереност - нивниот капацитет, легитимитет и автономија во рамките на одредена јурисдикција. Оваа сеопфатна закана води до низа последователни одговори, кои вклучуваат предвидување на нови кривични дела во законите, проширени правни дефиниции за тероризам, доделување поголеми овластувања за притвор и апсење, како и подобрување на финансирањето на државните агенции вклучени во борбата против тероризмот. Во светлината на транснационалните елементи, државите, исто така, бараат поблиска прекугранична соработка меѓу владините агенции, особено во полицијата и разузнавачките служби, со цел да се спречи ширењето на тероризмот.

Државите, исто така, реагираат на новите закани со обиди за спречување или осуетување на појавата на идеи кои би можеле да го поддржат терористичкото насилство, започнувајќи иницијативи против радикализација на населението. Ваквите чекори понекогаш се нарекуваат „меки мерки“.

Меѓународниот тероризам апсолутно го пренасочува

---

¹ Постојат различни бази на податоци за терористички инциденти кои значително варираат во нивните извештаи, поради тешкотијата да се „измери“ тероризмот.

вниманието на големите сили и институции во светот, така што ги дефокусира од поддржување на основните развојни прашања, во голем степен насочувајќи ги кон спречување и ограничување на тероризмот. Економските и социјалните прашања се спроведуваат со антитерористичките активности. Тој станува извор на воспоставување на односи на меѓународно ниво. Последица на транснационалниот транзициски тероризам, е тоа што државите се соочуваат со многу меѓусебно испреплетени точки поврзани со одлуката за тоа кога и како да интервенираат.

Првиот сет одлуки се однесува на прашањето каде да се интервенира. Некои западни држави се соочуваат со искушение да интервенираат на меѓународно ниво, со цел да се спречи појавата на терористички групи или да се минимизира ефикасноста на веќе постоечките терористички групи. Ваквата интервенција доаѓа во форма на меѓународна помош, воена помош и обука, како и финансиска и воена поддршка на владите. Сепак, ова претставува и можеен ризик да се даде поддршка на недемократски влади и да се направи вклучување во милитарни активности во спорните места. Вториот сет прашања се поврзани со фактот што тероризмот наметнува страв кај обичните цивили. Ваквите операции, всушност, им одат во прилог на терористичките групи, давајќи им основа да ја форсираат својата агенда, зајакнувајќи ги локалните стравувања од агресивната интервенција од страна на Западот во нивните општества, на кои мораат да се спротивстават. Поради тоа, можеби не е за изненадување што исламистичкиот тероризам, и други видови тероризам, е континуиран извор на загриженост во меѓународните односи.

Како што беше споменато претходно, доказите од теренот покажуваат дека најчестите акции како одговор на тероризмот се воените. Сепак, исто така, покажуваат дека таквите дејства не се доволно ефикасни за да се реши проблемот со тероризмот, па дури и да се искорени терористичкото однесување. Покрај тоа, често пати ваквите акции завршуваат со многу негативни контраефекти, предизвикувајќи дури и подеструктивни и понасилни акции од страна на терористите. Една веројатна причина за ова е природата на самиот тероризам, бидејќи тој претставува мозаик од различни видови на однесувања. Затоа, ако целта на антитерористичката стратегија е да биде ефективна, со долгорочни придобивки за сите страни, треба да се направи многу повеќе од само воена интервенција. Во таа смисла, треба да се разгледаат и специфични приоди за разрешување конфликти насочени кон решавање на сложените и променливи терористички однесувања. Тоа значи да се дејствува истовремено на различни нивоа и во различни домени. Ова е од суштинско значење за регионите и земјите кои се соочуваат со долга историја на тешки и длабоки конфликти.

Иако постојат голем број истражувања за тероризмот, истражувањата за улогата на природите за разрешување конфликти во борбата против тероризмот се сè уште мошне ретки. Постојат различни причини за ова. Имено, се одвива интензивна дебата дали таквите приоди треба да се земат предвид во справувањето со терористите. Честопати, многумина веруваат дека тоа не е вистинскиот начин за справување со тероризмот, бидејќи преговорите со терористите се знак на слабост, ги зајакнуваат нивните позиции и обезбедуваат лажен легитимитет за нивните акции. Освен тоа, се смета дека обемот на активностите на терористите е премногу широк, што ги прави тешко достапни за идентификување на лидерите на терористичките групи и за преговарање со нив. Сепак, искусните преговарачи даваат докази против ваквата позиција, објаснувајќи дека тоа е обично случај кога ситуацијата е неправилно проценета и/или процесот на преговарање се спроведува непрофесионално. Во таа смисла, во криза или за време на конфликт, од суштинско значење е токму поинтензивна комуникација за да успешно се реши конфликтот. Спроведувањето на соодветни преговори значи дека фокусот треба да биде на постигнување на најдоброто можно решение за конфликтот, без да се поткопаат сопствените позиции.

Еден целосно потврден факт, е дека недостатокот на комуникација доведува до зголемување на дистанцирањето, изолацијата, недовербата и омразата меѓу луѓето. Ова, исто така, може да биде причина за насилни терористички напади. Затоа, како што е истакнува статијата „Зборувајќи со терористите“ објавена во New Statesman, *„промената на политиката е стратегија со висок ризик во војната против тероризмот, но Министерството за надворешни работи го оправдува тоа, тврдејќи дека ако се развие дијалог, западните влади ќе имаат поголема можност да влијаат врз насоката во која се движи радикалниот ислам“*. Во глобалната антитерористичка стратегија на ОН, Кофи Анан истакнува пет основни компоненти:

- 1) да се одвратат луѓето од прибегнување кон тероризам или од негова поддршка;
- 2) да се негираат терористичките средства за извршување на напад;
- 3) да се осуетат државите од поддржување на тероризмот;
- 4) да се развие капацитет на државата за победа над тероризмот, и
- 5) да се бранат човековите права.

Медијацијата и дијалогот што ги водат различни меѓународни организации како што се УНДП, УНЕСКО и други, ја поттикнуваат првата спомената компонента. Дијалогот може да помогне да се едуцираат и меѓусебно да се поврзат луѓе од

различни социјални средини, од различни религии и култури. Во таа смисла, Анан потенцира дека приодите за разрешување конфликти во насока на ставање крај на регионалните конфликти, би можеле да бидат многу корисни за намалување на распространетоста на тероризмот. Во исто време, користејќи медијација и дијалог како дел од посложената стратегија за борба против тероризмот, со цел да се спречи идното насилство и да се одвратат поединците од прибегнување кон тероризам, треба постојано да се поддржува.

Во релевантната литература обично постои концептуална разлика помеѓу разрешувањето на конфликти и менаџирањето на конфликти. Понекогаш, дефинициите на овие два концепта се толку некомпатибилни што се чини дека тие никогаш не би можеле да бидат интегрирани. Сепак, некои автори, го преиспитуваат ова наводно несовпаѓање анализирајќи ги слабостите на таквата позиција во промовирањето на мирни приоди кон решавањето на конфликтите. Имено, еден предлог сугерира дека ако решавањето на конфликтите се дефинира како градење на мирот, а менаџирањето на конфликтите како одржување на мирот (како дел од поширокиот концепт наречен култура на мирот), тогаш овие два приода би можеле успешно и ефективно да се интегрираат во антитерористичките стратегии.

Анализирајќи ги приодите за разрешување конфликти можат да обезбедат корисни знаења и стратегии кои би можеле да бидат ефективни во пошироката интервенција против терористичките напади. Во науката, добро е познато дека теоријата станува највредна тогаш кога е поврзана со практичното искуство. Следејќи го веќе споменатиот Индекс на глобален тероризам од 2016 година, како и космополитската перспектива на разрешување конфликти која го дефинира тероризмот како комплексен, повеќеслоен глобален-локален феномен, се анализираат неколку регионални кластери, со цел да се утврди кои приоди за разрешување конфликти најчесто се користат во справувањето со тероризмот на посочените простори, како и кои се резултатите од нивната примена. Споменатите кластери се: Блиски Исток - претставен со Ирак, Авганистан, Сирија и Израел; Африка - претставена со Нигерија и Сомалија. Целта е да се откријат можностите и ограничувањата на приодите за разрешување конфликти како начин за борба против тероризмот во различни контексти.

Терористичкиот напад на 11 септември 2001 година го шокираше меѓународниот систем и ги промени глобалните перспективи и кон заканата од тероризам и кон средствата потребни за негово спречување и сузбивање. Иако мултилатералните инструменти против тероризмот постојат уште од 1960-тите години, досегашниот дострел и потенцијал на терористичките мрежи, како што е Ал Каеда и нејзините приврзаници или подоцнежното појавување на Исламската држава - ИД, претставуваат нова

опасност. Покрај тоа, примамливата идеологија на терористичките групи го проширува својот дострел, наведувајќи некои поединци кои се надвор од директна команда да преземат насилни дејства. Во оваа смисла, токму заканата од ИД се покажа како глобална, повеќеслојна и тешко решлива.

И покрај последиците од транснационалниот тероризам што првенствено се чувствуваат кај муслиманското мнозинство, стравот и свеста за заканите се чувствуваат силно и во Европа и во Северна Америка. Тероризмот е „комуникативен чин“, со кој се прави обид за испраќање на порака што оди подалеку од вистинското уништување на животите и имотот и која треба да ја слушнат три групи на луѓе. Првите се цивилите, локални или глобални, кои се сведоци на настаните. Вторите се владите кои се повикани да одговорат на терористичкото насилство, а третите се потенцијалните поддржувачи кои се привлечени да им се придружат во терористичките акции.

Транснационалните терористички групи се фокусираат на локацијата на напади со цел да пратат широка порака. Важноста на локацијата е прикажана со нападите во Париз во 2015 година, спроведени од поединци кои тврдат дека се верни на Ал Каеда и ИД. Овие напади ја зголемуваат постојаната загриженост за ранливоста на Европа на тероризам. Кратко време по нападите, властите спроведуваат рации за растурање на посебна терористичка ќелија во Белгија поврзана со ИД. Од појавувањето на ИД, многу аналитичари и европски влади изразуваат загриженост за „странските борци“, кои се европски граѓани или жители со муслиманско потекло и кои патуваат во Сирија или Ирак за да се приклучат на терористичката организација. Иако е тешко да се процени прецизниот број муслимани од Европа и од другите западни земји кои се вклучени во конфликтите во Сирија и Ирак, неодамнешните процени на Европол, укажуваат дека можеби се работи за 3.000 до 5.000 лица. Значајни земји членки на ЕУ се Австрија, Белгија, Данска, Франција, Германија, Холандија, Шпанија, Шведска и Велика Британија. Конфликтот во Сирија, исто така, привлекува и борци од земји со голем број муслиманско население на Балканот, како и од Русија.

Иако меѓународните религиозно инспирирани групи извршија малку напади во изминатите години (на пример, шест во 2012 и ниту еден во 2011 година), заканата сепак се смета за сериозна и овие групи се активни, како што е наведено од страна на значаен број на поврзани истраги и апсења. Радикалната исламистичка терористичка закана, исто така, се развива. Профилот на насилни активисти постепено се менува, со зголемување на саморадикализирани и терористички групи. Ова го комплицира проблемот со борбата против тероризмот, бидејќи овие поединци се особено тешки за откривање на почетокот на процесот на

радикализација. Воедно, потребен е поголем мониторинг на онлајн активностите, отворајќи нов фронт во сајбер-просторот. Заканата се развива и во географска смисла. Со оглед на тоа што Авганистан ја губи својата позиција и повик за борците од страна на цихадистите, постои опасност некои од нив, а особено европските цихадисти, да се вратат во Европа и да започнат заговор за нов напад. Авганистан и Пакистан, познати како регионот Афпак, веќе се заменети со регионот Сахел и Сирија како ново жариште за меѓународниот тероризам, со што и јадрото на заканата се преселува поблиску до европските граници.

Меѓународниот тероризам е сложено меѓународно прашање кое треба да се реши со целосно разбирање на природата и обемот на потребата од постоење глобален свет за борба против тероризмот. Различни професионални и социјални групи имаат многу прецизна и значајна улога во борбата против меѓународниот тероризам. Дипломатијата, исто така, игра клучна улога во развојот на овој меѓународен пристап. За да се спроведат политиките против тероризмот, државата има потреба од добро артикулирани механизми и процедури. Меѓународната безбедност преку границите на земјите треба да се надгради за да се промовира и да се намали движењето на терористите низ целата земја, со што се намалува влијанието на тероризмот низ целиот свет.

Меѓутоа, за да биде ефективна антитерористичката стратегија, со долгорочни бенефиции, како што е истакнато на самиот почеток, треба да се направи многу повеќе. Во таа смисла, специфичните приоди за разрешување на конфликти кои имаат за цел решавање на сложени и флукутирачки терористички однесувања, треба да се инкорпорираат во пошироката и посеопфатна интервенција. Сепак, не се согласуваат сите автори околу ваквиот предлог.

Клучниот приговор што го покренуваат оние кои не се ангажираат во преговори со терористите, е тоа што, според нив, преговорите ги легитимизираат терористичките групи, нивните цели и средства. Зборувајќи со нив, само би се поттикнало насилство и би се слабнеела демократијата. Нивната главна поента, понатаму, е дека сложената транснационална структура на одредена терористичка организација доведува до забуни и сомневања во врска со тоа со кого официјалните лица би требало да започнат дијалог. Соочени со повеќеслојна, хоризонтална организација како што е терористичката, дилемата е како официјалните претставници да се вклучат во преговарачкиот процес. Сепак, вистината е дека приодите за решавање на конфликтите може да доведат до воспоставување на мир, дури и со терористите. Тие се сметаат за алтернативен пристап кон прашањето за легитимноста и сложеноста во справувањето со тероризмот. Во таа насока, резултатите од истражувањата на мирот и конфликтите, јасно

посочуваат стратегии кои, всушност, можат да придонесат кон ненасилно решавање на конфликти кои вклучуваат терористичко насилство. Во таа смисла, легитимизацијата на терористичките групи преку разговори може да го трансформира конфликтот и да отвори нови можности за доаѓање до подобра реалност.

Решавањето на конфликтите обично се дефинира како сложен сет на приоди и техники за решавање на конфликти од страна на трети лица. Тој е цврсто поврзан со процесот на мировни операции. Историски гледано, полето на разрешување на конфликти се појавува во периодот на Студената војна, во текот на 1950-тите и 1960-тите години, речиси паралелно со дефинирањето на основните принципи на миротворењето. Тогаш, развојот на нуклеарното оружје и конфликтот меѓу суперсилите изгледаа дека го загрозуваат човечкиот опстанок. Меѓутоа, денес постои уште поголема закана со која се соочува човештвото - онаа на меѓународниот тероризам.

Со текот на времето, мировните операции станаа централни во одговорот на меѓународната заедница во однос на многу комплексни насилни конфликти. Тука се вбројуваат иницијативите преземени во насока на превенцијата (на пример, УНПРЕДЕП во Македонија), интервенциите во активните воени зони (на пример, УНОМИЛ во Либерија, УНПРОФОР во Босна, УНИСОМ во Сомалија) и слично. Следствено на ова, теоретичарите за решавање на конфликти сè почесто им пристапуваат на мировните операции како кон важен инструмент за позитивна трансформација на конфликти. Во оваа смисла, од мировниците, и оние воените и оние цивилните, сè повеќе се бара да ги користат психолошките и комуникациските стратегии во врска со употребата на воена сила. Како што, впрочем, посочува Келман (2007)², новата форма на практика на меѓународно решавање на конфликти, наречена интерактивно решавање на проблеми, се заснова врз социјално-психолошки принципи. Овие начела претставуваат конкретна рамка за анализа на меѓународните конфликти, а особено на меѓународните односи во општи рамки.

Кога станува збор за решавање на конфликтите и за проучување на конструктивните одговори на проблемите предизвикани од насилен етнички конфликт, многу автори прават разлика помеѓу менаџирањето на конфликти и приодите за решавање конфликти. Понекогаш, овие два приоди се дефинирани како некомпатибилни еден со друг.

На пример, Коен и Арноне³ прават разлика помеѓу

---

² Kelman, H.C. (2007). Social-Psychological Dimensions of International Conflict. In: Zartman, W. I. (Ed.). *Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques*. 61-107. United States Institute of Peace

³ Cohen, S.P. & Arnone, H.C. (1988). Conflict Resolution as the Alternative to Terrorism. *Journal of Social Issues*, 44, 2, 175-189

менаџирањето на конфликти и решавањето на конфликти, дефинирајќи го првиот приод како типичен краток опсег во кој владите мора да се ангажираат, а вториот како долгорочен процес, кој мора да вклучува цели општества и замена на контрадикторните односи со кооперативни. Тие понатаму нагласуваат пет принципи кои се развиле од обидите да се олесни разрешувањето на конфликтите на Блискиот Исток. Меѓу нив спаѓаат: зајакнување на идентитетот на секоја од страните, создавање на нови симболи, пренесување на елементите во секоја од конфликтните групи, подобрување на односите во матичната земја и употреба на автохтони трети страни. Овие автори го гледаат невладиното олеснување на решавањето на конфликти, заедно со владината соработка, како вистинска алтернатива на тероризмот.

Сепак, се чини дека претпоставката за основната некомпатибилност помеѓу менаџирањето на конфликтите и разрешувањето на конфликтите не е оправдана, бидејќи е генерално бескорисна во промовирањето на идејата за разрешување на конфликти. Затоа, некои автори (на пр. Рајан, 1990) сугерираат начини како може да се комбинираат двата приоди, со воведување на концептот на мировни операции (препознаен како менаџирање на конфликти) и миротворењето и градењето на мирот (препознаени како разрешување на конфликти). Според Рамсботам, Вудхаус и Миал, соодветните стратегии за решавање на конфликти, како денешните одговори на меѓународниот тероризам, се еден од најсериозните тестови на принципите и приодите кои се користат во општата филозофија за решавање на конфликти. Судејќи според позицијата на космополитско решавање на конфликтите во XXI век, тероризмот се дефинира како комплексен, повеќеслоен глобален-локален феномен. Овие автори наведуваат дека приодите за решавање на конфликтите кои се користат во справување со меѓународниот тероризам, треба да вклучуваат две основни работи. Прво, тие треба да ги покријат сите нивоа (од локално до глобално). Второ, тие треба да добијат соодветен одговор врз основа на релевантните безбедносни стратегии, со цел да се анулира тероризмот и да се применат во поширока политичка рамка која се состои од три стратегии: превентивни (со цел да се истакне дека постои потенцијална основа за избивање на смртоносни конфликти и тероризам), персуазивни (со цел да се убедат релевантните политички групи) и координативни (со цел да се комбинираат сите споменати напори во рамките на чадор-стратегија врз основа на принципот на комплементарност).

Гледајќи наназад во последнава деценија од XXI век, интензивни и брзи промени поврзани со зголемена нестабилност и несигурност се случуваат во многу делови од светот. Почнувајќи од Арапската пролет што прерасна во смртоносни конфликти во некои

арапски земји, преку милитаризираниите судири во Украина, како и влошените односи меѓу Кина и Јапонија, тековните кризи во Северна Кореја, застрашувачките последици од повлекувањето на САД од Авганистан и актуелните терористички напади во Европа, целосно придонесоа кон растот на чувствата на небезбедност и несигурност кај луѓето. Иако некои автори тврдат дека конфликтите се универзални карактеристики на општествата, и денес, меѓународната безбедност се соочува со сериозни предизвици, што доведува до впечаток дека во светот веќе нема безбедно место за живеење. Според Рамсботам, Вудхаус, Миал⁴, теоријата на решавање конфликти се обидува да одговори на ваквиот предизвикувачки контекст со нагласување на современиот космополитски пристап кон решавање конфликти кој се фокусира на „... соодветни хибридни локални- глобални одговори за справување со новата реалност - хибридната мешавина на локални, регионални и глобални конфликти ... наречени транснационален конфликт“.

Природата на терористичкото насилство и нејзината поврзаност со конфликтите неодамна се рedefинирани со приближување на овие два концепта. Помеѓу нив претходно се правеше разлика и се означуваа како вооружени конфликти и тероризам, но сега истите се споени во една позиција. Ова се должи на неколку фактори. Прво, постои побрза процена и усовршување на базите на податоци кои го регистрираат и следат развојот на терористичките напади во светот штом ќе се случат. Второ, се случи драматична промена по 2011 година и почетокот на т.н. Арапска пролет, која резултираше со брутални судири и граѓански војни во некои арапски земји погодени од овие револуции. Таа го отвори патот за неоцихадистичка побуна не само во северниот дел на Африка и на Блискиот Исток, туку и во Нигерија и во Супсахарска Африка. Особено, како што е наведено во Индексот за глобален тероризам, тероризмот најчесто е извршен во одредени земји од страна на мал број групи, меѓу кои се Ирак, Авганистан, Нигерија, Пакистан и Сирија, учествуваат со 72% од сите смртни случаи од тероризмот во 2015 година.

Типологијата на тероризмот би можела понатаму да биде мапирана врз типологијата на конфликтот, која според Стокхолмскиот меѓународен институт за истражување на мирот, се состои од четири главни типови конфликти:

1. меѓудржавни (на пр. Заливската војна 1991),
2. револуција/идеологија (на пр. Египет),
3. идентитет/отцепување (на пр. Курдите) и

---

⁴ Ramsbotham, O. Woodhouse, T. & Miall, H. (2016). *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*. Polity Press.

4. економски/ресурси (на пр. Мексико).

Главната цел на „револуционерниот/идеолошки конфликт“ е да предизвика длабока промена во природата на владата во една држава. Ова може да се направи на различни начини, како, на пример, преку менување на системот (на пример, капитализам во социјализам) или промена на формата на власта (на пример, диктатура кон демократија), или промена на верската ориентација на државата (на пример, од секуларна кон религиозна).

Од друга страна, „конфликтот на идентитети/сецесија“ го вклучува релативниот статус на заедниците во однос на државата и обично подразбира борба за автономија, за отцепување или за контрола.

И на крај, терминот „економски/ресурсен конфликт“, се однесува на меѓуелитни борби за моќ, воени лидери и криминални дејствија насочени кон узурпација, заземање или задржување на државната моќ/ресурси, главно, за понатамошни економски и/или други интереси.

Оттука, „националниот/сепаратистичкиот тероризам“ треба да биде во корелација со типот на конфликт со „идентитет/отцепување“, додека „социјалниот револуционерен тероризам“, „десничарскиот тероризам“ и „верскиот фундаменталистички тероризам“ треба да се анализираат како манифестации на типот на конфликт на револуција/идеологија. Сепак, постојат два типа на тероризам – „државен тероризам“ и „меѓународен тероризам“ - кои не се вклопуваат во оваа типологија на конфликти. Првиот вклучува внатрешна репресија и надворешни акти на тероризам проследени со спонзорирање на тероризмот од страна на државата. Вториот тип се однесува на групите кои не се вкоренети во организации засновани врз национално ниво (како што е Ал Каеда) и чии активисти се меѓународни како според персоналот, така и според целта. Влијанието на меѓународниот тероризам е значително зголемено со појавата на терористичките организации Исламската држава во Сирија и Боко Харам во Нигерија.

Сето погоре споменато отвора нови прашања за тоа како да се одржи безбедноста и стабилноста на национално и на меѓународно ниво? Поконкретно, кои приоди кон решавање на конфликти треба да се искористат во справувањето со терористите и терористичкото однесување? Релевантната литература ги истакнува преговорите, медијацијата и дијалогот како најважни стратегии за разрешување на конфликтите. Сепак, дали овие приоди се доволно ефикасни во борбата против тероризмот? Некои би рекле дека стратегиите за решавање на конфликтите нема што да понудат во областа на смртоносните безбедносни закани кои доаѓаат од фанатичките идеологии. Сепак, петтата генерација професионалци кои работат во полето на

разрешување на конфликти – „космополитите“ - дефинитивно имаат потенцијал за справување со тероризмот и терористичкото однесување повеќе од која било друга генерација на мировници претходно. Ова е така, бидејќи прашањето на културата што стои во центарот на космополитското решавање на конфликти е главното прашање што треба да се разгледа кога се размислува за најефикасните стратегии за решавање на меѓународните конфликти и меѓународниот тероризам.

Како заклучок, ќе се наметне прашањето како да се војува против тероризмот. Дали постои простор за дипломатски преговори, иако знаеме дека преговарањето со терористите е неморално и недозволиво, и е еден од основните темели на секоја демократска концепција за борба против тероризмот. Западните демократии се обидуваат да најдат ефективни стратегии против современиот тероризам, но засега терористичките организации постојано се зголемуваат, а заканата од терористички акции никаде не е исклучена. Покрај западните демократии, така и меѓународните организации, како глобалните (ОН), така и регионалните (НАТО, ОБСЕ, Совет на Европа, ЕУ) се обидуваат да најдат начин да му се спротивстават на најголемото зло на денешницата – тероризмот. Најновата етапа во развојот на тероризмот е што претставува глобална закана. За ова тврдење доволен е податокот дека денес во светот има преку три илјади терористички организации со вкупно 200000 терористи. Создавањето на сè поголем број меѓународни терористички организации и сериозноста на тероризмот како нуклеарна, биолошка и хемиска закана претставува Ахилова петица на нашата цивилизација – смртна опасност за иднината на човештвото. Глобалните закани во целост претставуваат закани на новото време – сериозна опасност за меѓународниот мир и безбедност. Современиот тероризам, кој од ден на ден, зајакнува сè повеќе само ја зголемува таа опасност.

1. АСИМЕТРИЧНАТА МОЌ НА СОВРЕМЕНИОТ ТЕРОРИЗАМ

„Новиот вид тероризам“ го зароби целиот свет, но првенствено САД што ги заведе во некаков вид непрекината воена состојба со светскиот терор којшто не прави никаква разлика помеѓу војниците и цивилите.⁵ 11 Септември е најцрниот ден во долгата, крвава историја на тероризмот. Жртвите, економската штета и шокот беа без преседан. На тој ден претседателот на САД, Џорџ Буш, објави „војна која нема да заврши сè додека не се открие секоја терористичка група на глобален план, не се спречи и не се победи“. Колку и да е 11 Септември без преседан, повикот на војна против тероризмот на Буш не е единствен. Пред сто години, кога еден анархист извршил атентат врз претседателот Вилијам Ме-Кинли во септември 1901 година, неговиот следбеник Теодор Рузвелт повика на истребување на тероризмот каде и да е.

Корените на модерниот тероризам се врзуваат за Русија во 80-тите години на XIX век, за по една декада тој да се појави во Западна Европа, на Балканот и во Азија. Иницијатори на овој бран беа анархистите и нивната првична стратегија. Кампањата на атентати врз истакнати јавни личности беше присвоена од други групи во тоа време, дури и од оние со национални цели на Балканот и во Индија. „Бранот анархисти“ е прво глобално или вистинско меѓународно искуство во историјата: следуваат три слични, консекутивни примери. „Националниот бран“ почна во 1920-тата година на минатиот век и траеше околу четириесет години. Потоа следеше „Бранот на нови леви“, кој речиси исчезна до крајот на XX век, оставајќи зад себе само неколку групи, денес сè уште активни во Непал, Шпанија, Обединето Кралство, Перу и Колумбија. Во 1979 година се појави „Религиозниот бран“. Според шемата на овие три брана, би значело дека тие ќе исчезнат до 2025 година, кога би се родил нов бран.⁶ Искуството на уникатност и упорност на брановите покажува дека теророт е длабоко вкоренет во модерната култура.⁷

Како што стариот бран почна да бледнее, религиозниот бран стапи на сила. Религиозните елементи отсекогаш биле важни во современиот тероризам, бидејќи религиозниот и етничкиот идентитет често се преклопуваат. Американските, македонските, ирските, кипарските, француско-канадските, израелските и палестинските немири го илустрираат овој факт. Во сите случаи

⁵ Котовчевски Митко, „Национална безбедност на Република Македонија“, Д.2, Скопје, 2000, стр. 109

⁶ Што е бран? Тоа е круг од активности во даден временски период кој се карактеризира со експанзија и контракциски фази. Најважна карактеристика е нејзиниот меѓународен карактер. Слични активности се јавуваат во неколку држави, водени од општата доминантна енергија која ги обликува карактеристиките и заемните односи на групите учеснички. Нивните имиња: „Анархист“, „Антиколонијал“, „Нови леви“ и „Религиозни“ ни кажуваат која енергија ги води.

⁷ Кронин, Курт., „Напад на тероризмот елементи на грандиозна стратегија“, Нампрес, Скопје, 2009, стр. 46

единствена цел е да се креира религиозна држава. Исламизмот е во срцето на бранот. Милитантните исламистички групи ги изведоа најважните, најсмртоносните меѓународни напади. Иако не постои директен доказ за нивната поврзаност, хронологијата наведува на тој факт. Еврејските терористи се обидоа да го уништат најсветиот храм на исламот во Ерусалим и започнаа кампања на атентат против палестинските градоначалници. На гробницата на Аврам (Хеброн 1994), еден Евреин убил 29 муслимански идолопоклоници, додека на другата страна на светот, Он Шинрикјо, група комбинирана од будисти, хинду верници и христијани, испушти гас во една подземна станица во Токио (1995) и уби 15 лица, а три илјади беа повредени. Со тоа се создаде страв дека наскоро некои групи ќе посегнат по оружјето за масовно уништување.⁸ Сличен напад ќе се случеше и во Јордан во 2004 година кога терористите беа откриени додека ги преземаа првите чекори за она што им беше планирано како голем напад со хемиско оружје. Доколку успееше овој напад, се претпоставува дека бројот на жртвите би изнесувал од 20000 до 80000 илјади.⁹

Оптимизмот на деведесеттите бил базиран врз многу аспекти на илузија: администрацијата на Клинтон ја дефинирала безбедноста на САД првенствено во однос на одржување на просперитетот. Влијанието на организираниот криминал и корупција на државите во транзиција било прифатено концептуално, но во голема мера било игнорирано, во формулацијата и во имплементацијата на политиката на САД кон Русија, додека пак предизвикот од страна на Ал Каеда и меѓународниот тероризам бил третиран како споредна атракција која не бара особено внимание и без средства. Сепак, илузијата продолжила во првите осум месеци од претседателскиот мандат на Буш. Додека проектилната одбрана се сметала за важна, во најголем дел, континуитетот на претпоставките и принципите биле гледани како главни. Асиметричните закани биле согледани како извор на грижа, но барем имплицитно се сметале за помала грижа од симетричните. Овие илузии биле разбиени на 11 Септември 2001 година. Нападите на Ал Каеда на Светскиот трговски центар и на Пентагон беа најдобар пример на асиметрична војна – 19 мажи, (иако со поддршка од поголема мрежа) беа способни да предизвикаат смрт на околу три илјади луѓе како и огромна материјална и психолошка штета. Како последица, нападите го одбележаа крајот на периодот на оптимизам и почетокот на согледување на светот, кој во XXI век не гледаше со симпатии на американската моќ, како што претходно се претпоставуваше.¹⁰

---

⁸ Кронин, Курт., „Напад на тероризмот елементи на грандиозна стратегија“, Нампрес, Скопје, 2009, стр. 61

⁹ Бејлис, Џон и др., „Стратегија во современиот свет“, Нампрес. Скопје, 2009, стр.196

¹⁰ Бункер, Џ. Роберт, „Не-државни закани и идни војни“, Нампрес, Скопје, 2009, стр.vii

Покрај светските напори да се детектира, да се дезорганизира, да се скрши и да се уништи Ал Каеда, групата преживеала само поради тоа што нејзиното присуство се наоѓало насекаде и поради тоа што децентрализираната мрежа на Ал Каеда работела со групи кои го имале истиот начин на мислење. По акцијата поддржана од САД, од нивните сојузници и од нивните пријатели во Авганистан и во Пакистан, јадрото на Ал Каеда, нејзините организатори на напади, обучувачи, финансиери, агенти и други експерти се преместиле кон зоните без закон во Азија, на Блискиот Исток, во Африка или на Кавказ. Траекторијата на операциите на Ал Каеда по 11 Септември го покажувала нејзиниот капацитет да опстои и да се трансформира. Покрај предвиденото апсење и смрт на јадрото на нејзините претпоследни водачи, идеологијата на универзалниот цихад на Ал Каеда против Западот, ставена во главата на исполитизираниите и на радикализираните муслимани, ја зацементирале нивната поддршка на Ал Каеда.¹¹

Во октомври 2002 година, експертите по тероризам проценија дека постарите членови на Ал Каеда не само што се уште на слобода, туку и дека продолжиле со своите терористички активности. Еластичноста на мрежата на Ал Каеда и преминувањето во послаби терористички операции се покажаа смртоносни, откако во октомври 2002 година, сојузниците на Ал Каеда лансираа мали вооружени напади врз американските вооружени сили кои беа на обука на еден мал остров во близина на Кувајт; детонираа бомби во еден преполн караоке бар во Камбоџа во јужен Пакистан; чамец со експлозив одекна на францускиот танкер со гориво „Лимбург“ на крајбрежјето на Ал Мукала, Јемен; се опустошија идиличните плажи на Бали со автомобил бомба убивајќи над 180 луѓе, како и бомбардирањата во Карачи и во Манила.¹²

По 11 Септември 2001 година, САД станаа епицентар на меѓународната борба против тероризмот. Единствената суперсила или „хиперсила“, Соединетите Американски Држави, по тој ден ја заменија војничката униформа (од Студената војна) со облека на крстоносец, жесток напаѓач на тероризмот. За овој сложен и злокобен развој на тероризмот професорот Митко Котовчевски ќе истакне дека во голема мера тој треба да претставува сериозно предупредување за современите држави кои неминовно треба да се подготват за сите предизвици кои ќе ги продуцира ова зло на иднината.¹³

Политиката ретко претставува игра меѓу еднаквите, а битката за моќ меѓу оние што ја имаат и оние што ја посакуваат според својата природа претставува неизбалансирана битка. Во суштина,

---

¹¹ Шалијан, Жерар. „Историја на тероризмот“, Табернакул, Скопје, 2009. стр. 488

¹² Кронин, О. Курт, „Напад на Тероризмот елементи на грандиозна стратегија“, Нампрес, Скопје, 2009, стр. 100

¹³ Котовчевски М., „Современ тероризам“, Македонска цивилизација, Скопје, 2003, стр. 378

таа е асиметрична. Денес, на почетокот на XXI век, балансот на глобалната сила останува во рацете на западните отворени општества. Сепак, по својата природа, отворените општества се на специфичен начин ранливи во однос на ескалирачката форма на асиметричното политичко насилство. Оваа форма има име. Се нарекува тероризам. Оние што ја спроведуваат го користат стравот за да го уништат силното чувство на безбедност. Користејќи силно адаптибилни методи, почнувајќи од импровизирани експлозивни направи, па сè до примената на авионите како ракети, тие успеваат да го нарушат балансот на силата, во потрага по нивните сопствени политички цели.

Политичкото насилство не е нов феномен. Примената на сила, како средство за постигнување политички цели, претставува основен аспект на политиката од најдревните времиња. Без разлика на тоа дали се спроведува од страна на оние што се на власт, како, на пример, државниот терор од страна на нацистичка Германија или сталинистичка Русија или од страна на оние што бараат политичка промена, како што се, на пример, персиските убијци од XI век или Ал Каеда од современите денови, од страна на слабиот или силниот, примената на сила за постигнување политички цели е и заедничка и природна.

Ако постои победничка формула во која било асиметрична битка, таа се состои во изнаоѓањето и искористувањето на слабоста на непријателот, што е можно порано и почесто. Тоа е формула која е сфатена од страна на кинескиот Сун Цу, германскиот Клаузевиц, мислителите за герилски тактики од XX век, денешните теоретичари на четвртата генерација на војување и спречување бунт и решителниот напад врз Ирак. Едноставно кажано, со зборовите на Самуел Шуберт, се работи за вештина на претворање на нееднаквоста во предност.

Основачите на САД ова добро го разбираа. Нивната комбинирана милиција истапи против британските полициски сили, користејќи ја тактиката „удри и бегај“¹⁴ за максимизирање на победата. Послаби во бројка и вооружување, тие избраа да се борат во индиректни битки, користејќи ги ригидните структури на војската на кралот Џорџ. Тие видоа и искористија асиметрична предност. Нивните дела создадоа нација која за само два века стана доминантна светска сила, додека нивните методи оттогаш станаа „modus operandi“ за речиси секое националистичко, сепаратистичко и револуционерно движење.¹⁵

Во последните 50 години оваа стратегија прерасна во тренд. Во битките меѓу слабите и силните, слабите сè почесто ги добиваат војните. Меѓу 1800 година и 1949 година, четири од пет асиметрични

¹⁴ Lutz M. James, Lutz J. Brenda, „Global terrorism“, Routledge, London, 2008, стр. 217

¹⁵ Douglas, J. E. and A. W. Burgess, A. G. Burgess, R. K. Ressler. „Crime classification manual“, John Wiley & Sons, 2006, стр. 19-21.

конфликти резултираа со победа за силните актери. Сепак, во периодот меѓу 1950 година и 1998 година, трендот драматично се промени. Во далечните места како Куба, Алжир, Мозамбик, Авганистан и Виетнам, послабите сили победуваа 45% од случаите. Апсолутните сили од аспект на материјал и човечки потенцијал не се повеќе гарант за победа. Наместо тоа, послабите сили сè повеќе избираат индиректни битки во урбани средини.

Ако сцените на насилство порано беа ограничени на места како Бејрут, сега се распространија во Њујорк, Лондон, Истанбул, Мадрид и Москва. Над сите други фактори, имено ова растечко таргетирање на недржавните актери претставува егзистенционален предизвик за опстанокот на отворените општества. Во дејствувањето насочено кон заштита на сопствените граѓани, многу западни демократски влади ја зајакнуваат безбедноста, ограничувајќи ја приватноста и домашните индивидуални права, и водат војни надвор од своите граници. Постојаната закана од напад негативно влијае врз слободните пазарни економии, зголемувајќи ја цената на добрата и на услугите, нарушувајќи ја слободата на печатот, ограничувајќи отворени дискусии за домашни и меѓународни прашања, загрозувајќи ги меѓународните алијанси и основното функционирање на отворените влади. Спротивставувањето на таа закана е неопходно за опстојувањето на моделот на западната демократија, слободното движење, изразување и приватност.

Додека во текот на 1990-тите во просек се случуваа помалку од три самоубиствени напади во светот, годишно, во периодот меѓу 2001 година и првиот квартал од 2004 година, 243 такви напади убија 1100 луѓе и оваа бројка ги исклучува жртвите од 11 Септември. Само во 2004 година Центарот за справување со тероризмот на САД идентификуваше 99 инциденти во 17 земји, во кои животот го загубиле 1149 лица, а ранети биле 3497. Три петини од овие инциденти се случија во Ирак, каде што се одвива асиметрична војна. Навистина, бројот на вакви настани што се случуваат во Ирак драстично влијае врз промената на бројките, но дури и ако се исклучи ирачкиот случај, бројките остануваат алармантни. Во 2005 година, 39 самоубиствени напади надвор од Ирак резултираа со над 1800 жртви, а во 2006 година, 33 инциденти резултираа со 678 жртви.¹⁶

Опасниот тренд ја наметнува најсериозната закана која може да се замисли за отворените општества и нанесува удар на непроценливото чувство на безбедност, кое е од суштинско значење за слободното движење. Накусо, најголемата закана од тероризмот за отворените општества лежи во немирот што тој го поттикнува,

---

¹⁶ National Counterterrorism Center, Worldwide Incidents Tracking System, достапно на: <http://wits.nctc.gov/>, датум на пристапување 11.01.2010 година

наведувајќи ги граѓаните доброволно да ги жртвуваат своите слободи кои тешко ги заработиле, во потрагата по безбедност, со што во крајна инстанца се менува природата на самите отворени општества.¹⁷

Терористите од минатото, како што е Палестинската ослободителна организација, се обидуваа да ги освојат срцата и воодушевувањата на јавноста во нивната битка за националистичките и идеолошките аспирации. Денешниот тероризам, особено оној на Ал Каеда и ИД, нема таква цел. Наместо тоа, тој има за цел да воведо хаос и безредие, ни најмалу не станува збор за промена на владина политика, туку за уништување на институциите и за фабрикување на отворените општества, а во случајот на Ал Каеда – нивно заменување со теократска власт. Размерите на оваа опасност навистина ја претвораат во најголема опасност на нашата современост. Со цел да се овозможи справување со оваа закана, потребно е таа да се разбере. Тероризмот има историја, развојна линија со текот на времето, која може да се следи и од која може да научи.

1.2. Етимологија и историја

„Сме го сретнале нивниот вид порано. Тие се наследници на сите убиствени идеологии на XX век“

Џорџ Буш,
поранешен претседател на САД

Во 1974 година, со пиштолот врзан за неговиот колк, Јасер Арафат стоеше пред Генералното собрание на ОН и прокламираше дека „разликите меѓу револуционерите и терористите лежат во причината поради која тие се борат“. Споредувајќи ги американските револуционери против Британците и европскиот отпор против нацистите, тој продолжи: „Кој било што се држи до правична цел и што се бори за слобода и ослободување на неговата земја од напаѓачи, доселеници и колонијалисти не може да биде нарекуван терорист... Што се однесува до оние што се борат против правичните цели, оние што ја водат војната со цел да окупираат, да колонизираат и да потиснуваат други – тие се терористи“.¹⁸

За Арафат, дефиницијата на тероризмот беше директно поврзана со неговиот мотив. Според оваа интерпретација, целта ги оправдува средствата; постои оправдание во секој чин на политичко

---

¹⁷ Schröfl Josef , Schubert R. Samuel , “The asymmetric power of terrorism“, Issue 16 , (Landesverteidigungsakademie) – Political Science – 2005, стр. 11

¹⁸ Yasir Arafat, address to the UN General Assembly, 13 November 1974,

насилство кое е во потрага по „правични“ цели, без оглед на тоа колку е случајна или колку е ранлива жртвата. Определувањето на тероризмот на овој начин директно му противречи на доминирачкиот приод прифатен од страна на многумина во модерните отворени општества. Дефиницијата на Арафат за терорист, според целта има свои корења во историјата и продолжува да влијае врз напорите на академиците и на дипломатите насочени кон постигнување консензус. Со цел да се надмине овој јаз, потребно е да се разгледа и етимологијата и историјата на овој термин.

Зборот тероризам произлегува од латинскиот збор „терор“ што значи „голем страв“. Францускиот збор *terrorism* датира од времето на јакобинскиот „regime de la terreur“ во Франција во периодот меѓу 1793 година и 1794 година. По револуцијата новата власт беше воведена со цел да ја консолидира својата моќ преку заплашување на своите опоненти преку широкораспространети затворања, јавни судења и егзекуции. Уште тогаш концептот за доблеста и теророт беа користени речиси како синоними. „Ако основата за популарна власт е доблест“ изјави револуционерниот лидер Максимилијан Робеспјер, во 1794 година, „неговата основа за време на револуција е доблест, а теророт – доблест без која теророт би бил варварски; и терор без кој доблеста би била немоќна.“¹⁹ Борбата на Арафат за ослободување и државниот терор во Јакобинска Франција го споделуваа мислењето дека постои доблест во насилството вршено за политички цели.

Тероризмот како практика има долга историја. Персиецот од XI век, Хасан I Сабах, муслиман Шиит, аристократ кој се спротивставувал на доминацијата на Сунитите, го отфрлил подемот на Фатимидскиот Калифат во Каиро и создал група, наречена Хаш-Ишиим, позната на Запад како „Убијци – атентатори“. Од нивната база во планините во Аламут, во североисточна Персија, членовите на Хашиш водеа, според нив, виртуозна кампања која траеше 200 години, кампања на убиства и самоубиствен терор против принцовите, кралевите, благородништво и генералите на исламот.

До XIX век, употребата на тероризмот во Европа како форма за правично политичко насилство стана предмет на антивладините револуционерни политички филозофии. Особено се издвојуваат двајца мислителите од тоа време – италијанскиот републиканец Карло Писакане и рускиот анархист Михаил Бакунин.²⁰ Писакане, кој го напушти своето аристократско семејство за да се присоедини кон италијанскиот револт против власта на Бурбоните, го распространи концептот на „пропаганда преку дела“.²¹ Пишаните „идеи произлегуваат од делата, а не последното од претходното“.

¹⁹ Priestland David, „*The Red Flag: A History of Communism*“, New York, 2009, стр. 13

²⁰ Котовчевски Митко, „*Национална безбедност на Република Македонија*“, Д.2, Скопје, 2000, стр. 33

²¹ Hoffman Bruce, „*Inside Terrorism*“, Illustrated. 288 pp. Edition: 2, New York, 2006, стр. 5

Писакане веруваше дека насилството служи како средство со кое јавноста може да се едуцира и да се мобилизира. Надоврзувајќи се на идеите на Писакане, Бакунин ги повика своите другари-револуционери да го уништат секој симбол на власт и моќ.

Следејќи ги концептите на Писакане и на Бакунин, кои имаа специфични цели и кои беа револуционерно ориентирани, руското антицарско движење, Народна волја (волја на народот) започна кампања за рушење на руската монархија. По неколку неуспешни обиди за убиство на Царот, групата конечно успеа на 13 март 1881 година, користејќи метод кој еден век подоцна ќе стане популарен. На тој ден, терорист од Народна волја фрли граната врз кочијата на Цар Александар II. Тој промаши и за кусо време беше затворен. Сепак, по неколку моменти, кога Царот се доближи до ранет минувач, друг терорист се доближи и ја детонираше својата бомба, убивајќи се себеси и својата цел.²²

Како и атентаторите од пред повеќе од 800 години, терористите од крајот на XIX век речиси секогаш биле насочени кон фигури од власта, и во рускиот случај, главата на државата – последниот симбол за политичка власт. По 33 години, друга група ќе преземе слична акција, кога на 28 јуни 1914 година, Гаврило Принцип, од групата наречена Млада Босна, го изврши атентатот врз Франц Фердинанд, наследникот на австрискиот трон. Тој чин предизвика серија настани кои кулминираа со Првата светска војна и, како што забележува Едвин Мицевски, покажува „колку огромно може да биде влијанието од ова „приватизирано“ национално насилство од тероризмот на највисоко ниво од глобалната политика“.²³

Оттогаш, и природата и целите на тероризмот се сменети. Уште од 1920 година кога анархистите во Њујорк детонираа коњска кочија полна со динамит во близина на Брод и Волстрит, убивајќи 40 лица и ранувајќи 300 други, целите пораснаа во обем и нејасна дефинираност.²⁴

Од крајот на Втората светска војна, тероризмот сè повеќе станува индискриминирачки, таргетирајќи цивили, не лидери, места за јавни средби, а не институции на власта. Тероризмот служел како примарна алатка на антиколонијалните движења во Латинска Америка, Азија, Блискиот Исток и Европа. И еврејските милитанти во Палестина и католичките милитанти во Северна Ирска го користеа за да се спротивстават на британската окупација. Баскиската сепаратистичка група ETA често детонираше експлозиви во

---

²² Russell D. Howard, Reid L. Sawyer, *"Terrorism and counterterrorism: understanding the new security environment"*, McGraw-Hill/Dushkin, 2008, стр. 7

²³ Micewski R. Edwin, *"Terror and Terrorism: A History of Ideas and Philosophical-Ethical Reflections"*, Doc article, *Cultic Studies Review* Vol.: 05 No.: 02, 2006, стр. 219-243

²⁴ David Wallace-Wells, *"Terror on the Streets of New York, Take One"*, Published Feb 7, 2009, From the magazine issue dated Feb 16, 2009,

прометни туристички и финансиски центри во својата национална борба против Шпанија и како Германија така и Италија внесоа хаос во нивните обиди за политички промени.

Втората половина на дваесеттиот век го обележува масовното селење на тероризмот надвор од државните и од националните граници.²⁵ Кон крајот на 1960-тите години на минатиот век, подемот на тероризмот прерасна во акција која ја избираат радикалните левичарски крила на политичките движења низ Европа и Блискиот Исток, земајќи заложници и детонирајќи експлозиви во авиони, како дел од нивните напори да привлечат внимание за нивната кауза или за да обезбедат ослободување на нивните соборци, што се затворени за нивните претходни дела. Во места како Алжир, Белфаст, Париз и Рим, тероризмот стана речиси секојдневна појава. Насилнички групи од места како Шри Ланка, Северна Ирска и Германија почнаа заемно да учат од своите искуства, под заедничкото обележје на револуцијата во заеднички тренинг кампови во Либија и во Либан, со што беше поставена структурата на глобалната мрежа.²⁶

Со завршувањето на XX век, трендот сè уште еволуираше. Примената на самоубиствени операции стануваше сè почеста, а размерот на уништување и смртност – сè поголем. Кон ова беа вклучени и илјадници ветерани кои долго време војувале во Авганистан, Либан, Босна и Чеченија, со што беше создадена виртуелна армија без држава. Религиозно мотивираните групи го преземаа водството во она што за нив претставуваше глобална битка против окупацијата, корупцијата и девијантните појави. Базата за глобална, асиметрична војна беше поставена. До почетокот на XXI век, заедничката црта која се провлекуваше од времињата на атентаторите, Француската револуција, и концептите на Писакане и на Бакунин беа поврзани со историјата.

Идејата дека политичкото насилство е оправдано ако неговата цел е насочена, а неговиот деструктивен капацитет ограничен – беше надмината. Размерот сега стана поголем, организациските техники посоефицирани, а технологијата на насилство – понапредна. Денес тероризмот претставува претпочитана тактика на радикалните фундаменталистички групи посветени на целта да ги уништат своите верски и политички противници.²⁷

---

²⁵ Котовчевски Митко, „Национална безбедност на Република Македонија“, Д.2, Скопје, 2000, стр. 34

²⁶ Libya's Continuing Responsibility for Terrorism, April 15, 1992, Source: Reprinted from "Patterns of Global Terrorism: 1991" APPENDIX C, United States Department of State,

²⁷ Котовчевски Митко, „Национална безбедност на Република Македонија“, Д.2, Скопје, 2000, стр. 34

1.3. Определување на тероризмот

Иако се чини дека постои консензус во однос на тоа дека тероризмот е насилен, политички мотивиран и морално презрен, не постои формална согласност во однос на тоа кој вид дејствување може да го заслужи тоа обележје. Дефиницијата за тероризам дадена од страна на Јасер Арафат во 1974 година, како насилство кое прераснува во легитимно со праведната цел е широко поддржана.

На пример, 15 години по говорот на Арафат, 57 земји членки на Организацијата на исламската конференција усвоија Конвенција во која тероризмот се опишува како „сериозно нарушување на човековите права, особено на правата на слобода и безбедност, како и пречка за слободно функционирање на институциите“. Нејзината дефиниција вклучува кој било „акт на насилство или закана кои немаат издржани мотиви или намери за извршување индивидуален или колективен криминален план со цел да се тероризираат луѓе...“. Сепак, со овие зборови, тероризмот се ограничува на оние што „...имаат за цел да спроведат...криминален план“ и прави огромен исклучок во полза на „борбата на народите, вклучувајќи ја вооружената борба против странската окупација, агресија, колонијализам и хегемонија, насочени кон ослободување и самоопределување во согласност со принципите на меѓународното право“. Се вели дека ваквиот чин „нема да се смета за терористичко криминално дело. Според овој стандард, ниту еден од нападите оркестрирани од страна на Баскиските сепаратисти во Шпанија, ИРА во Северна Ирска, Тамилските тигри во Шри Ланка и Хамас во Палестина – од кои сите се инволвирани во „борба на народот“ нема да се смета за тероризам.

Според други, сепак, без оглед на мотивот тероризмот никогаш не е легитимен, бидејќи жртвите се цивили. Според нив, методот, или дури единствено целта, го определува терминот. Анализирајќи ги терористичките напади што се вклопуваат во неколку најприфатени можеме да заклучиме дека всушност тероризмот има три лица: 1. криминал, 2. војна и 3. државен механизам. Имено, оваа поделба е причина поради која постигнувањето консензус во однос на тоа „што претставува тероризмот“ е толку деликатно прашање.

1.3.1. Тероризмот како криминал

Многумина го дефинираат тероризмот со фразата „незаконска примена на сила“.²⁸ Тероризмот во суштина претставува криминална повреда на речиси секој национален или меѓународен правен кодекс.²⁹ Ова е особено интересно од неколку причини. Пред сè, го ограничува дејствувањето на недржавното политичко насилство во област надвор од границите на прифатливо правно однесување, резервирајќи ја правната примена на сила единствено за државата. Второ, имплицира дека правните механизми постојат за да дејствуваат против ваквите криминални дејства кога истите ќе се случат. Трето, го занемарува фактот дека тероризмот се смета за тактика на асиметрична војна од страна на оние што ги извршуваат тие дела (и нивните поддржувачи) и во тој контекст претставува чин во и на војна. Иако насилниот криминал може да се појави во многу форми, тој не е ниту дефиниран во политичката терминологија ниту, пак, е вкоренет во концептот за распространување страв. Напротив, правилото во повеќето случаи на криминални дејства е тајноста, публицитетот не е неопходен непосреден успех, а не долготрајна кампања. Кога го категоризираме тероризмот како криминал, ја сведуваме можноста да се бориме со него единствено во доменот на јакнење на правото, исклучувајќи ја примената на воена акција или која било од формите на војна.

Сепак, категоризирањето на тероризмот како „незаконски“ и неговото поставување во доменот на криминалот претставува долго време цел и заедничка практика меѓу државите што се предмет на кампањи на политичко насилство – Израел, Индија па сè до Британија. По серијата бомбашки напади од страна на ИРА на почетокот на 1970-тите, Британија го усвои својот прв „Акт за спречување на тероризмот“ со кој формално тероризмот се определи како незаконска форма и се дефинираше како „примена на насилство за политички цели“ или „со цел јавноста или која било друга секција од јавноста да се воведе во страв“.³⁰ Во 1979 година меѓународната заедница презеде дополнителен чекор во оваа насока со ратификацијата на Конвенцијата против земањето заложници. Во 1980-тите, САД кодифицираа своја сопствена дефиниција за тероризмот, определувајќи го како „незаконска примена на сила против лица или имот со цел да се заплаши или да се принуди власта, цивилната популација или кој било друг сегмент во насока на остварување политички или социјални цели“. По 2001 година многу други земји усвоија слични дефиниции и донесоа

---

²⁸ Werle Gerhard, Jessberger Florian, *“Principles of international criminal law”*, The Hagye, 2005, стр. 141

²⁹ Котовчевски Митко, *„Национална безбедност на Република Македонија“*, Д.2, Скопје, 2000, стр. 36

³⁰ Carroll, Alex, *“Constitutional and administrative law”*, London, 2003, стр. 490.

моќни закони за истиснување на тероризмот како појава во домашни и меѓународни рамки. Овие закони не само што ги покриваат индивидуалните дејства кои водат кон, и резултираат со терористички дејства, туку исто така, вклучуваат механизми за спречување на вакви дејства.

Сепак, и покрај силните напори, меѓународната заедница треба допрва да се согласи околу една единствена дефиниција. Од средината на 2005 година не постои консензус околу тоа дали тероризмот е криминал. Освен тоа, да им се суди на терористите единствено според стандардите за криминал е ризична стратегија. Силите што ги мотивираат оние што се вклучени во она што најдобро може да се опише како слаба сила во асиметрична војна се далеку покомплексни. Теоретски, ниту еден криминалец не се вклучува во некоја активност со намера или со волја да умре. Во случајот со модерниот терорист, сепак, особено во случајот со бомбашите самоубијци, за кои нивните дела се свети, смртта не претставува пречка за успехот.

Додека класифицирањето на тероризмот како криминал навистина може да даде можности за државата да стави вето и да ги казни терористичките организации на суд, со него не се успева и да се опфати комплексноста или тежината на постојната закана. Освен тоа, борбата против тероризмот како борба против криминалот претпоставува дека терористите се однесуваат како криминалци. Тие не се однесуваат така. Сторителите на нападите во САД, на 11 Септември, како и оние на самоубиствените бомбашки напади во Лондон, во 2005 година, немаа криминално досие во ниедна од земјите. Ова е вистинит факт за многу сторители на самоубиствени бомбашки напади во Израел. Навистина, практиките на многумина терористи денес се многу поиндикативни во споредба со професионално обучените шпиони и војниците за специјални операции, отколку во споредба со криминалците.

1.3.2. Тероризмот како облик на војна

Дали тероризмот претставува прашање на војна или не? Воениот теоретичар од XX век, Карл фон Клаузевиц напиша,

Војната не е ништо друго освен дуел во екстензивни размери. Доколку можеме да ги замислиме безбројните дуели кои сочинуваат војна како една единица, најдобро тоа ќе го сториме доколку си претставиме двајца борачи. Секој се обидува со својата сила да го принуди другиот да му се потчини на неговата волја: неговата вистинска цел е да го фрли непријателот и на тој начин да го претвори во неспособен за понатамошен отпор.

*Оттука, војната претставува чин на насилство за да се принуди противникот да ја оствари нашата волја.*³¹

Дефиницијата на Клаузевиц навлегува во сржта на проблемот. Тероризмот е чин на војна. Тогаш зошто постои дебата? Недејствувањето на државите, особено на САД, внесе нејасност. Според нивниот Кривичен закон (Член 18 – криминал и процедури, параграф 2331 – дефинирање на тероризмот) САД го дефинираат како „чин на војна“ секој чин што се јавува „во текот на (А) објавена војна; (Б) вооружен конфликт, без оглед на тоа дали е објавена или не војна меѓу две или повеќе нации; или (Ц) вооружен конфликт меѓу воени сили од каков било вид“.

Оттука, Ал Каеда е во војна со САД од 1995 година, кога изврши напад врз американска воена канцеларија во Саудиска Арабија. Според тоа, требаше да се применат законите за војна, а не оние за криминалниот кодекс. Сепак, САД не објавија војна како одговор. Не го сторија тоа ни по нападите врз амбасадите во Кенија и во Танзанија во 1998 година, или по две години, по нападот врз нивниот воен брод, U.S.S. Cole. Навистина, сè додека Ал Каеда не ја нападна копнената територија на САД во 2001 година, земјата не ја призна природата и размерот на заканата. Ограничени со сопствената дефиниција за тероризмот како криминал, САД продолжуваат да се борат со тероризмот пред сè како да се работи за прашање што е предмет на спроведување на правото.

За ова сведочи Националниот центар за справување со тероризмот на САД, кој го базира толкувањето на тероризмот врз основа на Кодексот на САД 22.265ф(д): „однапред подготвено политички мотивирано насилство извршено против невоени цели од страна на субнационални групи или тајни агенти“. За жал, оваа дефиниција е толку широка што укажува на тоа дека секој чин на политичко насилство претставува тероризам, вклучувајќи ги и различните форми на граѓанска непослушност“. ³² Освен тоа, во ниту еден случај не споменува војна, за разлика од Стратегијата на САД за справување со тероризмот. Дефинирањето на тероризмот на овој начин, надвор од контекстот на војната, е идентично со дефинирањето на изборите надвор од политиката. Разгледувањето на тероризмот во контекст на војната, несомнено, наметнува сериозни дилеми за владите. Не постојат јасни цели или територии за освојување. Терористичките оперативци се виртуелно невидливи и нивните тренинг бази можат да бидат изградени бргу како што можат да бидат и уништени. Оттука, отворената војна меѓу државите и овие сили е исклучително тешка.

³¹ Tzu Sun, Clausewitz Carl Von, Machiavelli Niccol, *“The Complete Art of War”*, Wilder publications-Radford, 2008, стр. 103

³² Definition of Terrorism under U.S. Law, (From U.S. Code Title 22, Ch.38, Para. 2656f(d),

1.3.3. Тероризмот како државен механизам

Дали тероризмот можеме да го поврземе со државната власт? Бруталноста на моќта е стара и милиони луѓе досега биле масакрирани во битката за етнички или идеолошки чисти општества. Холокаустот создаден од страна на нацистичка Германија, неговите размери, природа и ужаси и понатаму претставуваат најзначаен пример што може да се замисли. Сепак, ваквите кампањи не завршија со поразот на Германија и се појавија одново во Босна, во Руанда, во Судан. Насилството во сталинистичка Русија и во Камбоџа, засновано врз класната борба, засекогаш го смени карактерот на нивните општества. Кон крајот на XX век, бројот на жртвите на државниот тероризам драстично се зголеми. Државниот терор може да се појави во мал размер и да биде краткотраен, како и широко распространет со апсења и егзекуции во Чиле за време на Пиноче или пак доминирачки терор поддржан од страна на државата (спроведен од страна на десничарските одреди на смртта во Ел Салвадор и Никарагва). Сепак, кога државите вршат терор размерот станува голем. Такви се примерите од културната револуција во Кина, принудната миграција на Ерменците од Турција и институциите на ропство во Америка и апартхејдот во Јужна Африка.

Државниот терор претставува форма на институционализирано насилство извршено од страна на владата врз сопственото население. Целта не е да се создаде немир со кој ќе се принуди промена во политичкиот поредок, туку одржување или консолидирање на моќта. Тероризмот, од друга страна, бара промена. Иако исходот врз жртвата на крајот останува ист, целта и сторителот се фундаментално различни. Државниот терор претставува класификација за категоризирање на тактиката преку нејзиниот извршител. Домашниот тероризам, на пример, се случува во рамките на една земја, не вклучува странци и не е ниту поддржан ниту оркестриран од страна на ниту една странска влада. Најголемиот број од сите забележани терористички инциденти во периодот меѓу 2000 година и 2006 година спаѓаат во оваа категорија. Меѓудржавниот терор се однесува на терористичките акции кои вклучуваат повеќе држави и се контролирани или управувани од страна на владата. Често како синоними се користат термините „меѓународен“ или „транснационален“ тероризам, кој ги вклучува оние акции во кои се инволвирани државјани од повеќе држави, како меѓу жртвите, така и меѓу сторителите, се извршуваат од страна на недржавни актери и не се ниту контролирани ниту управувани од страна на државата. Ал Каеда спаѓа во оваа класификација.³³

³³ Sheehan, Ivan, *“When terrorism and counterterrorism clash”*, New York, 2007, стр. 37

1.3.4. Одликите и мотивите кои стојат зад терористите

Современите терористи најчесто им припаѓаат на определени групи што се мотивирани со заедничка филозофија. Терористите, како и поборниците за која било кауза, имаат свои мотиви. Да се направи разлика меѓу оние што ги поттикнуваат и оние што не ги поттикнуваат е потребно и за да се разберат и за да се спречат нивните дела. Што ја поттикнува личноста да стори таков екстреман чин на политичко насилство? Се работи за очај од сиромаштија и потиснатост разбеснувачкиот повик за религиозна страст, психотична болест или едноставно за омраза? Дебатата во однос на корените на тероризмот е како заедничка тема на академиците, на креаторите на политиките и на печатот. И покрај сите големи напори да се изнајде модел, консензус сè уште не е постигнат. Сиромаштијата или политичкиот диспаратен ненужно преминуваат во очај, иако секако дека играат улога. За многу терористи, вклучувајќи ги и бомбашите самоубијци од Тамилските тигри во Шри Ланка, религијата не претставуваше примарен мотивирачки фактор. Навистина, националистичките мотиви, а не религиозните ги движат и сè уште ги движат ИРА, ЕТА, ЛТТЕ и различните крила од ПОА. Агентите на религиозно мотивираната Ал Каеда, кои заробија четири авиони и три од нив се урнаа врз цели во Њујорк и во Вашингтон, беа образовани луѓе од семејства од средна класа. Тие не биле воспитувани како терористи. Тие станале такви. Во одреден момент од нивниот живот тие разработиле систем од политички погледи, базирани врз нивните очекувања и условите за нивната егзистенција. Тие направиле избор. Потоа биле обучени. Потоа станале терористи.

Затоа, со цел да се разберат терористите, треба, пред сè, да ги отфрлиме овие недоказливи претпоставки кои нè водат во заблуда. Пред сè, современиот терорист ненужно е необразован. Всушност, тој или таа може да бидат далеку пообразовани отколку што некој би можел да замисли. Терористот има кауза и комплексна конструкција за тоа како би требало да изгледа реалноста. Како што тоа го опиша Брус Хофман, „терористот е во основа насилан интелектуалец, подготвен да примени сила за остварување на своите цели“.³⁴ Второ, не постои единствен психолошки или демографски профил на терорист, факт забележан од страна на Ариел Мерари, универзитетски психолог од Тел Авив, во неговата студија за бомбашите-самоубијци. Идејата дека терористите се одгледувани во опкружување на сиромаштија и војна, едноставно, не кореспондира со утврдените докази. Сиромаштијата не го

---

³⁴ Whittaker J. David, *“The terrorism reader”*, Routledge, 2003, стр. 9

одгледува тероризмот. Милиони дневно се борат за преживување, вклучувајќи многумина во т.н. високоразвиени економии.³⁵

Лишени од имот и од права, малкумина од нив се определуваат за политичко насилство, и само една фракција се вклучува во тероризмот. Ако сиромаштијата и ниското ниво на образование беа определувачки фактори за создавањето терористи, тогаш бројот на терористи низ светот ќе се броеше во милијарди. Иако религиозната страст е најголемата причина за најопасната светска терористичка организација, Ал Каеда, религијата недоволно ја објаснува длабоката поддршка и ширококораспространетата регрутирачка база во исламскиот свет. Понатаму, родот не игра улога. Од средината на 1960-тите жените играле активна и лидерска улога во терористичките организации што се бореле на секое ниво на националистичките, сепаратистичките движења од Колумбија до Либан и Шри Ланка. Лејла Калед, позната по неколку киднапирања беше претставена како идол за Палестинското ослободително движење; Урика Мајнхоф учествуваше во создавањето на бандата Бадер-Мајнхоф. Изјавата дека сите терористи се нерационални агенти на злото, ја занемарува логиката на нивните мотиви. Зли или не, тие се далеку од нерационални.

Навистина, терористите не се ништо од тоа. Наместо тоа, тие се интелигентни, рационални битија, кои во основа се незадоволни со светот околу нив и се целосно способни да го оправдаат насилството во битката за нивната мисија да го променат светот.

Без оглед на тоа како некој ја категоризира припадноста кон терористите, дали е тоа идеолошки од левичарски или десничарски позиции, како етнички, сепаратистички, националистички или религиозни, тие сите поседуваат некои заеднички видливи карактеристики. Се издвојуваат пет од нив. Тие настојуваат да бидат образовани, поседуваат длабоко чувство на неправда, силно веруваат дека нивната кауза е правична, поседуваат чувство на судбина/судбинско и најдлабоко се убедени дека насилството е потребно за да се постигне политичка и општествена промена.

Ова не се мотиви за да се стане терорист, туку повеќе одлики на терористот. Мотивот претставува импулс, причина за дејствување. Сам по себе не претставува убедување. Разграничувањето е исклучително важно. Некој можеби чувствува силно чувство на неправда. Некој можеби дури го чувствува тоа со големо убедување во исправноста на неговата кауза и во злото на неговите замислени или реални угнетувачи, но чекорот кон насилството и тероризмот бара посебен карактер. Оттука, ќе ги

---

³⁵ Victoroff Ivan Jeffrey, *"Tangled roots: social and psychological factors in the genesis of terrorism"*, Amsterdam, 2006, стр. 150

разгледаме нивните карактеристики, а потоа и мотивите што ги поттикнуваат.

Широкораспространето е верувањето дека терористите се регрутираат од рангот на необразованите. Сепак, студиите покажуваат дека терористите се почесто образовани, отколку необразовани. Питер Берган и Свати Панди разгледаа примерок од 79 терористи вклучени во пет одделни напади, вклучувајќи го и Светскиот трговски центар во 1993 година, американските амбасади во Африка, во 1998 година, Њујорк и Вашингтон во 2001 година, ноќниот клуб на Бали, во 2002 година и Лондон во 2005 година.³⁶ Нивното сознание беше дека 54% имаат средно образование, двајца имаат степен докторат, а 27% или речиси половина од оние со средно образование, се школувале во западни училишта. Сепак, тие истакнуваат дека иако „тероризмот е во голем степен буржоаски“ тие никогаш не тврдат дека претставува причина како фактор.³⁷

Ален Б. Кригер и Јитка Малечкова во својата статија од 2003 „Образованието, сиромаштијата и тероризмот: постои ли врска?“ истакнуваат дека „подеднакво е веројатно дека членовите на милитантното крило на Хезболах или палестинските бомбаши-самоубијци... имаат релативно висок степен на образование како што е веројатно дека доаѓаат од редовите на необразованите. Слично на ова, членовите на Израелското еврејско подземје, кои вршеа терор над палестински цивили кон крајот на 1970-тите и на почетокот на 1980-тите, во најголем број беа добро образовани и на високоценети функции.“³⁸ Некои неодамнешни бројки го поддржуваат овој аргумент. Според базата на податоци за размена на ресурси на Блискиот Исток, 38% од оние што извршиле самоубиствени бомбашки напади во Израел и окупираните територии во периодот меѓу 2000 година и 2003 година имале универзитетско образование, а 47% биле со средно образование. Исто така, во неговата студија за врската меѓу образованието, сиромаштијата и тероризмот меѓу Палестинците, Клод Барби од Принстон заклучува дека „доколку постои врска... таа е или многу слаба или во спротивна насока од она што може на интуитивно ниво да се очекува“.³⁹

И покрај, се чини, едногласниот заклучок на овие емпириски студии дека не може да се пронајде конечна врска, секој презентира статистика според која речиси половина од терористите кои биле

³⁶ National Bureau of Asian Research (U.S), Asia policy, Issues 1-4, 2006, стр. 123

³⁷ Peter Bergen and Swati Pandey, „*The Madrassa Scapegoat*“, The Washington Quarterly, Spring 2006, стр. 118-119

³⁸ Krueger B. Alan and Maleckova Jitka, „*Education, Poverty and Terrorism: Is There a Causal Connection?*“, Journal of Economic Perspectives-Volume 17, Number 4-Fall 2003 стр. 119-144

³⁹ Berrebi Claude, „*Evidence about the Link Between Education, Poverty and Terrorism among Palestinians*“, Peace Economics, Peace Science and Public Policy, Berkeley Electronic Press, vol. 13(1). 2007,

предмет на студиите имале значително образование. Според Барби, образованите Палестинци имале поголеми шанси да станат терористи отколку оние што биле без напредно образование. Според него, само 12% од општата популација се стекнувале со универзитетско образование, наспроти 54% од Хамас и палестинските исламски бомбаши-самоубијци на џихадот. Слично на ова, Кругер и Малечкова открија дека 47% од починатите милитанти на Хезболах биле со престижно образование, како и 54% од испитаниците на Берген и Пандеј.⁴⁰

Терористичките лидери се друга приказна и најчесто се со добро образование. Терористите, особено лидерскиот кадар, најчесто се многу добро образовани. Почнувајќи од палестинските лидери, Јасер Арафат, инженер, и Џорџ Хабас, доктор, преку адвокатот Хорст Махлер од Бадер-Мајнхоф, до оперативецот на Ал Каеда за 11 Септември, Мохамед Ата, архитектонски инженер и неговиот лидер, Осама бин Ладен, синот на богатиот градежен магнат сите имаат високо универзитетско образование. Освен тоа, лидерите на терористичките организации се честопати членови на интелектуалните кругови од нивната сопствена култура. Тед Кацински-Унабомбер дипломирал на Харвард. Урика Мајнхоф била новинар⁴¹, а Роберто Марио Сантучо од Народната револуционерна армија на Аргентина – економист. Лејла Калед е сè уште активен палестински политички лидер.⁴² Јасер Арафат беше претседател на Палестинската влада и добитник на Нобелова награда. Од петте терористи на Аум Шинрикјо, кои извршија напад во метрото на Токио со гасот сарин, во 1995 година, барем четворица беа со висок образовен степен, еден дури дипломирал како најдобар студент во својата класа по применета физика. Во 1980-тите, 50%-70% од латиноамериканските „урбани терористи“ беа студенти во Германија.

Исто така, терористите честопати се филозофи, и во некои случаи самопрогласени пророци што ја проповедаат иднината. Некои дури ги оправдуваат своите позиции со недостатокот на поддршка од општеството за нивната кауза. Таков беше случајот со Адријана Фаранда од Црвени бригади која изјави: „неопходно е да се премине низ рушењето на општеството кое го спречува реализирањето на вашите идеи.“⁴³

Терористите и особено елитата кои го сочинуваат лидерството на организацијата, оттука не се само образовани, тие се интелектуалци. Тие се мислители, приспособливи и способни да

---

⁴⁰ Krueger B. Alan & Maleckova Jitka, Does Poverty Cause Terrorism?, The Economics And The Education Of Suicide Bombers.2002,

⁴¹ Ulrike Meinhof, RAF. Baader-Meinhof gang, © 2001 Dieter Wunderlich,

⁴² Leila Khaled, Popular Front for the Liberation of Palestine,

⁴³ Neff, Donald, "Rabin's Murder Rooted in Zionism's Violent Legacy", January 1996, pgs. 59-61, The Revolt, pp. 36, 46. Tillman, The United States in the Middle East, стр. 20.

направат софистицирана политичка и воена анализа. Всушност, интелектуалците кои сочинуваат терористичка група и она што тие го знаат, како што забележа студијата на Ранд, „во голем степен влијае врз способноста на групата да учи и да се приспособи“ и со тоа во голем степен влијае врз стабилноста на своето членство и „апсорпцискиот капацитет за знаење“.

Втората одлика на терористите се однесува на **чувството за неправда**. Длабоко во умовите на повеќето терористи е перцепцијата за длабоко нанесена неправда која расте од обична емоција во политичка идеја. На крај доведува до рационализација на насилството. Излегува далеку надвор од рамките на едноставен список на болка. Вкоренета е длабоко во историјата, некогаш кратка и непосредна, како противење на воената окупација, додека кај други таа се содржи низ векови, како што е восприемениот дебаланс меѓу класите, сопственоста на имот, или заканата за цела религија. Лидерот на Ал Каеда, Осама бин Ладен, го опиша овој дебаланс како „океан на угнетување, неправда, масакр и грабежи извршени од страна на САД против нашата исламска заедница“. Со восприемањето на нивната слобода како неправедно инхибирана, оваа перцепција на неправда прераснува во апсолутна оправданост на терористите за насилство. Оттука, во основа на тероризмот, лежи зародишот на незадоволството.⁴⁴

Третото обележје на терористите е чувството за **правична цел**. Нивната дефиниција за она што е правично се стреми кон тоа да биде добро дефинирана, формирана преку образование и презентирање. Терористот не смее само да верува дека е во право и дека правичен во своите дела, тој треба да верува дека неговата фамилија, пријатели и општеството ја поддржуваат каузата, исто така. Оттука, исправноста е битна како за терористот, така и за опстанокот на организацијата на која тој ѝ припаѓа.

Ако се потсетиме на изјавата на Арафат: „секој оној што стои до правична кауза и се врзува за слободата и ослободувањето на неговата земја од напаѓачите, населувачите и колонијалистите, не може воопшто да се нарече терорист“, не може да ја пропуштиме јасноста на самоопределената кауза. Басим Абу Шариф, еден од терористите инволвирани во киднапирањата на Дависон Фиелд во 1970-тите, даде помалку елоквентна, но сепак прецизна оправданост на каузата, обраќајќи ѝ се на една од неговите жртви: „Жал ми е; ние само ве киднапиравме во пустината во Јордан... Ние водиме правична војна, војна за ослободување на нашата земја од израелската окупација. Причината поради која сте во неа се состои во тоа што сакаме да ве замениме за затвореници, кои беа

---

⁴⁴ Terrorism Newsroom, “Excerpts from Osama Bin Laden's speech, October 2004”, Monday, February 25, 2008.

затворени во Израел и во други земји. Под „ние“ мислам на Националниот фронт за ослободување на Палестина“.

Во секој момент од дејствувањето без оглед на идеолошката насока, терористите ќе се обидат да ги оправдаат своите дела пред себе, пред своите избраници, дури и пред нивните непријатели. Во писмо до канадската влада од 1998 година, Революционерните вооружени сили на Колумбија – Народната армија (ФАРЦ-ЕП) напишаа „Вооружената народна борба... е справедлив одговор на тероризмот и на воената агресија која започна и се спроведува од страна на колумбиската држава против народот“. Повикувајќи се на оправданоста на својата кауза, ФАРЦ-ЕП во својата финална изјава објавија дека водат „бунт против авторитарната форма на општеството, против отуѓувањето и конкурентноста. Се работеше за бунт за нова социјална и културна реалност. „Вистинскиот терор“ се вели понатаму во изјавата, „е нормалата на економскиот систем. Да се постави системот во прашање беше и сè уште е легитимно право, сè додека постои доминација и притисок наместо слобода, еманципација и дигнитет за секого на светот“.

Освен тоа, каењето меѓу терористите е, исто така, ретко, иако некои избраа да ги критикуваат делата на другите. Бомбардирањата особено честопати се оценуваа како „тоа е тажно и ужасно, но...“ од страна на останатите терористи, и од лидерите на групите кои тие ги претставуваат. Значително малцинство, ако не и мнозинство од сопствените групи на терористите честопати ја поддржуваат исправноста на нивните дела. Овој факт е од суштинско значење за терористот. Без тековната и јасно изразена поддршка од страна на народот, кој тие тврдат дека го поддржуваат, терористите би ја изгубиле својата база на поддршка, би биле неспособни да регрутираат и да оперираат во заедницата која се борат да ја одбранат.

Чувството на судбината е порив за терористите. Иако тие живеат и дејствуваат во сегашноста, иднината ја дефинира нивната реалност. За религиозно мотивираните терористи, судбината има божествено значење. Никој не ја доведува во прашање, ниту пак се сомнева во неа, бидејќи тоа би значело да се доведува во прашање или да се појави сомневање во Бога, кој сигурно ќе донесе победа. Улогата на индивидуалецот е да служи на извесната иднина, да ѝ служи на победата која ќе дојде. Како што вели една порака од Осама бин Ладен „потсетуваме дека победата доаѓа единствено од Бога. Треба само да ги искористиме сите напори преку подготовка и џихад“. Ваквиот ментален склоп им ја дава моќта и храброста, кои во комбинација со замислената правичност го претвора дури и секуларниот терорист во свет воин на иднината. „Ќе победиме бидејќи ја претставуваме иднината“, напиша Лејла Калед, палестински терорист, во нејзината автобиографија. Другите иднината ја гледаат како неизбежен процес. На пример, Абу Ијад,

поранешен раководител на разузнавачката служба на Јасер Арафат, изјави: „нашите луѓе ќе донесат нова револуција. Тие ќе создадат движење, кое ќе биде многу помоќно од нашето, многу подобро вооружено и со тоа поопасно за зионистите...Еден ден ќе имаме земја.“⁴⁵

Петтата одлика на терористите е **вербата во неопходноста од насилството**. За државата, насилството е она што Рајт Ц. Милс го нарекува „последен вид на моќта“, еден од многуте инструменти за да се спроведе или да се изнуди промена. Сепак, за еден терорист, кој нема држава, не е суверен на ни една земја, не може да бара институционални механизми за спроведување на промена на мирољубив начин, насилството претставува прв, последен и единствен ресурс за влијание и дефинитивно освојување на власта. Навистина, идејата дека насилството е потребно за да се постигне промена е заедничка карактеристика присутна низ историјата на политичкото насилство. Според зборовите на поранешниот портпарол на Движењето за ослободување на земјата, Крег Розенбрау, „револуцијата природно би требало да ја вклучува во себе примената на насилство“.⁴⁶ Вториот човек во командната структура на Ал Каеда се осврна на оваа констатација од своја гледна точка, кога кажа дека „Џихадот е единствениот начин за реформирање на исламската нација. Прогонот на неверниците и на окупаторите, на Евреите и на крстоносците, нема да се постигне преку демонстрирање и огласување нечији барања, туку преку џихад и војна“.

И покрај идејата за неопходноста, некои групи се стремат кон тоа да бидат повоздржани во дефинирањето на границите на оправданото насилство. ЕТА честопати упатуваше рани предупредувања за подметнатите бомби, така што кога ќе се појавеа жртви, вината се пренасочуваше на шпанските власти. Од друга страна, нападите извршени со религиозни мотиви, се чини дека не ги споделуваат овие ограничувања. Религиозниот терорист за цел ги има неверниците чие убиство ќе го забрза светото спасение. Без разлика на тоа дали станува збор за еден христијански радикал, како Ерик Роберт Рудолф, кој постави бомба во клиника за абортуси, култот Аум Шинрикјо, кој го пушти нервниот гас сарин во подземниот премин во Токио или бомбашот самоубиец во Тел Авив, предодреден да замине во рајот за неговото жртвување, според зборовите на Брус Хофман, „секогаш кога религијата е инволвирана, терористите убиваат повеќе луѓе“.⁴⁷

---

⁴⁵ Hoffman, Bruce, *“Inside Terrorism”*, Edition: 2, New York, 2006, стр. 243

⁴⁶ Best Steven, Nocella J. Anthony, *“Terrorists or freedom fighters?: reflections on the liberation of animals”*, New York, 2004, стр. 302

⁴⁷ Reeve Simon, *“The new jackals: Ramzi Yousef, Osama Bin Laden and the future of terrorism”*, London, 2002, стр. 262

Освен тоа, порастот на религиозно мотивираните терористи ја менува формулата за „потребата за насилство“. Идеолошкиот тероризам од 1960-тите и од 1970-тите имаше барања и цели кои беа мерливи, како што е државноста, отпуштањето затвореници, повлекување сили и специфични промени во политиката. Сепак, религиозниот тероризам од почетокот на XX век, е насочен кон остварување победа дефинирана преку апсолутен пораз на непријателот. Насилството што го применува повеќе не е ограничено во однос на целта или природата. Наместо тоа, насилството прерасна во мисија; стана цел. Оттука, квалитетот на нападот е определен според бројот на тела и материјалната штета нанесена на непријателот. Квантитетот стана квалитативна мера на успехот.

За да може да функционира, тероризмот бара интелигентни агенти, збир од индивидуи со слично размислување, кои делат заеднички погледи за несправедливоста, длабоко верување во нивната цел, речиси фаталистички приод кон иднината и консензуално сфаќање на идејата дека насилството е потребно за да се постигнат нивните цели. Терористот е способен да се приспособува на ситуацијата, да учи од другите и да убие за миг. Во некои случаи дури ни смртта не претставува пречка, туку можност за создавање на историјата или за изнаоѓање спасение. Терористот е комплексна индивидуа „интелектуалец насилник“ без оглед на тоа дали е религиозен или не, тој е компромисен верник со висока цел. Терористот е рационален, не е психотичен. Терористичките групи ги протеруваат емоционално нестабилните индивидуи – тие претставуваат безбедносен ризик.

Секој од петте горенаведени квалитети манифестира дел од индивидуите, застапен во различен степен, на различни нивоа од терористичките мрежи. Секој ќе ја поддржи нивната кауза на сопствен начин во согласност со сопствените капацитети и карактер, и секој од нив ќе поседува некоја или сите овие карактеристики.

Ако станува збор за **мотивите** што ги водат терористите, треба да се потенцираат неколку мотиви што ја водат индивидуата кон тоа да стане терорист. Комбинацијата е во голем степен психолошка. Секој од нив има комбинација во обидот да се присоедини кон каузата. Кој било изолиран мотив нема да биде доволен сам по себе за да се заврши преобразувањето од цивил или војник, мислител или верник.

Некои од најчестите мотиви што се типични за терористите ги подразбираат зборовите како одмазда, бес или омраза. Насилството бара бес, терористите омраза и оние што стануваат терористи секако дека ќе имаат причина да ги мразат своите непријатели. Можеби тие изгубиле семејство, пријатели, имот или се гневни од она што за нив претставува животна неправда во рацете на нивните угнетувачи. Навистина, како што покажаа Пиус и Зимбардо,

„бихевиористичките истражувања покажаа само еден психолошки атрибут кој основано се разликува од нетерористите: **тенденцијата кон бесот**“.

Уште еден често споменуван мотив е желбата **да се биде признаен**. Со присоединувањето кон позната терористичка организација, особено кон некоја која е предмет на восхит поради нејзините националистички или идеолошки цели, како што е Хезболах во Либан или ЛТТЕ во Шри Ланка, може да ги задоволи потребите на индивидуата за реализација. Може, исто така, да стане збор за слава, како во случајот на Лих Рамирез Санчез познат и како Карлос Чакал или на Лејла Калед. Може да претставува извор за социјални и финансиски добивки, кои на друг начин не можат да се стекнат. Таков беше случајот кон крајот на 1990-тите кога за самоубиствени напади беа издавани финансиски и социјални награди, вклучувајќи и исплати во вредност од 20000 долари за дистрибуција на постери за жртвување со што се величеа имињата на оние што загинале во борбата против Израел. Верувајќи во тоа дека го извршил чинот на највисоко жртвување, индивидуата станува херој, иако постхумано.

Навистина, волјата да се умре за цел, повозвишена од самиот себе во многу култури се смета за најблагородно дело. Да се дејствува за својот народ, и можеби за Бога, оддава впечаток на правичност, морална вредност која е непоколеблива и неспоредлива со ниту едно верување во политичката идеологија. За многумина тоа можеби претставува прашање на чест, дури и на должност, како што е примерот со Самураи Бушидо: „Војнику на Императорот, строго ти се забранува да се вратиш од битката жив. Твојата задача ја бара твојата смрт. Твоето тело ќе падне на бојното поле, но твојата душа ќе продолжи да живее. Душата избира твоето тело да умре за да се постигне победата“! Чекорот од должност кон обврска е кус, факт што не го пропушти Осама бин Ладен кога го нарече убивањето на Американците и на нивните сојузници „индивидуална должност на секој муслиман кој е способен (за тоа), во која било земја каде што е тоа возможно“.⁴⁸

Уште еден мотив што е често посочуван е **религиозниот фанатизам**, или синдромот на вистинскиот верник. Вистинскиот верник се стреми кон тоа да биде „поддржувач без никакви сомневања“ во она во што се верува. Ова апсолутно отсуство на скептицизам води кон непоколебливо следење на наредбите на учителот, како што беше случајот со Талибанците (студентите) кои целосно ги следеа толкувањата и едиктите на нивниот лидер, Мулах Омар. Нивните дела, во името на Бога, претставуваа и должност и чест, со гарантирано спасение во рајот. За ваквите индивидуи,

---

⁴⁸ Осама бин Ладен, „*Jihad Is an Individual Duty*“, февруари 1998,

концептите за џихад се целосно логични. Присоединувањето кон некоја организација со вакви цели е неспоредлива можност.

Сепак, да се биде религиозен, не претставува мотив за да се стане терорист и тероризмот не може да се разликува според религиозното следење, иако честопати тоа се случува. Вербата во определена религија не е сама по себе доволна за да се мотивира некој да стане терорист, што се забележува со фактот дека меѓу многуте длабоко религиозни луѓе и заедници низ светот, само еден мал дел од некое малцинство избира да го следи патот на насилството. Насилството е насилство без оглед на тоа кој го извршува. Освен тоа, примената на терминологијата, како што е современата употреба на медиумската терминологија за „исламски терористи“, или британската терминологија од 1940-тите „Израелски терористи“, може да предизвика неизвесни исходи. Од една страна, може да ги мотивира умерените сили во религиозната заедница да извршат притисок врз насилничките елементи во заедницата. Од друга страна, може да ги отуѓи и да ги направи истите умерени сили пожестоки и да ги втурне кон тоа да ги поддржат терористите на кој било начин.

Можеби најзначајниот мотив од сите е **надежта**. Надежта за подобар живот на семејството или на заедницата, надежта да се оствари целта или сонот е мотив што го има речиси секое човечко битие, емоција што умира последна. Волјата за мир онаму каде што има војна, радост каде што постои тага, задоволство, онаму каде што има болка во сржта на надежда ѝ дава живот во моментите на трагедија. Можеби поради оваа причина, постои таков недостаток на спротивставување на тероризмот меѓу многумина на Блискиот Исток, што се надеваат дека преку вакви дела, правдата може да се постигне онаму каде што дипломатијата и отворената војна не доживеале успех.

Кога гледаме назад низ историјата на политичкото насилство, размислуваме за идеите, манифестите и предвидувањата на револуционерите, забележуваме една тема која се наоѓа во основата на секој повик на оружје: надежта за подобар свет, без разлика на тоа како светот би изгледал. Директно оспорувајќи ја оваа позиција, некои сметаат дека очајот е примарниот мотив поради кој индивидуите се вклучуваат во терористичките групи. Сепак, ниту една друга одлика не може да биде подалечна од менталниот склоп на терористите. Очајот што претставува загуба на надеж, не се совпаѓа со верувањето на терористот дека светот ќе се промени на подобро, со наметнувањето страв кај непријателот преку насилството.

Едноставно речено, терористите не се очајни луѓе. Очајните луѓе се непредвидливи, нестабилни и неприфатливи за терористичките организации. Ова е особено вистинито за терористите самоубијци. Од Беслан до Истанбул, од Израел до

САД, самоубијците влегуваа во смртта горди и со предвидувањето на многу добри дела кои треба да следат. Во комбинацијата со намерата да се изврши убиство, самоубиството може да претставува многу работи, но последна од нив е чинот на очајот.

Имајќи ги предвид сите овие можни мотиви, како дел од многу други, треба да се има предвид дека терористот, како и војникот, откако ќе се присоедини кон организацијата, поминува низ тренинг и индоктринација. Без разлика на тоа каков бил пред да влезе во организацијата, тој е поинаков откако ќе ги заврши тие процедури. Освен тоа, не секој кој сака да биде терорист, може да стане терорист. Да се има само мотив не е доволно. Како што истакнува Захари Абуза, „според нивната дефиниција, терористичките организации се елитни, не се од масата. За да опстанат, тие мора да бидат силно селективни во својот избор“. Терористичката организација непрекинато треба „да ги има отворено очите“ со цел да не ја доведе во прашање судбината на терористите, односно сопствениот опстанок.⁴⁹

---

⁴⁹ Котовчевски Митко, *„Национална безбедност на Република Македонија“*, Д.2, Скопје, 2000, стр. 73

Неколку карактеристики се заеднички за повеќе дефиниции на тероризмот. Од нив можеме да создадеме консензуална дефиниција, па затоа ќе го дефинираме тероризмот на следниов начин:

- ⇒ Тоа е тактика, стратегија која има за цел да предизвика страв, а нејзиниот мотив е политички.
- ⇒ Тероризмот е чин на насилство.
- ⇒ Се сведува на моќ, факт кој елоквентно е опишан од страна на Брус Хофман како: борбата за моќ, стекнувањето моќ, и примената на моќта за да се постигне политичка моќ.
- ⇒ Тој е индискриминирачки, но не и случаен.
- ⇒ Планиран е, искалкулиран и систематски.
- ⇒ Неговото извршување бара организација, што подразбира база на поддршка, мрежа и своевидна командна структура.
- ⇒ Тероризмот не претставува примена на насилство за финансиски профит, иако за многумина тој можеби претставува криминал.
- ⇒ Тој е асиметрична форма и чин на војна.

Оттука, во интерпретацијата на Клаузевиц, тероризмот претставува чин на војна. Има индиректна форма во таа смисла што за цел има поширока популација од непосредните жртви и непропорционално ги бира за цел невоените лица. Иако може да се изврши од страна на властите, во голем степен се врши од страна на послаби сили, кои не се во состојба да ги вклучат своите непријатели во отворена битка, прогресивно претворајќи го во метод на асиметрична војна. Тероризмот не е која било форма на политичко насилство и не секој кој дејствува насилно во борба за политички цели е терорист. Ова разграничување е есенцијално за да се разбере вистинската природа на прашањето.

Дефинирање на тероризмот и негово етикетирање не е исто. Примената на бомби-возила за да се убијат индивидуи не се ограничува на оние со политички мотиви. Синдикатите за организиран криминал и порано користеле такви методи. Што ако оние што креваат во воздух возови го прават тоа од криминални побуди? На пример, за убиство на лидерот на противничката банда. Дали тогаш се работи за тероризам?

Секако дека цивилната, невоената популација која е крајната цел и/или поддржувач на тероризмот, се стремат да го дефинираат терминот врз основа на сторителот, а не мотивот. Жртвите на политичкото насилство помалку се грижат за причините на нивните страдања, отколку за актерите што го извршиле. Да се разбере дистинкцијата меѓу актерот и делото, сторителот и жртвата, е клучно за да се разбере зошто голем дел од светската популација или молчеливо го поддржува или има индиферентен став кон тероризмот и кон заканата врз општествата денес.

2. ТЕРОРИСТИЧКИ ОРГАНИЗАЦИИ

2.1. Класификација

Терористичките организации се различни во димензии и во дострел. Целите што ги водат варираат од специфични до премногу општи, од остварливи до виртуелно невозможни. Она што е заедничко за нив е тоа што се политички, автономни, недржавни или субнационални движења со командни и со контролни структури. Што ги прави различни? Што прави една група поразлична од друга?

Пред 2001 година, Федералното биро на САД ги разграничи домашните групи во САД врз основа на нивните идеолошки начела, а меѓународните групи врз основа на тоа дали се спонзорирани од држава или пак се слабо поврзани екстремисти. Освен тоа, поделбата на терористичките организации во големи групации како „десно крило“, „лево крило“ или со „посебен интерес“, ги занемарува суптилните разлики, меѓу нив и обемот на нивните политички цели. Оваа класификација може да ни помогне да ги споредиме, но не ни кажува за нивната организациска структура или за степенот на поддршка што го добиваат од своите заедници. Имено, оваа комбинација на цел, структури, база на поддршка и мотиви, на крајот ја определува силата и дострелот на групата. Смртоносна комбинација може да произведе мрежа како Ал Каеда, способна за лансирање на високомотивирани бомбаши самоубијци.

Процесот на класификација започнува со едноставна, но важна дистинкција за природата на политичките цели на организацијата и поделбата на терористичките групи на секуларни и на религиозни. Религиозно мотивираните групи се стремат кон тоа да имаат уникатни квалитети што ги разликуваат од нивните секуларни колеги. Две заеднички црти се забележуваат низ спектарот на ваквите терористички групи: глобална цел и неограничена битка. Во случајот со Аум Шириникјо се работеше за уништување на човековата цивилизација и нејзина замена со нешто налик на супер-раса. Во случајот со Ал Каеда станува збор за уништување на сите секуларни влади во исламскиот свет и обединување во Калифат. Дури и Хезболах, кој има за цел воведување исламска република во Либан, ја гледа својата борба во контекст на глобалниот конфликт меѓу верниците и неверниците.

Од друга страна, секуларните организации, вообичаено имаа специфични цели, кои се честопати, но не нужно, идеолошки определени. Може да стане збор за создавање независна држава, забрана на тестирање на животни, отстранување окупаторски сили, дури и право да се учи и да се зборува определен јазик. Кои било од овие цели може да се остварливи или не, во зависност од околностите и од нивниот обем. Активностите што ги спроведуваат секуларните групи се генерално насочени кон промена на јавното

мнение или зголемување на свеста. Нивното поле на операции и цели е фокусирано. Нивните цели ретко вклучуваат бришење на население, култури или цивилизации. Палестинската ослободителна организација (ПОО) кон крајот на 1980-тите, ИРА, ЕТА и Тамилските тигри се примери на секуларни групи, што ги оправдуваат своите акции врз основа на она за што тие веруваат дека се ограничени и остварливи цели. Околу 79% од сите терористички групи што се појавиле и исчезнале од 1968 година по својата природа се секуларни. Во 2006 година овие групи беа одговорни за 66% од сите инциденти. Останатите 34% кои беа извршени од страна на религиозно мотивирани групи, сепак предизвикаа 53% од сите жртви.

Религиозниот тероризам и неговите организации не е ограничен географски, со консензуалност, моралност или закон. Наместо тоа, тој ги стекнува своите мисии од Бога, кој според него му го доделил правото да ги спроведува своите дела кога смета дека може и дека треба. Оваа морална власт дадена од Бога, ги прави религиозните групи упорни во своите цели, што во голем степен влијае врз нивната ефикасност. Во 2004 година, секуларните групи инволвирани во меѓународните напади убиле во просек 1,31 човек во инцидент, додека религиозните групи 3,2 луѓе во инцидент.

Според податоците, религиозно мотивираните групи се далеку поопасни. Оттука, кога групите се класифицираат, не можеме да ја занемариме поделбата секуларни/религиозни. Сепак, не можеме да се ограничиме на таква општа поделба. Меѓу секуларните и религиозните групи постојат многу важни супподелби. Националниот центар за справување со тероризмот на САД, ова го посочува со одделувањето на седум различни религиозно-терористички групи: Христијански екстремисти; Исламски екстремисти (Сунити, Шиити и неопределени); Евреи и други религиозни екстремисти. Интересно е дека истата институција евидентира само една секуларна политичка група, комбинира енвайронменталистички и антиглобалистички и обединува неонацисти, фашисти и бели супрематистички организации во една единствена група. Базата на податоци на Меморијалниот институт за спречување на тероризмот MIPT Terrorism Knowledge Base, зазема децидно поразличен приод и се фокусира на идеолошките карактеристики, класифицирајќи ги религиозните терористички организации во една група.

Религиозните групи можат да се разликуваат од секуларните, по тоа што тие имаат според нивните сфаќања, власт дадена од Бога да дејствуваат, независно од нивното божество. Тие во основа, како што покажуваат бројките, се посмртоносни и насилни, отколку еден од трите монотеистички верници или култот како Аум Шинрикјо. Оттука, нивните заеднички мотиви, цели ни дозволуваат да дефинираме категорија наречена „религиозен терорист“.

Секуларните групи, сепак, може да се поделат според нивните одделни идеологии, при што нивните цели се движат од реални до глобални. Нивните цели можат да се однесуваат на вклучување граѓани од одделна земја, да бидат ограничени на вклучување претставници на некоја власт или можеби да се откажат од граѓаните фокусирајќи се наместо тоа на физичките богатства на комерцијалните компании или влади. Освен тоа, иако можеби може да постои поврзаност меѓу различни секуларни екстремистички идеологии, не може да биде разумна споредбата на групите кои убиваат со оние што не убиваат. На пример, германската Бадер-Мајнхоф банда убила 31 лице во 17 напади, а Народниот фронт за ослободување на Палестина убил или ранил 809 во 103 напади. Енвиронменталистичката екстремистичка група, Фронт за ослободување на земјата, не убила ниту повредила кого било во 55 напади од 1992 година. Всушност, од 537 групи, активни во периодот меѓу 1998 година и 2004 година, скоро половина ниту убиле ниту повредице некого.

До кој степен оваа поделба влијае врз политичкото насилство? Дали религијата навистина игра улога? Со цел да се даде одговор на овие прашања, мора да се почне со анализирање на определени статистички податоци. За потребите на евалуацијата, направени се 4 споредби, користејќи податоци од Меморијалниот институт за спречување на тероризмот (MIPT), за период, од 1998 до 2006 година.

Ако се почне со стапката на фаталност, може да се забележи дека првите 20 терористички организации се одговорни за 84% од жртвите и за половина од сите напади. Четири од првите пет и 13 од првите 20, се во определен степен религиозно мотивирани. Првите пет вклучуваат една христијанска и четири исламски групи.

Скоро половина од првите 20 се борат против држава или држави за независност или за идеолошки ориентирана промена на владата. Во листата нема енвиронменталистички или антиглобалистички групи. Доказот е јасен. Организациите мотивирани од сепаратистички, националистички или религиозни причини се најсмртоносни од сите терористички организации.

Најсмртоносни терористички организации

Реден број	Терористичка група	Инциденти	Повредени	Мртви	Вкупно загуби	Стапка на смртност	Стапка на Жртви	Категорија
1	Ал Каеда	31	8804	3457	12261	111.52	395.52	Религиозен Ислам
2	Организацијата на Ал Каеда во земјата на двете реки	206	3071	1647	4718	8.00	22.90	Религиозен Ислам
3	Талибан	347	659	826	1485	2.38	4.28	Религиозен Ислам
4	Револуционерни вооружени сили на Колумбија (FARC)	548	1205	632	1837	1.15	3.35	Националистичка / сепаратистичка
5	Ансар Ал Сунан	76	1066	584	1650	7.68	21.71	Религиозен Ислам
6	Отпор на лордовите (LRA)	31	308	534	842	17.23	27.16	Религиозна христијанска
7	Риад Ас Салихен	11	1136	514	1650	46.73	150.00	Националистичка / сепаратистичка религиозен ислам
8	Хамас	534	1856	418	2274	0.78	4.26	Религиозен Ислам
9	Вооружена исламска група	7	31	401	432	57.29	61.71	Религиозен Ислам
10	Советот на муџахедините	78	668	370	1038	4.74	13.31	Националистичка / сепаратистичка Религиозен Ислам
11	Тамилски тигри (LTTE)	156	924	358	1282	2.29	8.22	Националистичка / сепаратистичка
12	Ал Фатах	147	1023	302	1325	2.05	9.01	Националистичка / сепаратистичка
13	Маоист	196	414	301	715	1.54	3.65	Националистичка / сепаратистичка ком.
14	УНИТА (UNITA)	7	177	270	447	38.57	63.86	Комунистичка (неактивна)
15	Џемаах Исламија	5	699	261	960	52.20	192.00	Религиозен Ислам
16	Абу хафс Ал Масри	9	826	249	1075	27.67	119.44	Религиозен Ислам
17	Обединети сили на Колумбија	76	12	245	257	3.22	3.38	Националистичка / сепаратистичка десно крилна конзервативна

Реден број	Терористичка група	Инциденти	Повредени	Мртви	Вкупно загуби	Стапка на смртност	Стапка на Жртви	Категорија
18	Џихад	30	219	200	419	6.67	13.97	Религиозен Ислам
19	Абу Сајаф (ASG)	50	500	196	696	3.92	13.92	Националистичка / сепаратистичка Религиозен Ислам
20	Лашкар е Таиба	26	365	176	541	6.77	20.81	Националистичка / сепаратистичка Религиозен Ислам
	Вкупно на листата	2571	23963	11941	35904	20.12	57.62	
	Вкупно за период	5228	30448	14184	44632	4.69	14.17	
	Проценти	49%	79%	84%	80%	4.29	4.07	

Во табелата на најсмртоносни терористички организации може да се забележи дека според стапката на фаталност овие 20 организации се одговорни за 84% од жртвите на тероризмот во овој период како и за половина од сите регистрирани инциденти.

Ако ја разгледаме стапката на ефикасност во следната табела, може да се забележи непореклива поврзаност меѓу религиозниот мотив и насилството. Девет од 10 најефикасни организации се религиозно мотивирани. Сите девет од нив се исламски. Освен тоа, тие се распространети низ сета планета. Три се или биле инволвирани во конфликти во Африка, три во Централна Азија, еден во источна Азија, Русија и Европа и барем еден во борба која може да се нарече глобална борба против неверниците. Во просек, овие 10 организации имаат стапка на предизвикани жртви над стотици убиени или ранети во еден напад. Ова е повеќе од 14 пати во споредба со сите групи и напади во периодот. Факт е дека религиозните терористички организации се најнеефективни во предизвикување на масовни жртви.

Најефикасни терористички организации/стапка на ефикасност

Реден број.	Терористичка група	Инциденти	Повредени	Мртви	Вкупно загуби	Стапка на смртност	Стапка на Жртви	Категорија
1	Ал Каеда	31	8804	3457	12261	111.52	395.52	Религиозен Ислам
2	Џемаах Исламија	5	699	261	960	52.20	192.00	Религиозен ислам
3	Риад Ас Салихен	11	1136	514	1650	46.73	150.00	Националистичка/ сепаратистичка, Религиозен Ислам
4	Абу хафс Ал Масри	9	826	249	1075	27.67	119.44	Религиозен Ислам
5	УНИТА (UNITA)	7	177	270	447	38.57	63.86	Комунистичка (неактив.)
6	Вооружена исламска група	7	31	401	432	57.29	61.71	Религиозен Ислам
7	Лашкар е Таиба	26	365	176	541	6.77	20.81	Националистичка / сепаратистичка Религиозен Ислам
8	Јамутаи муџахедини Бангладеш	12	366	23	389	1.92	32.42	Религиозен Ислам
9	Отпор на лордовите (LRA)	31	308	534	842	17.23	27.16	Религиозна христијанска
10	Исламско движење на Узбекистан (IMU)	6	142	16	158	2.67	26.33	Националистичка / сепаратистичка / религиозен ислам
Вкупно на Листата		192	12719	5826	18545	36.59	110.15	
Вкупно за Период		5228	30448	14184	44632	4.69	14.17	
Проценти		2%	42%	41%	42%	7.80	7.77	

Пресекот на овие табели покажува две неоспорни тенденции. Религиозно мотивираните терористички организации се поефикасни во убивањето и повредувањето, отколку нерелигиозните, при што заземаат девет од 10-те врвни места за стапка на жртви. Всушност, 14 врвни групи по процент на жртви кои имале религиозен елемент, убиле 9833 или 69,3% од сите жртви за девет години.

Со сигурност можеме да заклучиме дека постои позитивна врска меѓу религијата и политичкото насилство. Религиозните мотиви драматично дејствуваат во зголемувањето како на обемот, така и на дострелот на терористичките организации. Можеме, исто така, да заклучиме дека постојат групи инволвирани во напади за

цели кои се револуционерни, за национална независност или сепаратизам што исто така се инволвирани во терористичка дејност.

Кога две сили ќе се обединат, јасно е дека можноста за насилство расте. Сепаратистичките групи со исламски предзнак што се борат во Русија и во Израел ја илустрираат оваа позиција. Исто така, и случајот со Ирак кога во периодот меѓу август 2004 година и мај 2005 година бунтовниците убиваа во просек повеќе од 800 цивили месечно. Од инвазијата во 2003 година, нападите постепено растат, како и процентот на жртви. Во 2006 година, повеќе од 60% од сите терористички напади биле во Ирак и предизвикале 12% од сите поврзани жртви. Острото зголемување на нападите и бројот на жртвите укажува на непредвидливоста на комбинацијата на религијата и на бунтовништвото. Исто така во прилог на теоријата оди дека Ирак е новиот терен за тренинг за терористите од следната генерација.

Во Русија, во Израел и во Ирак, помали и претежно локални групи се бореа со поголеми сили, при што секоја од нив беше инволвирана во асиметрични војни и ја користеше тактиката на тероризмот, интересен факт со оглед на тоа што тероризмот не е потребна тактика во извршување напад. Вклучувањето на религијата во националистичкото/сепаратистичкото движење ја влошува фреквентноста на нападите и причинетите жртви. На пример, од 1998 година до 2006 година Хамас извршил повеќе терористички напади, убиства и повредил повеќе лица отколку ЕТА, ИРА и Тамилските тигри заедно .

Споредба на жртви помеѓу Хамас и три секуларни терористички организации

	Инциденти	Повредени	Мртви	Вкупно Загуби
Хамас	534	1856	418	2274
Баскиска ЕТА	204	407	52	459
Тамилски тигри	156	924	358	1282
Вистинска ИРА	32	70	30	100
Вкупно	392	1401	440	1841

Иако податоците покажуваат зголемен степен на насилство поврзано со вклучувањето на религијата во комбинацијата од мотиви на терористичките организации, исто така, укажуваат и на комплексноста во категоризирањето на терористичките организации. Постои јасна дистинкција меѓу чисто секуларна

организација и чисто религиозните институции. Сепак, кога организацијата што се бори за револуционерни или за националистички цели ќе ја премине линијата на поделба секуларни/религиозни, категоризацијата станува нејасна. Имено, во оваа фаза почнуваме да сфаќаме дека не се работи само за целта во разликите на терористите. Наместо тоа, треба да ги анализираме базите на поддршка и структурите на овие организации.

2.2. Поддршка

Политичките организации не можат да постојат без свои корења и оттука потребна им е заедницата за да им обезбеди база на поддршка, регрутирање и извор на легитимитет. Длабочината на овие корења се дефинираат според обемот и квалитетот на базата на поддршка на терористичката организација, со што се определува нејзината сила и век на постоење. Кога организацијата ќе ги изгуби своите корења, таа го губи не само својот легитимитет, туку и целиот *raison d'être*.⁵⁰ Оттука терористичките организации мора да бидат вградени во заедниците за кои што се борат.

На терористичките организации им се потребни пари, оружје, недвижности и пред сè луѓе за да можат да растат, да планираат, да тренираат и да извршуваат. Потребен им е морален легитимитет, што го добиваат од лидерите во нивните заедници, а во случајот на оние што се со религиозни мотиви, од нивните воени институции. Честите напади врз окупираните територии во Ирак, како и бомбардирањата на возовите во 2004 година во Мадрид и бомбардирањата во Лондон во 2005 година, бараа комбинација од овие елементи.

Пред Ал Каеда да го направи ваквото одбележување, постоеше значителна разлика меѓу терористичките групи поддржани и неподдржани од државата, што беа забележани преку степенот на пристап на организацијата до големи финансии и воени средства. Најопасни од сите терористички организации беа оние што добиваа државни разузнавачки податоци и финансирање. На пример, Иран го финансираше и го поддржуваше Хезболах. И Сирија соработуваше во тој процес. Судан го засолни Осама бин Ладен, а Либија служеше како централна сцена за заеднички тренинзи на палестинските и на европските терористи во 1970-тите. Сепак, најнасилните и најефикасни терористички форми што постојат денес, функционираат целосно без државно спонзорство. Фактот дека во Либан, во долината Бека се организираат кампови за тренинзи или дека во Судан има оперативци е послаб индикатор кој

---

⁵⁰ *Raison d'être* е фраза позајмена од францускиот, каде што тоа значи "причина за постоење"

укажува на државно спонзорство отколку на слабата природа на нивните влади.

За терористичките организации, исто така, се потребни институции што ќе дадат морална логика на нивната борба, задача што е полесна за религиозните отколку за секуларните групи. Од овие корења расте моралната оправданост. На пример, благосостојбата и образованието се примарниот финансиски и инфраструктурен фокус на Хезболах и на Хамас. Сепак, организацијата на Абу Нидал чии мотиви беа исклучително насочени кон политичка промена, на својата заедница не понуди длабоки програми за социјална благосостојба. Поради тоа, оваа организација никогаш не достигна членство по бројност поголемо од неколку стотици члена и имаше потреба од државно спонзорство за да опстои.

Поделбата на религиозни и на секуларни организации е повторно очевидна. Како што секуларните движења можат да ги повикаат оние со слично размислување, религиозните можат да ги повикаат оние со иста вера, што им обезбедува поширок и подлабок дomet преку границите и јазичните разлики. Дејвид Арон од корпорацијата Ранд сликовито го опишува во „Три години подоцна“:

Според џихадистите, претставени преку примерот на Ал Каеда, исламот е под смртоносна закана од Западот. Изворот на оваа закана се САД. Тие ги гледаат Американците како нови Монголци. За доказ им служат воените американски бази на Блискиот Исток, во Персискиот залив и во Централна Азија.

Одговорот на овие збиднувања е џихадот – дефиниран како вооружена борба. САД, оттука, претставуваат и закана и можност за џихадистите. Во услови кога се непријатели на исламот, тие се и заеднички непријател и оттука се база за градење единство меѓу различните национални, етнички и племенски исламски групи.⁵¹ Поткрепата на религиозните групи врз религиозните институции за легитимитет е единствената можност за спречување и стопирање на терористичките операции. Имајќи ја моралната доверба со која се влијае врз јавната поддршка, религиозните лидери на Хамас, на Хезболах и на ИРА, можат во голем степен да влијаат врз степенот на насилство.

2.3. Методи на делување

Последните трендови се во насока на обединување на помалите или „ад хок“ формираните групи во слабо поврзани мрежи под раководство на поголемите организации. Ал Каеда сè повеќе дејствува на овој начин и припојува кон себе групи што се толку

---

⁵¹ David Aron, *Three years after: next steps in the War on Terror*, Rand Corporation, Santa Monica, 2005, стр. 4.

мали што е тешко да се дефинираат како организации. Еден таков пример е Мадрид, каде мала група локални екстремисти очигледно ги планираа и ги извршија бомбашките напади во координација со лидерите на Ал Каеда. Друг пример е Ирак, каде Абу Мусаб Заркави организираше сопствена операција, изврши неколку поголеми операции, стекна јавна поддршка од Осама бин Ладен и потоа го закачи името на својата организација до Ал Каеда во Ирак.

До 2005 година, Ал Каеда и нејзината мрежа (AQN) содржеа најмалку 29 различни групи што се борат за распространување на исламот во земјите од Азија до Северна Африка. По објавувањето на нивната позната фатва, од 1998 година бројот на напади што ги извршија тие и нивните сојузници постепено порасна од 12 до над 146 во првите шест месеци само од 2005 години.

Во текот на истиот период, нивните вештини драматично се зголемија. Според запишаните податоци за сите терористички напади во периодот, мрежата на Ал Каеда извршила 24% од вкупниот број жртви, убивајќи или повредувајќи повеќе од 27000 лица.

Мрежата на Ал Каеда VS сите други

Година	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Вкупно
Преглед										
Инциденти – Ал Каеда	19	11	18	26	33	55	166	375	224	927
Жртви – Ал Каеда	5770	245	84	5667	1400	1944	4323	6063	1609	27105
(AQN) Преглед на жртви	56%	7%	3%	52%	14%	23%	27%	28%	6%	24%
(AQN) Преглед на инциденти	0%	4%	21%	0%	2%	3%	4%	6%	14%	4%

Со извршувањето на двата најзначајни терористички напади во историјата, кои предизвикаа над 5000 жртви во 1998 година во Кенија и над 3000 во Њујорк и Вашингтон, организацијата најави дека ќе следат уште напади. Во меѓувреме, годишното дејствување на нејзината мрежа драматично порасна во периодот меѓу 2001 година и 2005 година, кулминирајќи со 26% од сите предизвикани жртви. Во 2002 година мрежата беше одговорна за скоро 14% од вкупниот број жртви таа година. Интересно е што дејствувањето на мрежата даде мешани сигнали во 2006 година, остварувајќи голем број напади, но во голем степен намалувајќи го бројот на жртвите.

Корпоративната визија на Ал Каеда може да се припише на секое движење што ја споделува клучната цел за отстранување на секуларните, или едноставно, само на неисламските влади од муслиманските земји. Не се работи само за матична организација. Ал Каеда и нејзината мрежа претставуваат глобална револуција.

Освен тоа, организацијата не е само чисто религиозна. Со својата дефинирана слика на идна влада, како што е објаснето во муслиманското учење, кое што се распространува на голема географска територија, групата може, исто така, да се смета и за сепаратистичка/националистичка, дури можеби и за револуционерно или дисидентско движење. Ал Каеда никогаш не премина преку секуларно-религиозната поделба, бидејќи беше создадена токму на средина, и како таква може да го користи како своја база на поддршка големиот број верници во исламскиот свет кои го делат својот сон за силен и обединет муслимански свет и за враќањето на возвишеноста на Калифатот.

На крај, структурата на организацијата може да претставува желба на која било успешна франшизна организација што поседува акции од бизниси клучни за да се финансира и да се одржи мрежата со маркетинг агентите и регрутирањето спроведено од страна на оние што пропагираат низ светот, во џамиите и во медресите.

Ал Каеда и нејзината мрежа претставуваат модел на комерцијализирана борба и политичко насилство, во буквална смисла: инкорпориран тероризам (Terrorism Incorporated).

Ако ги разгледуваме и ги анализираме тактиките на терористите, ќе заклучиме дека терористите ги напаѓаат своите цели на многу различни начини. Несомнено кога екстремист што дејствува во насока на заштита на животната средина кога ќе изврши напад врз некоја градежна фабрика, со цел да ја истисне индустријата, материјалната штета е голема, но според податоците, овие напади ретко резултираат во директна загуба или дури повреда на животи. Кога терористите самоубијци се детонираат во автобуси, сепак, материјалната штета и цената на животот достигнува огромни размери.

Навистина, долгогодишните податоци покажуваат јасна дистинкција меѓу оние тактики што предизвикуваат големи жртви или оштетување на имотот и оние што ги причинуваат двете; со тек на време, терористите сè повеќе се одлучуваат да вршат бомбашки напади.

Процентот на жртви во неконвенционални напади, барикадни/заложнички ситуации, киднапирања лица, атентати и бомбашки напади, се зголеми, додека во напади со киднапирања и вооружени напади се намали.

Споредување на процентот на жртви според тактиката (1968-1997 наспроти 1998-2006)

Тактика	1968-1997	1998-2006	%	Најново време
Висок степен на неконвенционални напади	0	1773		се зголемува
Барикади/заложници	7.12	36.65	415%	се зголемува
Низок степен на неконвенционални напади	0.63	2.67	324%	се зголемува
Киднапирање	0.33	0.95	188%	се зголемува
Атентати/убиства	1.28	2.02	60%	се зголемува
Бомби	5.08	6.44	27%	се зголемува
Арсен	1.06	0.6	-43%	се намалува
Вооружени напади	7.21	3.07	-57%	се намалува
Киднапирања/грабнувања	4.18	1.03	-75%	се намалува

Ако ја споредиме примената на различни техники во периодот 1998-2006, се појавува јасна слика за трендот во изборот на тактиката. Примената на бомбашки напади ја задржува својата позиција со најголем дел од нападите, иако, изненадувачки е фактот дека процентуалната застапеност на овие напади се намалува со текот на времето. Важно е дека атентатите, кои растеа во периодот меѓу 1999 година и 2002 година, го достигнаа врвот во 2003 година, по што забележуваат драматичен пад. Другите тактики, вклучувајќи ги киднапирањата, никогаш не ја поминаа маргината од 400 напади годишно, и заедно никогаш не ја достигнаа стапката од 20% од тактиките што се применуваат секоја година во овој период. Всушност, до 2004 година, бомбашките и вооружените напади заземаа скоро 80% од вкупниот број на сите терористички напади и никогаш не беа застапени со помалку од 65% во тој период. Освен тоа, ако се насочиме единствено кон бројот на нападите, можеме да забележиме дека вооружените напади годишно се зголемувале за 17 пати, додека, бомбашките кои во 1998 година беа за шест пати побројни во споредба со последните, се зголемиле тројно.

Ако го разгледаме бројот на жртвите во тој период, се појавува слична слика. Повторно, најголемиот број жртви се должат на бомбашките напади, како според бројност така и изразено во проценти. Со исклучок на бројката на жртви во 2001 година, која се должеше на неконвенционалните напади, стапката на сите жртви предизвикани од бомбашките напади никогаш не се симна под 80% и заедно со вооружените напади едвај се намали под 8%. Всушност, во тој период само со бомбашките напади беа убиени или

повредени четири пати повеќе лица отколку со следниот по бројност вид напади и три пати повеќе отколку со сите други тактики заедно, вклучувајќи ги и нападите од 11 Септември. Ако ги разгледаме податоците, можеме да забележиме дека бројот на жртвите предизвикани од бомбашките напади, од 1999 година се зголемил за повеќе од четири пати. Оттука, кога ги анализираме трендовите во тероризмот, или кога бараме стратегии за справување со него, студијата/анализата на бомбашките напади мора да биде во основа на идните истражувања.

Бомбашките напади се особено опасна тактика за цивилното население. Тие се настани со моментално дејство и силно влијание и ги разликуваат основите на чувството за безбедност во општеството, го застрашуваат населението и го принудуваат да бара безбедност од властите по која било цена, вклучувајќи ги и нивните тешко заработени граѓански слободи. За разлика од пожарите или дури и вооружените напади, кои би можеле да се вклучат во „криминалниот домен“, бомбашките напади се неизбежно смртоносни и скоро е невозможно да бидат спречени. Достапноста до воените експлозиви, само ја влошува ситуацијата. Најмалку 20 активни домашни или меѓународни конфликти беснееја на планетата на почетокот на 2005 година. Овие конфликти обезбедија солидна почва за тренинг и снабдување со оружје, бомби и експлозивен материјал за терористичките организации. Ако го парафразираме Хофман, *ако некој може да си го дозволи, може и да го добие*. Покрај тоа, производството на бомби, е сè подостапно и поедноставно. Произведувачот на бомби – терорист може да влезе во продавниците за хардвер и да купи електронски компоненти, вклучувајќи коло, жици, антени и телефони од кои сите можат да бидат интегрирани со воените експлозиви; да активира гранати и мини за да создаде импровизирани експлозивни направи. Ваквите направи можат да бидат разурнувачки врз цивилниот и воениот персонал, како што можеше да се забележи скоро секој ден во Ирак, од инвазијата во 2003 година.

Навистина, терористите самоубијци можат да бидат претходница на меѓународен тероризам, со деструктивно дејство во градовите во светот. Како метод за убиство, тие се ненадминливи. Како стратегија за асиметрична војна, скоро е невозможно да бидат запрени.

Модерното доба на теророт со самоубиствени напади започна во 1983 година кога претходниците на Хезболах во Либан запалија камион натоварен со експлозиви во касарна на американските трупи. Тогаш животот го загубија 241 маринец. По кратко време силите на САД и на Франција беа принудени да се повлечат. Тамилските тигри од Шри Ланка го согледаа успехот од овој метод и во 1987 година, започнаа своја сопствена кампања против владата во Шри Ланка. Во текот на 1980-тите Тигрите го

трансформираа методот во наука, разработувајќи различни техники, почнувајќи со велосипеди сè до нуркачи. Ал Каеда го доусоврши овој метод.

Од средината на 1990-тите послабите сили што беа вклучени во асиметрични конфликти против отворените општества ја усовршуваа оваа уметност. Хамас, Палестинскиот исламски џихад, Бригадите на страдалниците на Ал Акса како и либанскиот Хезболах, сите вклучени во тековните борби за независност или револуционерни битки, редовно ги обновуваа нивните вештини и ги рафинираа методите и техниките за испорака. Во периодот меѓу 1998 година и 2004 година имаше најмалку 329 самоубиствени напади, кои причинија над 16000 жртви, во споредба со претходните 17 години кога беа извршени помалку од 100 напади со 2700 жртви. Во двегодишниот период, од 2005 година до 2006 година беа извршени 543 напади кои резултираа со над 14000 жртви, од кои што повеќе од 400 беа само во Ирак.

Најголемиот развој се случи по инвазијата на коалицијата врз Ирак, која создаде виртуелна лабораторија за самоубиствениот терор. Од почетокот на инвазијата, во текот на 2006 година, самоубиствените бомбашки напади беа спроведени 522 пати одделно. Скоро ниту една цел не беше исклучена од крвопролевањето, вклучувајќи ја џамијата Шиит Аи Аскари, стара еден милениум, која беше бомбашка цел во 2006 година, како и Црвениот крст, чија централна канцеларија беше предмет на удар заедно со четири полициски станици во Багдад, во октомври, 2003 година.

Наједноставната причина за зголемувањето на самоубиствениот тероризам би можело да биде тоа што тој функционира. Неодамнешната историја на самоубиствени кампањи открива неколку ограничени победи. Кампањата на Хезболах против Франција и САД на почетокот на 1980-тите, како што е општо познато, ги принуди САД и Франција на итно повлекување од Либан, како и Израел во 2000 година, со што беше ставен крај на 22-годишно воено присуство. Самоубиствената кампања спроведена подоцна против Израел од страна на Хамас и на Палестинската исламска џихадистичка група, суштествено ја наруши спогодбата од Осло и веројатно одигра улога во одлуката на Израел да спроведе еднострано повлекување од појасот Газа. Кампањата на Ал Каеда против САД што беше насочена против дипломатски, цивилни и воени цели во Арабија, во Африка и во САД, се совпадна со брзото намалување на силите на САД во Саудиска Арабија. Дури и во Шри Ланка, годините на самоубиствен терор се одвиваа со иста жестина сè додека не започнаа мирните преговори меѓу Владата и Тамилските бунтовници. Се чини дека онаму каде што самоубиствениот терор се применува повремено, барем во некои делови, се постигнува определена победа. Имено оваа лекција ја

научија досегашните терористички групи, а сега и Глобалното исламско востание.

Но сепак, самоубиствениот тероризам не секогаш ќе ја оствари посакуваната цел. Хамас и Палестинскиот исламски џихад не се поблиску до целта за создавање нивна сопствена држава отколку до уништувањето на Израел. Хезболах не успеа во создавањето исламска држава во Либан, а Тамилите сè уште немаат целосна автономија. Оттука, се чини дека методот на самоубиствениот тероризам функционира добро за непосредни тактички цели, но се покажува неуспешен на стратегиски план. Успешен е за победа во кампањи, но нема добиено ниту една војна.

Можеби ова е една од причините поради која терористичките организации се обидуваат да ги усовршат своите оружја за напад. Неспособни да добијат, да изградат и да испорачаат модерно вооружување за борба, терористите постојано разработуваат софистицирани техники со кои широкодостапните материјали би ги претвориле во неконвенционално оружје. Трендот во насока на разработување на сè поиновативни форми на водење војна продолжува непречено со години, за што сведочи напредокот со мешањето на вештачкото ѓубре и горивото дизел за создавање високо експлозивни детонации со ниска температура и долго согорување. Во тој контекст, се споменува и примената на малите пловни објекти како торпеда, за прв пат демонстрирани од страна на Тамилските Тигри, а подоцна и од Ал Каеда, со високоуспешни напади врз танкерите за гориво и врз воените бродови. Претворањето на патничките авиони во ракети е само уште еден чекор во оваа насока и нема причина да се верува дека овој тренд ќе исчезне. Освен тоа, постои огромен доказ дека различни групи прават големи напори за да ги добијат потребните материјали за предизвикување масовни жртви, преку обиди за примена на оружја за масовно уништување.

Фактот дека вакви оружја сè уште не биле ефективно употребени, многу веројатно претставува знак за сложената природа на нивното производство и испорака, отколку за недостаток на намера и волја. Навистина, ниту една група не ги применила „неконвенционалните“ методи во значителен обем, пред сè хемиското, биолошкото, радиолошкото и нуклеарното оружје.

Многу експерти веруваат дека во иднина веројатно ќе бидат применети радиолошките напади. По барање за оправдание од страна на Бин Ладен, во 2003 година радикален саудиски свештеник издаде фатва велејќи дека „ако бомба која убие 10 милиони од нив и изгори толку нивна земја колку што тие изгореле муслиманска земја, е фрлена врз нив, тоа би било дозволиво“.⁵² Меѓународната

---

⁵² Gingrich Newt, *Winning the future: a 21st Century Contract with America*, Regnery Publishing, Washington, 2005, стр. 3.

агенција за атомска енергија во својата база на податоци за недозволена трговија содржи список на кој се наоѓаат најмалку 18 потврдени запленивачи на украден ХЕУ или плутониум. Планови за нуклеарна бомба беа најдени во нападнати и освоени места-бази на Ал Каеда во Авганистан. Како што покажаа Бан и Виер, „мала, но посветена терористичка група со ресурси би можела многу веројатно да дизајнира и да создаде барем необработена нуклеарна бомба. А опасноста дека тие ќе можат да добијат нуклеарен материјал потребен за да го сторат тоа е многу реална“.

Сајбер-тероризмот е уште една форма за која многу се зборува, а сепак се работи за форма која е далечна во однос на стратегискиот терор. Позната како Стратегиско информатичко војување (СИБ), во воените и во безбедносните кругови, сè поверојатно е дека може да предизвика масовна смртност или да создаде паника. Современата инфраструктура, почнувајќи од семафорите до централите, од безбедносните системи за заштита од опасните биолошки и хемиски агенсии до банкарските и кредитните сметки на скоро секоја индивидуа, може да се применуваат за целите на планирањето на терористички напади и можат во краен степен да бидат претходница во координирањето на повеќекратен напад. Дали преку уништување на комуникациските линии, инсталирање вирус во мрежата за контрола на летови или во системот за регулирање на сообраќајот во еден град, сајбер ударот може да нанесе силен удар и да го втурне во хаос модерното општество кое зависи од технологијата. Освен тоа, оваа асиметрична верзија на сајбер информатичко војување го поседува потенцијалот да биде голем мултипликатор на сила и да им создаде широки можности на терористите повторно со авиони да вршат напади врз кули од големите градови.

Фактот дека терористичките групи ќе применат широк спектар на средства за водење војна е клучен во изучувањето на овој феномен. Ако се земе предвид сè што знаеме за нивната софистицираност, капацитетот за учење и развојните трендови, сепак нема причина да веруваме дека терористите нема да прибегнат кон некој или кон сите наброени методи.

Во услови кога терористите сè повеќе прибегнуваат кон самоубиствените и неконвенционалните напади, верувањето што постоеше долго време дека „терористите сакаат луѓето да гледаат, а не да умираат“ повеќе не може да се смета за веродостојно.

Од досегашната анализа може да заклучиме дека последниот бран на тероризмот, религиозниот тероризам, всушност доведе и до поделба на терористичките организации на религиозни и на секуларни. Според сите анализи на терористичките организации очигледно е дека религиозните терористички организации се далеку поопасни во однос на секуларните.

Секуларните, пак, најосновно се делат на сепаратистички и на националистички, кои истовремено се и најопасни.

Па така, иако осум од десетте најсмртоносни организации се исламистички, тие се поврзани и со сепаратистичко/исламистички организации. Но она што најмногу загрижува е поврзувањето и обединувањето на религиозните исламистички организации од сиот свет. Така Ал Каеда, на пример, веќе има свои „партнерски организации“ на три континенти. Она што на крајот уште повеќе загрижува е поврзаноста на бомбашките напади и на самоубијците со религиозни терористички организации. Најсмртоносните, односно напади со најголем интензитет и човечки жртви се изведени од страна на бомбаши самоубијци кои што најчесто се дел од религиозна терористичка организација. Но, она што радува е дека методот на самоубиствениот тероризам функционира добро за непосредни тактички цели, а се покажува неуспешен на стратегиски план, што би значело дека во иднина е можно да се менуваат методите на терористите. Поради овој факт, Религиозниот бран, кој според одредени теоретичари ќе трае уште најмалку дваесетина години, и понатаму ќе се одликува со нанесување големи човечки жртви и материјална штета од страна на бомбаши самоубијци, но терористите ќе бараат и други методи преку кои ќе се стремат да ги остварат своите стратегиски цели.

3. РАЗРЕШУВАЊЕ НА КОНФЛИКТИ

3.1. Историја и развој на современите приоди за разрешување конфликти

Конфликтите се универзални карактеристики на општествата и можат да се појават во многу домени, како што се помеѓу членовите на семејството, помеѓу семејства, организации, заедници или држави. Ова ги легитимира приодите за решавање конфликти кои треба да се применат во сите овие домени. Сепак, постојат различни ставови околу параметрите за решавање на конфликти и за главните сфери што тоа ги опфаќа, па затоа постои недостаток на консензус за овие карактеристики помеѓу различните автори. Според Крисберг⁵³, некои автори го поврзуваат овој поим со конкретен вид активности (на пример, ангажирање во медијација на одреден начин). За други, тоа се однесува на различни начини на менаџирање и/или завршување на конфликтите, со користење на заеднички напори насочени кон заемно прифатливи договори. Конечно, постојат и автори кои веруваат дека решавањето на конфликтите може да се примени во сите фази на конфликтот. Тие се фокусираат на конструктивните начини на справување со и трансформирање на конфликтите, кои обезбедуваат безбедни и правични односи потоа. Еволуцијата на ова поле е тесно поврзана со динамичната интеракција на практиката, академските теории и истражувањата. Практиката вклучува дејствија кои професионалците ги преземаат за да влијаат врз текот на конфликтите, со примена на методите за решавање на конфликти, додека во областа на истражувањето се вклучени анализи кои помагаат во дедуктивната теорија и претставуваат основи за изградба на индуктивна теорија.

Како што укажува Крисберг, релевантната литература обично нагласува четири главни периоди во еволуцијата на современите приоди кон решавање на конфликтите:

- а) Прелиминарни случувања (1914-1945);
- б) Поставување на темелите (1946-1969);
- в) Проширување и институционализација (1970-1989), и
- г) Дифузија и диференцијација, од 1989 година.

Овој автор дополнително објаснува дека постојат неколку начини на кои современите приоди за решавањето на конфликтите се разликуваат од многу традиционални методи за разрешување конфликти. Прво, решавањето на конфликтите ги нагласува процесите кои генерираат решенија фокусирани на заеднички

---

⁵³ Kriesberg, L. (2009). The Evolution of Conflict Resolution. In: Bercovitch, J.; Kremenjuk, V.; & Zartman, W.I. (Eds.). *The Sage Handbook of Conflict Resolution*, 15-32. Thousands Oaks, CA: Sage

придобивки за сите страни во конфликтот. Второ, користи знаење и податоци од академските истражувања и теории, како и од традиционалните и иновативни практики. Трето, има тенденција минимално, или воопшто да не се потпира врз насилство во водењето и решавањето на конфликтите. Конечно, настојува да ја нагласи улогата на надворешните посредници во завршувањето на конфликтите. Карактеристиките на современото решавање на конфликтите се резултат на долгата историја на ова поле и на многуте релевантни извори денес. Тоа е суштински фокусирано на запирање на насилството и дава големо значење на градењето на услови за мир, вклучувајќи помирување по насилството, подобрување на правдата, воспоставување системи за менаџирање на конфликтите и така натаму.

Од последната деценија на XX век, во литературата се истакнуваат неколку концептуални рамки во врска со различните начини на употреба на стратегиите за решавање на конфликти. Во оваа смисла, на пример, Лунд (1996, според Берикер, 2009)⁵⁴ ја опишува рамката за превентивна дипломатија како сеопфатна типологија која воведува политики и инструменти за спречување на насилни конфликти. Овде, авторот посебно нагласува три широки концепциски категории во кои се елаборирани различни политички опции. Овие категории вклучуваат воени, невоени и приоди за развој и менаџирање. Потоа, исто така, се споменува и работата на Ледерах (1997, според Берикер, 2009), кој нуди приоди кои се фокусираат на актерите и на градење на мирот, што би можело да се искористи за одржливо помирување во поделените општества. На сличен начин, Стерн и Дракман (2000, според Берикер, 2009) претставуваат рамка за стратегии и средства за решавање на конфликти во ерата по Студената војна. Нивниот пристап се фокусира на политиката на моќ, трансформацијата на конфликти, структурната превенција и нормативните промени како ефективни стратегии за решавање конфликти.

Рамсботам, Вудхаус и Миал прават преглед на решавање на конфликтите како прогресивно поле кое се менува преку пет фази на меѓугенерациски развој и пракса. Овие фази се именувани и опишани со користење на главните идеи на нивните претставници и може да се сумираат на следниов начин: 1) генерација на предвесници (1918-1945); 2) генерација основачи (1945-1965); 3) генерација на консолидатори (1965-1985); 4) генерација на реконструктори (1985-2005); и 5) генерација космополити (2005 - денес). Овие генерации може да се сфатат како временски-интелектуални категории. Така, првите два главно се однесуваат на пристап во решавањето на конфликтите каде државата е во

---

⁵⁴ Beriker, N. (2009). Conflict Resolution. The missing link between liberal international relations theory and realistic practice. In: Sandole, J.D.D.; Byrne, S.; Staroste-Sandole, I. Senehi, J. (Eds.). *Handbook of Conflict Analysis and Resolution*. 256- 271. Routledge, NY

центарот. Третата генерација користи пристап кој е помалку центриран на државата и повеќе ориентиран кон граѓанското општество. Од друга страна, претставниците на четвртата генерација се фокусираат на изградба на комплексен и комплементарен систем кој ги поврзува нивоата на граѓанското општество со државата, но истовремено го проширува и на регионално и меѓународно ниво. Конечно, петтата генерација е ориентирана кон надминување на недостатоците од претходните генерации, преку развивање глобална компетентност осетлива на контекстот, со цел да ги реши конфликтите и да го одржи мирот на ненасилни начини, постигнувајќи долгорочни позитивни ефекти за сите луѓе и генерации.

3.2. Решавање конфликти: концепти, поими и модели

Решавањето на конфликти, како што посочуваат многу автори, е *повеќестепен процес*, што значи дека анализите и решението мора да ги инкорпорираат сите нивоа на конфликти (т.е. меѓучовечки, меѓугрупни, национални, меѓународни, регионални и глобални) и динамичната интеракција помеѓу нив. Исто така, е *мултидисциплинарно*, бидејќи мора да го поврзе знаењето од различни релевантни дисциплини. Решавањето конфликти е *мултикултурно* и треба да се води сметка за контекстот (локацијата) во кој се случува конфликтот и разновидноста на културата на страните во конфликтот, со цел да се примени најефективната стратегија и решение. Потоа, *тоа е и аналитичко и нормативно*. Вклучува систематска анализа и толкување на податоците, во комбинација со нормативната цел да се научи како да се трансформира актуелната (насилна) ситуација во ненасилна, предизвикувајќи социјални, политички и многу други форми на промени. Конечно, разрешувањето на конфликти е *теоретско и практично*, бидејќи постојано се фокусира на заемната интеракција помеѓу теоретското разбирање и практичното искуство на неефективните и на најефективните начини за решавање на конфликти.

Решавањето на конфликтите може да биде *вистинско и привидно*. Првото подразбира потполно отстранување на причините кои придонеле до нивно јавување, што може да се постигне преку соработка и дијалог кои ќе бидат насочени кон тоа секоја од страните во конфликтот да добие, а не да изгуби. Второто повеќе се однесува на половично решавање, каде секоја од страните мора да се откаже од дел од сопствените барања, за да се дојде до некакво решение кое речиси без исклучок е компромисно. Тоа води до конечен исход каде секоја од страните делумно и губи и

добива. Како што претходно беше споменато, конфликтите се присутни во животот на луѓето и како такви тие често се дел од меѓучовечките и меѓугрупните односи. Сепак, конфликтите не се секогаш исклучиво негативни. Тие се неутрални по својата природа и можат да бидат или позитивни или негативни, во зависност од нивниот исход. Понекогаш тие се многу деструктивни, но во други моменти можат да ја стимулираат креативноста или да бидат мотиватор на позитивни промени во односите и личностите, т.е. да бидат предизвик за личен/заеднички раст и развој. Според Галтунг (според Мурџева-Шкариќ, 2007), суштината на конфликтот може да се дефинира преку т.н. „конфликтен триаголник“. Неговите основни состојки се:

- а) *конфликтни ставови*;
- б) *конфликтно однесување*, и
- в) *конфликтна ситуација, односно контрадикција*.

Причината за конфликтот може да започне од секој агол на триаголникот, но обично започнува поради контрадикцијата. Конфликтните ставови можат да бидат когнитивни и емоционални, позитивни и негативни и претставуваат психолошка состојба што произлегува од некомпатибилноста или контрадикцијата. Конфликтното однесување, може да биде физичко и вербално, повеќе или помалку насилно и деструктивно, од една страна, но исто така и конструктивно и помирувачко, од друга страна. Тоа е акција преземена од спротивната (ите) страна (и) во конфликтната ситуација. Намерата за такво однесување е спротивната страна да се откаже од своите цели или да ги промени. Конечно, конфликтната ситуација, односно контрадикцијата се јавува помеѓу две или повеќе страни кои се залагаат за различни и конфликтни цели.

Според овој модел, конфликтот мора да се реши со примена на холистички пристап. Ова значи дека сите три аспекти треба да се третираат во исто време, со цел да се трансформира конфликтот. Во спротивно, кога не се зема предвид целиот триаголник, можат да се појават три вида грешки:

а) грешка во ставот - се случува ако акцентот се поставува само на потребата за повеќе љубов, а контрадикцијата е занемарена;

б) грешка во однесувањето - се јавува кога се смета дека за решавање на конфликтот е доволно да се намалат агресијата и насилството; и

в) грешка во контрадикцијата - што значи дека несоодветната врска со контрадикцијата придонесува за несоодветно решавање на конфликтот. Галтунг (според Мурџева-Шкариќ, 2007), укажува дека со цел да се трансформира конфликтот, ставот на омраза, недоверба, неодлучност, и слично, треба да се трансформира во

емпатија. Понатаму, насилното однесување треба да се трансформира во ненасилно, додека контрадикцијата треба да се трансформира во креативност.

Галтунг (според Мурџева-Шкарик, 2007), исто така, прави разлика меѓу три различни форми на насилство: **структурно, културно и директно.**

Структурното насилство обично се објаснува како вертикално (кое вклучува политичко угнетување, економска експлоатација, културно отуѓување и воени притисоци) и хоризонтално, но исто така, вклучува и колективно насилство, социјална и економска депривација итн. Тоа е скриено, невидливо и може да се намали или надмине преку поправеден социјален и економски систем. Патологијата на длабоките структури, според Галтунг, може да се објасни со четирите механизми кои го сочинуваат ПСФМ-синдромот:

а) Пенетрација - степен до кој доминантните структури успеваат психолошки да проникнат за да ги потчинат подредените и да ги натераат да прифатат дека социјалната структура треба да биде таква каква што е;

б) Сегментација - степен до кој информациите се контролирани од страна на елитата;

в) Фрагментација - степен до кој подредените се чувствуваат изолирани, одделени едни од други и без комуникација; и

г) Маргинализација - степен до кој дел од населението се чува исклучено од социјалната интеракција, во незнаење што се случува во светот.

Овој синдром може да се реши така што пенетрацијата ќе премине во автономија; сегментација - во интеграција; фрагментација - во солидарност; и маргинализација - во ангажирање.

Културното насилство се состои од два особено штетни синдроми. Првиот е емоционална патологија претставена со ИСТ синдромот (избраност-слава-траума). Вториот е когнитивна патологија, претставена со ДМА синдром (дихотомија-манихеизам-армагедон). Синдромот ИСТ содржи сериозни трауми, повеќе повреди и порази на непријатели. Се случува во култури каде постои поделба меѓу генерации, раси, класи, нации и пол. Да се биде *избран* значи дека постојат оние кои се сметаат себеси за повредни од другите. *Слава*, значи дека избраните имаат прекрасно минато или голема мисија што треба да ја остварат. Конечно, *траумата* се залага за слава и избори направени во тешките битки за да се постигне таа мисија. Од друга страна, синдромот ДМА се однесува на когнитивните претстави. Следејќи ја таа логика, *дихотомијата* е обид да се подели светот на два дела, најчесто спротивставени. *Манихеизмот* е разбирање дека едната страна е добра, а другата е лоша, додека *армагедон* е непомирлива борба,

победа или на еден или на друг. Затоа, пристапот за трансформација кој го промовира Галтунг тврди дека правното и одржливо решение се постигнува само ако се работи на подигнување на свеста за длабоките борби и култури на страните во конфликтот.

Комбинирајќи ги претходно објаснетите два триаголници (оној за структурата на конфликтот и оној за видовите на насилство), може да се заклучи дека структурното насилство (на пример, деца кои умираат од сиромаштија) може да се реши со отстранување на структурните противречности и неправди. Истовремено, културното насилство завршува со менување на ставовите од омраза кон емпатија и љубов, додека **директното** насилство (на пример убиство на цивили) - со запирање и менување на конфликтното однесување. Овие одговори за решавање на конфликтот понатаму се однесуваат на пошироки стратегии за одржување на мирот, градењето на мирот и миротворењето. Оттука, решавањето на конфликтите мора да вклучи низа динамични промени кои ќе донесат деескалација на конфликтното однесување, значителна промена во ставовите, како и трансформација на односите или судирот на интереси кои се сместени во јадрото на структурата на конфликтот.

Од претходно наведеното, може да се согледа дека трансформацијата се случува во три аспекти: структурата, личноста и меѓучовечките односи. Трансформацијата на структури вклучува промени во целата структура на односите меѓу страните. Со цел да се направат структурни промени неопходно е да се трансформира конфликтот во друга реалност, односно истиот да се трансцендира. Во оваа смисла, градење култура на мирот, е модел за трансформирање на општествените структури. Трансформацијата на личноста вклучува промени на индивидуално ниво, поврзани со зголемувањето на способноста да се анализира ситуацијата, како и да се донесуваат одлуки кои ја земаат предвид и личната перспектива и перспективата на другите. Конечно, трансформацијата на меѓучовечките односи цели кон мирна соработка што треба да се постигне со здружување на силите и преку планирани, намерни и правични размени. Наместо притисок од типот доминација- подреденост, процесот треба да се фокусира на почит, заемно збогатување, сочувство, љубов и слично. Ова ќе доведе до помирување и простување. Во суштина, ефективната трансформација на конфликтот претпоставува дека постојат промени во однесувањето, чувствата и сознавањето.

Со цел да се направат вистински трансформативни промени, Мичел (според Мурцева-Шкариќ, 2007)⁵⁵ верува дека треба да се

---

⁵⁵ Мурцева-Шкариќ, О. (2007). *Ненасилна трансформација на конфликти*. Скопје: Филозофски факултет

појават неколку клучни промени во квалитетот на меѓусебните односи. Овие промени вклучуваат промена од неурамнотежени кон избалансирани размени или барем помеѓу страните кои се согласуваат дека достигнале приближно иста вредност во размената. Треба да постои промена од зависни кон меѓузависни размени, каде сите страни се задоволни, а во блиска иднина се очекува истата размена. Потоа, исто така, постои промена од дисонантни кон усогласени размени на проценки, каде страните ги делат истите ставови за корисноста и прифаќањето на размената. Друга важна промена е онаа од нелегитимни до легитимни процени на размена, така што страните подеднакво ја прифаќаат правичноста, па дури и сакаат да продолжат со размената. Затоа, трансформацијата воведува систематски промени кои се вклучени во процесот што води кон поголема еднаквост и еднаквост во општествениот систем како целина.

Според Вискс⁵⁶, наодите од конфликтното партнерство вклучуваат некои важни сугестии кои треба да се земат предвид при решавањето на конфликти. Конфликтот е комплексен феномен или производ на човечката интеракција, а не само изолиран настан, или појава во одреден момент. Тој е резултат на разновидност. Интерперсоналните односи обично вклучуваат повеќе компоненти (потреби, цели, чувства, итн.). Конфликтот не е само борба помеѓу апсолутните вредности, туку често има субјективни претпочитања и желби. Затоа, за да биде ефикасно, во решавањето на конфликтот сите инволвирани страни треба да се однесуваат како партнери. Следејќи ја оваа главна идеја, Вискс предлага осум основни чекори за решавање на конфликти, како што се:

- а) создавање на ефективна атмосфера;
- б) појаснување на перцепциите;
- в) фокусирање на индивидуални и заеднички потреби;
- г) градење на заемна позитивна моќ;
- д) гледање во иднината, а потоа учење од минатото;
- ѓ) генерирање на можности;
- е) развивање на скала на дејствување; и
- ж) доаѓање до заеднички договор кој овозможува заеднички придобивки.

Кристофер Мичел (според Мурџева-Шкарик, 2007), наведува дека ефективната трансформација на конфликти е истовремено и процес и исход. Ги трансформира структурите, актерите и односите и вклучува различни аспекти и стратегии. Меѓу нив е најзначајно учеството на учесници од сите нивоа на општеството. Потоа, се

---

⁵⁶ Вискс, Д. (1998). *Осум есенцијални чекори кон разрешување конфликти* [The Eight Essential Steps To Conflict Resolution]. Скопје: Филозофски факултет

прават обиди да се зајакне послабата страна, како и напори да се обезбеди контрола врз трансформативниот процес. Од посебна важност е насоката не само кон непосредниот проблем, туку и кон долготрајната траума. Прекинувањето на омразата преку избран медијатор кој има познавање на стратегиите за решавање на конфликти и ја разбира културната и социјалната структура на спротивставените страни, е уште еден клучен аспект на овој процес. Исто така, постои потреба за заедничко креирање на нов став за конфликтот и способност да се изградат и применат процедури кои ќе ги одржат потребните промени за решавање на тековниот конфликт. Конечно, заедничка, интерактивна обука на спротивставените страни за природата на социоекономските и политичките системи кои произлегуваат од конфликтите и динамиката на конфликтот, исто така, треба да бидат дел од овој процес.

3.3. Приоди за разрешување на конфликтите

Решавањето конфликти има големо значење и важност денес, бидејќи многу земји се соочуваат со бројни социјални, економски, политички, етнички и други видови конфликти. Затоа, само преку механизмот за решавање на конфликти, конфликтите, споровите и нееднаквостите можат да се решат или минимизираат, со што се воспоставува траен мир. Важно е да се наспомене дека решавањето на конфликтот е механизам во процесите на градење на мирот и миротворењето. Тоа е дисциплина на мировните студии, која нагласува дека сите конфликти треба да се решат со мирни и ненасилни методи како што се дипломатијата, дијалогот, преговорите, медијацијата, соработката и мерките за градење доверба и слично. Праксата покажува дека насилството предизвикува уште поголемо насилство. Оттука, за да се заштити човештвото од војни, страните во конфликт треба да бидат подготвени да усвојат механизми за решавање на конфликти кога се соочуваат со конфликтни ситуации.

Следејќи ја дефиницијата според која решавањето на конфликти вклучува „формулирање, примена и тестирање на структури и практики за спречување, менаџирање, завршување и трансформирање на насилен и деструктивен конфликт“⁵⁷, може да се заклучи дека процесот на решавање на конфликти вклучува три фази: *превенција на конфликти*, чија цел е да се избегне насилството; *миротворење*, кое има за цел да го спречи насилството без да ги заостри основните причини за

---

⁵⁷ Toros, H. (2016). *Terrorism, Counterterrorism, and Conflict Resolution: Building Bridges*. Center for Excellence Defence against Terrorism. NATO.

насилството; и *градење на мирот*, чија цел е „да создаде средина која ќе обезбеди сигурност, правда и благосостојба за сите и онаа во која решавањето на конфликтот може да биде самоодржливо“. Сепак, овие фази речиси секогаш се преклопуваат и треба да се концептуализираат како практики кои треба да се воспостават истовремено. На пример, превенцијата на конфликти често мора да продолжи, откако мирот почнал да ја избегнува ескалацијата на насилството, додека градењето на мирот треба да започне дури и пред решавањето на насилството, за да се обезбеди дека договорите се изградени на цврста основа.

Целта на *превенцијата на конфликти* (*conflict prevention*) е да се спречи насилен конфликт, па често се смета дека се случува кога „насилството сè уште не е доминантен израз на проблемот“. Поточно, целта е „да се намали потенцијалот за насилство, да се направи неразумна опција и да се создадат услови кои поттикнуваат мирно решавање на политичките разлики“. Авторите често го делат превенирањето на конфликти на два дела. Прво е *директна превенција на конфликти*, исто така наречена *превентивна дипломатија* која е ориентирана кон актерите со цел да се избегне нивното свртување кон насилство. Второ е *превенција на структурни конфликти*, која е ориентирана кон проблемите, насочена кон решавање на основните структури или „основните причини“ на конфликтот. Во големи конфликти, како што се меѓудржавни или вонредни војни, превенцијата на конфликти главно може да се спроведе пред да се прошири насилството, бидејќи ако се пропушти можноста за директно спречување на конфликтот, можноста за ангажирање е доведена во прашање и во голема мера е намалена од самото насилство.

Миротворењето (*peacemaking*) се однесува на ангажирање во преговори и дијалози или директно со вооружените групи или со помош на медијатори. Од друга страна, *градењето на мирот* (*peacebuilding*) е процес што првично е сфатен како природна прогресија кон миротворење што обезбедува долготрајна стабилност и просперитет. Тоа е многу широка агенда која се движи од изборни реформи, до разоружување, демобилизација и реинтеграција, амнести и помирување. Со оглед на случаите на меѓународно терористичко насилство, Ледерах тврди дека градењето на мирот бара трансформација на „политичкиот и општествениот живот“ кој го одгледувал ваквиот тероризам преку дијалог кој вклучува „цели региони, народи и погледи на светот“ (Lederach, 2001; во Торос, 2016, стр. 14). Асиметричната природа на конфликтите обележани со терористичко насилство може да го отежни мирот и помирувањето.

Оттука, градењето на мирот бара вклучување во процесот на широки општествени делови, вклучувајќи ги и деловите на општеството кои се релативно интактни од насилството во конфликтот. Во такви случаи, тешко е да им се помогне на овие делови од населението да сфатат дека страните стигнале во заемно застрашувачки ќор-сокак и се подготвени за мировен договор. Ова е особено проблематично кога пошироката популација е сведок на стратегија која ја отфрла можноста за мир со недржавните вооружени актери.

Насилниот конфликт е еден од најголемите предизвици за развојот. Според Кендал Хоуп⁵⁸, сите конфликти на одреден начин потекнуваат од (перцепцијата на) криза и можат да напредуваат негативно или позитивно. Циклусите на насилство се невидливи на почетокот, но тие потекнуваат од лице(а) во таканаречениот внатрешен циклус на насилство, што, исто така, може да е последица од интернализирање на надворешен конфликт. Ако поединец или група перципираат криза, тие дејствуваат како да е тоа реалност за нив. Изборот дали ќе се дејствува согласно оваа перцепција, обично е поврзан со поминување на времето. Од друга страна, надворешниот циклус на насилство најчесто започнува со чин на штета што останува непристрасна. Станува дел од дисфункционално циклично повторување на реакции кои се продлабочуваат во внатрешни конфликти меѓу поединци и/или групи, кои потоа почнуваат да дејствуваат според овие нови перцепции. Насилството се однесува на вербални, физички или вооружени дејствија кои имаат за цел да им наштетат на другите. Тоа започнува како мисла и чувство. Оттука, насилството е сложен концепт, бидејќи е поврзан со институции, културни својства и однесување кои го спречуваат или ограничуваат развојот на човечките потенцијали и настојувањата да го контролираат своето тело, однесување и социјална средина.

Решавањето на конфликти применува различни приоди кон конфликтите, со цел да се соочи со циклусот на насилство на најефикасен начин. Така, кога не постои примена на мерки за решавање на конфликти во криза, се чини дека негативниот раст води кон ескалација на кризата. Кризата најчесто ќе се промени во конфликт доколку се напредува кон примена на соодветни интервенции. Доколку стратегиите за интервенирање се ефективни, тоа понатаму ќе доведе до примена на мерки за спречување на конфликти кои во исто време ќе продолжат да го намалуваат конфликтот. Оваа фаза се реализира кога постои раст во меѓучовечките интеракции и понатаму продолжува со тоа што се иницираат мерки за трансформација на конфликтот. Конечно, постои и последна фаза на позитивен пораст наречена

---

⁵⁸ Kendall Hope, M. (2014b). *Transcending the Cycles of Violence*. Pax Pugna Publ. North Carolina

вистина и помирување, насочена кон промовирање на исцелување и разбирање меѓу сите страни. Сепак, Кендал-Хоуп нагласува дека постојат пет важни фактори кои го одредуваат поставувањето на конфликтот во циклусот на насилство.

1. Прво, важни фактори се мерките што се преземени за решавање на конфликтот;

2. Втор фактор е колкав е интензитетот на кризата или заканата од насилство;

3. Третиот фактор е времетраењето, односно историјата на кризата/конфликтот и нејзините последици врз оние кои директно биле вклучени во неа;

4. Четвртиот е фреквенцијата на манифестирање на насилство;

5. Конечно, вклучувањето на надворешни нации / организации, култури, супкултури или групи, е петтиот фактор кој е, исто така, многу важен.

Приодите за решавање на конфликти може да се претстават на различни начини и преку различни модели. Еден од нив е опишан претходно од страна на Кендал-Хоуп преку циклусот на насилство и РИНГ моделот за решавање на конфликти. Рамсботам и Вудхаус⁵⁹ го нудат т.н. модел на *песочен часовник* за приоди за решавање на конфликти, во кој ги комбинираат идеите на Галтунг за конфликтите и насилството, со фазите на ескалација/деескалација на конфликтите. Овој модел претставува стеснување на политичкиот простор што ја карактеризира ескалацијата на конфликтот и проширување на политичкиот простор што ја карактеризира деескалацијата на конфликтот. Во зависност од тоа дали просторот се стеснува или проширува, примената на различни приоди за решавање на конфликти станува повеќе или помалку соодветна или можна. Така, *трансформацијата на конфликтот* се смета дека ги опфаќа најдлабоките нивоа на културно и структурно градење на мирот. Од друга страна, *смирувањето на конфликтот* соодветствува на „елитно миротворење“, односно преговорите и посредувањето се насочени кон заемно прифатлив договор. Реорганизацијата на конфликтот најмногу вклучува превентивно одржување на мирот, ограничување на војната и мировни операции по прекин на огнот. Меѓутоа, важно е да се забележи дека Рамсботам и Вудхаус прават јасна разлика меѓу елитното миротворење, кое ја формира суштината на решавањето на конфликтот и подлабоките нивоа на мирот (како што е помирување и образование), кои се повеќе видливи во културното градење на мирот.

Релевантната литература илустрира пет приоди за

---

⁵⁹ Ramsbotham, O., Woodhouse, T., & Miall, H. (2016). *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*. Polity Press

решавање на конфликти врз основа на тоа дали фокусот е ставен на Себеси или на Другиот.

1. Првиот приод е наречен *пресудување*, во кој постои голема загриженост за Себеси, и ниска за Другиот.
2. Вториот, наречен *попуштање* му дава поголемо значење на Другиот, отколку на Себеси.
3. Третиот е *избегнување* или *повлекување*, каде загриженоста е ниска и за Себеси и за Другиот.
4. Четвртиот, наречен *компромис*, е балансиран помеѓу Себеси и другите и е подготвен да се спогоди.
5. Последниот - *решавање на проблемот* - подразбира силно земање предвид и на сопствените интереси и на интересите на другиот.

Можните исходи на овие приоди за решавање на конфликти се победи-изгуби, изгуби-изгуби и победи-победи. Исто така, постои уште еден можен резултат – *трансцендирање* - што е резултат на трансформацијата. Најтешко се постигнува, но дава највредни долгорочни резултати во смисла на трајно решавање на конфликтот.

Сепак, новите модели на голем вооружен конфликт кои стануваат познати во 1990-тите години, наметнуваат посуптилен модел на појава на конфликти и нивна трансформација. Според овие нови модели, конфликтните форми произлегуваат од општествените промени, што доведува до процес на насилна или ненасилна трансформација на конфликти. Тоа понатаму резултира со општествени промени каде маргинализираните групи или поединци ги артикулираат нивните потреби, интереси, постојни норми и структури на моќ. Така, прогресијата се движи од мирни општествени промени, од појавување на конфликти, кон насилни конфликти, а потоа до трансформација на конфликти и повторно воспоставени мирни општествени промени. Сепак, секвенцата може да биде различна. Таа може да започне од појавување на конфликтот, кон обид да се избегне насилен конфликт и да се продолжи со трансформација на конфликтот, а потоа да се врати на општествените промени. Конечно, исто така, може да се движи од појавување на конфликти до насилен конфликт и назад кон создавање на нови конфликти.

Постојат и други модели и приоди кои нагласуваат различен и широк опсег на интервенција на трети страни. Меѓу нив е, на пример, Францисовиот модел кој го надградува оригиналниот асиметричен модел на конфликт на Курлс, со вградување на класични стратегии за решавање конфликти во рамките на пошироките стратегии за трансформирање на ваквите конфликти. Потоа, исто така, постои моделот на Енкарнасион и соработниците, кој го истакнува начинот на кој надворешните страни можат да

станат клучни, бидејќи се зголемува нивното ниво на вклученост, со цел да се потенцира важноста на вклучените страни во конфликтот, кои често играат клучна улога во обидите за решавање. Конечно, уште еден мошне признаен модел е оној на Ури, кој ги поврзува улогите на т.н. „трети страни“ во решавањето на конфликтите во фазите на ескалација/де- ескалација на фазите на конфликтот.

3.4. Стратегии и методи за решавање на конфликти

Целта на решавањето на конфликтите е да се трансформира актуелната или потенцијално насилната ситуација во мирен процес. Тоа е посеопфатен термин од менаџирањето на конфликти и се однесува на длабоко вкоренети извори на конфликти. Решавањето конфликти подразбира дека се промениле однесувањето, ставовите и структурата на конфликтот. При менаџирањето на конфликтниот процес и одредувањето на неговиот исход, постојат различни приоди кои може да се споредат во однос на моќта на донесување одлуки, институционалните улоги, моделите на комуникација итн. Сепак, тука фокусот ќе биде ставен на најчесто користените стратегии и методи, меѓу кои се: *преговарањето, медијацијата, арбитражата, олеснувањето, дијалогот и помирувањето.*

Преговарањето е процес на комбинирање на дивергентни/конфликтни позиции преку комуникација, кон постигнување заедничка одлука. Тоа се заснова врз подготвеноста на сите страни да ги решат меѓусебните конфликти. Преговарањето е главен дел од сите меѓународни односи и надворешни работи и обично доаѓа како последна фаза во решавањето на конфликтите. Тоа може да биде *полустливо* (насочено кон избегнување на лични конфликти и доаѓање до пријателско решение) или *круто* (ситуацијата се набљудува како натпревар на волјите во која подобро поминува поиздржливиот). Преговорите се процес кој е фокусиран на постигнување меѓусебен договор и обично е првата стратегија што луѓето можат да ја користат за време на конфликтот со цел да го решат. Овој процес е составен дел на секоја човечка активност. Овој термин, исто така, значи дека сите интеракции, стратегии и обиди за соочување со конфликтот треба да се земат предвид и да ја модифицираат позицијата на страните во конфликт. Оттука, преговорите имаат улога во три периоди:

- 1) На почетокот, кога конфликтот е само прашање или проблем, за да се спречи негово влошување;
- 2) За време на конфликтот, да обезбеди решенија и

резолюции; и

3) Во криза, ако првите две не успеале, да се стави крај на ескалацијата и насилството⁶⁰.

Во зависност од природата и изворите на конфликтот, преговорите можат да се спроведуваат на различни начини. Обично се изведуваат во три фази, почнувајќи од прелиминарни преговори, потоа се оди кон аргументација, конфронтација или директни преговори и се завршува со спроведување на договорот⁶¹. Главните прашања може да се идентификуваат директно од страна на спротивставените страни кои се подготвени да се ангажираат во процесот на намалување на тензиите и престанок на непријателствата. Активностите за пребарување на условите за порамнување може да вклучат влечење на можни решенија, испитување на сите можни последици и комуникација на параметри.

Оттука, донесувањето на одлуки е поддржано со договори за фактички прашања, разумни општи цели и јасна дефиниција на дискутираните прашања. Во преговорите, страните можат да постигнат договор преку компромис. Доколку не се можни преговори меѓу двете страни, трети страни можат да бидат вклучени во промовирањето на комуникацијата и да даваат предлози за решенија во донесувањето на одлуки. Мотивацијата за вклучување во преговорите би можела да биде многу различна. Таа може да произлезе од когнитивно- рационалната проценка дека сопствените интереси не можат да се реализираат со понатамошно одржување на конфликтот. Стравот од ескалација на конфликти, промената на инволвираните страни, политичките односи, како и промената на ставовите, може да бидат причини за започнување на преговорите. Процесот на учење, промоцијата на меѓусебните односи, или само тактичкото добивање во време и интервенција од меѓународната заедница, се, исто така, важни причини за преговарање.

Во принцип, преговорите се спроведуваат во фази, со премин од дефинирање на агенди за разјаснување на позициите за договарање. Во етничките конфликти, фасилитаторите може да им помогнат на страните во истражувањето на опциите кои можат да ја задоволат нивната потреба за идентитет и други основни потреби. Решавањето на конфликти се бара со договор врз основа на споделено разбирање и заедничко прилагодување. Ритуализацијата на резултатите може да се следи со формална афирмација, јавен оглас или официјално признавање. Потоа, резултатите од преговорите треба да бидат потврдени и

---

⁶⁰ Zartman, W. (2008). *Negotiation and Conflict Management. Essays on Theory and Practice*. Routledge. NY.

⁶¹ Фрчкоски, Љ. Д. (2012). *Преговарање во конфликти на идентитети*. Скопје: Магор.

спроведени од сите страни вклучени во овој процес. Еден сет на преговори е проследен со уште една серија дискусии за формалните услови на договорот. Страните во конфликт можат да ги надминат разликите со употреба на компромис, но тие ќе мора да се потпрат врз добра волја, а не врз закани и насилство. Кога страните имаат доволно доверба и силно се посветени на спогодбата, интервенцијата на трети страни можеби и не е потребна. Сепак, вклученоста на трета страна е неизбежна кога постои висок степен на континуирана неизвесност, недоверба и нерамнотежа на моќта, како и недостаток на ефикасни, директни комуникациски канали, што е честа појава во сложените конфликти⁶².

Медијацијата е уште една стратегија за решавање на конфликтот на ненасилен начин. Императив за спроведување медијација е да биде доброволна и доверлива. Авторите најчесто го дефинираат овој поим како процес во кој спротивставените страни доброволно се согласуваат да работат на развивање на опции, разгледување алтернативи и постигнување консензус што ќе доведе до заедничко прифатливо решение, користејќи помош од неутрална трета страна⁶³. Медијацијата е форма на интервенција на трети лица во конфликтот. Таа се разликува од другите форми на интервенција на трети лица, бидејќи не се заснова врз директна употреба на сила и не е насочена кон помагање на еден од учесниците да победи. Нејзината цел е да го доведе конфликтот до решение кое е прифатливо за сите инволвирани страни. Од страните не се очекува да ги прифатат идеите на медијаторот, па во тој поглед се разликува од процесот на арбитража. Оттука, вредноста на медијаторот во решавањето на конфликтот е тоа што третата страна им помага на страните да најдат решение кое не можат сами да го откријат. За да ги оствари своите цели, медијацијата мора да биде прифатлива за страните во конфликтот, кои, за возврат, треба да соработуваат.

Постојат неколку видови на медијација: *евалуација*, *олеснување* и *трансформација*. Првата има прагматична цел да понуди можност за постигнување на заемно прифатливо решение, додека не ги менува околните односи и нивните меѓусебни биланси на моќ. Затоа, таа е најблиску до дистрибутивните преговори и припаѓа во категоријата на комерцијални посредувања. Втората, олеснувачка медијација, се обидува да го најде решението со користење на креативноста на процедурално ниво и следење на принципите на правдата. Третата, трансформативна медијација, е насочена кон постигнување на решение кое ќе предизвика

⁶² Jeong, H.W. (2010). Conflict Management and Resolution. An Introduction. Routledge, NY

⁶³ Wani, H. A. (2011). Understanding Conflict Resolution. International Journal of Humanities and Social Science, 1, 2, 104-111

значителни промени на односите помеѓу актерите и околината. Трансформативната медијација се фокусира на подобрените односи што им помагаат на страните во конфликт да го развијат сопствениот капацитет за решавање на голем број спорови што се појавуваат. Разјаснувањето на основните прашања и интереси е од суштинско значење за преформулирање и приоритизирање на прашањата, како и расчистување на претпоставките. Таа користи неутрални трети лица за да се постигне договор кој се однесува на подлабоките емоционални аспекти на збир на проблеми и се обидува да го поттикне процесот на исцелување од минатите согледувани неправди. Овој тип медијација има долгорочни ефекти, бидејќи ги менува ставовите, моралните судови на актерите, како и нивната подготвеност да се помират. Како што беше опишано претходно, медијаторите треба да бидат неутрални, дискретни, непристрасни и професионални. Тие можат да користат разни стратегии, како што се комуникациски, процедурални и директивни. Во првиот тип, медијаторот во основа разменува информации и применува мека процедурална контрола. Затоа, ова е пасивна улога на медијаторот. При спроведување на процедурална стратегија, медијаторот користи строга контрола на целиот процес, додека во третиот тип медијаторот нуди вистинско посредување⁶⁴.

Во последните десет години, некои автори забележуваат драматичен пораст во медијацијата и во појавата на многу различни медијатори. Ваквата состојба, иако во извесен степен предизвикана од дифузијата на самиот поим, е делумно резултат и на препознавањето дека различните конфликти и фази на конфликтот, имаат потреба од различни типови на медијатори и медијација. Со оглед на тоа што постојат официјални и независни, приватни медијатори, сите медијатори треба да бидат свесни за придобивките од меѓусебната соработка, надополнување и соодветна комуникација. Така, на пример, официјалните медијатори имаат тенденција да доминираат во миротворење во меѓудржавните конфликти и кризи, каде што нивната моќ, влијание, односи и интереси ги прават релативно корисни, атрактивни или едноставно неизбежни. Независните медијатори, пак, имаат тенденција да се фокусираат на внатрешните конфликти, каде нивниот ангажман носи мало симболично значење и можат да бидат поканети со малку трошоци за страните во конфликт. Воедно, независните медијатори имаат тенденција да се вклучат во раната фаза на мировните процеси и имаат поголем пристап до конфликтите со понизок стратешки приоритет.

Медијацијата е посоодветна од арбитражата кога емоциите предизвикуваат погрешни перцепции и стереотипи, кои се вградени

---

⁶⁴ Фрчкоски, Љ. Д. (2012). *Преговарање во конфликти на идентитети*. Скопје: Магор

во лоша комуникација или дури и погрешно комуницирање. Добро е познато дека луѓето не ги гледаат проблемите на ист начин и не ги прават истите претпоставки. Оттука, посредуваната комуникација е ефикасна алатка за расчистување на недоразбирањата. Довербата и соработката произлегуваат од минимизирање на ефектите од стереотипите преку комуникациски процес во медијацијата. Намалувањето на когнитивните блокади придонесува за создавање амбиент за меѓусебна соработка. Емпатијата и сочувството се, исто така, неопходни во овој процес, бидејќи тие можат да ги олеснат негативните одговори. Активните медијатори имаат тенденција да интерпретираат информации, да даваат конкретни предлози, да лиферуваат мислења, да даваат препораки, да ги оценуваат преференциите и барањата на страните и да предлагаат решенија и модификации. Меѓу сите аспекти на медијацијата, најважно е страните да донесат конечни одлуки за ова прашање, заедно со заложбата за спроведување на истите тие одлуки. Тие, во принцип, не се принудени да го прифатат или да го отфрлат исходот од договорот и можат да се повлечат во која било фаза од процесот, доколку сметаат дека медијацијата е неправедна кон нив. Покрај тоа, страните имаат голем степен на слобода да ги отфрлат несаканите резултати. Неуспехот на медијацијата може да доведе до арбитража или судско одлучување⁶⁵.

Арбитражата е уште еден метод за решавање на конфликти. Со други зборови, таа се однесува на решавање на спорот со доделување на трибунал кој ги ефектуира постојните закони и кој ги обврзува страните. Арбитрите треба да бидат експерти за предметот на расправа, како и да имаат способност да донесат непристрасна пресуда. Тие обезбедуваат можност спротивставените страни да бидат сослушани и да ги разгледаат сите презентирани тврдења со придружни факти и докази пред да дадат конечно мислење.

Експертската арбитража ги испитува сложените фактички прашања кои се од суштинско значење за спорот во смисла на објективни критериуми. Моделите за комуникација се карактеризираат со постапки во кои двете страни даваат аргументи, одговараат на другата страна и одговараат на прашањата на арбитрите при сослушувањето. Непристрасното пресудување е најважната референтна точка на арбитражата. Главните карактеристики на арбитрите треба да бидат праведноста, непристрасноста, еднаквоста, совесноста итн. Арбитражата постои како квазисудски процес во рамките на правниот систем. Во арбитражата, страните во спорот може флексибилно да се согласат да ги организираат и модифицираат формите и распоредот. Со

---

⁶⁵ Fahed-Sreih, J. (2018). Conflict Management. *Conflict in Family Businesses*, 23-51, DOI 10.1007/978-3-319-62852-3_2

оглед на нивната вклученост во дизајнирањето на процедурите за донесување одлуки, противниците поседуваат поголема контрола над процесот во арбитражата отколку судскиот систем.

Олеснувањето служи како метод за приспособување на интеракцијата во средина која е погодна за флексибилно донесување одлуки. Олеснетата дискусија треба да обезбеди поддршка за процесот за постигнување на договор. Обично се дефинира како процес во кој е вклучена трета страна, а политичка и стручна помош се користи за постигнување на заемно прифатливо решение. Помалку е амбициозно и прави помал притисок врз дипломатските активности, отколку медијацијата⁶⁶. Разумните компромиси може да се направат преку негување на добра волја и заемна доверба. Третата страна помага во комуникацијата меѓу инволвираните страни, создавајќи позитивни ставови и доверба во целиот процес. На страните им е дозволено да ги искажат своите грижи и чувства директно или индиректно на состаноците што ги олеснуваат медијаторите. Во олеснувањето, третата страна може да биде набљудувач и на тој начин да има минимално учество во доаѓањето до соодветно решение. Слично како и медијаторите, олеснувачите го одржуваат редот, сугерираат постапка, поставуваат распоред, управуваат со состаноците и утврдуваат точки по кои е постигната согласност. Општо земено, групните олеснувачи се помалку вклучени во дискусијата за суштинските прашања од медијаторите. Тие можат да бидат ангажирани како обучувачи доколку на групите им се потребни посебни вештини за управување со состаноци, наместо да бидат составен дел од целиот процес. Меѓутоа, вообичаено треба да се применат различни чекори за да се минимизира тензијата пред да се спроведат разговори со прифаќање на општествени методи на влијание.

Дијалогот е основа на преговарачкиот процес. Општо земено, тој е дизајниран да го подобри меѓусебното разбирање и да предизвика промени во конфликтното однесување. Неговата оригинална дефиниција произлегува од два грчки зборови што значи нешто што се води низ зборови и разум (во буквален превод „преку зборот“). Тоа е дипломатска алатка меѓу државите и значи да се стави крај на насилството во една заедница. Како таков, тој е применлив во сите три типа на дипломатија:

а) *Тип 1* – ги вклучува официјалните дипломати и претставници на државата, политички лидери и официјални (формални) медијатори, насочен е директно кон страните во конфликтот и кон исходот преку постигнување краткорочни резултати, а може да применува мерки на принуда (на пример, закани, санкции и воени интервенции) и „меки“ мерки како што се

---

⁶⁶ Фрчкоски, Љ. Д. (2012). *Преговарање во конфликти на идентитети*. Скопје: Магор

мисија за изнаоѓање на факти, преговарање, асистирање, економска помош и слично;

б) *Тип 2* – вклучува поранешни медијатори, приватни преговарачи (кои не се делегирани со мандат од државата), академски институции, религиски организации итн., насочен е кон процесот преку постигнување индиректни резултати на среден рок, не користејќи мерки на принуда, туку преговарање преку културна размена меѓу неофицијални претставници; и

в) *Тип 3* – вклучува невладини и локални организации, насочен е кон процесот и кон постигнување долгорочни резултати во градењето на мирот, користејќи активности во кои е активно вклучено граѓанството. И покрај тоа што ваквата диференцијација најчесто е корисна за стекнување увид во различните типови дипломатија, сепак треба да се има предвид дека истата е чисто теоретска, бидејќи во пракса дипломатијата, преговарањето и дијалогот се мошне комплексни процеси кои вклучуваат многу страни, актери, мерки и стратегии.

Дијалогот е дизајниран да ги подобри односите меѓу страните во конфликт преку зголемување на контактите меѓу нив. Сите страни вклучени во овој процес треба да бидат подготвени да ги надминат разликите во мислењата и да се приспособат на различните потреби. Тоа е процес на заедничко барање задоволителен исход или барем прифатлив за сите учесници. Како што напредува дијалогот, спротивставените страни можат да ги дефинираат и редефинираат условите на односите. Дијалогот се заснова врз синергијата на актерите. Тој води кон откривање на нови, подобри, ненасилни начини за решавање на конфликти. Воедно, доведува и до трансформација на ставовите и односите преку нивно проширување и збогатување. Дијалогот остава простор за истражување и испитување на различни можности и решенија. Отвора процес на меѓусебна комуникација и разбирање.

Додека се вклучени во дијалог, сите страни подобро се запознаваат, што е предуслов за успешно преговарање и медијација. Дијалогот е колаборативен, практикува активно слушање, користи аргументација и цели кон преиспитување на сопствената појдовна точка во светлина на аргументите презентирани од спротивната страна. Емпатијата, што овозможува разбирање за тоа како другите се чувствуваат/размислуваат и зошто се чувствуваат/размислуваат на тој начин, е клучен дел од секој вистински дијалог. Во поттикнувањето на емпатијата, групните средби при комуникација лице в лице промовираат градење на доверба⁶⁷.

Разликата меѓу дијалогот (и другите процеси на олеснување) и преговорите, е дека не вклучува процеси на договарање, ниту пак

---

⁶⁷ Фрчкоски, Љ. Д. (2012). *Преговарање во конфликти на идентитети*. Скопје: Магор

промовира компромис. За разлика од преговорите, олеснувањето не се заснова врз проценка на идеите според фиксни критериуми. Олеснетиот процес е повеќе ориентиран кон развивање на меѓусебното разбирање, пред формалните преговори наменети за задоволување на интересите на сите. Тука, имањето доволно време и посветеност, се од суштинско значење за градење на односи и одржлива соработка. Во дијалозите при олеснувањето, моментите на транзиција можат да бидат креирани од секоја инволвирана страна која ги споделува грижите на спротивната страна преку емпатиско слушање. Трансформациските процеси се неопходни за промовирање на големите промени во конфликтните односи, без оглед дали се одвиваат приватно или јавно. Како дел од градење на мировни мисии, долгорочната цел на дијалогот е промоција на мирот преку поттикнување на соработка меѓу луѓето. Може да се преземат заеднички акции за да се подобрат ситуациите или да се соопштат сличните интереси. Процесот на дијалог може да оди рака под рака со градење на институциите, вмрежување и практични проекти кои генерираат градење доверба. Дијалогот претставува критична практика на создавање смисла и градење на заедница. Целта на овој процес е да се развие рамка за да се дојде до заемно разбирање и заедничка контрола на олеснувачкиот процес и исходот. Разјаснувањето на различни гледишта може да биде придружено со признавање на суштински прашања. Серија дијалози, обично во долготрајни конфликти, се дизајнирани да ги откријат основните потреби и стравови, но и вредности на засегнатите страни. Размислувајќи за искуството од конфликтот, учесниците бараат меѓусебно познавање на историјата на конфликтот. На тој начин, разбирањето на суштинските прашања резултира со идентификација на заедничките интереси и потреби.

Откако ќе се реши конфликтот, сите страни треба да се помират со цел да ги минимизираат или уште подобро - да ги избришат - сите негативни и деструктивни емоции кои можат да предизвикаат идни непријателства. За надминување на насилството и градење мирни односи, постои потреба за реконструкција на нарушените односи и доверба, како и за ресетирање на очекувањата од себе и од другите. Сепак, овој процес не е ниту лесен, ниту брз. Активностите за помирување треба да се постават во контекст на надминување на маргинализацијата, отуѓувањето и други психолошки и социјални ефекти од насилниот конфликт. Тоа е подолг процес на решавање антагонизам и премин од конкуренција кон соработка. Според некои автори, тоа е дел од процесот наречен миротворење, кој, исто така, вклучува и трансформација на конфликти.

Генерално, првичниот процес на градење на мирот е изграден врз траекторијата на насилниот конфликт во минатото. Со цел да се оствари коегзистенција, најважен елемент е промената во

ставовите и однесувањето на сите страни во конфликтот. Почитувањето на човештвото и почитувањето на идентитетот на другите се императиви за утврдување на идниот ненасилен контекст и/или општество. За тоа е потребно време и социјален простор за надминување на гневот и фрустрацијата поради загубата, но и за справување со стравовите и тагата. Рехуманизацијата на непријателот може да започне од посветеноста кон помирување и прифаќање на изборот да се прости. Процесот на **помирување (реконсилијација)** речиси ниту еден од истражувачите не го поврзува со тероризмот, па дури и се поставува прашање за смислата на нивното поврзување, односно за тоа дали помирувањето може да биде соодветен одговор во справувањето со конфликтите предизвикани од тероризмот или во случај на вакви конфликти, треба да биде изоставен од севкупната стратегија. Сепак, парадигмата на помирувањето треба да биде неизоставен краен елемент на одговорот на конфликтите предизвикани од тероризам. Гледано прагматично, помирувањето по (меѓу) државните конфликти е единствениот можен начин за нивно трајно решавање. Од нормативен аспект, тоа може да се сфати како интринзично значајна цел. Сепак, примената на помирување после тероризам се соочува со низа предизвици, најпрво бидејќи, навидум, се чини дека најнеефективен начин за справување со терористичките групи е милитарниот (што ни најмалку не го искоренува проблемот со тероризмот, туку, напротив, го усложнува, со оглед на тоа што ги наведува разбиените терористички групи, кои, патем, честопати се дел од поголема мрежа на лобисти и спонзори, да се регрупираат, реструктурираат, реорганизираат и да се „вратат на сцена“ уште помоќни и поопасни, како што е, на пример, случајот со Талибанците). Исто така, циклусите на насилство како последица од нападите со цел да се сузбие тероризмот и одговорите од страна на терористите на тие напади, значително го отежнуваат процесот на помирување, неретко враќајќи го на сам почеток.⁶⁸

Процесот на **помирување** вообичаено вклучува три елементи: емоционални, когнитивни и бихејвиорални. Во целост им помага на поединците и групите да изнајдат начини за ефикасно да ги излекуваат болките од минатото и да ја прифатат спротивната страна како подеднакво вредна. Ова е многу важно, бидејќи без простување, нема иднина. Процесот често започнува со преодна или постконфликтна правда, која во основа е вовед во помирувањето. Се завршува со извесна реконструкција на траумите и прогласување на разбирање и компензација за жртвите. Заедничкото планирање е неопходно за разгледување на

---

⁶⁸ Torstensen, R. L. (2014). *Creative Tools in Reconciliation after Terrorism*. Unpublished Master thesis. Norwegian School of Theology, Oslo, Norway

историјата и можните решенија. Договорите за конструктивен ангажман можат да се засноваат врз едукација за искуствата на другите заедници во однос на ефектите од конфликтот. Тоа што е најважно, е дека признавањето на штетата и сочувствувањето со страдањето треба да доведе до истражување на вистината и надоместување на неправдите. Главниот предизвик во многу постконфликтни услови е да ги негуваат ставовите, вредностите и капацитетите за почит и соработка, ако не веднаш, тогаш со текот на времето. Градење на нова врска треба да оди рака под рака со континуираните напори за решавање на нерешените прашања, заедно со разгледување на околностите одговорни за виктимизацијата. Притоа, значаен елемент на помирувањето се образовните програми кои помагаат „да се реконструираат“ историјата, колективната меморија на групите и да им обезбедат знаење и мотивација да продолжат да живеат заедно. Психолошките аспекти на помирувањето се особено релевантни за елиминација на остатоците од чувствата на виктимизација. Помирувањето и лекувањето остануваат важен дел од процесот на решавање на конфликтот, бидејќи наследството од минатото насилство служи како латентен извор на идните конфронтации. Оттука, тоа е процес кој укажува на централните потреби и стравови на општествата. Групното залечување и други активности можат да се фокусираат врз индивидуалната и социјалната благосостојба во надминување на патолошките, психолошките и социјалните услови кои најверојатно ќе го задржат конфликтот. Помирувањето и залечувањето треба да бидат поддржани од социјални и институционални промени, како што се демократизација, развој и реформа на безбедноста.

3.5. Социопсихолошки димензии на меѓународните конфликти

Постојат неколку тврдења за природата на меѓународните конфликти кои потекнуваат од социопсихолошката перспектива. Едно од нив, е дека меѓународните конфликти се процеси кои се движат од колективните потреби и стравови. Другите тврдења нагласуваат дека овие конфликти се меѓусебни, повеќеслојни и интерактивни процеси на заемно влијание, со ескалирачка, самопоттикнувачка динамика⁶⁹. Оттука, заедничка карактеристика на меѓународните конфликти, е дека тие се процеси кои влијаат врз меѓународните односи. Кога се разговара за првото

---

⁶⁹ Kelman, H.C. (1997). Social-Psychological Dimensions of International Conflict. In: Zartman, W.I. & Rasmussen, L.J. (Eds.). *Peacemaking in International Conflict. Methods and Techniques*, 191-238. United States Institute of Peace Press, Washington D.C

тврдење во врска со потребите и стравовите, треба да се истакне дека не се задоволени основните човекови потреби (какви што се оние за физичка безбедност, храна и засолниште, здравје, идентитет, автономија, чувство на правда и многу други), кои се највлијателните каузални фактори во секој вид на конфликт (меѓународен, меѓуетнички, меѓурасен итн.). Ова е посебно нагласено во теоријата на основните човекови потреби (Staub, 2003). Во ситуација на директно насилство, меѓу поединци или нации, потребите за безбедност и идентитет стануваат најважни. Кога луѓето живеат во структурно насилство, каде не се задоволени економските потреби или потребите за слобода на говорот и самоопределувањето, патот кон насилство е јасно отворен.

Стравот од неможноста да се задоволат основните потреби (особено перципираната закана за *идентитетот* и *безбедноста*), е тесно поврзан со ерупција на меѓугрупни конфликти. Кога се присутни долготрајни конфликти меѓу идентитетските групи, тие стравови би можеле да станат егзистенцијални по својата природа, со што би се претвориле во борба за опстанок на групата. Како што покажуваат теоријата и практиката, причините за конфликтот обично ги комбинираат и објективните и субјективните фактори кои се меѓусебно поврзани. Меѓутоа, кога субјективните фактори поврзани со колективните основни потреби и егзистенцијалните стравови го преземаат водството, тие значително влијаат врз ескалацијата и продолжувањето на конфликтот. Тоа е така, бидејќи таквите потреби и стравови создаваат отпор кон промени, дури и кога сите страни во конфликтот се свесни дека е во нивен најдобар интерес да се стави крај на конфликтот. Освен тоа, колективните потреби и стравови честопати се поврзани со индивидуалните потреби и стравови, па затоа во меѓународните конфликти лидерите нив можат релативно лесно да ги манипулираат, предизвикувајќи високо ниво на гнев и насилство⁷⁰. Затоа, како што нагласува Кристи (според Мурџева-Шкарик, 2007), решавање на конфликтите може да се постигне само со задоволување на основните човекови потреби (или барем на оние за идентитет, безбедност, благосостојба и самоопределување), намалување на стравот и постигнување на социјална правда.

Меѓународниот конфликт, како меѓусекторски феномен, го опфаќа целото општество, и кога насилството е експлицитно и кога е прикриено. Затоа, при анализирање на конфликтите, треба да се води сметка не само за нивните стратешки, воено-дипломатски димензии, туку и за економските, психолошките, културолошките и социјално-структурните димензии. Сите тие комуницираат едни со

---

⁷⁰ Kelman, H.C. (1997). Social-Psychological Dimensions of International Conflict. In: Zartman, W.I. & Rasmussen, L.J. (Eds.). *Peacemaking in International Conflict. Methods and Techniques*, 191-238. United States Institute of Peace Press, Washington D.C.

други и ги дефинираат интрасоцијалните и меѓусебните процеси кои го водат конфликтот. Со оглед на тоа што секоја страна во конфликтот ги штити сопствените позиции и интереси, конфликтот се појавува кога тие интереси се судираат. Затоа, страните се залагаат за заемно влијание насочено кон унапредување на нивните интереси и блокирање на оние на спротивната страна. Сепак, конфликтот е процес во кој сите страни се менуваат со текот на времето и реагираат во односот едни со други. Кога конфликтот е многу интензивен, интеракцијата станува сè повеќе тензична и насилна, со зајакнување и продлабочување на конфликтот. Ваквата интеракција е водена од одредени норми и принципи кои доведуваат до создавање на ескалирачка, самоодржлива динамика.

Имајќи го предвид фактот дека меѓународните конфликти се комплексни процеси, приодите кои се користат за нивно решавање или надминување треба да бидат систематски и холистички. Како што објаснува Галтунг (според Мурцева-Шкарик, 2007), конфликтот, кој може да биде симетричен или асиметричен, е триаголник кој се состои од став, контрадикција и однесување. Овие три компоненти постојано се менуваат и влијаат една на друга, бидејќи конфликтот е динамичен процес. Така, решавањето на конфликтот мора да вклучува симултани интервенции во сите три компоненти. Ова вклучува деескалација на конфликтното однесување, промена на ставовите и трансформација на односите, личностите и интересите на сите страни во конфликтот.

3.6. Модели на современите конфликти

Според Грифитс и Витфилд⁷¹ постојат пет различни трендови или модели во современите конфликти.

Првиот укажува дека, таму каде што мирот се распространува, како што е највидливо во многу африкански конфликти, но и во други контексти (на пример, во Авганистан), населбите се кривки и ранливи. Раното воспоставување на мирот во овие ситуации зависи во голема мера од ефикасноста на спроведувањето на договорите за поделба на власта во контекст на градење на државата, како и од нивната стабилност. Притоа, праксата покажува дека во оние ситуации каде мировниот договор опстојува најмалку една година, има поголеми изгледи да опстои и во наредниот период.

Вториот модел е дека, и покрај постојаното намалување на конфликтите (сметајќи од врвот на раните 1990-ти години), неколку региони сè уште се издвојуваат како конфликтни, особено

---

⁷¹ Griffiths, M. & Whitfield, T. (2010). *Mediation Ten Years On. Challenges and Opportunities for Peacemaking*. Henry Dunant Centre for Humanitarian Dialogue

Централна/Јужна Азија, Блискиот Исток и Централна Африка. Овде, постои зголемена регионализација на конфликти во областите каде што границите се особено порозни и слаби и каде е присутно неконтролирано движење на луѓе, оружје, стоки, ресурси и идеологии.

Третиот модел покажува дека конфликтите поврзани со ресурсите и економските двигатели може да добијат на важност, поттикната од глобалните и од локалните фактори, вклучувајќи ја цената на нафтата, зголемувањето на трошоците за храна, климатските промени, недостатокот на вода, растот на населението и државните политики.

Четврто, се зголемува присуството на политички ислам и исламистички групи во многу конфликтни зони. Сепак, во некои делови на Азија и Блискиот Исток каде се присутни милитантни исламистички групи, постојат и докази дека се зголемува нивната политичка и социјална фрагментација, бидејќи некои заедници отфрлаат насилни и екстремни тактики.

Според *петтиот* модел, „војната против тероризмот“ предводена од САД поттикнува да се јави тенденција многу групи и конфликти да се разгледуваат првенствено како терористичка закана, што не секогаш помага да се разбере мотивацијата и другите фактори кои ја водат динамиката на конкретниот конфликт. Овие пет обрасци разгледани заедно, сугерираат постоење на една многу комплексна слика кога станува збор за современите конфликти. Тоа, пак, создава значителен простор за интервенции по пат на медијација со вклучување на трети страни, но исто така, е и динамичен и збунувачки терен во кој самата медијација е ставена пред сериозен предизвик за докажување на својата ефективност и успешност.

3.7. Космополитско решавање на конфликти: нов начин на справување со меѓународниот тероризам

Ефектите на глобализацијата во XXI век ги принудиле општествата да ги отворат своите граници, да прифатат нови идеи, нови начини на комуникација, различни културни вредности, системи на верување и начини на живеење. Сепак, ова резултирало и со тоа локалните конфликти да се манифестираат на глобално ниво и обратно, така што нивните ефекти се чувствуваат многу подалеку од местото на кое тие првично се појавуваат. Затоа, конфликтите не се искусуваат само на интрадржавно или меѓудржавно ниво, туку и на глобално ниво, што ги прави транснационални по природа. Според Рамсботам, Вудхаус и

Миал⁷², транснационалниот конфликт е хибридна мешавина од локални, регионални и глобални конфликти. Ова бара нови доктрини за интервенција, но исто така и ново разбирање на мирот и безбедноста. Во таа смисла, космополитскиот приод во решавањето на конфликтите веројатно има најмногу што да понуди.

Космополитското решавање на конфликти е реактивно и проактивно. Неговата активност се гледа во унапредување на глобалната агенда заснована врз одредени вредности, како и во неговата сеопфатна стратегија за поттикнување на понатамошна трансформација. Авторите го користат овој термин за да ја истакнат потребата од пристап кој промовира конструктивни начини за решавање на конфликти на сите нивоа (од локално до глобално), сето тоа во најдобар интерес на човештвото. Во суштина, космополитската трансформација на конфликтот е посветена на спречување, намалување и прекинување на штетните аспекти на транснационалниот конфликт, со што се заштитуваат оние кои најмногу страдаат од таквиот конфликт. Како што беше споменато во почетокот на оваа монографија, најсериозна закана за меѓународната безбедност денес е транснационалниот тероризам. Затоа, прашањето дали космополитскиот пристап за решавање на конфликти може да обезбеди нова и поефикасна стратегија за справување со тероризмот, се наметнува природно. Некои автори се сомневаат во ова, велејќи дека решавањето на конфликти нема што да понуди во областа на смртоносните безбедносни закани од фанатичките идеологии. За среќа, ова е далеку од вистината.

Во однос на справувањето со тероризмот, космополитскиот пристап за решавање на конфликти дава рамка составена од четири димензии: *превенција, убедување, негирање и координација*.

Превенцијата значи да се намали застапеноста на тероризмот што е во суштината на стратегијата за борба против тероризмот. Ова дополнително значи да се разгледа она што го мотивира меѓународниот тероризам на глобално ниво, кои се регионалните системи и прашањето за државната легитимност и капацитет.

Убедувањето, како втора димензија, обезбедува три главни елементи на својата стратегија: да ги оспори идеологиите на теророт; да ги убеди страните во конфликт да користат нетерористички средства; и да се намали апелот на тероризмот во рамките на поширокиот актуелен или потенцијален опсег на поддршка.

Третата димензија - **негирање** - е фокусирана на намалување на ранливоста и поразување на тврдокорните

---

⁷² Ramsbotham, O., Woodhouse, T., & Miall, H. (2016). *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*. Polity Press

приврзаници на тероризмот.

Промоцијата на меѓународна соработка и легитимитет е последната, четврта, димензија во предложената рамка. Таа вклучува **координација** на регионални и локални иницијативи во најшироката коалиција на меѓународните актери. Примената на принципите на непредвидливост, комплементарност и компаративна предност, исто така, е дел од оваа димензија. Во исто време, многу е важно да се осигури дека терористичката акција е санкционирана на меѓународно ниво и дека е во согласност со меѓународното право.

Прегледот на релевантната литература открива пет генерации на приоди за решавање на конфликти. Космополитското решавање на конфликтите е наведено во најновата генерација што се појавува во 2005 година. Тоа е фокусирано на развивање нови средства и приоди соодветни за светот кој бргу се менува и за влијанието на глобалната информатичка комуникациска технологија. Честата употреба на интернетот од многу различни страни отвора глобален простор за постигнување на негативни цели (како што е организирање на терористички напад или ширење на омраза и страв), но и за постигнување на позитивни цели (како што се интервенции насочени кон спречување конфликти, едукација на младите генерации и зголемување на свеста за важноста на дијалогот и имплементацијата на ненасилни стратегии за решавање на конфликтите). Исто така, фокусот во оваа петта генерација е на солидарноста меѓу луѓето, како и напорите да се осигури дека решавањето на конфликтот ќе биде навистина меѓународно. Подоцна имплицира дека централната цел на „трансформирање на потенцијалното насилство во ненасилни промени“, треба да се споделува меѓукултурно за да биде космополитска.

Конечно, свеста за *хуманоста*, која лежи во суштината на космополитскиот приод за решавање на конфликти, треба да се препознае и на крајот да се почитува, бидејќи тоа е најдлабокиот идентитет на сите - поединци, етнички групи, нации, држави, религии и култури - и е основна карактеристика која го дефинира човековиот род.

4. ТРАНСФОРМАЦИЈА НА СОВРЕМЕНИОТ КОНФЛИКТ – ТЕРОРИЗМОТ КАКО ЛЕГИТИМНА СТРАТЕГИЈА И ТАКТИКА

Почетокот на XXI век беше сведок за развојот на меѓународната средина одбележана со значителна несигурност, нестабилност и сè побрзите промени. Старите познати „правила на игра“ се избледени, почнуваат да се појавуваат нови, а настаните се одвиваат со огромна брзина и темпо, што честопати ја надминува способноста на носителите на одлуки ефикасно да реагираат. Не е изненадувачки што голем број аналитичари денес тврдат дека светот, е сè повеќе хаотичен и непредвидлив, отколку во кој било период во историјата. Најочигледни се предизвиците во сферата на националната безбедност.

Додека заканата од глобална војна останува далечна, многу опасности лебдејат и сè побрзо се појавуваат нови предизвици. Закани од регионален конфликт, пролиферација на оружје за масовно уништување и опасности од бунтовниците и од глобалниот тероризмот не само што постојано се присутни туку во одредени случаи се зголемуваат и стануваат посилни. Проблемите на пропаднатите држави и меѓународниот организиран криминал сè уште егзистираат. Природните катастрофи и влијанието на климатските промени сè повеќе ја одбележуваат глобална сцена. Изгледите за спроведување електронски и информатички напад (на пример, „сајбер војна“) се во пораст.

Изминатата деценија бележи значителен пораст на темпото и потенцијалните импликации на научните и технолошките иновации. Напредок во областите, како што се: информатичката и комуникациската технологија (ИКТ), биотехнологијата, „интелигентните“ материјали и нанотехнологијата постојано расте, со потенцијално револуционерни последици за човештвото. Исто така, радикални промени се случуваат во воената сфера, а во последниве години сме сведоци на постојана зголемена интеграција на информатичките системи за управување и напредни технологии во воените организации. Примерите вклучуваат подобрена сензорска опрема и подобрување на прецизноста, опсег и убиственост на оружјето. Сепак, овие иновации може да предизвикаат многу спротивни ефекти. Работата на мошне моќни волуметриски направи (т.е. зголемената експлозијата, термалните и воздушните експлозии), заедно со зголемениот интерес во создавањето електромагнетни оружја, може да резултира со промени кои го неутрализираат прецизното насочување и приспособливоста на последиците својствени за други технологии. Всушност, развојот на биотехнологијата го одржува потенцијалот за болести способни за уништување цели народи. Реално постои голема загриженост во сиот свет биолошкото оружје да не стигне во

рацете на недржавни актери, кои би го употребиле за ширење на опасни болести, врз луѓето, врз животните и врз растенијата.

Дополнителни притисоци ќе произлезат од демографските поместувања. Во земјите во развој трендовите укажуваат на продолжен пораст на населението и брзата урбанизација. Ваквите трендови би можеле да извршат огромен стрес и притисок врз природните ресурси во светот. Урбаните средини може да бидат особено тешко погодени, преку природниот прираст во комбинација со значителна миграција на популацијата, ќе се зголеми притисокот и ќе се надминат достапните ресурси на инфраструктурата. Моментално, околу 25 до 50 проценти од урбаните населби во земјите во развој, живеат во сиромашни супстандардни услови со мал или без пристап до вода и санитарии. Еден исход од ова можат да бидат зголемени граѓански немири и внатрешни војни, проследени со хуманитарна криза. Многу веројатно е дека би се изместил балансот на регионална моќ до тој степен, што на крајот би можеле да се зголемат меѓудржавните тензии, а можеби дури и изгледите за војна.⁷³

На долг рок, влијанието на клучните актери – Кина, Бразил, Индија, Русија, на чело со американската доминација на меѓународниот систем, најверојатно, ќе се зголеми уште повеќе, форсирана од силите на глобализацијата, технолошките иновации и на крајот – моќта во светот. Впрочем, веројатно е дека САД и понатаму ќе се задржат на водечкото место во глобалната политика до средината на векот, а можеби дури и подолго. Но потоа постепено ќе се зголемува и моќта и влијанието на други региони и земји. Резултатот ќе биде зајакнување на мултиполарниот свет, што ќе биде во функција на неколку државни и недржавни актери, кои ќе градат тесни сојузи заедно или едни против други, а крајна цел ќе биде балансирањето на моќта и зачувувањето на безбедноста. Мирот ќе биде одржуван преку деликатно балансирање на внатрешните и на надворешните ограничувања на државите. Државите што имаат вишок на моќ ќе бидат во искушение да ја искористат, а послабите ќе бидат во постојан страв.

Недостатоците од обновливи и необновливи ресурси ќе ги зголемуваат проблемите. Како резултат на климатските промени, порастот на населението и неконтролираната урбанизација, многу земји во развој ќе доживеат деградација и намалување на плодното земјиште, на шумите и на свежата вода за пиење. Ситуацијата најверојатно ќе ја отежни зголемената сиромаштија, гладот и болестите. Уште еднаш, националните влади ќе бидат под притисок,

---

⁷³ Во иднина, државите на Блискиот Исток и Африка може да бидат особено ранливи на демографско предизвикана нестабилност. И двата региона доживуваат брз урбан развој. Во иднина се очекува пораст на „млади групи“ на население меѓу 14-25 години – старосна група на население кое обично бара поголеми можности за вработување и пристап до ресурсите од другите.

а изгледите за општествена нестабилност, ќе се зголемат. Недостатокот на вода ќе претставува посебно акутен проблем. Според процените до 2050 година, најмалку 60 држави, со речиси половина од светската популација, ќе спаѓаат во категорија на држави со ограничени ресурси на вода.

Во новотоформирана средина на XXI век нации со компетентни воени сили и способни разузнавачки агенции, повеќе нема да стравуваат од нивните соседи и дури ќе можат да ја обезбедат безбедноста и на други држави. Глобализацијата, меѓусебната соработка и економската благосостојба, негуваат релативно стабилна и мирна меѓународна и домашна средина за повеќето развиени земји. Загриженоста за безбедноста во XXI век во голема мера претставува можност од колатерални штети предизвикани од дејствувањето на одметнатите држави, терористички и криминални елементи кои не ги почитуваат и не ги признаваат територијалните и законски граници; го користат хаосот и беззаконието на пропаднатите и неуспешни држави. Во границите на овие држави, не само што терористите, криминалците и политичките опортунисти бараат предност, туку и дел од населението се чувствува обесправено, неправедно и фрустрирано, бидејќи нивната култура, општеството и институции не се успешни. Овие фактори водат до насилство и до други штетни дејства. Конвенционалните воени сили се лошо опремени да одговорат на овие феномени што се шират низ населението, особено во урбаните средини. Често, и покрај најдобрите владини намери или одлуки на членките на меѓународната заедница, или можеби како директен резултат на овие акции, бунтовите во овие држави можат да се вкоренат. Тоа е новата реалност на XXI век, во која бунтот е најпосакувана форма на војна „од страна на оние што сакаат да ја соборат или на сила да ја променат власта“. Во голема мера се изведуваат во урбаните средини особено лоши за војување и приспособување на безбедносните сили.

Конфликтите во Авганистан и во Ирак, се војни во кои САД не беа подготвени да војуваат во 2001 година. Огромната американска конвенционална воена надмоќ е реалност која ниеден нивен потенцијален непријател директно не би ја предизвикал. Наместо тоа, тие би ги нападнале асиметрично, избегнувајќи ја нивната сила, огнената моќ, маневарот, технологијата, со цел да стигнат до нивните слаби точки, на начин што го применуваа бунтовниците во Авганистан и во Ирак. Неопходно е да се анализираат и да се следат искуствата од овие конфликти, за полесно лоцирање и справување со заканите што доаѓаат во иднината.

Низ историјата голем број воени експерти, филозофи, историчари се обидуваат да ја сфатат комплексноста на војувањето. Оваа проблематика предизвикува долги и комплексни расправи што не се подложни на брзо и на лесно решавање.

За подобро да се разбере еволуцијата на модерното војување, важно е да се разбере еволуцијата на војување во текот на последните три века. Воените теоретичари ја имаат поделено оваа еволуција во неколку различни генерации. Денес природата на војната поттикнува од геополитиката, економијата, напредокот на технологијата и внатрешната и надворешната динамика на прогресот на различни општества достигна една критична точка што е сосема различна од војните водени во минатото.

Прва генерација војни (1ГВ). Првата генерација на војни е термин што за прв пат е користен во 1989 година од страна на воените аналитичари на САД, осврнувајќи се на најраните фази на организирани, контролирани од државата вооружени сили за водење војна во модерната ера. Ова е генерација војни коишто еволуирале веднаш по појавата на долгите пушки – мускети. Тоа биле војни што се воделе во редови и во колони, а битките биле формални со целосно уредено борбено поле. Од првата генерација војни произлегува фактот дека на боиштето е создадена воената култура и ред. Појавата на разликите помеѓу „воената“ и „цивилната“ униформа, војничкиот поздрав, внимателното унапредување и рангирање, биле производ на првата генерација војни.

Со Договорот во Вестфалија, се ставил крај на триесетгодишната војна (1618-1648 година), позната како една од најдеструктивните војни во историјата на Европа. Овој договор им дал независност на германските држави кои дотогаш биле полу независни компоненти на Светската Римска Империја. Со ова цврсто се утврдил суверенитетот на националната држава, што значи, меѓу другото, дека владите ќе имаат ексклузивно право да се организираат и да одржуваат свои сопствени војски. Во тоа време, многу армии и држави биле контролирани од страна на религиозните лидери и многу војни се воделе во „вечната борба“, или се дејствувало субверзивно преку мито и атентати. Со првата генерација модерно војување се создал јасен и правилен начин на војување. Првите проблеми се појавиле во средината на XIX век, кога редот во борбеното поле почнал да се распаѓа. Масовните армии, војници кои, всушност, сакаат да се борат (во XVIII век главна одлика на војниците била дезертерството), пушките мускети, тогашните минофрлачки и автоматското оружје, направија познатите тактики на редови и на колони првично да застарат, а потоа да претставуваат самоубиство. По ова, растеле противречностите меѓу воената култура и дезорганизацијата на борбеното поле. Културата на ред на борбеното поле која еднаш била воспоставена, сè повеќе била во спротивност со новонастанатата средина на војување. Втората генерација војни е одговор за оваа контрадикција.

Втора генерација војни (2ГВ) се војни што нанесуваат поголеми загуби. Инспирирано од развојот на автоматското оружје и од модерната артилерија, војувањето зачекорило на следното ниво.

Главните атрибути биле линеарниот оган и движењето. Американската граѓанска војна и Првата светска војна ја прикажаа оваа транзиција, а повеќето од армиите низ сиот свет, сè до денес, се структурирани според моделот на овој концепт. Тој строго го следел балансот на нација-држава. Доктрините се мошне шематски во нивната концепција и имплементираните методологии се засновани на пристап од врвот надолу.

Во XIX век, иновациите во побрзо и поефикасно полнење на орудијата, допринело оружјето да достигне поголем дострел, поголема прецизност и побрз интервал на отворање оган. Оттука марширање на армиите во редови и во колони, во директен налет на концентриран оган, би предизвикало огромни загуби. Поради тоа била развиена нова стратегија. Втората генерација војни сè уште одржувала борбени редови, но повеќе се фокусирала на употребата на технологијата, за да овозможи подобар маневар на помалите единици. Со тоа на овие помали единици им било олеснето и забрзано движењето по боиштето, биле намалени концентрираните загуби во жива сила, а голема предност била поддршката и заштитата со артилериски оган.

Можеби и главната промена во споредба со тактиките од првата генерација војни, била големата важност на индиректниот оган. Тактиката на втората генерација војни се сумира во француската максима „артилеријата освојува, пешадијата окупира“. Масовната артилериска огнена моќ ја заменила масовната пешадиска сила. Овој концепт до одреден степен останал применлив и по појавата на новите генерации војувања, така што крајот на втората генерација не е чисто дефиниран како во првата генерација војни. Развојот на брзите офанзивни напади на борбеното поле со целата воена механизација и оружје, ги истакнал недостатоците на статичките огнени позиции и бавното движење на пешадијата, така што ова може да се смета за почеток на крајот на втората генерација војни. Придонесот од втората генерација се гледа во технолошкиот развој и подемот на рововско војување, артилериска поддршка, равој на извидувачки единици, широка употреба на маскирни униформи, развој на радиокомуникациите и маневрите на огнените тимови.

Трета генерација војни (ЗГВ): маневрирање.
Револуционерниот развој во менталната и во физичката мобилност овозможена од тенковите, од авионите и развојот на комуникациските технологии, го дозволи имплементирањето на ЗГВ. Брзите маневри со големи размери резултираа со колапс на непријателскиот борбен систем во замена за директна борба и уништување. Тоа беше нелинеарна форма на војување базирана

врз основа на иновативните концепти како блицкриг⁷⁴ и стратегиска парализа. Тоа им овозможи на помалку бројните сили да го изненадат и да го збунат нивниот поголем противник преку потпирање на брзината и маневарот.

Употребата на блицкриг за време на германската инвазија на Франција за прв пат ја покажа моќта на брзината и на маневарот против статичните артилериски позиции и рововската одбрана. Со употреба на тенковите, механизираната пешадија и блиската воздушна поддршка, Германците биле во можност брзо да се пробијат низ линеарната одбрана и поразување на заднината. Придонесите на третата генерација се базираат на концептот за надминување на технолошките недостатоци, преку употреба на паметна стратегија. Како што линеарната борба се ближела до крајот, сè побрзо почнале да се појавуваат нови начини за движење на боиштето. Акцент е ставен на зголемување на брзината на коњицата, развојот на хеликоптерите го дозволи вметнувањето на непријателска територија, а напредната ракетна технологија овозможи да се избегне непријателската одбрана и да се напаѓа на големи растојанија. Брзината што е составен дел на овие методи, го направи неопходно независното одлучување на единиците во предните линии. Од ова произлегла и потребата за поголема доверба во помладите старешини, кои командувале со пониски единици во предната линија, и верување дека тие ќе ги постигнат поставените цели без мешање од повисоката команда и штабовите.

На помалите единици во првите редови им била дозволена поголема флексибилност во донесување одлуки за справување со промените на состојбите на теренот, отколку на командантите кои биле оддалечени од фронтот. Иницијативата била поважна од дисциплината (грешките се толерирале бидејќи доаѓале од преголемата иницијатива), а сето тоа зависело од самодисциплината, а не од наметнатата дисциплина. Со ова почнала да се распаѓа строгата воена дисциплина на борбеното поле, која во претходните епохи теоретски била премногу важна за водење успешна битка.

Карактеристиките како децентрализација и самоиницијатива, нè внесуваат од третата во четвртата генерација војни, но од друг аспект четвртата генерација војни означуваат радикални промени во војувањето во споредба со времето од постигнување на мирот во Вестфалија. Во 4ГВ државата го губи монополот над војната. Низ сиот свет, државните воени сили, се наоѓаат себеси во војна против недржавни актери, меѓународните терористички организации како

---

⁷⁴ Blitzkrieg, на германски значи брза војна, концентрација на тенкови, пешадија, артилерија и воздушни сили на едно место, со една единствена цел, со голема брзина да навлезат и да ја скршат непријателската линија. Со ова го дебалансираат непријателот, отежнувајќи му да одговори адекватно на која било точка на фронтот.

Ал Каеда, Исламска држава, Хамас, ФАРК и Хезболах. Скоро секаде, државите губат.

По крајот на Втората светска војна, се создаде една нова форма на војување. На моменти се нарекува субверзивна или револуционерна војна. Таа фундаментално се разликува од војните од минатото по тоа што победата не се очекува од судир на две армии на бојното поле. Ова соочување, кое во минатото се гледаше преку уништување на непријателската армија во една или во повеќе битки, повеќе не се јавува.

По Втората светска војна, западните вооружени сили беа најуспешни против противници чие оружје, методи на организација, како и начинот на размислување бил сличен со нивниот. Конфликтите, како, на пример, Израелската шестдневна војна (1967 година) и Првата заливска војна (1991 година), ги илустрираат западните армии и нивната совршена победа против противници кои одговараат на нивните воени способности.

Операцијата „Пустинска бура“ драматично ги демонстрираше новите можности на она што се нарекува „воено-технолошка револуција во војувањето“. Оваа технолошка револуција опфаќа многу области, вклучително, од самостојно нишанење и прецизност на оружјето до софистицирани сензори за изненадување и одржување, уреди за ноќно дејствување и одбрана со тактички балистички ракети. Голем дел од оваа револуција го следи развојот на новите технологии, како што се микропроцесирање информации коишто се познати и во нашиот секојдневен живот. Експлоатацијата на овие и на новите технолошки достигнувања, ветувале дека значително ќе се менува природата на војување, како што тоа претходно се случувало со доаѓањето тенкови, авиони и носачи на летала. Оваа војна била тест за една цела нова генерација оружја и системи за војување.⁷⁵

Истовремено, со американските напори да се постигне револуција во воените вештини во 1990-тите, други државни и недржавни актери во сиот свет бараат начини и средства што би можеле да ги искористат за да се порази американската воена моќ. На крајот од операцијата „Пустинска бура“ стана јасно дека повеќето земји никогаш нема да имаат воен капацитет да ги победат САД на бојното поле и затоа мора да најдат алтернативни начини за остварување на своите стратегиски цели. Еден од овие актери, терористичката Ал Каеда, разви методи и доктрини, кои на крајот ѝ овозможија да го изведе катастрофалниот напад на територија на САД.

Успехот во Заливската војна ја подгреа оваа заблуда. Со појавата на прецизни орудја, беше фрлен во сенка придонесот и

---

⁷⁵ U.S. Department of Defense, *Conduct of the Persian Gulf War, Final Report to Congress*, Washington, DC: U.S. Government Printing Office, April 1992, стр. 27

неопходноста од маневарот на копнените сили на терен, сили кои би обезбедиле коалициско единство и создавање оперативни и тактички можности преку пронаоѓање, фиксирање и уништување на ирачките сили и обезбедување – искористување на чувствителните објекти и локации.

Распадот на Советскиот Сојуз во почетокот на 1990-тите години се чинеше дека ја нагласи воената, економската и идеолошката доминација на Западот. Сепак, по падот на Берлинскиот ѕид, се појавија новите закани. Геополитичката динамика на модерното време, сè повеќе предизвикуваше ерозија на монополот на државата врз војните. Ова доведе до појавата на 4ГВ што се водат помеѓу државите и идеолошките недржавни актери. Суштината на ова војување лежи во индиректните стратегии преземени од страна на субјектите во 4ГВ, што најчесто ги заобиколуваат директните воени соочувања со државните армии, напаѓајќи го цивилното население, културата или институциите на системот. Ова, исто така, може да се опише како едно од најголемите промени во војувањето, бидејќи со мирот во Вестфалија на државата ѝ беше отстапен монополот врз војната, што сега беше изгубен. Исто така, со 4ГВ се распадна и европскиот модел на војување. 4ГВ се манифестира преку високоизолирани, мобилни, предаторски мрежи кои работат надвор од рамките на националните држави. Овие војни се лансирани од страна на ад хок војни и главно според нивниот облик и структура се **морални конфликти**.

Во пресрет на претседателските избори во САД во 2004 година, на медиумите беше прикажана порака од Осама бин Ладен, во која тој вели дека идните напади на Ал Каеда против американските граѓани ќе зависат од активностите на американскиот народ, а не од исходот на изборите. Со други зборови, Бин Ладен и неговите следбеници сфатија дека без разлика на резултатот од изборите, политиката на САД во војната против тероризмот нема да се смени. Американската политика ќе се смени само кога ќе се смени волјата на народот. Најбрзиот начин да се влијае врз волјата на народот е преку акти на тероризам. Откога влијанието на волјата на една нација е еден од носечките столбови на војната, а тероризмот е ефикасен инструмент за поттикнување, во изминатите години тероризмот стекна многу голем легитимитет како средство на војната. Д-р Дејвид Такер, експерт за одбрана и за неконвенционалните конфликти, во 1970-тите години на минатиот век напишал:

Тероризмот, дефинирајќи го во сите облици во коишто можеме да го замислиме, сега се идентификува во секојдневната употреба на нелегитимно насилство, кое е штетно за нашите интереси, исто како што ќе бидат штетни воените дејства на нашиот непријател, неоправдани и несовесни.

Оттогаш па до денес, во XXI век, се случува значителни промени во односот кон тероризмот. Тероризмот стана полегитимен како стратегија или како тактика во војна, иако сè уште ни е во корист противниците во 4ГВ да ги означуваме како „терористи“, од што би произлегло дека употребата на теророт е негативна.

Стратегијата е широко прифатен концепт за постигнување одредена цел. Таа „го утврдува правецот на движењето“. Според Мериам Вебстер речникот, стратегијата е опишана како „наука и уметност на военото командување, што овозможува контакт со непријателот во поволни услови“. Зборот „стратегија“, исто така, подразбира различни употреби на стратегијата. Еден пример е стратегијата на одвраќање преку „меѓусебно сигурно уништување“ во случај на нуклеарна војна. Исто како и другите неконвенционални средства што се користат во 4ГВ, тероризмот претставува стратегија. Субјект може да одлучи дека ќе започне кампања на терор со цел да влијае на волјата на противникот, така што противникот е принуден да го прифати понудениот резултат. Во овој случај тероризмот е стратегија.

Тактиките се средства што се користат за извршување на стратегијата. Нивна област на дејствување се методите за вклучување на воените сили во борба и оттаму се поврзани со моменталната стратегија на теренот. Секој посебно и самостојно изведен терористички чин го декларира тероризмот како тактика. Тероризмот како форма на војна од страна на револуционерните движења секогаш се сметал за легитимен. „Терорист е лице кое се обидува да создаде околина во која владее екстреман страв и вознемиреност.... но во тој обид не успева“.⁷⁶ Доколку тој успее во тоа, тој ќе биде револуционер или борец за слобода. Во денешно време, време на трансформација на лицето на војната, тероризмот стекнува легитимитет стекнат преку демократизација на општествата.

Најјасна слика за менување на вредностите во општеството е растечкото влијание на глобализацијата и слободата на медиумите. Во западните либерални демократии, во медиумите постојано се емитуваат примери во кои за изнудување на информации врз „осомничени“ терористи и невини лица се применуваат методи кои претставуваат тортура, а воедно претставуваат начин на работа на терористите.

Како адут за борба против современите асиметрични закани, големите воени сили ги сметаат специјалните единици, кои би требало успешно да се справат со асиметричните непријателите од 4ГВ. Причината за ова е тоа што акциите на специјалните единици се, исто така, спектакуларни како и тероризмот. Нивните мисии се одвиваат далеку од очите на јавноста, за по завршената акција, таа

---

⁷⁶ Johnson, C., „Revolutionary change“, Stanford University Press, Stanford, 1982, стр. 152.

да биде емитувана пред сета светска јавност и притоа се зајакнува нивниот имиџ. Како последна најуспешна акција на специјалните единици може да се спомене ликвидирањето на првиот човек на Ал Каеда во 2011 година, Осама бин Ладен. Ова само по себе остава впечаток дека тероризмот повеќе претставува војна отколку тактика на 4ГВ.

Споредба на клучните елементи од 4ГВ и 4ГТ

Клучни елементи	4ГВ	4ГТ
Цел	Наметнување на волјата на противникот преку уништување на неговата морална сила наместо класично уништување на воениот потенцијал.	Влијае врз волјата на целта со создавање чувство на несигурност.
Стратегија	Прикажување на непријателската воена неефикасност во комбинација на средства, вклучувајќи постепено уништување, зголемување на економските трошоци, психолошки операции, пропаганда и дипломатија.	Изненадувачки напади со користење неочекувана и асиметрична смртоносна сила врз целта, со огромно влијание врз јавноста.
Тактика	Спорадични, пролонгирани и брзи напади, тероризам, обвинувања за кршење на човековите права, хакирање и нарушување на комуникациите и за основните услуги.	Главна се изведува преку самоубивствени бомбашки напади, воени злосторства и силување, грабнување авиони, киднапирања и егзекуции.
Примарни Цели	Вооружените сили, населението, владата.	Специфични клучни лица и населението.
Метод на разбивање на кохезијата на целта или алијансата	Со дипломатија (разузнавачки продор), директната акција (тероризам преку недржавни актери), културни војна (трговија со дрога, создавајќи расцеп во плурални општества (врз основа на вера и народност), економска војна (хакирање мрежи, забавување на слободно движење на трговијата, предизвикува губење на продуктивно работно време).	Со создавање чувство на несигурност преку асиметрични смртоносни акти.

Горната табела ни покажува дека 4ГВ во суштина, како и во сите генерации на војната, е борба да се наметне волјата од едната страна на друга. 4ГВ вклучува еднострано користење на многу различни начини да ја наметне својата волја на другата страна. Ниту еден од начините не е ефикасен сам по себе.

Наместо тоа, комбинација на средства создава синергија потребна за да се постигне целта. Тероризмот е еден одличен пример за влијание врз волјата на противникот. Во 4ГВ тоа е најефективното воено средство кое е на располагање на послабата страна.

4.1. Стратешка моќ на меѓународниот тероризам - Исламска држава во контекст

Важните елементи на стратешка моќ која ја поседува терористичката организација Исламска држава можат да се распознаат преку анализа на центарот на гравитација. Центар на гравитација е стратешка креација на Карл фон Клаузевиц со чија помош може да се опише главниот извор на непријателската сила. Инаку самиот поим центар на гравитација за прв пат се сретнува во неговото дело, „За Војната“. Со други зборови центарот на гравитација е средиштето на цела моќ и движење, и на тоа место мора да се насочи сета енергија. Во истражувањата за центарот на гравитација се вклучуваат критичните способности, критичните потреби и критичните слабости како дополнителни изрази на стратегиска моќ преку кои може да се процени непријателот.

Елементи на стратегиска моќ

Центар на гравитација	Извор на енергија кој обезбедува морална или физичка сила, слобода на дејствување, или волја да се дејствува.
Критични способности	Се сметаат за критични овозможувачи за центарот на гравитација да функционира и се од суштинско значење за остварување на одредени или претпоставени цели.
Критични потреби	Суштински услов, ресурси или средства за критичните способности да бидат целосно оперативни.
Критична слабост	Аспект на клучен услов кој е дефицитарен или ранлив на директен или на индиректен напад со што ќе се создадат одлучувачки или значителни ефекти.

Критичните способности во суштина се средствата на непријателот, критичните барања се неговите ограничувања, а пак критичните слабости се неговите недостатоци. Преку идентификување на критичните способности, критичните потреби и критичните слабости на ИД, ќе идентификува целосниот опсег на можности кои им се достапни на Западните сојузници, за да создадат стратегија за пораз на ИД.

4.1.1. Критични способности

Критичните способности се важни средства за постигнување стратешки цели, кои се пак клучни за функционирање на центарот на гравитација. ИД демонстрира критични способности во неколку области: концептот за воена кампања, генерирање воена сила, концептот за политичка кампања и во локалната власт. Со отстранување на една или повеќе од овие критични способности, најверојатно ќе се уништи синергијата на воено-политичката сила на терористичката организација.

ИД е во можност да дизајнира и да спроведува воени кампањи на стратешки и оперативни нивоа. Исто така е во можност да планира, да приспособува, да консолидира и започнува фазни кампањи. Нејзините лидери се во можност да овозможат и да дистрибуираат работна сила и материјали на фронтите. Критичната способност е изградена врз неколку колективни надлежности, вклучувајќи команда и контрола, хибридно војување и маневри. Нејзините сили беа во можност да ја искористаат оваа способност, да освојат воен и урбан терен во Ирак и Сирија и да спроведат напади на неколку фронта истовремено. Тие, исто така, ги надминаа тактичките неуспеси со оваа оперативна и стратешка издржливост, најзначајно во губењето на урбаните терени во провинциите Алепо и Идлиб во јануари 2014 година. Организацијата, исто така, ги дизајнирала и искористила воените успеси за да ги оствари големите стратешки цели, вклучувајќи го и прогласувањето на калифатот.

ИД е во можност да ја зголеми својата борбена сила, преку овозможување бегства од затвори, регрутирање странски борци, а најмногу преку локално регрутирање. Преку емитување на пораки за воена победа, силите на ИД се во можност да ја задржат и зголемат нивната популарност и финансиите и базата за регрутирање. ИД не регрутира само на религиозна основа, туку и преку ветување на вистински и брз успех. Ова е важна разлика помеѓу Исламската Држава и останатите светски џихадистички групи како Ал Каеда. Пораката за воена победа е основната причина за поддршка на ИД, зачувувајќи го фундаменталниот дел од нивната големата стратегија и воспоставување на целосна контрола на освоените територии.

ИД, исто така, може воените победи да ги маскира како политички успеси, преку агресивна и проактивна информативна кампања. Стратегијата на силите на ИД на социјалните медиуми е секаде призната како супериорна, кога се во прашање професионалните организации. Таа се состои од хаштази⁷⁷ на

---

⁷⁷Хаштаг претставува збор или фраза со симболот „#“ кој создава линк со повеќе податоци, тој дава дополнителни значење на група пораки и им овозможува на заинтересираните полесно да дојдат до посакуваните содржини.

Твитер за да го привлече вниманието на целиот свет и огромна серија на списанија на англиски јазик кои го опишуваат животот по војната во Исламскиот калифат. Во Сирија, кампањата за праќање пораки се врши преку верски теренски собири за „dawa“ (вера) и Исламската Држава успева да се претстави себеси како најдобра за ирачките сунити низ сите антивладини протести кои претходеа на моменталниот конфликт.

Силите на ИД со текот на времето ја демонстрираа способноста да одржат контрола врз урбани центри во провинциите Рака и Алепо во Сирија. Методите кои беа користени од ИД да ја воспостави и одржи оваа контрола вклучувала формирање на локална религиозна полиција, применување на шеријатски закони, религиозни училишта, проекти за реконструкција и дистрибуција на храна.

4.1.2. Критични потреби

Критичните потреби ги опишуваат потребните услови, ресурси и средства. Со цел нивната воена кампања во Ирак да успее, ИД треба да има континуирани воени успеси, сојузи, борбена поддршка и религиозен авторитет. Со елиминирање на една од овие критични потреби ќе се наруши способноста на ИД да продолжи со моменталната политичко-воена стратегија.

Со прогласувањето на Исламскиот калифат, Исламската Држава мора да развие државни институции и да ја одбрани територијата. Од стратешка перспектива ова ја прави Исламската Држава поранлива. Во меѓувреме, се зајакнува и социјалната контрола, бидејќи цивилите кои живеат во градовите, а се контролирани од ИД, се обесхрабрани да формираат движење на отпорот. ИД се надева дека досегашните победи и ефектот на заплашување ќе бидат доволна причина да се одржи воената кампања и да се одбрани Исламскиот калифат.

Исламската Држава во Ирак се бори заедно со локалните сунитски бунтовници и баатисти. Таа ги користи овие сојузништва во Ирак за да ги победи ирачките безбедносни сили и да направи зона која е лишена од државно обезбедување. На 13 јули 2014 година, Изат ал Дури, поранешен потпретседател на Садам Хусеин ѝ честитал на ИД за преземањето на контролата на сунитските делови на Ирак од владата на Малики и ја поддржа кампањата за ослободување на Багдад. Ирачките салафистички свештеници и истакнати племенски лидери кои се сретнале во Јордан на 16 јули 2014 година на сличен начин го опишале нивниот придонес, тие не се противеле на ИД, туку повеќе би сакале да ја соборат шиитската влада во Ирак засекогаш.

ИД е во транзиција од воена во политичка контрола во нивните физички граници. За време на оваа транзиција, зависи од воените институции кои треба да го одржат нивниот офанзивен и дефанзивен воен напор. Овие институции имаат потреба од борбена поддршка како разузнавање, инжинерија, врски, како и борбена сервисна поддршка која вклучува логистика, снабдување, човечки ресурси и финансии. Овие настани ја намалуваат можноста ирачките мобилизирани сунитски опозиционери да формираат сили на отпорот против Исламската Држава. Во Сирија, Исламската Држава немала сојузник во сунитската опозиција.

Идеологијата не е центар на гравитација за Исламската Држава, ниту е критична способност, бидејќи таа може да ја продолжи праксата на нивната голема стратегија дури и кога недостасуваат нивните религиозни аргументи или религиозното прифаќање. Таа има средства да воспостави физичка контрола на теренот и да спроведе социјална контрола без разлика дали нивните акции можат да бидат оправдани преку религијата. Сепак, ИД одлучила религиозната индоктринација да биде начинот преку кој ќе обезбедат социјалната контрола. ИД ги користи религиозните предавања и кампањите од салафистичката/такфиристичката „dawa“ (вера) за праќање стратешки пораки за негување на религијата. Без влијание на религијата, ИД би претставувала само уште еден режим на Блискиот Исток, затоа таа има потреба од религиозен авторитет кој ќе ја зајакне државата која сакаат да ја создадат и одржуваат.

4.1.3. Критични слабости

Критичните слабости ги објаснуваат непријателските критични потреби кои се дефицитарни или разоткриени, или надворешни карактеристики кои природно го ослабуваат непријателот. Критичните слабости на ИД произлегуваат од нејзината воспоставена моќ. Во големината на нивните операции, хетерогеноста на лидерството и способностите на нивните институции се јавуваат слабости. Исламската Држава, дополнително се соочува со слабости со што во иднина нема да биде во можност да го достигне нејзиното посакувано ниво. Таа е ранлива на преголемо проширување што доаѓа од критичните потреби да поддржува огромна воена кампања на неколку фронта. Во помала мерка е ранлива во споредба со нејзините домашни непријатели како на пример ирачките специјални сили. Поради овој однос на моќност таа може да си дозволи повеќе офанзивни операции на неколку фронта истовремено за да ги подели спротивставените сили и да им ги намалат нивните можности да се сконцентрираат за контраофанзивни операции. Сепак, таа исто така е ранлива во нејзините подредени позиции, ранлива е секаде каде

што не може да одржи интензивен внатрешен комуникациски систем. Со оглед на фактот дека се преземаат контраофанзивни против неа, таа ќе има географски слабости кон некои воени позиции, ако ги прераспределува силите за да ги зајакне местата коишто се нападнати. Првичните извештаи од 19 јули 2014 година навестуваат дека Исламската Држава ја засилила борбата против безбедносните сили на Ирак во Тикрит со тоа што повлекле дел од војската во Мосул. Други групи, како Јајш Ријал ал Тариква ал Накшбандија, можат да ги искористат слабостите така што би окупирале урбан терен кој е минимално чуван од ИД.

Таа има големи воени институции кои можат да направат софистицирани воени кампањи за да ги синхронизираат ефектите не неколку фронта. Таа ја демонстрираше успешната комбинација на хибридниот начини на војување, кои се движат од тероризам до герилско војување, комбинирани со конвенционални маневри. Способноста да водат хибридна војна е способност која Исламската Држава ја демонстрираше и таа способност ја анулира слабоста за лидерски судири. Оваа способност да воведат различни концепти на војување ѝ дозволува на ИД да има голем избор на алатки и решенија со кои може да ги порази едноличните контрастратегии, посебно со примерот на воспоставената контрола врз Мосул и Рака.

Транзицијата од терористичка организација во воена институција предизвика серија ограничувања на ИД. Развивање на институции во исто време значи и развивање бирократија, вклучувајќи нормализација на процедурите. Овие бизнис-практики тешко се унапредуваат, но го зголемуваат впечатокот на војската на Исламската Држава и ја прават да биде повидлива за непријателските сили. Бирократијата, исто така, ги забрзува и лидерските судири. Овие слабости сè повеќе се зголемуваат затоа што војската на Исламската Држава има осмислено норми што ги поврзува со религиозните и политичките институции кои имаат свое управување и социјална контрола внатре во Исламскиот калифат. Истите пракси и инструменти кои треба да ја соединат Исламската Држава на големиот стратешки план исто така ги зголемуваат физичките ранливости за напад од непријателите. Нејзината практиката во зачувување на оперативната безбедност доаѓа од борбеното искуство против коалициските сили од страна на Ал Каеда во Ирак. Сепак, кога една организација ќе стане толку голема како што е ИД денес, станува и повидлива, пофиксирана и постаромодна во нејзините повторливи процеси. Бирократијата ја постави ИД во позиционо војување и ја направија поранлива од Ал Каеда во Ирак.

Исто така ИД мора да се натпреварува против салафистите за да го легитимизира Исламскиот калифат на религиозно ниво. Одбивањето на калифатот на Исламската Држава од страна на Абу Махмад ал Магдиси, поранешен религиозен советник на емирот на

Ал Каеда во Ирак, Абу Мусаб ал Заркави е извор на религиозна ранливост за Исламската Држава.

Други филијали на Ал Каеда, како Ал Каеда во Исламски Магреб (АКИМ) исто така се изјасниле против калифатот на Исламската Држава, повикувајќи се на Магдиси. Долго постоечкиот конфликт помеѓу Јабхат ал Нусра и ИД во Сирија создал несогласување и со самото тоа слабост за целото глобално цихадистичко општество. Таа може да се потруди да ја надмине оваа слабост охрабрувајќи други лидери на Ал Каеда да ги применат нивните системи, за кои таа може да тврди дека носат конкретни резултати. Сепак, без нивното одобрување, Исламската Држава е ранлива од внатрешни ривалства.

Перформансот на државните безбедносни сили во Ирак и Сирија против Исламската Држава поставил прашање дали и други државни армии од Блискиот Исток се во можности да ја одбранат нивната суверена територија. Јордан и Либан најверојатно би доживеале напади од Исламската Држава со кои ќе бидат тестираат нивните одбранбени можности. Крајната цел на Исламската Држава, е и да ги освои светите места во Саудиска Арабија. Присуството на сериозните регионални армии на Иран и Турција, е стратешка слабост за Исламската Држава во обидот да ја оствари големата стратегија која ја започна со воените освојувања. Таа ќе треба да ја одбрани освојената територија од овие држави, ако тие интервенираат против неа во Ирак и Сирија.

4.1.4. Центри на гравитација

Клаузевиц навестил стратегија која за цел би го имала непријателскиот центар на гравитација, напаѓајќи со максимална сила за да се постигне одлучувачка победа. Многу стратегии сметаат дека центрите на гравитација не мора да бидат фиксни со што би се компликувало формулирањето на асиметрична воена контрастратегија за да се насочат нападите. Во случајот на Исламската Држава постојат неколку гравитациски центри, ситуација која истовремено е и предизвик и можност за формирање на стратегија која ќе ја порази ИД или терористичките организации кои се дел од ваков тип конфликти. Таа има два центри на гравитација кои се базирани според капацитетите: воен капацитет за да уништува модерни демократски држави и политички капацитет за да го контролира Исламскиот калифат. Политичката визија на ИД се базира на нивно меѓусобно комбинирање.

- Воените сили на Исламската Држава се класичен центар на гравитација. Тоа е институција која се состои од неколку нивоа на тактички, оперативни и стратешки капацитети кои одлично се експлоатираат. Операциите на силите од Исламската Држава се

резултат од брилијантноста на нејзините лидери. Нејзината воената стратегија, се докажа во офанзивата за преземањето на контрола врз урбаниот терен и нафтените полиња во провинцијата Дер ез Зур.

- Исламската Држава црпи сила од вториот гравитациски центар кој е составен од државните институции на Исламскиот калифат. Исламскиот калифат кој е објавен од Исламската Држава не е само идеја, тој е религиозно уредување кое е основа за раководење со религиозното урбано општество. Исламскиот калифат е персонифициран од калифот Ибрахим, Абу Бакр ал Багдади, но Исламската Држава е политичка единка составена од многу повеќе елементи. Исламската Држава е оперативна, со функционални институции, управувачки систем, закони, извршители и граѓани. Таа ветува и живот по војната и правилно управување. Во секој случај, Исламската Држава контролираше огромни градови, а некои и на подолг период со утврдена гранична територија. Населението кое е останато во тие градови посетува верски објекти и нормално живее. Според тоа оваа држава не е само место каде што мачениците доаѓаат за да умрат. Исламската Држава создава нов вид религиозни државни работи. Системот за политичка контрола на Исламската Држава е втор центар на гравитација.

- Исламската Држава ја адаптира нивната политичка и воена стратегија за различни настани во Ирак и Сирија. Онаму каде што условите не биле најдобри за нејзиниот напредок, таа покажала способност на приспособување на нивната стратегија за создавање на оптимални услови. На пример, секташката граѓанска војна ѝ овозможила на ИД незаменлива можност за преземање на управувањето и контролата во реоните каде што ниту режимот, а ниту ни опозицијата не биле подготвена да испратат свои сили. Последиците од секташката или граѓанската војна во Сирија и во Ирак ѝ донеле предност на Исламската Држава.

- Дополнителна можност која Исламската Држава може да ја искористи е шансата за независен Ирачки Курдистан. Ирачкиот Курдистан кој бара автономија додека калифатот на Исламската Држава опстојува е компромитиран во можностите за заедничка воена стратегија со ирачката влада и надворешните фактори против Исламската Држава. Од друга страна САД се одлучни Ирак да остане унитарен. Независен Курдистан би бил во спротивност со оваа намера и би ја искомплицирал воената поддршка помеѓу САД, ирачката влада и сојузниците. Курдската Пешмерга би можела да се бори, но најверојатно тоа би го правела сама, наместо со нејзините партнери. Исто така, независен Курдистан би ја засилил заедничката граница со Исламскиот калифат. Исламската Држава може да ги нападне курдските сили или да ги вклучи курдските интереси на начин што би ја забрзал борбата на курдската влада за независност.

- Исламската Држава би го поддржала своето западно крило против режимот на Асад во Сирија, така што ќе напаѓа на начин кој би го натерал Асад да формира де факто граница со Исламската Држава. На 17 јули 2014 година, Исламската Држава нападнала нафтено поле во источната провинција Хомс, освојувајќи објект кој бил контролиран од режимот на Асад. ИД можеби го направила ова за да создаде тампон зона против сирискиот режим. Инвестицијата на сирискиот режим во воени ресурси долж фронтот на Исламската Држава, ги намалува способностите на режимот да распоредат трупи на други места и со тоа би се отвориле повеќе можности за Исламската Држава да продолжи да ги остварува целите во Сирија. Во тој случај борбениот план на режимот би вклучувал одбрана на централниот коридор и Латакија, а не на цела Сирија. Тогаш политичките мерки на режимот на Асад ќе го имаат истиот ефект врз Исламската Држава како и автономен Ирачки Курдистан. ИД може да го нападне режимот на Асад при што би ги предизвикал да формираат централна одбрана.

- Исламската Држава најверојатно бара начин да ја искористи шансата за да поттикне поддршка кај глобалното џихадистичко општество. Таа би можела да профитира со вклучувањето на американските воени сили во Ирак и Сирија со стратешки пораки за другите борци да дојдат да се борат против Американците во Ирак. Исламската Држава може да го зголеми нејзиниот меѓународно терористичко делување или да се посвети на односите со идните лидери на надворешните џихадистички ќелии, така што би ги донела во Ирак или Сирија на одредено време. Со овие опасни сценарија, можно е Исламската Држава да реагира на военото вклучување на САД во Ирак на начин кој би се зајакнало нејзиното лидерство како движење кое во основа е антиамериканско. Ако оваа можност е отсутна, Исламската Држава може да се обиде да ја исполни оваа цел на други начини, имено преку директни напади против Западот. Веројатноста дека ИД ќе го примени овој аргумент е голема, без разлика дали САД би биле инволвирани во Ирак и Сирија.

4.2. Што после ИД - мир или ера на нови конфликти

Во моментот ИД очигледно се наоѓа пред својот пораз. Мосул, најголемиот град кој беше под нејзина контрола, во 2017 година целосно е ослободен, а силите предводени од курдските сили го ослободија градот Рака. Последните џихадисти кои останале во градот и се предале на курдско-арапската коалиција Сириски демократски сили, која е поддржана од САД. Очигледно во блиска иднина, доаѓа тежок период. Ослободените територии ќе отвораат ново поглавје и прашања за иднина на Блискиот Исток.

Поразот на Исламската држава ќе отвори сериозни прашања со кои ќе се соочат Западните сојузници. Кој ќе го заземе местото на просторот на кој оперираше џихадистичката група? Новата коалиција составена од Иран-Хезболах-шиитската милиција и Русија, јасно ставија до знаење дека за нив тоа не представува „проблем“. Меѓутоа, повеќе од очекувано е дека САД нема немо да стои и да набљудува, бидејќи таквиот развој на настаните ќе ја зацврсти антиамериканската коалиција, ќе ја зголеми закана кон Јордан и на Израел, и ќе го остави Иран да биде доминантна сила во поголемиот дел од регионот. Конфликтот во Сирија ја уништи можноста за лесно консолидирање на земјата. Но, во еден среден рок и Западните сојузници и Русија мора да сватат дека неопходна е меѓусебна почит и компромис, со цел остварување на заедничките интереси, сведување на насилството на минимум кое ќе обезбедни враќање на бегалците дома.

Сепак и најоптимистичкото сценарио, во кое ИД е поразена и ја губи контролата над „државата“, таа ќе продолжи да постои како терористичка група, а во секој случај Ал Каеда и другите џихадски групи нема да исчезнат. Се наметнува нов проблем: Како да се продолжи против сунитските џихадистите кои продолжуваат да се закануваат на Западните сојузници? Јасно е дека шиитската доминација во регионот ќе ги засили овие сунитски групи, нивното регрутирање дома и во далечните сунитски земји. Сето ова води кон заклучок дека поразот на ИД нема да стави крај на вмешаноста на Западните сојузници во конфликтите на Блискиот Исток и всушност може да доведе до зголемување. Најверојатно нема да има повторување на војните во Ирак, но во базите и флотите во регионот ќе се концентрира голема воена моќ. Се додека Иран се обидува да доминира во целиот регион и сунитските џихадисти ја напаѓаат САД и Европа, уделот на Западните сојузници во политиката на моќта на Блискиот Исток нема да се намали. Како загубата на територијата на ИД ќе влијаат на транснационалниот тероризам?

Можно е да се случи радикална трансформација во балансот на силите помеѓу џихадистичките групи. Доколку штетата што ќе ја претрпи брендот на Исламската држава биде толку голем, Ал Каеда повторно ќе се искачи како неспорен лидер на глобалното џихад движење. Не е за отфрлање и можноста за надминување на разликите помеѓу двете групи и воспоставување на реконсилација заради одржување на милитантната исламистичка идеологија.

Ал Каеда е сеуште силна, еластична и водена од разумна стратегија за придобивање на популацијата и искористување на локалните конфликти за остварување на сопствените цели. Ал Каеда сè уште има контрола врз мрежата на филијали од Северна Африка до Индија. Но, неодамна го загуби својот најсилен и најуспешен приврзаник, сирискиот фронт на Ал Нусра (сега познат

како Хајат Тахрир ал Шам), кој се сметаше за олицетворение на стратегијата за освојување на срцата и умот на населението. Две години претходно Ал Каеда ја загуби поддршката од нејзината поранешна филијала во Ирак, која продолжи да се ребрендира и го објави Калифатот. Очигледни се и намалените терористички способности на Ал Каеда, а Завахири продолжува да дава бројни изјави дека нападите на Западните сојузници останува негов главен приоритет. Но, ако погледнеме назад низ годините, Исламската држава останува далеку поспособна во овој поглед.

Помирувањето на џихадистите е исто така тешка задача, уште потешка од онаа за триумфот на Ал Каеда. Нивото на нетрпеливост помеѓу следбениците на Исламската држава и Ал Каеда не смее да се потцени. Ал Каеда, приврзаниците на ИД ги опишува како „екстремисти“, „хариџити“ и „такфири“ (неверници). Оваа поделба е едноставно непремостлива, поради теолошките и стратешките разлики во светот на џихадистите со децении наназад.

За многумина Ирачани, уништувањето на минарето Ал Хабба во Мосул, го симболизира поразот на т.н. Исламска држава во Ирак. Под ова минаре, во џамијата Ал Нури, Абу Бакр ал Багдади го прогласи својот „калифат“, а сега тој е уништен од страна на џихадистичката организација во пресрет на напредокот на ирачките безбедносни сили.

И покрај тоа што е пред пораз, Исламската држава ќе продолжи да постои. Реструктурираната организација која не контролира територија претставува нов безбедносен предизвик. Воено, групата ќе премине кон герилско војување, вклучително и напади врз цивили во густо населените подрачја во Ирак. За разлика од минатото, за надокнадување на ресурсите ќе се префрли на криминално-мафијашки тактики, како на пример перење на пари од навидум легални бизниси.

Синот на Осама бин Ладен, Хамза бин Ладен е новата ѕвезда на глобална џихад сцена. Не само што се перцепира како природен наследник на татко му, туку е и еден од потенцијалните клучните играчи за преземање на лидерската позиција на глобалното џихадистичко милитантно движење. Хамза, омилениот син на Осама бин Ладен, првпат се појави во пропагандата на Ал Каеда, заедно со неговиот татко, уште кога беше дете. Студирал религија и воени тактики заедно со високи лидери на Ал Каеда. Уште од млади години бил посочуван како наследник на Осама бин Ладен. Осама беше убиен на 2 мај 2011 година, а во тој момент младиот Хамза не беше во комплексот кој беше нападат од страна на американските специјални сили.

Оттогаш Хамза е чуван и штитен надвор од мрежата на Ал Каеда. Тој прв пат се појави во август 2015 година, кога актуелниот лидер на Ал Каеда, Ајман ал-Завахири го претстави како син на Осама и негов наследник. Оттогаш Хамза има објавено неколку

аудио записи - во мај, јули и август 2016 година и двапати во мај и во ноември 2017 година. Тој во своите изјави ги поддржува милитантните исламисти кои се борат против режимот на Асад во Сирија, повикува на промена на режимот во Саудиска Арабија и многу поагресивно од останатите џихадистички лидери заговара џихад против Западните Сојузници. Посебно место во изјавите зазема повикот за напади врз САД, со цел одмазда за убиството на татко му. Според анализите на ЦИА, се претпоставува дека има околу 28 години.

По деградирањето на терористичката организација ИД, во иднина се очекува еден нов бран кој ќе ја подигне Ал Каеда. Со сигурност може да тврдиме дека уништувањето на калифатот на ИД во Ирак и Сирија носи нови можности за Ал Каеда.

Во текот на 2016 година, сириската алијанса на Ал Каеда во обид да се претстави како умерена алтернатива во однос на поекстремните групи што дејствуваат во Сирија, вклучувајќи ја ИД, претрпе серија ребрендирања - од Џабхат ал-Нусра до Џабхат Фатех ал-Шам до Хајат Тахрир ал-Шам. Несватлив е терминот „умерена“ да се примени на терористичката група која е одговорна за нападите од 11 Септември.

Но, сириската франшиза на Ал Каеда тивко делува како помалку екстремна алтернатива на ИД во рамките на џихадистичкиот универзум. Долгорочно оваа ситуација можеме да ја опишеме на следниов начин: Ал Каеда започнува да личи на либанската група Хезболах - насилена недржавен актер кој има зацврстен политички легитимитет додека се уште ја задржува својата способност да реализира големи терористички напади и политичко насилство.

Еден од првите чекори на Ал Каеда да се претстави себеси како поумерена беше да се осуди секташкиот судир помеѓу муслиманите. Во 2005 година лидерот на Ал Каеда Ајман ал Завахири, со писмо го прекори лидерот на Ал Каеда во Ирак – Абу Мусаба ал Заркави, за безобзирното убивање на муслиманите шиити. Завахири ја истакна штетата што ја причини Заркави на брендот на Ал Каеда и побара од него да избегнува напади врз други муслимани. Заркави го игнорираше советот на Завахири, зацврстувајќи ја репутацијата на Ал Каеда во Ирак како немилосрдна и секташка организација, каде што насилството максимално се практикува.

Додека Ал Каеда се обидува да го избегнува непотребното насилство, ИД води бескомпромисна стратегија на секташтво, варварство и освојување. ИД целосно го прифати секташтвото, па убивањето на шиитите е во основата во нивната милитантна идеологија. Шиитите и другите таканаречени неверници, обележани како отпадници, се цел на екстремни методи на убиство, од масовни егзекуции до јавни обезглавувања, силувања и распувања.

Пропагандата на Ал Каеда сè уште е со доза на навредливи коментари за шиитите, но во целина, се залага за многу по благ пристап од ИД. Наместо да работи на подобрување на рејтингот на локално ниво, ИД постојано дејствуваше како освојувачка војска, засенувајќи ги локалните милитантни лидери. Локалните жители беа под постојана принуда, даноци и беа внимателно следени од верските патроли на ИД, кои го контролираат строгото придржување кон шеријатскиот закон.

Пристапот на ИД кон војувањето се одрази на нивниот начин на водење борба, при што групата се потпираше на конвенционалните средства за војување, вклучувајќи ги и артилеријата и тенковите, во комбинација со некои асиметрични тактики како што се импровизирани експлозивни направи инсталирани во возила. При преземање на одредена територија ИД инсталираше странци кои ја преземаа командата - Чеченци, Тунижани и Узбекистанци.

Како резултат на својата воена доктрина, ИД ги поттикна антитерористичките операции изведени од страна на САД и нејзините сојузници. Немилосрдната пропагандата на ИД насочена кон Западните сојузници, не и остави голем избор за дејствување на коалицијата предводена од САД, која систематски го „расклопи“ Калифатот, оставајќи ја Ал Каеда во Сирија слободно и трпеливо да го обновува својот кредибилитет и политички легитимитет кај локалните жители.

ИД во изминатите три години се декларира како лидер на глобалното џихадистичко движење, но нејзиниот моментален пад може многу брзо да ја издигне Ал Каеда. Во одредени области во Сирија, Ал Каеда успешно ја зголемува поддршката и полака ги прифаќа поранешните борци на ИД во своите редови, што претставува јасен знак дека нејзината стратегија на трпеливост и блискост вроди плод. Во борбата за превласт што следи, ќе се утврди кој ќе ја контролира територијата, способноста за регрутација од истиот базен на сили – џихадисти и секако најважното, влијанието. Балансираниот и предвидлив пристап на Ал Каеда е насочен кон добивање на поддршка од пошироката популација. Онаму каде што ИД ги убива отпадниците, Ал Каеда е пофлексибилна. Онаму каде што ИД безмилосно настојува да се спроведуваат верските стандарди, Ал Каеда е поблага.

И покрај сите критики поради недостаток на харизма, сегашниот лидер Завахири, на Ал Каеда и овозможи континуитетот и историски респект за она што традиционално се бореше, а врз основа на направените грешки во минатото се обиде да ја измени доктрината и стратегијата на организацијата.

Во потесниот круг – јадрото на Ал Каеда се смета дека младиот Хамза ужива поддршка и дека неговата филозофија е далеку поблиска со филозофијата на неговиот татко отколку

гlediштата на Ал Завахири. Во минатото Ал Завахири никогаш не добиваше посебно признание од светските џихад лидери па дури и од самото јадро на Ал Каеда. Во тензичните односи помеѓу Ал Каеда и ИД во изминатиот период кога ИД постојано ја критикуваше Ал Каеда – посебно Ал Завахири, младиот Хамза помина незабележано. Како резултат на тоа, што се однесува до членовите на ИД тој е многу поатрактивен како иден лидер на џихадистите. ИД никогаш јавно не го критикуваше Хамза, а тоа може да биде или знак за почит или затоа што тој се сметал за млад и невлијателен. Од другата страна, за разлика од другите официјални претставници на Ал Каеда, Хамза никогаш не ја осуди ИД за нејзините постапки.

Во јануари 2017 година, Хамза се најде на листата на барани терористи од страна на САД. Тоа би значело дека неговите движења ќе бидат ограничени, и ќе му биде отежнато вршењето на финансиски трансакции. Меѓутоа, фактот дека пораснал со неговиот татко, ни дава до знаење дека стекнал одлични вештини за прикривање и сите мерки кои ќе бидат преземени против него, нема да му претставуваат посебен проблем.

Најверојатно во блиска иднина ќе слушнеме многу повеќе за него. Многу од поранешните борци на ИД ќе му се придружат, а други ќе бараат од него да биде лидер на глобалниот џихад. Ова само ќе ја зголеми неговата доверба и определбата да дејствува на меѓународната сцена. Истовремено, со исчезнувањето на ИД, Ал Каеда ќе биде подготвена повторно да ги преземе уздите на глобалниот милитантен џихад, а во 2018 година, ќе се одбележат 30 години од нејзиното основање.

5. МОЖНОСТИ И ОГРАНИЧУВАЊА НА ПРИОДИТЕ ЗА РАЗРЕШУВАЊЕ КОНФЛИКТИ КОН МЕЃУНАРОДНИОТ ТЕРОРИЗАМ

Како што беше споменато на почетокот, постојат многу истражувања за тероризмот, но студиите за улогата на приодите за решавање на конфликти во борбата против тероризмот се сè уште мошне ретки. Сега е јасно дека конкретните стратегии за решавање на конфликти (како што се преговорите и дијалогот), кои имаат за цел решавање на сложени и флуидни терористички однесувања, треба да се сметаат како дел од пошироката интервенција против терористичките напади. Како што е веќе наведено, некои автори се спротивставуваат на оваа идеја. Сепак, вистината е дека приодите за решавање на конфликти може да доведат до мир, дури и со терористите. Ваквите пристапи за решавање на конфликти нудат иновативен пат кон разбирање на тероризмот преку сфаќање на тероризмот како форма на насилство кое е дел од еден поширок конфликт. Така, тероризмот станува стратегија што се користи во конфликтите од страна на актерите кои веруваат дека тоа е најдобрата одлука што треба да се донесе во дадено време. Од гледна точка на решавање на конфликтот, тероризмот не може да се разгледува надвор од конфликтот и може да биде анализиран само во ваков поширок контекст⁷⁸.

Размислувајќи реално, не треба да се очекува да се случи магија преку ноќ, бидејќи дури и најдобрите стратегии за решавање на конфликти не се семоќни. Сепак, постојат одредени стратегии кои всушност можат да придонесат за ненасилно решавање на конфликти кои вклучуваат терористичко насилство и може да помогнат да се намали распространетоста на тероризмот. Во овој поглед, дијалогот може да помогне да се едуцираат и поврзат луѓе од различни социјални средини, од различни религии и култури.

Амин⁷⁹ истакнува дека долгорочните приоди за решавање на конфликти се најпогодни за справување со тероризмот. Тука се можни неколку ефективни политички стратегии. Една од нив е инклузивноста на луѓето и проблемите. Оваа стратегија е важна, бидејќи има потенцијал да ја намали фрустрацијата од незадоволените основни човекови потреби, што е голем мотив за луѓето да ги поддржат терористите и тероризмот и/ или да прибегнат кон насилство. Авторот посочува дека примената на оваа стратегија, на пример, беше ефикасна во случајот на Северна Ирска, бидејќи кога економската состојба беше подобрена и

---

⁷⁸ Toros, H. (2016). *Terrorism, Counterterrorism, and Conflict Resolution: Building Bridges*. Center for Excellence Defence against Terrorism. NATO

⁷⁹ Amin, S.J. (2017). Adopting a Conflict Resolution Perspective towards Terrorism – Possibilities and Limitations. *International Journal for Excogitation Education and Research*, 1(2), 48-54

политичките структури внатре во системот беа отворени за католиците во Северна Ирска, поддршката за ИРА беше намалена во доцните 1980-ти и 1990-тите. Кога се занимаваат со т.н. „нихилистички терористи“, кои се религиозни терористички групи, кои имаат апсолутни цели и се водени од фанатизам, приодите како што се медијацијата и преговарањето може да не произведат ефективни резултати, бидејќи овие групи имаат тенденција да бидат ригидни во нивната позиција. Сепак, координацијата со верските водачи и обидот да се изгради однос со нив до одреден степен може да го намали насилството.

Гледано во целост, постојат одредени ограничувања во усвојувањето на решавањето на конфликтот како приод кон борбата против тероризмот. Во некои случаи, преговорите, медијацијата и дијалогот со терористите се сметаат за слабост, а многумина претпочитаат да користат воени приоди. Некои терористички групи се структурирани на таков начин што им наметнуваат на преговарачите или медијаторите физички да контактираат со нив за да им ги пренесат пораките. Недостатокот на отворени канали за комуникација ја зголемува изолацијата и недовербата и честопати ги прават приодите за решавање конфликти да изгледаат неуспешни. Ригидноста и менталитетот на религиозните екстремисти често им отежнуваат на креаторите на политиките да ги решат конфликтите со нив по мирен пат, а со тоа и да бидат принудени да употребуваат присилни мерки за борба против тероризмот. Сепак, постојат и други мерки кои можат да се применат за да се одговори на тероризмот. Една од нив е убедувањето насочено кон намалување на мотивот на страните во конфликт да се впуштат во насилство и да ја минимизираат поддршката за терористите. Овој процес вклучува идеологии кои го предизвикуваат тероризмот, убедувајќи ги страните во конфликт да употребуваат ненасилни и неприсилни тактики, со цел да се намали привлечноста на тероризмот. Покажувајќи поголема човечност и ефикасност на нетерористичките алтернативи и убедување на страните дека ненасилните мерки најдобро можат да ги исполнат своите стратешки цели, може да се направи долг пат во ефективно справување со терористите и нивните групи за поддршка. Намалувањето на ранливоста и поразувањето на тврдокорните приврзаници, или со други зборови „негирањето“, исто така, може да се искористи како одговор на тероризмот. Во исто време, координацијата и максимизирањето на меѓународните напори се потребни за ефикасно да се одговори на тероризмот.

Од претходната дискусија е јасно дека секој пристап за решавање конфликти има свои силни и слаби страни. Некои од нив даваат подобри резултати во одредени видови конфликти, но не и во други. На пример, дијалогот евозможен помеѓу еднакви страни кои треба да бидат подготвени да започнат дијалог. Со цел да се

направат структурни промени неопходно е да се трансформира конфликтот во друга реалност, односно истиот да се трансцендира. Трансформацијата воведува системски промени и тоа е процес кој води кон поголема еднаквост и еднаквост во општествениот систем како целина. При трансформирањето на конфликти со длабоки корени, неопходно е да се примени стратегијата „дејствувај локално, мисли глобално“ преку работа на локални решенија кои ќе направат промена и во глобалната општествена структура. Тука, психолошкиот план бара справување со омразата и траумите, со цел да се пресели од културата на одмазда - око за око, заб за заб - кон култура на помирување. Во оваа смисла, градење култура на мирот е модел за трансформирање на општествените структури⁸⁰. Сето ова подразбира дека пред да се примени некој пристап или стратегија за решавање конфликти, треба да се знаат нејзините целосни потенцијали и ограничувања во конкретното опкружување и типот на конфликтот.

Анализата на потенцијалите и ограничувањата на природите за решавање на конфликти кон меѓународниот тероризам презентирани во соодветната литература, нагласува неколку главни заклучоци. Во врска со превенцијата на конфликти, Торос⁸¹ истакнува дека не смее да се прецени нејзиниот потенцијал во конфликти предизвикани со терористичко насилство, кои можат да бидат особено отпорни на ваквиот природ. Бунтовничките групи се мали и не мора да бидат зависни од нивната заедница со која често ја губат врската кога се изолираат и одат „под земја“. Во некои случаи одржувањето на групата непроменета може да стане крајна цел на самата групата. Сепак, иако односот е сложен и не треба да постојат очекувања за автоматски резултати, сепак вклучувањето во мерки за спречување на конфликти предизвикани со терористичко насилство, може да има влијание врз запирање на потенцијалната ескалација на насилството. Исто така, со ова се истакнува важната врска помеѓу превенцијата на конфликти и антитероризмот и како таа треба да се смета за дел од еден поширок одговор кој го разбира тероризмот како дел од еден поширок конфликт.

Миротворењето, исто така, има свои потенцијали и ограничувања кога се применува на конфликти предизвикани со терористичко насилство. Добро е познато дека насилството може да има големо влијание врз преговорите. Вооружените групи во минатото погрешно го пресметувале нивниот капацитет да влијаат врз преговорите со следење на стратегии на насилство за да ја зголемат својата потпора (на пример, ИРА). Понатаму, почетокот

---

⁸⁰ Мурцева-Шкарик, О. (2007). *Ненасилна трансформација на конфликти*. Скопје: Филозофски факултет

⁸¹ Toros, H. (2016). *Terrorism, Counterterrorism, and Conflict Resolution: Building Bridges*. Center for Excellence Defence Against Terrorism. NATO

или крајот на насилството ретко се обележуваат со чисти текови. Вообичаената асиметрија во конфликтите е означена со терористичко насилство, што им отежнува на државните лидери и официјални претставници да прифатат дека не можат да ја поразат малата група на оние што често ги сметаат за криминалци и терористи. Друг предизвик за миротворењето е тоа што во контекст на терористичкото насилство постои потенцијална потреба за тајност на почетокот на преговарачкиот процес. Како што покажува практиката, многу случаи на преговори меѓу државите и недржавните вооружени групи започнале во тајност. *Преговорите* честопати може да пропаднат, како што беше случајот со многу конфликти кои вклучуваат терористичко насилство, како што е, на пример, случајот со баскискиот конфликт. Меѓутоа, разбирањето на тероризмот како стратегија што се користи во поширокиот конфликт, го отвора прашањето дали завршувањето на тероризмот нужно значи и решавање на конфликтот.

Општо земено, преговорите можат да бидат класифицирани во неколку типови. Според Фрчкоски⁸², еден од нив е *дистрибутивното* преговарање (како, на пример, Дејтонскиот процес и Дејтонскиот договор и веројатно првиот дел од преговорите за децентрализација на Косово), што е обично почетниот дел од долгорочниот процес. Тоа ја дистрибуира постоечката моќ, контролата на полето и барањата помеѓу сите страни и меѓусебно преку конечен нацрт-договор кој не вклучува ништо ново како содржина и тема на преговори. Ова е тип на преговори фокусиран на она што може да се искористи од актуелната ситуација и се фокусира на постигнување заеднички компромис. Се обидува да ја нормализира конфликтната ситуација со помош на договор. Друг вид на преговори се *интегративните* преговори фокусирани главно кон зголемување на алтернативните решенија, односно на креативен приод во решавањето на проблемите. Во овој случај, преговарачот се обидува да ги зголеми придобивките за сите страни вклучени во конфликтот. Овој тип на преговори нуди поширок простор на сите страни за да се направи компромис во една област и да има компензација во друга, со што се зголемуваат можностите за постигнување на успешно решение. Потребни се партнерски односи од вклучените страни и креативен пристап во текот на целиот процес. Сите досега споменати карактеристики се предностите на овие два типа на преговори кои можат да се комбинираат со цел да се постигнат подобри резултати.

Во случај на потреба за преговарање со екстремистички опции, односно екстремистички групи, може лесно да се размислува за различните тешкотии и проблеми што демнат зад аголот. Меѓу нив е, секако, можноста за преговори да биде одбиена од

---

⁸² Фрчкоски, Љ. Д. (2012). *Преговарање во конфликти на идентитети*. Скопје: Магор

екстремистичките групи. Некои би рекле дека вклучувањето на овие групи во преговори е награда, а не казна за нив. Ова би можело дополнително да го оптоварува целиот процес, бидејќи може да ги навреди и да биде политички штетен за умерени, разумни опции, бидејќи нема да бидат соодветно ценети. Сепак, поканувањето на терористите да преговараат е во секој случај корисно, бидејќи ги зголемува шансите за успешен исход и сите опции за отворање на нови барања се затворени со ставање на сè што е важно на масата. Покрај тоа, практичното искуство покажува дека екстремистите што веќе дошле до преговори јасно покажуваат дека се подготвени за решение, со што ќе се овозможи ефикасно затворање на спорот. Ова е така, бидејќи тие знаат што се нивните цели, имаат листа на јасни барања, но би можеле да бидат и сосема подготвени да направат компромиси. Во исто време, екстремистите се свесни дека тие се последното ниво по кое нема кој да го оспори постигнатиот договор, па затоа нема да имаат притисок кога ќе прават компромиси или отстапки. Ова, сепак, значи дека процесот ќе биде долг и предизвикувачки, но тоа е барем добар почеток, кој може да заврши со постигнување заеднички договор и со решавање на конфликтот.

Сепак, како што е претходно кажано, преговорите имаат и свои ограничувања. Постојат различни проблеми кои можат да се појават во текот на овој процес. Некои од нив се поврзани, но не се ограничени на повторно решавање на веќе решено прашање, блокада, ќор-сокак, застој, двоумење, несигурност и недостиг на подготвеност да се преземе одговорноста за потпишување на договорот или резолуцијата итн. Некои од проблемите зависат од тешкотиите поврзани со основната тема на преговарање, додека други се типични пречки што можат да се појават во различни фази на преговарањето. Ќор-сокак обично се случува кога сите инволвирани страни ги исцрпуваат сите можности за понатамошна концесија додека сè уште одржуваат сериозни разлики во нивните позиции. Така, ќор-сокакот може да се смета за застој во динамиката на постигнување на компромиси во преговорите. Кога процесот се соочува со ваква ситуација, секоја од страните ги остварува своите ограничувања на барањата на другата страна и реагира на нив. Со други зборови, тоа е ситуација во која процесот на договарање е затегнат до неговите крајни граници.

Дијалогот, како друг аспект на миротворењето, исто така, се разликува во неговата улога според видот на конфликтот, неговото времетраење и исходот. Иако дијалогот може да биде многу ефикасен во решавањето на конфликтите по ненасилен пат, вистина е и дека во некои случаи не се регистрирани постојани ефекти, освен како предуслов за примена на други средства и политики. Оттука, дијалогот е важен како инструмент на дипломатијата, но неопходните услови за интегративен пристап за

успех ретко се присутни во конфликтите со длабоки корени, како што е, на пример, оној во Украина, или како што се оние во Грузија, Либија и Иран. Остварената стабилност, исто така, лесно може да се наруши, така што во овие случаи има потреба од долгорочен и систематски пристап кон решавање на конфликти. Од друга страна, процесот на помалку формален дијалог кој го спроведуваат недипломати (како, на пример, во Авганистан или Судан), е оправдан и покрај огромните трошоци за војната и прилично скромните постигнувања.

Според Рикер и Туне⁸³, некои анализи на потенцијалите и ограничувањата на дијалогот укажуваат на тоа дека однесувањето и позициите имаат тенденција да се менуваат како резултат на промена на меѓународните и домашните околности, а не исклучиво поради дијалогот. Исто така, се покажува дека дипломатските дијалози не мора нужно да ги трансформираат вредностите и идентитетите на актерите, што е особено очигледно во длабоко вкоренетите конфликти, но може да влијае и врз времето на настаните и врз природата на мерките што се усвојуваат. Понатаму, доколку недостасуваат механизми за спроведување, договорот постигнат со преговарање може да биде лабилен, што се однесува и на договорите засновани врз дијалог. Успехот на дијалогот се разликува во зависност од тоа дали преговорите ги олеснува неутрална трета страна или не. Исто така, зависи од нивото на тајност и доверливост. Практикувањето на пристапот од врвот надолу обично го отежнува вистинскиот дијалог. Конечно, практиката покажува дека дијалогот е поефективен во спречувањето на конфликтите отколку во нивното решавање.

Како што посочува Торос⁸⁴, градењето на мирот обично ги презема разоружувањето, демобилизацијата и реинтеграцијата на вооружените борци како една од неговите примарни политики. Сепак, со оглед на актерите кои се вклучени во терористичко насилство, истите не се реинтегрираат во општеството, бидејќи фокусот на оваа политика е повеќе ставен на ослободување од тероризмот. Ова има потенцијално опасни реперкусии за решавање на конфликтот и севкупното ниво на насилство во општествата по потпишувањето на договорот. Исто така, асиметричните односи на моќ во конфликтот може да доведат до заклучок дека компромис не е неопходен за да се стави крај на конфликтот со терористите. Сепак, токму асиметричната природа на конфликтите предизвикани со терористичко насилство, може посебно да ги отежни мирот и помирувањето. Една од најголемите грижи во врска со градењето на мирот, што се спроведува од страна на

---

⁸³ Rieker, P. & Thune, H. (2017). *Dialogue and Conflict Resolution. Potential and Limits*. Routledge, NY

⁸⁴ Toros, H. (2016). *Terrorism, Counterterrorism, and Conflict Resolution: Building Bridges*. Center for Excellence Defence Against Terrorism. NATO

меѓународните организации, е дека се применува модел со големина која би требало да одговара за сите региони низ целиот свет не водејќи доволно сметка за локалните специфичности или за општествените трошоци на широко распространетите реформи. Оттука, градењето на мирот може да биде извор на обновени конфликти ако го следи моделот од горе надолу. Во таа насока, може да се заклучи дека конфликтите предизвикани со терористичко насилство мора да се разберат како конфликти кога се гради мирот, но државите и другите актери треба да ја земат предвид екстремната асиметрична природа на конфликтот и нејзиното влијание врз стратегиите за градење на истиот тој мир.

5. СТУДИИ НА СЛУЧАЈ

Според Индексот на глобален тероризам⁸⁵, динамиката на глобалниот тероризам се менува брзо и овие промени се многу сложени. Современата терористичка активност има динамична природа која може да се препознае во континуираното интензивирање на тероризмот во некои земји. Осврнувајќи се на податоците објавени во ИГТ 2016, постојат цврсти докази дека тероризмот е високо концентрирана форма на насилство. Тоа, главно, се случува во одредени земји од страна на мал број терористички групи. Меѓу анализираните земји, има пет кои се под најголемо влијание од тероризмот. Тоа се: Ирак, Авганистан, Нигерија, Пакистан и Сирија, кои учествуваат со 72% од сите смртни случаи од тероризам во 2015 година. Истиот Извештај истакнува дека ИД, Боко Харам, Талибанците и Ал Каеда се одговорни за 74% од сите овие смртни случаи. Оттука, како и потпирајќи се врз космополитската перспектива на решавање конфликти која го дефинира тероризмот како комплексен, повеќеслоен глобално-локален феномен, анализирани се два регионални кластери: *Блискиот Исток* (претставен со Ирак, Авганистан, Сирија и Израел) и *Африка* (претставена со Нигерија и Сомалија), со цел да се утврди кои приоди за решавање конфликти најчесто се користат во справувањето со тероризмот, како и какви се нивните исходи во посочените случаи.

При решавањето на конфликти, меѓународните актери честопати се јавуваат во улога на трета страна, со цел да го олеснат процесот на комуникација или да ја променат структурата на конфликтната средина. Во таа насока, постојат два вида стратегии кои се применуваат. Првите се интервенции поврзани со трансформација на конфликтите и вклучување на трети страни во спречувањето на конфликтите. Вториот сет стратегии се поврзува со структурната превенција. Механизмите кои се користат за трансформирање на дисфункционалните односи помеѓу страните во конфликтите, се насочени кон создавање на заеднички интелектуален и вредносен простор. Во овој контекст, третите страни можат да се вклучат како олеснувачи, мировни работници (т.н. мека дипломатија), обучувачи за решавање на конфликти или, пак, постконфликтни рехабилитатори. Ова подразбира дека третата страна задолжително треба да почитува одреден сет на критериуми, како што се неутралност, непартиска улога, професионално искуство, доследност, непоткупливост и слично. Вакви иницијативи и активности, досега, се применети во однос на решавањето на конфликтите во случаите на Израел и Палестина,

---

⁸⁵ Global Terrorism Index. (2016). *Measuring and Understanding the Impact of Terrorism*. Institute for Economics and Peace

дел од земјите во Јужна Африка, Северна Ирска и Кипар. Од друга страна, интервенциите поврзани со структурната превенција се дизајнирани да ја променат структурата на страните во конфликт, во очекување дека ќе ги наведат да го променат своето конфликтно однесување. Оттука, една од формите на политичка и економска структурна интервенција, е, на пример, инвестирањето во социоекономски развој, градење на институции и социокултурна отвореност⁸⁶.

Во контекст на преговарањето и дијалогот со терористичките вооружени групи, приватните преговарачи и невладините субјекти имаат посебни предности во спроведувањето на тивки контакти со овие групи, кои другите сметаат дека се политички и практично невозможни. Сепак, се работи за мошне сложен процес, со оглед на тоа што честопати е мошне тешко да се идентификуваат оние со кои треба да се разговара и како тоа најдобро да се изведе. Освен тоа, општата определба дека дијалогот е добар и неопходен како вовед во процесот кон политичко решавање на конфликтот, е нешто што подлежи на континуирано преиспитување согласно видот и природата на конфликтот.

Како што наведува Петрарек (2005; според Грифитс & Витфилд, 2010)⁸⁷, обидите да се преиспита функционалноста и оправданоста на водењето преговори и дијалог со терористичките групи, вообичаено ги вклучуваат следниве претпоставки:

а) ангажирањето на вооружени групи се претпочита како средство за ставање крај на вооружениот конфликт, со оглед на фактот дека воените опции против бунтовниците, долгорочно, ретко успеваат;

б) вооружените групи, ќе преговараат доколку барањата се подложни на рационална и/или разумна дебата;

в) преку ангажирање, вооружените групи може да станат поумерени во нивното однесување и барања и да бидат поподготвени фокусот да го пренасочат од милитарна во политичка борба; и

г) ризиците кои произлегуваат од ангажирање на вооружени групи во процесот на преговарање, се надминуваат со изгледите за постигнување крај на вооружениот конфликт.

Оттука, професионалците кои влегуваат во преговори со вооружени групи, врз основа на наведените четири претпоставки, имаат одговорност да го сторат тоа на принципиелен начин, задолжително водејќи сметка да не ги влошат работите. Ова, понатаму, вклучува внимателна анализа на самата вооружена

---

⁸⁶ Beriker, N. (2009). Conflict Resolution. The missing link between liberal international relations theory and realistic practice. In: Sandole, J.D.D.; Byrne, S.; Staroste-Sandole, I. Senehi, J. (Eds.). *Handbook of Conflict Analysis and Resolution*. 256- 271. Routledge, NY

⁸⁷ Griffiths, M. & Whitfield, T. (2010). *Mediation Ten Years On. Challenges and Opportunities for Peacemaking*. Henry Dunant Centre for Humanitarian Dialogue

група, со внимание на нејзиното лидерство, идеологија, покровители и капацитети, но воедно и јасна проценка на сопствените капацитети на медијаторот и компаративната предност што ја има во целиот процес.

6.1. Блискиот Исток – Случајот на Израел и Палестина

Гледано историски, корените, според некои автори (пр. Kelman),⁸⁸ на еден од најконтроверзните конфликти во светот - конфликтот помеѓу Израел и Палестина - лежат во формирањето на политичкото Ционистичко движење, кон крајот на 19 век. Во раните 20-ти години на минатиот век, голем број Евреи се доселуваат на територијата на денешната држава Израел. Нивното присуство во сè поголем број, Арапите, кои дотогаш живееле на тие простори, почнуваат да го перципираат како закана, што доведува до пораст на национализмот и формирање на посебен, палестински идентитет. Оттогаш, па сè до денес, насилството и конфликтот помеѓу овие две групи се постојано присутни. По арапско-израелската војна од 1947-1948, во 1949 година Израел и Палестина потпишуваат примирје, со што Палестина е поделена на неколку области. Сепак, граничните линии воспоставени со овој договор значително се менуваат по Шестдневната војна (во јуни, 1967 година), кога Израел ги окупира Појасот Газа, Синајскиот Полуостров (во Египет) и Голанската Висорамнина (во Сирија). Со тоа, конфликтот помеѓу Израел и Палестина повторно се враќа на почеток.

Во текот на 1973 година, се случува уште една голема војна, по која земјите од арапскиот свет, кои дотогаш ја поддржуваат Палестина, се повлекуваат од натамошни акции против Израел. По ова следува потпишувањето на мировниот договор помеѓу Египет и Израел во 1979 година. Палестинците тогаш ја продолжуваат борбата преку низа герилски напади против Израел. Фатах, предводена од Јасер Арафат, го презема приматот над Ослободителната организација на Палестина, која иницијално е формирана од страна на Арапската лига. Ваквата состојба трае сè до крајот на 80-тите години на минатиот век, кога и двете страни почнуваат да покажуваат интерес за доаѓање до мирно решение кое би довело до историски компромис. Сепак, политичките пречки за целосно решавање на конфликтот и натаму остануваат силни. Дури во 1993 година, со потпишувањето на мировниот договор во Осло, Газа е предадена на новосоздадената палестинска власт, со цел

---

⁸⁸ Kelman, H.C. (2007). The Israeli-Palestinian Peace Process and Its Vicissitudes. Insights from Attitude Theory. *American Psychologist*, 62 (4), 287-303, APA DOI: 10.1037/0003-66X.62.4287

формирање на едно крило на новата палестинска држава, заедно со Западниот Брег и потенцијален копнен коридор помеѓу нив. Сепак, поради недостигот на посветеност на конечниот исход, овој мировен процес е попречуван од резервите присутни кај двете страни. Како последица на тоа, во 2000 година произлегуваат конфликтни наративи, а јавната поддршка за насилството се зголемува, дури и во услови кога јавното мислење и натаму го поддржува договореното решение.

Во септември, 2005 година, Ариел Шарон – тогашен премиер на Израел - ги повлекува сите израелски доселеници од Газа, со што тој дел од територијата го препушта целосно под контрола на Палестина. Сепак, Израел ја задржува строгата контрола над сите гранични премини. Во јануари, 2006 година, Хамас ги добива парламентарните избори и ја соборува владата на Фатах. Потоа, со избувнувањето на борбите во јуни, 2007 година, во кои се убиени повеќе од 100 луѓе, вооружени напаѓачи на Хамас ги поразуваат силите на Фатах и целосно ја преземаат контролата на Појасот Газа. Израел, кој одбива да ја признае владата на Хамас, возвраќа со затегање на обрачот околу палестинските територии, што го отежнува протокот на стоки и луѓе во и надвор нив. До јуни, 2008 година, Хамас и Израел стануваат подготвени да стигнат до некаков вид на смирување на тензиите. Како резултат на тоа, прогласено е шестмесечно примирје, иако тоа никогаш не е формално дефинирано. Според официјалните претставници на Хамас, нивна главна цел е да се запрат ракетните напади врз Израел, не само од своите вооружени групи, туку и од други кои имаат упоришта во Газа, вклучувајќи ги и бригадите на маченици на Исламски џихад и Ал Акса. Сепак, по истекот на шестмесечниот период на примирје, ракетирањето не само што се возобновува, туку и се засилува, по што следуваат и воздушни напади од страна на Израел.

Нестабилниот период продолжува и понатаму, со променливи циклуси на насилство и примирја. Така, забележан е извесен напредок во преговорите помеѓу израелските власти и новиот лидер на Палестинците, Претседателот Махмуд Абаз. Сепак, во 2010 година, повторниот избор на новата влада на Нетанјаху го означува овој процес како невозможен. Иако премиерот на Израел, Нетанјаху, во 2009 ја одобрува идејата за демилитаризирана палестинска држава, сепак одбива да престане со градење на нови населби и покрај притисоците од меѓународниот фактор (пред сè, САД). Во 2013 година, Ликуд (партијата на власт во Израел) заедно со премиерот Нетанјаху, го одбива постоењето на палестинска држава, што е нагласено и како една од водечките пораки во предизборната кампања во 2015 година (јасно одбивање на решението за две држави). Во целиот овој период насилството продолжува, притоа регистрирајќи ги 2008-2009 и 2014 година како најлоши за состојбата во Појасот Газа. Ваквите услови водат до

помирување помеѓу Хамас и Фатах, како и до зголемување на меѓународната поддршка за Палестинците. Во последниве месеци, клучен повод за зголемениот број протести од страна на Палестинците, е прогласувањето на Ерусалим за главен град на Израел од страна на претседателот на САД, Доналд Трамп.

Блискиот Исток дава примери за критичната улога на регионалните медијатори (на пример, Турција во олеснувањето на разговорите меѓу Израел и Сирија, Египет меѓу Хамас и Фатах, Саудиска Арабија меѓу Авганистанската влада и Талибанците) и приватните миротворци во обидите за мирно решавање на конфликтите. Сепак, во контекст на Израелско-палестинскиот конфликт, од средината на 2008 година, една од четирите претпоставки наведени погоре, е директно оспорена со тоа што на провокациите од страна на Хамас во Газа, Израел одговара со употреба на сила и оружје. Последица од војната во Газа е огромното страдање, таа не менува ниту еден од основните фактори што го предизвикуваат насилството, а зад себе остава неодржлива ситуација која ова подрачје го прави и понатаму да биде препознаено како „буре барут“. Во оваа насока, Соломон и Гинзбург⁸⁹, нагласуваат дека животот во Израел се карактеризира со повторлива и продолжена изложеност на воено и политичко насилство. По завршувањето на трите години на задолжителна воена служба, сите работоспособни мажи имаат обврска да служат како резервни војници во израелските воени сили, што значи дека тие се повеќе или помалку постојано изложени на насилство или воена обука за војна.

Според Халперин⁹⁰, долготрајните конфликти меѓу групите вклучуваат меѓусебни провокации, насилни реакции и различни престапи изведени од страните во конфликтот. Како резултат на тоа, членовите на општествата кои се вклучени во таквите конфликти доживуваат чести епизоди на гнев кон групата во која не припаѓаат, кон нејзините лидери и претставници. Различни степени на ваквиот гнев се неизбежен елемент на секој интергрупен конфликт. Релевантната литература покажува дека гневот евоциран со помош на однесувањето на противникот, е тесно поврзан со поддршката за одмаздничка агресија (на пр. Хади, 2007; Скитка, 2006; според Халперин, 2011). Од друга страна, големата поддршка за агресијата може да ги легитимира, па дури и да ги охрабри креаторите на политичката одлука за иницирање на голема воена акција (Залер, 1994; според Халперин, 2011). Оваа динамика лесно

---

⁸⁹ Solomon, Z. & Ginzburg, K. (2011). The Psychological Toll of Exposure to Political Violence: The Israeli Experience. In: Shaver, P.R. & Mikulincer, M. (Eds.). *Human Aggression and Violence. Causes, Manifestations and Consequences*. 385-402. APA, Washington DC

⁹⁰ Halperin, E. (2011). The Emotional Roots of Intergroup Aggression: The Distinct Roles of Anger and Hatred. In: Shaver, P.R. & Mikulincer, M. (Eds.). *Human Aggression and Violence. Causes, Manifestations and Consequences*. 315-332. APA, Washington DC

може да прерасне во еден маѓепсан круг на реципрочно насилство. Во тој контекст, резултатите од неколку истражувања (дел спроведени за време на војната, дел за време на релативен мир во конфликтот меѓу Израелците и Арапите), направени од страна на Халперин и неговите соработници (Халперин, Канети-Нисим, 2009; според Халперин, 2011), а во насока да се проверат улогите на гневот и омразата во политичката нетрпеливост, каде испитаници биле израелски Евреи, упатуваат на ист заклучок. Имено, се покажува дека гневот кон спротивната група доведува до политичка нетрпеливост само во услови кога е поддржана од страна на омразата. Исто така, во некои случаи, гневот во отсуство на омразата е поврзан со намалување на политичката нетрпеливост.

Имајќи го предвид сето претходно изложено, се поставува прашањето за ефектите од примената на стратегиите и приодите во решавањето на конфликтот помеѓу Израел и Палестина. Имено, во овој случај јасно се забележува целата сложеност на преговарањето, медијацијата и дијалогот, насочени кон постигнување на компромис за клучни прашања околу кои се води повеќедеценискиот конфликт помеѓу овие две групи. Јасно се видливи придобивките, но и ограничувањата во примената на посочените стратегии, кои и по еден век, се уште не успеале да создадат услови за реконсилијација. На пример, кај обете страни (иако кај Палестинците значително повеќе), е силно изразен стравот од неможност да се задоволат основните потреби (особено перципираната закана за идентитетот и безбедноста), кој во теоријата и во праксата се нагласува како една од главните причини за ерупција на меѓугрупните конфликти. Во услови кога се присутни долготрајни конфликти меѓу идентитетските групи, како што е случај во Израелско-палестинскиот конфликт, тие стравови можат да станат егзистенцијални, претворајќи се на тој начин во борба за групен опстанок.

Во анализираниот случај, можат да се препознаат и некои од најчестите ограничувања на преговарањето, како што се, на пример, повторно отворање на веќе решено прашање, блокада, застој, враќање на преговорите на почеток (на пример, во Јуни, 1967 година, кога Израел ги окупира Појасот Газа, Синајскиот Полуостров и Голанската Висорамнина, враќајќи го со тоа конфликтот на почеток) и така натаму. Воедно, овде е присутна и асиметрија во конфликтите обележани со терористичко насилство, што им отежнува на државните лидери и официјални претставници да прифатат дека не се во можност да ги поразат оние кои ги сметаат за терористи. Случајот на Израел и Палестина ја потврдува и понекогаш присутната потреба за тајност на почетокот на преговарачкиот процес во контекст на терористичкото насилство (на пример, мировниот договор од Осло, потпишан во 1993 година, кој започнал во тајност пред да биде официјализиран). Во сложените и

хронични конфликти, праксата покажува дека преговорите често пати можат да пропаднат или да се вратат на почеток, што е точно и во овој контекст (на пример, пропаѓањето на преговорите во Камп Дејвид кои се водени во 2000 година).

Кога, пак, станува збор за дипломатските дијалози, во случајот на Израел и Палестина се потврдува веќе добро познатиот факт дека истите не мора нужно да ги трансформираат вредностите и идентитетите на актерите во конфликтот (што е особено важно за конфликтите со длабоки корени), но може да влијаат и врз времето на настаните и врз природата на мерките што се усвојуваат. На тоа се надоврзуваат тајноста и доверливоста на дијалогот. Впрочем, како што покажува практиката, дијалогот е поефективен во спречувањето на конфликтите. Доказ за ова, повторно, е мировниот договор од Осло, кој и покрај многуте стагнирања и/или уназадувања со кои се соочува(л) мировниот процес, сепак повеќето автори го сметаат за најзначаен чекор во обидите за решавање на посочениот конфликт.

Сето ова генерално го потврдува заклучокот дека ниту еден приод и стратегија во решавањето на конфликтите, посебно кога од едната страна се наоѓаат терористички групи/организации, не е omnipotent. Сепак, и покрај регистрираните слабости, во случајот на Израел и Палестина постојат цврсти докази наведени погоре, дека преговарањето, медијацијата и дијалогот се покажале како ефикасни, барем кога станува збор за определен временски период. Иако со чести застои, процесот на воспоставување на мирот би бил невозможен без примената на овие стратегии. Воедно, подготвеноста за стапување во преговори, како мошне значаен аспект од секој преговарачки процес (посебно кога истиот треба да се води со претставници на терористички/екстремистички групи), во голем степен придонесува за успех (барем и делумен) на преговорите (на пример, прогласеното шестмесечно примирје во 2008 година, кога Хамас и Израел покажуваат подготвеност да стигнат до некаков вид на смирување на тензиите). На ист начин, израелскиот премиер Ицак Рабин преговара со Организацијата за ослободување на Палестина (ООП), бидејќи смета дека тоа е единствениот начин да донесе мир за сите граѓани, што на крајот резултира со мировниот договор од 1993 година потпишан во Осло.

Тоа што го прави овој конфликт повторувачки и тешко решлив, е самата негова природа, времетраењето, хроничноста, загрозеноста на голем број основни потреби (околу кои преговарањето е речиси невозможно), поставувањето на заемно исклучиви цели од двете страни, недостатокот на политичка волја (во одредени периоди), но и присуството на т.н. трансгенерацииска траума, со оглед на тоа што веќе многу генерации се раѓаат и живеат во конфликтно секојдневие. Решавањето на долготрајните, хронични етнички, национални и идентитески конфликти, каков што

е Израелско-палестинскиот конфликт, некои автори (на пр. Келман, 2001; Келман, 2005)⁹¹, го гледаат во интерактивното решавање на проблемите и континуираната едукација за ненасилно решавање на конфликтите (по пат на обуки). Во таа смисла, обуките за интерактивно решавање на проблемите, имаат за цел да поттикнат промени на индивидуален план кај сите учесници во обуките, и да ги пренесат тие промени во политичкиот процес, на општествено ниво. Тука, посредувањето и олеснувањето кои вклучуваат високо професионални и обучени медијатори олеснувачи, се од голема важност.

Фиц-Гибон⁹², укажува на тоа дека процесот на „разговарање со терористите“, кој е применет во контекст на Северна Ирска, е токму можното решение кое ќе донесе вистински мир помеѓу Израел и Палестина. Авторот нагласува дека мировниот процес во Северна Ирска бил извонредно тежок и барал многу добра волја и компромис од сите страни. Сепак, во споредба со насилствата во 1970-тите и 1980-тите години, мирот во Северна Ирска е успешно воспоставен. Мировниот процес меѓу Израел и Палестинците, иако поинаков од оној во Северна Ирска, сепак, има основа да биде успешен доколку се применат позитивните искуства од оваа земја, поради многуте заеднички фактори кои двете општества ги споделуваат.

Други автори (на пр. Кендал Хоуп, 2014а)⁹³, нагласуваат дека подлабокото познавање на културата и свесноста за тоа како припадноста на одредена култура влијае врз индивидуалните и групните интеракции, е нужен предуслов за успешноста на секој процес на преговарање и медијација. Воедно, неопходно е да се применува холистички приод и разбирање за да се поттикне вистинско и целосно решавање на конфликтот, во што преговарачите и дипломатите некогаш, за жал, потфрлаат. Оттука, разбирањето, а не силата и/или игнорирањето, може да доведе до подолгорочни позитивни ефекти, но само доколку е засновано врз активно слушање, активна толеранција, доверба, соработка и подготвеност за менување на секоја од страните во конфликтот.

Оживувањето на мировниот процес бара заемно уверување за достапноста на партнерот за преговарање за принципиелен мир заснован врз историски компромис кој ги задоволува основните потреби и ги потврдува идентитетите на двата народи. Во оваа

---

⁹¹ Kelman, H.C. (2001). The Role of National Identity in Conflict Resolution. Experiences from Israeli-Palestinian Problem-Solving Workshops. In: Ashmore, R.D.; Jussim, L.; & Wilder, D. (Eds.). *Social identity, intergroup conflict and conflict reduction*. 187-212. Oxford University Press.

Kelman, H.C. (2005). Interactive Problem Solving in Israeli-Palestinian Case: Past Contributions and Present Challenges. In: Fisher, R. (Ed.). *Paving the way: Contributions of interactive conflict resolution to peacemaking*. 2-28. Lanham, MD: Lexington Books

⁹² Fitz-Gibbon, A. (2016). *Talking to Terrorists, Non-violence and Counter-Terrorism. Lessons for Gaza from Northern Ireland*. Palgrave Macmillan

⁹³ Kendall Hope, M. (2014a). *The Middle East: How Conflict Resolution can Extinguish Terrorism*. Pax Pugna Publ. North Carolina

насока, на размислување поттикнува и визијата на Јохан Галтунг за мирна трансформација на конфликтот помеѓу Израел и Палестина, претставена во едно негово интервју од 2006- та година, чив автор е Гавин⁹⁴. Според Галтунг, трансформацијата се заснова врз т.н. „формула на креативност“ и важното признавање на „потребата за влез во нов елемент, нова димензија и начин на размислување“. Правејќи паралела со моделот на создавањето на Европската заедница од 1958 година, Галтунг сугерира можно решение со 6 држави. Тој предлага формирање заедница на Блискиот Исток, вклучувајќи ги Либан, Сирија, Палестина, Јордан и Египет, заедно со Израел. Тој смета дека на таков начин, овие држави ќе бидат доведени во заедничка соработка и дијалог. Галтунг, исто така, истакнува дека е потребно обезбедување на еднакви права како клуч за мирот во овој конфликт и предлага создавање на палестински главен град во источен Ерусалим. Според него, мотивот за споменатата трансформација, треба да потекне од граѓанското општество, поточно од автономните движења и организации креирани од израелскиот/палестинскиот народ.

Како што нагласуваат Халпер, Џонсон и Шафер⁹⁵, потребно е да се преформулира самиот конфликт за да може да се дојде до трајно решение. Според нив, само политичко решение засновано врз човековите права и меѓународното право е неопходна основа за решавање на израелско-палестинскиот конфликт, затоа што конечно би ги задоволilo грижите за обезбедување правда и безбедност. Ова е така, бидејќи почитувањето на човековите права и на меѓународното право овозможуваат да се дојде до постигнување на еднаквост, инклузивност, културна разновидност, мир, правда и просперитет. Доказ дека овој приод функционира, се значајните придобивки што се направени за праведно решение на конфликтот, и покрај насилството од последните години. Имено, Палестинците и Арапската лига го признаа Израел во рамките на „Зелената линија“. Израел, исто така, е во мир со Египет и Јордан, има коректни односи со многу арапски земји и ги шири врските низ арапскиот и муслиманскиот свет. Воедно, мнозинството израелски Евреи го признаваат постоењето на палестинскиот народ, а некои од нив дури и изразуваат подготвеност да се откажат од окупираните територии, доколку нивната сигурност би можела да се обезбеди. Конечно, Израелците и Палестинците се ангажираат во продолжување на преговорите, што е секако добар показател во целиот процес.

---

⁹⁴ Gavin, A. (2006). *Conflict Transformation in the Middle East. Dr. Johan Galtung on Confederation in Iraq and a Middle East Community for Israel/Palestine*. PeacePower

⁹⁵ Halper, J.; Johnson, J., & Schaeffer, E. (2009). *The Israeli-Palestinian Conflict: Challenging Slogans through Critical Reframing*. The Israeli Committee Against House Demolitions (ICAH), Jerusalem, Israel

6.2. Блискиот Исток – Случајот на Авганистан

Случајот на Авганистан е предмет на бројни анализи во релевантната литература. Обидите да се воспостави мир во оваа земја се долготрајни, но само делумно успешни, со оглед на тоа дека конфликтот сè уште трае. На 30.4.2018 година, во Кабул се случија два последователни терористички самоубиствени напади во временско растојание од 20 минути, кои усмртија 31 цивил, меѓу кои девет новинари и еден фоторепортер. Целта на вториот бомбаш самоубиец била да усмрти што е можно повеќе новинари и медицински персонал, со оглед на тоа што нападот го извршил инфилтрирајќи се облечен како новинар помеѓу новинарските и медицинските екипи кои пристигнале на местото на првиот напад и професионално ги извршувале своите задачи.

Почнувајќи од 2001 година, владата на Авганистан, заедно со помош од меѓународната заедница и меѓународниот политички фактор, прави континуирани напори да ги вклучи Талибанците во дијалог. Тоа е резултат на сфаќањето дека процесот на дијалог и помирување со вооружените фракции е невозможен без негово инкорпорирање во поширок и сеопфатен мировен процес. Талибанците не се случајно избрани како една од страните во дијалогот, со оглед на тоа што тие се клучните актери во насилствата во целиот изминат период. Делови од овој долготраен процес на дијалог се водат во тајност, додека други делови се парцијално документирани и нецелосно достапни за јавноста. Конфликтот помеѓу Талибанците од една страна и силите на САД и коалиционите партнери, заедно со владата на Авганистан од друга страна, во периодот помеѓу 2001 и 2014 година, се засили по потпишувањето на договорот од Бон во 2001 година⁹⁶.

Договорот од Бон (официјално познат како Спогодба за привремени аранжмани во Авганистан во очекување на повторно воспоставување на постојани владини институции), е првична серија на договори што биле усвоени на 5 декември, 2001 година и наменети за повторно создавање на државата Авганистан по американската инвазија како одговор на терористичките напади од 11 септември, 2001 година. Со оглед на тоа што во 1979 година во Авганистан не постоела национално договорена влада, се сметало дека е потребен период на транзиција пред да биде формирана постојана влада. Сепак, во отсуство на закон и ред, по брзата победа на американските и силите на Северно-авганистанската алијанса, било неопходно да се преземат итни чекори.

Пред да се случи интервенцијата на САД и коалиционите партнери во 2001 година, Авганистан веќе бил во војна долги 23

---

⁹⁶ Semple, M. (2017). Peace Dialogue, the Afghan Case 2001-2014. In: Rieker, P. & Thune, H. (Eds). *Dialogue and Conflict Resolution. Potential and Limits*. 143-166 Routledge, NY

години. Талибанските бунтовници, колоквијално кажано „долевале масло на огнот“, поддржувајќи и повторно разгорувајќи повеќекратни конфликти кои останале нерешени од претходните фази на војната. По 2001 година, повеќето од водачите на Талибанците пребегнале во соседен Пакистан, со цел да го реорганизираат движењето. Веднаш потоа, во 2002 година, Талибанците започнуваат вооружени напади и ракетирања вдоль границата на Авганистан. Грешката направена при потпишувањето на договорот во Бон, која подоцна се покажала како фатална, била во тоа што талибанската страна не била вклучена, бидејќи се сметало дека таа не е повеќе релевантен политички фактор. Имено, веќе во 2004 година, реорганизираните и зајакнати талибански бунтовници стануваат сериозна безбедносна закана за новата влада на Авганистан, за цивилното население, како и за целиот мировен процес.

Почетоците на талибанското движење се во 1994 година, кога на негово чело доаѓа талибанскиот емир, Мула Омар. Карактеристично за движењето е неговата кохезивност, што се покажува како критично во одржувањето на долготрајна вооружена борба против воено помокен непријател. Робустноста на талибанскиот бунт даде основа за засилување на меѓународното воено присуство по 2004 година. Исто така, оттука потекна идејата во Кабул дека мирот и безбедноста се можни само ако по пат на дијалог, Талибанците бидат убедени да стават крај на вооружената кампања. Притоа, предвид треба да се земе нивната кохезивност и пошироката организациска култура на движењето со цел дијалогот да се насочи во вистински правец. По првичната интервенција на САД и сојузниците, конфликтот во Авганистан поминува низ четири фази. Најпрво, во периодот од 2002 до 2004 година се случува затишје, кога насилството е релативно ниско, а талибанскиот бунт не се перципира како главен безбедносен предизвик. Втората фаза е поврзана со почетокот на бунтот и периодот помеѓу 2005 и 2007 година, кога Талибанците го напаѓаат ограниченото распоредување на НАТО во јужниот дел, паралелно активирајќи фронтови и на други места за да дојде до национална кампања, што резултира со голем број воени и цивилни жртви. Помеѓу 2009 и 2011 година, САД го удвојуваат бројот на војници и влегуваат во директна конфронтација со Талибанците, што ја отсликува третата фаза на конфликтот. Конечно, четвртата фаза која е актуелна од 2012 до 2014 година, се означува како период на „транзиција“, со постепено повлекување на западните војници. Во исто време, Талибанците го поддржуваат бунтот против Авганистанската влада и преостанатите сили на НАТО. Паралелно со ова расте и бројот на цивилни жртви. Овој преглед на фазите покажува дека конфликтот се движи од низок интензитет до релативно висок интензитет.

Според Седик Вера⁹⁷, голем број фактори учествуваат во креирањето и одржувањето на конфликтот во Авганистан. Меѓу позначајните, авторот ги набројува продолжените закани за религијата и достоинството; етничката репресија и политичката исклученост; некомпетентното и нелегитимно владино раководство; историјата на странската интервенција; присуството на странски трупи; улогата на елитата во одржувањето на незадоволството; уништената социјална и физичка инфраструктура; манифестацијата на етнички, партиски и лични интереси; манифестацијата на омраза, предрасуди и насилно однесување; ветераните и статусот и богатството поврзано со војната; пристапот до помало оружје и нелегалната економија на црната пазарна економија; деградацијата на животната средина и миграцијата на внатрешно раселени лица. Сложеноста на конфликтот во Авганистан е условена и од тоа што на оваа територија се вкрстуваат интересите и на други држави покрај САД – првенствено на Русија и на Индија. Така, примарната област на конвергенција на интереси меѓу Индија и Русија е пристапот до касписките нафтени и гасни ресурси. Руското влијание отсекогаш постоело во Авганистан, и по падот на Талибанците, Русија повторно се активира на овие простори заедно со своите сојузници. Воената база во Фархор, Таџикистан, блиску до авганистанската граница, исто така, е во конкуренција за пристап до каспискиот регион богат со нафта и гас. Индија, Таџикистан, Русија и Иран ја поддржуваат северната алијанса со седиште во Таџикистан и сè уште имаат свое влијание во владата во Авганистан. Индија може да им помогне на авганистанските Таџикистанци преку своето влијание во Таџикистан и да ги искористи за постигнување на сопствените интереси. Згора на тоа, сè додека Пакистан има контрадикторни односи со Индија, постои можност Индија да ги користи антипакистанските елементи во Авганистан за свои мотиви. Резултатите од истражувањето на Седик Вера кое го опфаќа периодот од 1999 до 2002 година, ги потврдуваат погоре наведените фактори како значајни варијабли во посочениот конфликт. Повикувајќи се на клучните наоди од истражувањето, авторот сугерира дека постигнување на мирен и стабилен режим во Авганистан е од клучно значење за регионалната стабилност, но и за повеќе од 25 милиони Авганистанци исцрпени со повеќедецениските конфликти. Со цел да се зголеми влијанието на активностите за градење на мирот во рамките на активностите на меѓународните организации, заедниците за помош и развој, агенциите на ОН, земјите донатори и авганистанските власти, неопходно е да ги препознаат и да ги испитаат широките

---

⁹⁷ Weera, S. (2002). *Afghanistan. An Introduction to the Sources and Nature of Conflict*. Creative Associates International, Kabul, Afghanistan.

детерминанти на мирот и конфликтот во Авганистан и соодветно да ги приспособат своите политики и програми, кои треба да послужат како корисна образовна алатка за интелектуалците и политичките елити.

Во специјалниот Извештај на Кобурн⁹⁸, нотирани се неколку клучни карактеристики на состојбата со правниот систем во Авганистан, што значително влијае врз можностите за успешно решавање на конфликтите. Така, се нагласува дека постојат бројни извори на локални конфликти во оваа земја, меѓу кои поголемиот дел се поврзани со прашања околу правата на земјиште и вода, наследство и спорови околу контролата на локалните позиции на власта. Во главно изостанува ефикасно решение на ваквите спорови поради недостатокот на капацитети и/или ресурси во формалните системи за правда. Сепак, гледано наназад, фактите потврдуваат дека истиот тип на спорови успешно се решавале пред војните, кога формалниот систем на правда имал дури и помалку ресурси, што укажува на тоа дека постојат и други можни причини за ваквата состојба. Една од можностите е поткопувањето на традиционалниот систем за решавање спорови со зголемувањето на моќта на локалните команданти, кои немаат авторитет во заедницата и недостатокот на политичка и лична сигурност на практичарите. Од друга страна, корупцијата и неефикасноста го делегитимизираат формалниот правен систем. Исто така, се забележува дека во Авганистан постои дуализам во правниот сектор, манифестиран во, од една страна, државни (судски) сектори и недржавни сектори засновани врз комбинација на обичајно и религиозно право, кои неретко се натпреваруваат едни со други. Истражувањата, исто така, покажуваат дека, спротивно на претпоставките, успешно разрешените спорови се потпираат врз комбинација на формални и неформални актери и се разгледуваат многу повеќе од страна на серија локални старешини, отколку од владини претставници.

Во најновиот Извештај на Советот за безбедност на Обединетите Нации, од 2017 година, за состојбата во Авганистан е напишано дека и по 40 години насилни конфликти, сè уште не е обезбеден убедлив и стабилен мировен процес. Во истиот извештај, се повикуваат Талибанците да покажат јасна подготвеност за отпочнување на преговори. Тадамичи Јамамото, специјален претставник на Генералниот секретар и шеф на Мисијата за помош на Обединетите нации во Авганистан (UNAMA), изјавува дека клучното прашање е одржувањето на парламентарните избори во 2018 година, по што ќе следуваат претседателски избори во април, 2019 година. Тој истакнува дека, за жал, нема доволно напредок во

---

⁹⁸ Coburn, N. (2011). *The Politics of Dispute Resolution and Continued Instability in Afghanistan*. The United States Institute of Peace, USA

овие подготовки. Сепак, Јамамото истакнува дека и покрај интензивните борби, неодамнешните напори на авганистанските национални одбранбени и безбедносни сили за заштита на цивилите резултираат со намалување на цивилните жртви и повредите. Во истиот Извештај, Вазхма Фрог - основачка на Организацијата за жени и мировни студии и член на високиот совет за мир на Авганистан - понатаму соопштува дека оваа земја сè уште е едно од најопасните места за живеење за жените. Имено, во 2017 година, авганистанската комисија за човекови права објави повеќе од 5.000 случаи на тешки насилства врз жените. Таа, воедно, ја истакнува важноста на мировниот процес, во кој нужно треба да бидат вклучувани сите сектори на општеството. Тука, од особена важност за постигнување траен мир и помирување, е активното вклучување на жените на преговарачка маса, со оглед на тоа што токму жените и децата страдаат од постојано насилство на овие простори.

За истакнување е и изјавата на претставникот на Авганистан во Советот за безбедност на ОН, според кого т.н. „борбена сезона“ на Талибанците и другите терористички групи е речиси завршена, со оглед на фактот што тие групи не успеале да направат забележителни придобивки на теренот. Тој, исто така, истакнува дека е потребен засилен дијалог меѓу регионалните и светските сили. Во врска со мировните напори, тој нагласува дека процесот во Кабул е целосно оперативен и обезбедува сеопфатна рамка за хармонизирање на меѓународните и регионалните напори во тој контекст. Оттука, состанокот одржан во февруари на Талибанците им отворил можност за осуда на насилството и за приклучување кон мировниот процес. Истовремено, забележан е напредок во спроведување на проектите според кои Авганистан е замислен како копнен мост, бизнис центар на трговијата и транзитна рута помеѓу Централна Азија, Јужна Азија, Далечниот и Блискиот Исток.

Дијалогот со Талибанците во периодот помеѓу 2002 и 2017 година во главно вклучува документирање на жалбите на Талибанците во врска со произволните притвори и малтретирање на нивните членови од страна на посредници на моќ кои се поврзани со новите власти. На почетокот од овој процес, кој започнува во тајност, се регистрира поголема отвореност за дијалог од страна на вклучените команданти, поранешни талибански функционери, па дури и некои високи лидери, отколку во подоцнежните фази во конфликтот. Причините за ова се различни и лежат делумно во времето потребно за повторно воспоставување на раководните структури, а делумно и во надежта на Талибанците дека меѓународната заедница ќе забележи одредена неутралност меѓу нив и нивните авганистански ривали. Овој ран дијалог вродува со конкретни резултати, како што е, на пример, одлуката на Абдул Вахид - висок талибански претставник

од северниот Хелманд - за реинтегрирање. Сепак, во периодот помеѓу 2008 и 2011 година, станува јасно дека реинтегрирањето само по себе нема да донесе трајни резултати. Оттука, во посочениот временски период се зголемуваат напорите за што поголемо инволвирање на Талибанците во дијалогот, што резултира со дури 12 различни канали на дијалог во 2010- та година (на пример, средбата на претседателот Карзаи со претставници на Талибанците во Саудиска Арабија, позната како „Процесот во Абу Даби“ инициран од Источно-западниот институт; или форумите во Пешавар и Дубаи одржани од страна на Пугваш конференциите итн.). Во текот на 2010 година, владата на Авганистан започнува нова институционална инфраструктура за миротворење. Во таа насока, во јуни, во Кабул се состануваат повеќе од илјада делегати, во форма на Национален консултативен мир Џирга. На собирот се поддржува идејата за нова мировна иницијатива и се дава мандат за формирање на т.н. Висок совет за мир. Два други јавни настани од 2012 година, иницирани од државата, успеваат да донесат високи претставници на Талибанците, па дури и да се состанат со помош на претседателот Карзаи. Во јуни, истата година Талибанците праќаат свои високи претставници на средба во Кјото, а пак, во декември на собирот во Шантили, на кој присуствуваат и политичари кои претставуваат голем број авганистански интересни групи и изборни единици. На состаноците е најавено дека Талибанците одбиваат да се сретнат директно со авганистанската влада, а своето учество во нивната изборна единица го оправдуваат велејќи дека на тој начин ги објаснуваат политиките на нивниот Исламски Емират.

Дијалогот кој се водел во Катар подолго време се чинело дека нуди надеж за отворање на патот кон преговори. Токму како резултат од овој т.н. „Катарски процес“, Талибанците изразуваат подготвеност да испратат своја делегација на средбите во 2012 година. Посредници во дијалогот помеѓу претставниците на Талибанците и американските официјални претставници, се германски дипломати во раните фази од овој процес, што придонесува токму Катар да прифати да биде домаќин на талибанската делегација. Присуството на талибанската делегација во Катар значи дека има постојана можност за дискретен дијалог. Сепак, првичните обиди да се постигне договор за размена на затвореници, прикажани како мерка за градење на довербата пропаѓаат, по што Талибанците прекинуваат секаков вид контакти со САД. Подоцна, официјалните претставници на САД вложуваат големи напори да го ревитализираат процесот на политички дијалог во 2013 година. Како резултат на тоа, истата година во јуни се најавува отворање на формална талибанска канцеларија и внимателно се составува талибанска декларација во која е содржана јасна намера за водење дијалог со авганистанските и

меѓународните партии. Но, како и претходно, процесот одново е запрен, овој пат од владата во Кабул, која се спротивставува на препознавањето на делегацијата на Талибанците како квазиамбасада. По јуни, 2013 година, членовите на Политичката комисија се состануваат со дипломати од западните земји и со делегациите на ОН во Доха и во Обединетите Арапски Емирати. Тогаш, Талибанците повторно објавуваат прекин на разговорите со САД, но продолжуваат да работат на реализација на иницијалниот договор за ослободување на затворениците, кој се реализира во мај 2014 година, без формално поврзување со очекуваниот поширок политички процес.

Од погоре направениот преглед на случувањата во Авганистан и на напорите да се отпочне процес на мировни преговори, може да се заклучи дека и покрај многуте стагнации и назадувања на целиот процес, сепак, обидите да се воспостави дијалог меѓу страните во конфликтот, во голем степен се оправдани и неопходни. Од друга страна, искуството од Авганистан, укажува и на бројни слабости и на начини како процесот на дијалог може да се зајакне. Главен недостаток е што дијалогот започнува, без потполно да се земе предвид природата на Талибанците како организација. Ова значи дека сите страни во процесот не влегуваат подеднакво и целосно подготвени. Воедно, се добива впечаток дека ниту една страна во дијалогот не успева да ги искористи предностите на односите кои се воспоставуваат во раните фази од дијалогот, со цел истиот да се зајакне и да придонесе кон поголема успешност на идните преговори. Неуспехот на меѓународните напори за градење траен мир во Авганистан, меѓу другото, се должат и на тоа што изворите на конфликт се решаваат селективно, војувајќи против тероризмот, без да се вложува доволно во пошироки напори за градење структурна стабилност во регионот. Постои зголемена поддршка за основно преземање на акции и преиспитување на принципите и временските рамки на договорот од Бон, кој можеби ја заробува меѓународната заедница во краткорочна вежба за менаџирање на конфликти со цел да се добијат изборите во Авганистан, во исто време ограничувајќи го размислувањето за долгорочните импликации за спречување на конфликтите.

Сепак, можност и простор за дијалог постои, тој е нужен предуслов за доаѓање до мирно решение на конфликтот и како таков треба да опстои и да се надградува. Ова е така, затоа што е јасно дека отворен воен пораз на бунтовниците веројатно би било тешко (ако не и невозможно) да се постигне. Оттука, креаторите на политиката треба да го рedefинираат концептот на „позиција на сила“ и да спроведат политичко решение кое ќе промовира правични, инклузивни и ненасилни пристапи кон конфликтот. Компаративната перспектива за мировните процеси би можела да помогне да се внесе нова енергија во напорите да се размислува

за обликот што би можел да го добие мировниот процес во Авганистан. Еден од начините е прекумагање да се информира за национален дијалог насочен кон инклузивни мировни процеси. Иако дијалогот од ваков тип не е замена за вистински мировен процес, тој сепак, може да помогне ваквиот процес да се олесни.

Според Ширч и соработниците⁹⁹, во Авганистан треба да се имплементира сеопфатен мировен процес кој ќе биде насочен кон три области: развивање на политички договорено решение, зголемување на легитимноста на авганистанската влада и градење на национален јавен консензус за идните односи меѓу различните групи. Мировниот процес во Авганистан треба да вклучи создавање, координирање и секвенционирање на сет од структурирани механизми, форуми и преговарачки маси за партиципативно разгледување и донесување одлуки кои вклучуваат различни засегнати страни, регионални земји, но и сите нивоа на авганистанското општество. Во оваа смисла, за успешен мировен процес ќе се смета оној кој ќе ги комбинира преговорите на високо ниво, со „вертикални“ процеси кои ги поврзуваат овие преговори со процесите на јавен дијалог на начин кој е транспарентен, непристрасен и инклузивен.

6.3. Блискиот Исток – Случајот на Ирак

Многу причини лежат во основата на насилните и деструктивни форми на конфликтот во Ирак. Според некои извори, оваа земја веројатно има една од најлошите статистики за насилство во светот денес. Насилството во Ирак е повеќеслојно и постои на различни нивоа. Во извештајот на УНХЦР од 2007 година¹⁰⁰, стои дека насилството во оваа држава вклучува бунт и тероризам, вооружени групи кои вршат насилство од политички или секташки причини, организиран криминал, контрабунтовници и воени операции од страна на ирачките безбедносни сили (ИБС) и Мултинационалните сили во Ирак, интрасекташки (шиити против шиити и сунити против сунити), како и видови племенско насилство. ИБС и понатаму се соочуваат со сериозни предизвици во одржувањето на законот и редот во земјата, стои нотирано во посочениот извештај. Исто така, во Извештајот се посочува дека сите страни во конфликтот се вмешани во сериозни прекршувања на законите на војната, вклучувајќи ги и воените злосторства. Интензитетот и видот на конфликтите значително варираат во

---

⁹⁹ Schirch, L.; Raffiee, A.; Sakhi, N.; & Wardak, M. (2011). *Designing a Comprehensive Peace Process for Afghanistan*. United States Institute of Peace. Washington DC

¹⁰⁰ United Nations High Commissioner for Refugees Iraq Operation (December, 2007). *Framework for Conflict-sensitive programming in Iraq*. UN

различните региони на Ирак. Така, на пример, насилството на сунитските бунтовници е помалку честа појава на Југот, со оглед на тоа што е хомогено населението на претежно арапски шиитски муслимани. Во истиот Извештај стои и дека меѓу почестите видови на насилство се интрашиитските борби, насилството врз жените, насилството поврзано со организираниот криминал, племенското насилство и секташките напади врз сунитите и другите верски малцинства. Иако цивилното население во Басра, Багдад и Бакуба може да биде слично погодено од насилство како целина, причините за ова насилство потекнуваат од различни извори. Според тоа, активностите кои се наменети за решавање на ова насилство може да бидат мошне различни во зависност од локацијата.

Причините за повеќедецениското опстојување на конфликтот во Ирак се различни и многубројни. Помеѓу нив најчесто се наведуваат пролонгираниот политички вакуум, слабиот и нестабилен судски систем, како и актуелизирање на минати неправди. Постоечкиот конфликт, меѓуетничкото насилство и недостатокот на помирување на политичко ниво, го спречуваат повторното воспоставување на безбедноста, реконструкцијата и обезбедувањето на основни услуги за граѓаните на Ирак. Ова понатаму, создава атмосфера на разочарување од политичкиот процес, како и дискредитација на најголемиот број од вклучените актери. Ваквата состојба е плодна основа, а со тоа и значителен ризик фактор, за регрутирање на разочарани, невработени и маргинализирани млади луѓе за приклучување во вооружени групи и криминални организации. Распуштањето на поранешната ирачка армија и останатите негативни процеси кои следуваат, ги остава ирачките институции без искусен персонал. Извештаите на меѓународните организации регистрираат неефикасни и нетранспарентни вработувања. Како резултат на тоа, државните институции немаат соодветно ниво на обучени експерти, како од технички аспект, така и во однос на управувањето со човечките ресурси. Ова е особено проблематично со ирачката полиција, каде голем број полицајци се неписмени или поседуваат криминално досие, стои во дел од извештаите. Конечно, поранешните членови на распуштената партија Ба'ат и агенциите за безбедност на поранешниот режим, се соочуваат со прогон во многу делови од земјата. Недостатокот на видлива и транспарентна транзициона програма за правда доведува до тоа некои луѓе – жртви на кршењата на човековите права од претходниот режим – самите да бараат излез и решение (неретко земајќи ја правдата во свои раце).

Многу Ирачани имаат тенденција за насилството во Ирак да ја обвинуваат „окупацијата“ и присуството на странски сили, наведувајќи ја широката употреба на сила како пример за деструктивно странско влијание врз ирачкото општество. Мултинационалните сили во Ирак, исто така, поддржуваат и

вооружуваат некои ирачки групи (т.е. Сахвас) едни против други, со цел да се подобри безбедносната ситуација во центарот на Ирак. Од друга страна, одредени милиции кои се поврзани со политичките партии, се вклучени во меѓусебно насилство или во насилство кон нивните противници. Делови од ирачките безбедносни сили, задолжени за воспоставување на законот и редот, се погодени од корупција и се под влијание на милициите (кои, патем, се паравоени формации), со што стануваат главен фактор на несигурност извршувајќи насилство против сунитите и другите малцинства. Од аспект, пак, на верските водачи, некои промовираат помирување меѓу различните групи во Ирак и го осудуваат насилството помеѓу сектите, додека други се обвинети за поттикнување токму на таков вид насилство.

Во март, 2003 година САД и коалиционите партнери започнуваат воздушни и копнени напади врз Ирак. Основата на нападите е сомневањето дека тогашниот претседател Садам Хусеин поседува оружје за масовно уништување и дека ги поддржува терористите кои на 11 септември, 2001 година извршуваат напад врз Светскиот трговски центар во Њујорк, во кој загинаваат голем број цивили. Целта на нападите на САД и партнерите (пред сè, В. Британија), е да се симне режимот на Хусеин и ба'атистите кои се на власт. Сепак, како што нагласува Кендал-Хоуп (2014а)¹⁰¹, десетина години подоцна, се покажува дека информациите со кои располагале САД и коалиционите партнери во 2003 година не биле до крај точни. Некои автори (на пр. Либерфелд, 2005), во некои аспекти ја оценуваат одлуката за инвазија како одлука без преседан, особено во врска со големата американска воена вмешаност во една Арапска или муслиманска земја. Трупите на САД кои се пратени во Ирак, имаат за цел да го намалат и спречат насилството помеѓу различните секти, што според Кендал-Хоуп, може да има и позитивни и негативни ефекти. Иако трупите имаат потенцијал да го одржуваат мирот, клучниот проблем, сепак, останува, а тоа е како најпрво да се дојде до мирот кој треба да се одржува. И покрај сè, насилствата во Ирак се присутни и ден-денес. На тој начин, уште еднаш се потврдува фактот дека без холистичко разбирање и приод кон решавање на конфликтот, не може да се постигне трајно решение кое ќе го гарантира мирот долгорочно и на сите нивоа.

Според годишниот извештај на Меѓународниот институт за истражување на мирот во Стокхолм¹⁰², граѓанската војна продолжува да покажува трендови кои се евидентни уште од 2011 година, вклучувајќи ја секташката поларизација и намалувањето на

---

¹⁰¹ Kendall Hope, M. (2014a). *The Middle East: How Conflict Resolution can Extinguish Terrorism*. Pax Pugna Publ. North Carolina

¹⁰² SIPRI Yearbook (2015). *Armaments, Disarmaments and International Security*. Stockholm International Peace Research Institute

надлежностите на централната влада. Власта на Шијадомини од Нури ал Малики во сунитските арапски области во суштина се трансформира во „пропадната држава“, оставајќи ги ранливи на ИД, која во јуни презема неколку градови. Подоцна, на местото на Малики доаѓа Хајдер ал Абади, што, сепак, не придонесува кон суштинска разлика, бидејќи ирачката армија останува во голема мера зависна. Шиитските милиции поддржувани од Иран го отежнуваат поврзувањето со сунитските арапски подрачја. Од јануари, 2014 година, ИД е присутна во источниот дел на Сирија освојувајќи ја Рака како свое упориште, а од јуни, 2014 година ги окупира и областите во северниот дел на Ирак, вклучувајќи ги Мосул и Тикрит. Исто така, ИД се бори и со курдските сили поврзани со PKK за северниот сириски град Кобане. Во случајов, курдската политика е уште една клучна состојка во двата конфликти. Постоечкото институционализирано ривалството меѓу Курдистанската демократска партија (КДП) и на Патриотската унија на Курдистан (ПУК) во Ирачката регионална влада на Курдистан, е испреплетено со сложените регионални области: КДП во сојуз со Турција и САД; и ПУК во сојуз со Иран и PKK. Порастот на влијанието на PKK во Ирак по настаните од 2014 година, може да се покаже како долгорочен знак, се цени во годишниот извештај на овој институт.

Клучните прашања поврзани со Блискиот Исток, околу кои опстојува една сложена дилема, се однесуваат на тоа како на овие простори да се воспостави траен мир по повеќедецениски насилни конфликти и како да се намали ризикот од тероризмот во иднина? На прв поглед се чини дека ваквата мисија е невозможна (барем според состојбите на теренот), бидејќи процесите на напредок постојано се соочуваат со стагнација и/или се враќаат на почеток. Па сепак, постојат примери кои покажуваат дека со многу трпеливост, добра волја и меѓусебно разбирање од сите страни, нештата можат барем за одредено време да се придвижат кон подобро. Во прилог на ова говори Извештајот на УНДП објавен во февруари, 2009 година¹⁰³, каде е наведен пример за улогата и значењето на дијалогот во отворањето на обидите за мирно решавање на конфликтот во Ирак. Имено, во извештајот стои дека во септември, 2007 година, ирскиот мировен ветеран О’Мали, користејќи го своето искуство во Северна Ирска и во Јужна Африка, собира повеќе од десетина релевантни Ирачани во Хелсинки. Во април, 2008 година, се одржува нов состанок со цел да се зголеми бројот на релевантни учесници, со уште повлијателна група на Ирачани во општеството, меѓу кои и претставници на владата, граѓанското општество и академијата. Поранешниот шеф на

---

¹⁰³ UNDP (February, 2009). Why dialogue matters for conflict prevention and peacebuilding? UN http://www.undp.org/content/dam/undp/library/crisis%20prevention/dialogue_conflict.pdf

Ирската републиканска армија и на Африканскиот национален конгрес, исто така, се приклучуваат на разговорите за разгледување на можностите за разрешување на конфликтите. Целта на овие неформални состаноци е да се зборува за перспективата на Ирачаните и за нивните потреби. Преку дијалог, слично како во Северна Ирска и во Јужна Африка, општествата во војна би можеле да ја отфрлат недовербата и да се обидат да изградат односи, премостувајќи ги меѓусебните разлики. До крајот на разговорите во Хелсинки, Ирачаните постигнуваат согласност околу седумнаесет принципи, почнувајќи од почитувањето на правата на малцинствата, па сè до повторно вклучување на поранешните ба'атисти во владата. Насилството во Ирак оттогаш е намалено, иако политичко помирување допрва треба да се постигне.

Она што досегашното искуство со сигурност го покажува, е дека милитарните решенија сами по себе не се ниту ефикасни, ниту доволни за трајно решавање на проблемите. Напротив, циклусот на насилство се повторува предизвикувајќи сè подлабоки конфликти. Сепак, кога треба да се донесе одлука, како и зошто да се преговара со терористите, предвид треба да се земат неколку критериуми кои ги разликуваат самите терористи и тероризмот, што директно влијае врз изборот дали да се влезе во преговори (односно, дали има основа да се очекува дека постои реална можност преговорите да успеат) или не. Во таа насока, релевантната литература (на пр. Зартман, 2008) посочува дека постојат т.н. апсолутни и контингентни (инструментални) терористи. Првите (како што се, на пример, бомбашите самоубијци) извршуваат терористички акции кои се неинструменталистички и самоусогласени, односно завршуваат со самото нивно извршување и не се средство за постигнување на некоја друга инструментална цел. Апсолутните терористи уште се делат на условно апсолутни и тотално апсолутни (или револуционери). Со тотално апсолутните не може да се преговара, бидејќи нема за што, ниту со што да се преговара (иако некои влади прават и такви обиди), со оглед на тоа што без оглед дали причината за акцијата е светска општествена и политичка револуција или непосреден пристап до небесната награда, таа станува неостварлива амбиција во земниот живот и се користи за да се оправда целосната тактика и крајниот исход.

Од друга страна, контингентниот или инструменталниот тероризам, опфаќа голем дел од литературата за преговорите со терористите (главно во врска со земањето заложници). Контингентните терористи ги користат животите на жртвите за други цели, па дури и бараат преговори. Нивна основна цел е да ги разменат своите жртви за публицитет, откуп или ослободување на нивни членови. Насилството кај овој вид тероризам не е дефинитивно или апсолутно. Поточно, само дел од насилството се реализира преку чинот на земање заложници, а остатокот се

спроведува во загрозувањето на нивната судбина, доколку поставените барања не им бидат исполнети. Помеѓу категориите на тотално апсолутни и инструментални терористи, се наоѓаат условните апсолутни терористи, кои имаат нешто за што би преговарале (на пример, територија, независност, услови), дури и тогаш кога нивните суицидални тактики се апсолутни. Овие терористи не се инструментални, тие не бараат преговори како дел од нивниот чин на дејствување. Сепак, за нивните барања може потенцијално да се преговара, што зависи и од оној со кого преговараат. Оттука, мошне е важно е да се поделат терористите, одделувајќи ги инструменталните и условните апсолути од тоталните апсолути, што значи да се создадат услови за нешто што е реално и остварливо (како што е направено во случајот со ИРА).

Овде може да се повлече паралела со искуствата од Ирак, каде се присутни наведените форми на тероризам. Имено, долг низ години, се повторуваат напади врз трупите на САД, кои се прошируваат во насилство помеѓу Шиитската милиција и припадниците на сунитите, и обратно. Од друга страна, и Шиитската и Сунитската милиција извршува напади врз трупите на САД и коалициските партнери низ целата територија на Ирак. Владата, пак, се чини дека е немоќна да ги спречи ваквите напади кои со себе повлекуваат и цивилни жртви¹⁰⁴. И покрај значајните исцекори кон решавањето на Ирачкиот конфликт кои се веќе направени, сè уште останува долг пат кон постигнување на целосно решение и создавање на услови за реконсилијација помеѓу сите страни.

Во овој контекст, покрај влијанието на културата и супкултурите, на политичката култура и идеологијата, не смее да се занемари и влијанието на медиумите и пропагандата. Денес, терористите активно и ефикасно ја користат пропагандата за добивање поддршка од поединци и од групи, не само во Ирак, туку и во други земји од Блискиот Исток. Праксата континуирано покажува дека во многу случаи оваа пропаганда е успешна. Причините за тоа лежат во споделувањето на иста или слична култура и вредносен систем. Земјите од Западот најчесто се сметаат за непријатели кои вистински не ги разбираат нивните потреби и сакаат да ги акултурализираат, менувајќи им ги законите, системот на верување, начинот на живот итн., што задира директно во нивниот идентитет. Токму затоа, голем број поединци од Блискиот Исток симпатизираат со и ги поддржуваат милитантни исламистички групи, бидејќи тие им се културолошки многу поблиски, односно се дел од нивната култура и се „борат да ги одбранат“ нивните вредности и потреби (во случајов, по насилен и деструктивен пат).

---

¹⁰⁴ Kendall Hope, M. (2014a). *The Middle East: How Conflict Resolution can Extinguish Terrorism*. Pax Pugna Ppubl. North Carolina

Иако случајот на Ирак е уникатен според многу свои карактеристики, Ратмел (2005)¹⁰⁵, посочува на неколку значајни заклучоци кои би биле корисни за спроведување и управување со идните операции за постконфликтна реконструкција во оваа земја. Воедно, самата сложеност и тежината на овој случај, придонесуваат стабилизацијата и реконструкцијата да бидат долги и континуирани, но сепак, крајно неопходни процеси за воспоставување на траен мир помеѓу страните во конфликт. Оттука, Ратмел го објаснува четириаспектниот модел преку кој можат да се разберат компонентите на меѓународната мисија за постконфликтна реконструкција во Ирак. Според овој модел, вложувањата од страна на меѓународниот фактор преку обезбедување финансиска помош, меѓународни сили или советници, понатаму се мобилизираат низ процес на управување, раководен од меѓународна мисија, а насочен кон исходи како што се, зајакната администрација и институции, обучени локални безбедносни сили и слично, што на крајот би придонело да се постигнат посакуваните резултати меѓу кои на прво место се мирот, стабилноста и демократската политичка транзиција.

Земено во целост, Ирак не е ветувачко опкружување за постигнување на целта за градење на мирен, демократски, и слободен пазар. Оваа земја се соочи со неуспех во обидот да се развие во кохезивна национална држава, по повеќе од половина век соочување со насилство и конфликти кои ја ослабнаа економијата и правниот систем. Сепак, реалноста на поствоениот Ирак не е потполно разбрана, бидејќи разликите помеѓу таа реалност и претпоставената ситуација се толку круцијални за судбината на окупацијата, што според Ратмел може да се означат како „изненадувања“ (2005, стр.1023). Во таа насока, првото изненадување (во случајов, позитивно), е отсуството на големи хуманитарни кризи. Второто изненадување, по падот на Садам Хусеин, се однесува на дезинтеграцијата и парализата на владејачките институции, особено структурите на законот и редот. Третото изненадување е поврзано со појавата на голем број бунтовнички и терористички напади, за кои не се очекувало да бидат значаен предизвик за коалицијата или новата ирачка држава. Праксата во случајот на Ирак покажува дека задачите на стабилизација, градење на мирот и градењето на државата претставуваат сериозен предизвик. Она на што интензивно треба да се работи, се политичката и економска трансформација, со што ќе се обезбеди поопшта стабилност и перспективност на државата. Сето ова подразбира внимателно планирање на секој чекор од процесот и вклучување на сите расположливи механизми за негово

---

¹⁰⁵ Rathmell, A. (2005). Planning post-conflict reconstruction in Iraq: what can we learn? *International Affairs* 81 (5), 1013-1038

успешно имплементирање.

Уште два обиди за решавање на конфликтите во Ирак, преку едукација и поттикнување на дијалог, заслужуваат внимание. Првиот обид ги опфаќа активностите на Мерси Корпс, во почетокот на 2009 година. Резултатите од активностите во периодот 2009-2010 година, се соопштени во специјалниот двогодишен Извештај на организацијата.¹⁰⁶ Во овој извештај, како една од главните придобивки од спроведените активности, е поддржаната мрежа од вкупно 87 ирачки лидери кои се посветени на промовирање на добро владеење и помирување преку преговори засновани врз консензус. Врз основа на ова, воспоставена е инклузивна мрежа на ирачки преговарачки експерти, составена од сунити и шиити, Арапи и Курди, племенски старешини, верски водачи, владини претставници, политичари и претставници на граѓанското општество од секој регион во Ирак. Овие експерти се обучени за решавање на спорови, преку интензивно менторство и поддршка за директна примена на нови вештини на преговарање и медијација. Резултатите од примената на ваквиот приод се 130 разрешени спорови од страна на овие експерти, почнувајќи од племенски конфликти околу земјата, тензии меѓу граѓаните и владата над службите, па сè до спорови околу изборите и судири меѓу ривалските фракции на ирачката армија и полицијата. Посебно значајно е тоа што може да се измери намалувањето на насилните инциденти по спроведените интервенции. Конечно, долгорочните придобивки од оваа едукација се пресликани во посветеноста на експертите да го продолжат нивното ангажирање во преговорите и медијацијата, давајќи свој придонес во процесот на решавање на конфликтите и воспоставувањето на траен мир на овие простори.

Вториот обид е поврзан со активностите на Глобалните заедници преку Програмата за акција на заедницата (ПАЗ), финансирана од УСАИД, која започнала во јуни, 2003 година, а завршила во септември, 2012 година. Како што е нотирано во извештајот на оваа организација од февруари, 2013 година, Глобалните заедници се една од неколкуте организации кои ја имплементираат оваа програма, директно надгледувајќи го нејзиното спроведување најпрво во провинциите Бабил, Карбала и Наџаф, а и во Кадисија, Васит и Анбар. Програмата е реализирана во три фази и со текот на времето се развива во сеопфатен напор кој гради основа за демократски механизми и механизми за застапување на граѓаните. Првите две фази од оваа програма имплементирани во периодот помеѓу 2003 и 2008 година, се фокусирани првенствено на градење на капацитетите на

---

¹⁰⁶ Mercy Corps (January, 2009-December, 2010). Governance Promotion through Conflict Management in Iraq (GPCMI). Final Evaluation: Results, Lesson learned and Recommendations for future programming.

заедничките акциони групи за премостување на јазот во локалната самоуправа и остварување на локалната демократија, преку спроведување на самостојни проекти и проекти во партнерство со локалната власт. Третата фаза имплементирана од 2008 до 2012 година, најмногу се фокусира на унапредување на развојот на заедницата, преку градење на капацитетите на локалните власти со цел да ја преземат својата соодветна улога во управувањето. На тој начин, преку ваквите заеднички активности, даден е значителен придонес кон развој на дијалогот, меѓусебната кохезија и стабилноста во заедницата.¹⁰⁷

6.4. Блискиот Исток – Случајот на Сирија

Конфликтот во Сирија официјално започнува во март, 2011 година. На почетокот, прикажан како движење за социјална правда и достоинство за сите, наскоро станува сè појасно дека прераснува во нешто многу повеќе од она што се случува во земјите зафатени од т.н. „Арапска пролет“ (Габра, 2013; според Фонтан, 2015)¹⁰⁸. Разликите се видливи уште на самиот почеток, поради релативно хетерогените манипулации на различни религиски мотивирани фракции. Владата во Сирија, претставена од шиитското малцинство, успева да ја кристализира религиозната и терористичката димензија на настаните, веднаш по потиснувањето на, главно, сунитската популација (Бургат & Кајлет, 2012; според Фонтан, 2015). Во декември, 2012 година, официјално е формирано т.н. движење „Окупирај ја Фалуџа“ како ненасилно движење за општествени промени на Ал Каеда, кое произлегува од провинцијата Анбар и пошироко.

Некои автори сметаат дека агендата за конфликт помеѓу шиитите и сунитите, е поставена уште за време на инвазијата врз Ирак, во 2003 година, од страна на САД и коалиционите партнери. Тоа го користат борците на ИД да се вклучат во обидот да го соборат Сирискиот претседател Башар ал Асад. ИД во Ирак не успева да го оспори шиитското политичко мнозинство. Наскоро, други сунитски муслимански држави, како што е Катар, а подоцна и Саудиска Арабија, интервенираат, вооружуваат и поддржуваат голем број различни групи, од кои некои се поврзани и со Ал Каеда (Овес 2014; според Фонтан, 2015). На тој начин, она што

---

¹⁰⁷ Holsten, M.; Tilock, K.; Korir, S.; & Fawzy, M. (2013). Partners for Peace: Community and Conflict Resolution "We are the people, we are the problem, we are the solution." Global Communities. Partners for Good

¹⁰⁸ Fontan, V. (2015). Out Beyond Occupy Fallujah and the Islamic State in Iraq and Sham, there is a field... In: Tellidis, I. & Toros, H. (Eds.). *Researching Terrorism, Peace and Conflict Studies. Interaction, synthesis and opposition*. 165-186 Routledge, NY

започнува како бунт и борба за социјална правда и достоинство за сите, набрзо прераснува во тежок интрарелигиски конфликт кој излегува надвор од контрола.

Со почетокот на востанието против владата во Сирија во 2011 година, режимот на претседателот Асад ги денотира противниците како терористи, со цел да ги дискредитира во очите на умерените Сиријци и западните влади. Ако се анализира самиот почеток, демонстрациите против Асад и неговата влада започнуваат релативно мирно и во голема мера се позиционираат секуларно, иако корените се главно во сиriskото сунитско мнозинство. Насилствата кои уследуваат во почетокот на 2012 година во градот Хола, им се припишуваат на многу исламистички екстремисти кои се ослободени од затворот Седнаја во близина на Дамаск, во март 2011 година. Во исто време се уапсени десетици илјади либерални и секуларни демонстранти. Како последица на овие случувања, бунтот бргу станува сè помалку секуларен, а сè повеќе секташки и насилен. Паралелно со ова, подемот на ИД, исто така, има предност, од гледна точка на Дамаск, за да ги одвлече повеќето секуларни бунтовници од нивната борба против владата. Имено, самата идеологија на ИД е цврсто спротивставена на секуларистите. Притоа, една од клучните цели на ИД е насочена кон уривање на владата во Сирија.¹⁰⁹

Кон ескалирањето и радикализацијата на конфликтот во Сирија придонесуваат и други фактори. Меѓу нив се непријателството и насилството меѓу различните групи во бунтот. Уште една причина е што „умерените“ бунтовнички сили не успеваат да се здружат во добро организирана и ефективна сила, делумно поради конфликтните поединци и цели, но делумно и поради недостаток на јасна поддршка од надвор. Слободните борци на сиriskата армија неретко се обвинети за корупција, грабежи и неправедно конфискување на имотот. Ваквата состојба придонесува да расте бројот на поддржувачи на радикалните фракции, делумно и поради тоа што многу групи се подобро снабдени со оружје и имаат на располагање значителен број ресурси. Со тек на време, очигледна станува индиректната поддршка што радикалните групи ја добиваат од други земји (тука, директен сомнеж паѓа врз Саудиска Арабија, а подоцна и врз Катар). Поради тоа, Саудијците и другите државјани на земјите од Заливот, сè повеќе се обвинуваат за лиферување финансиски средства за овие групи, иако официјалните претставници ги негираат таквите обвинувања нарекувајќи ги инсинуации.

Како што времето изминува, состојбите на теренот укажуваат на тоа дека ИД станува една од најмоќните џихадистички групи во

---

¹⁰⁹ Page, R. (2015). *ISIS and the sectarian conflict in the Middle East*. House of Commons. International law, International Affairs and Defence Section, ISSN 1368-8456

Сирија, контролирајќи ја територијата што вклучува нафтени полиња. Генезата на настаните покажува дека во почетокот на 2014 година, секуларистичките бунтовници спроведуваат контраофанзива со што го носат ИД до провинциите Латакија и Идлиб. Групата, исто така, целосно ја презема контролата над провинцијата Рака во август, 2014 година. Подемот на ИД и видливата иницијална неподготвеност на Западот да се вклучи во решавање на конфликтот во Сирија, од една страна, како и постојаната поддршка од Иран и Хизболах од друга страна, придонесува режимот на Асад да ја зацврсти својата позиција. До крајот на 2014 година, бунтовничките сили на Сириската национална коалиција немаат целосна контрола над ниту еден голем град во Сирија. Сепак, од неодамна сириската влада повторно успева да ја преземе контролата врз двата најголеми градови - Алепо и Дамаск - како и врз клучниот коридор меѓу нив.

Што се однесува до интервенции од други земји, неопходно е да се нагласи дека истите имаат значително повеќекратно влијание. Ова придонесува кон сложеноста на конфликтот, што го отежнува постигнувањето на каква било резолуција. Во насока на обидите да се отпочне процес на преговарање и дијалог кој би придонел кон смирување на регионалните тензии, за издвојување е иницијативата на Хилтерман од Меѓународната кризна група, кој предлага да се воспоставуви регионална конференција за безбедност, на која министрите за надворешни работи и одбрана од регионот би можеле да се состанат за да помогнат во барањето на најсоодветно решение на конфликтот. Ако се анализираат реакциите на дел од земјите од регионот и од светот, станува јасно дека декларативно, ниту една од нив не ги поддржува активностите и дејствијата на ИД. Во таа насока, на пример, на 26 септември, 2014 година, амбасадорот на Саудиска Арабија во Велика Британија, Мохамед бин Наваф ал Сауд, дава изјава во која го осудува ИД и ветува дека Саудиска Арабија ќе преземе дејства против оваа терористичка организација.

Што се однесува до реакциите на Катар, кој е обвинет дека е премногу „мек“ и дека, наводно, им помага на екстремистички групи финансирајќи ги, за одбележување е реакцијата на Министерот за надворешни работи на оваа земја, кој негира каква било поврзаност со ИД. Јордан, од своја страна, во септември, 2014 година се приклучува кон интервенциите, ветувајќи воена поддршка за борбата против ИД. Јорданските авиони учествуваат во воздушни напади врз позициите на ИД во Сирија. Позицијата, пак, на Иран е мошне контроверзна. Според многумина, отстранувањето на Садам Хусеин од власт во Ирак, е главен стратешки подарок за Иран. Режимот на Асад во Сирија, исто така, е исклучително значаен за Иран. Ова доаѓа оттаму што, до воспоставувањето на избори во Ирак, Сирија е единствената

арапска држава која е сојузник на Иран и која претставува важен мост за другите големи арапски сили на Иран – поточно – на Хезболах во Либан. Иран е можеби главен поддржувач на сириската влада во конфликтот, поддржан од либанската Хезболах. Конзистентната поддршка на Иран и Хезболах за владата на Асад во Сирија е клучна во помагањето на истата таа влада во Дамаск да се врати од тешката ситуација во која се нашла во 2012 година. Техеран придонесува кон борбата против ИД, помагајќи да се организираат шиитски милиции, кои се важен дел од борбата по неуспесите на ирачката армија.

Амбивалентни релации со ИД има и Турција. Имено, турската владејачка партија (АКП), е исламистичка партија, оддалечена од традиционалниот секуларизам на Ататурк. Како и другите влади во регионот, таа се позиционира на средина - меѓу обидот да ја спречи заканата од ИД преку границата во Сирија - истовремено провоцирајќи насилни реакции од екстремистичките сили во Турција. Сепак, турската влада цели и кон промена на режимот во Дамаск, бидејќи за неа тој е поголема закана од ИД. Друг фактор во односите на Турција со ИД, е битката на ИД со сириските Курди. По почетокот на конфликтот во 2011 година, сириските Курди успеваат да ја преземат контролата врз голем дел од претежно курдските области во северноисточна Сирија. Меѓутоа, како што моќта на милитантните групи во сирискиот конфликт се зголемува, борбите избувваат помеѓу курдските групи и милитантните исламистички групи. Турција има интерес во оваа борба, поради историскиот конфликт меѓу курдските сепаратисти и државата Турција. Турција првично не се приклучува кон коалицијата предводена од САД, но на 24 септември, 2014 година, владата сепак издава соопштение во кое се вели дека Турција ќе ги поддржи операциите.

Реакцијата на Израел во сирискиот конфликт на почетокот е воздржана. И покрај историјата на конфликти помеѓу Израел и Сирија, односите помеѓу овие две земји се студени, но сепак, стабилни. Израел во декември, 2014 година го напаѓа конвојот на возила за кои се претпоставува дека земаат воена опрема за Хезболах. Потоа, на 18 јануари, 2015 година, Израел извршува воздушен напад над Голанската Висорамнина, при што загина еден ирански генерал и шест милитанти на Хезболах. Израел сè уште ги ограничува своите активности во Сирија и Либан, а сириската влада е претпазлива во одговорот на акциите на Израел. Башар ал Асад нема интерес да ги антагонизира Израел и САД кога постои можност Западот да го префрли својот фокус од неговото соборување кон поразување на ИД. Сепак, доказ дека ситуацијата е мошне ранлива е јануари, 2015 година, кога Хезболах испукува пет проектили кон израелски воен конвој, во знак на одмазда за израелскиот напад од 18 јануари, на територија на Сирија.

Што се однесува до учеството на САД, на почетокот, администрацијата на тогашниот претседател Обама е претпазлива и не се решава да одобри акции во Сирија. Сепак, денес САД активно учествува во воздушни напади врз ИД во Ирак и против ИД и Џабат ал Нусра во Сирија. Притоа, постојат неколку причини зошто САД се чинат поподготвени да реагираат на настаните во Ирак, отколку во Сирија. Имено, во Ирак постојат значајни американски политички и материјални инвестиции кои треба да се штитат. Ирачката влада, која голем број сили ја сметаат за легитимна, меѓу кои и повеќето ирачки сунити, и покрај сè, сепак има релативно блиски врски со Вашингтон. Во Сирија, пак, Русија става вето на обидите да се усвојат резолуциите на Советот за безбедност, кои го загрозуваат опстанокот на сириската влада. Руските официјални лица, од своја страна, честопати ја обвинуваат западната и, особено, американската интервенција за нестабилноста на Блискиот Исток. Начелно, Русија ја поддржува кампањата на Западот против исламистичките екстремистички групи (на пример, во Авганистан). Сепак, случајот на Сирија е исклучок од таквата соработка. Русија е на страна на владата на Башар ал Асад, за што говори континуираната поддршка на Дамаск со резерви на оружје, и има значително, но ограничено влијание во овој регион. Оттука, поддршката на Русија за владата во Дамаск веројатно би го намалила понатамошното влијание меѓу многуте арапски држави со сунитско мнозинство.

Сите претходно разгледани интервенции се во суштина милитарни и, како што покажуваат состојбите на теренот, имаат успех во делот на физичко и материјално уништување на терористичките упоришта во земјата. Во однос на обидите да се започнат политички преговори околу случајот на Сирија, преземени се неколку конкретни чекори¹¹⁰. Првиот е Женевскиот процес од 2012 година, во кој владата на Сирија и претставници на опозицијата влегуваат во преговори со посредство на ОН. Целта на овој процес, односно на т.н. „Женевски договор“, е да се формира преодно раководно тело со целосни извршни овластувања – опција која е прифатена и од САД и од Русија. Сепак, последователните преговори постигнуваат многу мал напредок, бидејќи двете страни усвојуваат различни толкувања на договорот. Главниот „камен на сопнување“, е разликата во толкувањето на улогата на претседателот Асад, за кого опозицијата инсистира да биде исклучен од која и да било преодна влада во иднина, додека сириската влада тврди дека во овој договор не стои експлицитно барање за изземање на Асад, кој е реизбран (по пат на референдум) во 2014 година. Ставот на сириската влада е дека

---

¹¹⁰ Humud, C.E.; Blanchard, C.M.; & Nikitin, M.B.D. (October, 2017). *Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response*. Congressional Research Service, USA

преодна влада може да се постигне со едноставно проширување на постојната влада вклучувајќи припадници на опозицијата. Притоа, неопходен услов за реализирање на ваква политичка транзиција е потполно поразување на тероризмот. Во првата половина на 2017 година, претставници на сириската влада и на сириските опозициски групи повторно се состануваат на индиректни преговори во Женева, но без значителен напредок. Последната рунда преговори се одржува во Женева на 10 и 14 јули, додека, пак, во септември, 2017 година, в.д. помошник-секретарот за блискоисточни работи, Дејвид Сатерфилд, изјавува дека меѓународната заедница нема да учествува во реконструкцијата на Сирија доколку не се спроведе веродостоен политички процес.

Вториот значаен процес, е процесот на повеќекратни разговори во Астана, Казахстан. Во декември 2016 година, министрите за надворешни работи и одбрана на Русија, Иран и Турција се состануваат во Москва. Тема на разговорите е политичка резолуција за конфликтот во Сирија. По разговорите, страните излегуваат со заедничка изјава во која се наведува сет принципи за иден мировен договор. Следствено на ова, на 29 декември, 2016 година, Русија и Турција објавуваат нов договор за прекин на огнот што ќе биде проследен со мировни разговори во Казахстан еден месец подоцна. На 31 декември, 2016 година, Советот за безбедност на ОН едногласно ја усвојува Резолуцијата 2236, поздравувајќи и поддржувајќи ја руско-турската иницијатива. Така, првите три турнуса на мировни разговори се завршуваат со неколку конкретни резултати. Понатаму, на 3 и 4 мај, 2017 година, се одржува четвртиот турнус разговори во Астана, како резултат на што се издава меморандум за создавање области за деескалација во Сирија. Во јули и во септември следуваат уште два нови турнуса, по кои страните учесници излегуваат со заедничка изјава на 15 септември, најавувајќи го воспоставувањето на областите за деескалација предвидени со меморандумот од 4 мај. Овие области ги опфаќаат провинцијата Идлиб и околината, одредени делови од северната провинција Хомс, источна Гаута во предградието на Дамаск и делови од јужните провинции Дарја и Кунитра. Меморандумот повикува да прекинат непријателствата помеѓу сириската влада и опозицијата и да се овозможи непречен хуманитарен пристап во овие области. Воедно, предвидува и мерки за враќање на инфраструктурата и за поттикнување на доброволно враќање на бегалците и внатрешно раселените лица. Сепак, овој меморандум не е потпишан ниту од страна на сириската влада, ниту од претставниците на опозициските групи. Сириската влада соопштува дека ќе се придржува кон него доколку и опозицијата го стори тоа, додавајќи дека Сирија и понатаму ќе продолжи да се бори против терористичките групи.

Според Хумуд, Бланчард и Никитин, мултилатералната хуманитарна помош како одговор на кризата во Сирија ги вклучува Регионалниот план за бегалци и отпорност и Планот за хуманитарна реакција. Првиот е дизајниран да одговори на влијанието на конфликтот врз соседите на Сирија и го опфаќа планот за одговор на кризи во Либан, во Јордан и во делови од Турција, Ирак и Египет. Во реализацијата на делови од овој план се вклучени УНЦХР и УНДП. Вториот план насочен кон хуманитарна реакција во Сирија, е наменет за решавање на кризата преку фокусирање на хуманитарната помош, цивилна заштита и зголемување на можностите за живот, делумно преку подобрување на пристапот до основните услуги, како што е реконструкција на оштетената инфраструктура, враќање на медицинските и образовните капацитети и обновување на инфраструктурата и ресурсите за јакнење на земјоделството.

6.5. Африка – Случаите на Сомалија и Нигерија

Нестабилноста и немирите на африканскиот континент во последната декада од XXI век се поврзани со неколку клучни настани и трендови. Имено, на 2 август, 2012 година, во рудникот за платина во Јужна Африка, се случуваат насилни немири кои резултираат со три смртни случаи¹¹¹. По ова (поточно на 16 август) следува уште еден насилен инцидент поврзан со овој рударски регион - во рудникот Марикана – кој како епилог има 34 мртви и околу 80 повредени (воедно, истиот се смета за најнасилниот инцидент од крајот на апартејдот во 1994 година). Во протестите учествуваат рудари и земјоделци и се уништуваат повеќе од 120 хектари земјоделски култури. Ваквиот тек на настаните се оценува од страна на набљудувачите како толку сериозен, што може да го поткопа мирот на овие простори. Една од претпоставките за можните причини за насилството во Јужна Африка, е покачувањето на цените на храната. Ваквата можност лежи во основата на широко распространетите немири во периодот помеѓу 2007 и 2008 година и востанијата во Северна Африка и на Блискиот Исток, честопати нарекувани „Арапска пролет“, во периодот помеѓу 2010 и 2011 година. Според експертите кои ги анализираат овие претпоставки, на почетокот на август, 2012 година неповолните временски услови и други поврзани причини, доведуваат до рекордно покачување на цените на пченката и на храната воопшто. Како што е констатирано, претходното ксенофобично насилство се совпаѓа со глобалниот врв на цените на храната за периодот помеѓу

---

¹¹¹ Vos Fellman, P.; Bar-Yam, Y.; & Minai, A.A. (2015). *Conflict and Complexity. Countering Terrorism, Insurgency, Ethnic and Regional Violence*. Springer, NY

2007 и 2008 година, кој е поврзан со немирите во 30 земји.

Ако се погледне историјата на африканскиот континент, се забележува дека е обременет со конфликти. Според Матејсен¹¹², статистиката покажува дека 14 од вкупно 27 скорешни операции на ООН за одржување на мирот во светот, се во Африка. Бројот на конфликти во Африка укажува на потребата од фокусирање врз решавање на конфликтите пред да се овозможат услови за општ напредок и развој. За таа цел, на 11 јули, 2000 година е основана Африканската унија, која прави значителни напори да стане активен партнер во решавањето на конфликтите во Африка. Таа има широк спектар на средства за влијание врз конфликтите, меѓу кои: градење на воени капацитети за спроведување операции за поддршка на мирот, развивање на механизам за меѓусебна ревизија за подобрување на владеењето, како и општ систем за политичка и економска соработка. Природата на конфликтите во Африка е таква што тие се шират насекаде низ континентот, па практично не постојат региони без конфликти. Овие конфликти покажуваат неколку основни карактеристики. Прво, тие се меѓудржавни, транснационални, меѓународни или мешовити. Второ, државите често се слаби или неуспешни во нивното решавање. Трето, надворешните страни, како што е посведочено во повеќе наврати, се обидуваат да влијаат врз областите на интерес. Конечно, регионалните организации, како и државните аспирации за регионална хегемонија, ја креираат околината во која конфликтите израснуваат.

Африканскиот континент е поделен на пет региони, во кои припаѓаат Северна Африка, Западна Африка, Источна Африка, Централна Африка и Јужна Африка. Од геополитички аспект, границите во Африка во многу случаи се вештачки и можат да предизвикаат внатрешни конфликти, онаму каде две или повеќе нации живеат во рамки на една држава. Од друга страна, вештачките граници можат да ја поделат нацијата помеѓу две или повеќе држави, но и да генерираат внатрешни, транснационални и меѓународни конфликти. Оттука, механизмот за решавање конфликти мора да има капацитет за спроведување на различни видови интервенции. Освен тоа, тој треба да биде способен да спроведува мировни операции во мултиконфликтно сценарио, каде се вклучени неколку страни кои имаат различни интереси (на пример, како што е случајот со Судан). Праксата покажува дека конфликтите во Африка честопати вклучуваат држави кои се карактеризираат со социјална нестабилност, сиромаштија, недостаток на здравствени услуги и образование, недостаток на безбедност, голем број на воени удари и слично. Ваквите држави се

---

¹¹² Mathiasen, F. (2006). *The African Union and Conflict Management*. USAWC Strategy Research Project. U.S. Army War College Carlisle Barracks, Pennsylvania

карактеризираат со губење контрола од страна на државата над политичкиот и економскиот простор, а колапсот често се случува во цикличен пад. Токму затоа, тие неретко може да побараат мировни интервенции од надвор, но, како што е регистрирано во сите пет региони наведени погоре, и да формираат регионални организации чија основна цел е да го поттикнат економскиот развој, но и да учествуваат во решавањето на конфликтите. Примери на поддршка на мировни активности од страна на ваквите регионални организации може да се најдат, на пример, во Западна Африка, каде што ЕКОВАС интервенира, распоредувајќи војници во Сиера Леоне и Либерија. Освен тоа, големите регионални сили, како што се Нигерија и Јужна Африка, се обидуваат сами и со заеднички усилби да го зацврстат и да го прошират своето влијание, вклучително и во областа на мирот и безбедноста.

Случајот на Сомалија, како и речиси сите до сега анализирани конфликти заситени до висок степен со тероризам, ја отсликува комплексноста и ограничувањата на приодите за решавање на конфликти во услови на длабоки конфликти со долга историја, обременети со насилство и бројни жртви. Имено, уште од соборувањето на воената диктатура во Сијад Баре, во 1991 година, Сомалија е обележана со долготрајна граѓанска војна, насилни судири меѓу клановите, конфликти помеѓу соседните региони, глад и внатрешно раселување. Најинтензивниот и деструктивен период на граѓанска војна се случува како непосредна последица на диктатурата, со биланс од околу 35.000 цивили убиени во урбаниот конфликт, 300.000 мртви од глад и 700.000 раселени и принудени да бараат засолниште во Кенија, Етиопија, Европа, САД и во други држави. Во април, 1992 година, ОН овластија спроведување на мировна мисија (УНИСОМ) заради олеснување на испораката на хуманитарна помош. По отпорот на воениот лидер, па сè до мисијата на УНИСОМ, Советот за безбедност во декември, 1992 година одобрува многу поголема интервенција под раководство на САД (наречена „Операција за враќање на надежта“), за да се обезбеди испорака на помошта и да се направи обид за посредување во помирувањето. Во јуни, 1993 година, милицијата предводена од генерал Мохамед Фара Аидед, напаѓа и убива 24 пакистански мировници како дел од кампањата за протерување на мисијата на ОН од Сомалија. Истата година, во октомври, за време на лошо испланиран обид да се фатат некои од борците на милицијата, два американски хеликоптери се соборени во Могадишу и осумнаесет американски војници загинаваат во познатиот инцидент „Black Hawk Down“.¹¹³ Кратко време потоа САД се повлекуваат од Сомалија, а нивните чекори ги следат и ОН во

---

¹¹³ Boon-Kuo, L.; Hayes, B.; Sentas, V.; & Sullivan, G. (2015). *Building Peace in Permanent War. Terrorist Listing and Conflict Transformation*. International State Crime Initiative. London, UK

март, 1995 година. Така, УНИСОМ и операцијата „Враќање на надежта“, како и речиси сите други последователни интервенции, не успеваат да ги постигнат своите цели за обезбедување на мирот, хуманитарната помош и градењето на нацијата, и ја напуштаат Сомалија, оставајќи ја во состојба на граѓанска војна и колапс. Оваа мисија е всушност еден од најеклатантните примери како не треба да се дејствува, со оглед на тоа што, освен тоталниот дебакл на самата мисија, негативните последици се отсликани во зацврстувањето на насилните структури, создавање на нова класа претприемачи и зацврстување на Могадишу како центар на конфликтот. Неуспехот на овие интервенции поттикнува стратегија за градење на мирот преку одржување на меѓународни конференции и формирање на „виртуелни“ влади. Во таа насока, во периодот помеѓу 1997 и 2004 година, надвор од Сомалија, а со поддршката на ООН, ЕУ и Арапската лига, одржани се повеќе од пет такви мировни конференции со цел да се направи обид за доаѓање до национално помирување и иницирање на процеси за изградба на државата. Една од најпознатите ветувачки иницијативи е конференцијата во Џибути од 2000 година, на која се формира транзициона национална влада, која набрзина добива признание од страна на ОН како легитимна влада на Сомалија. Сепак, и покрај меѓународниот ентузијазам, оваа влада е осудена на неуспех уште од самиот почеток, со оглед на тоа што е финансиски поддржана од арапските држави, од исламистите кои се во нејзиниот состав и фаворизирањето на силна, централизирана држава. На крај, поради неможноста да се обезбеди популарна поддршка и ефикасно владеење, транзиционата национална влада наскоро станува перципирана како нелегитимен државен експеримент. Друга конференција одржана во Најроби во 2004 година, резултира со договор за нова транзициона федерална влада. Сепак, до почетокот на 2005 година и таа е длабоко поделена со конфликт по кланови и религиозни линии, така што во рок од две години е широко критикувана како уште еден неуспешен сомалиски државен експеримент.

Во 2006 година ОН повторно авторизираат нова мисија за враќање на мирот во Сомалија (со акроним АМИСОМ), во која овој пат учествуваат 8000 мировници од Африканската унија, со цел да ги истиснат силите на Унијата на исламски судови кои го контролираат најголемиот дел од Јужна и Централна Сомалија. Како одговор на ова, терористите се регрупираат и обединуваат со други терористички фракции и им објавуваат „света војна“ и на транзиционата федерална влада и на АМИСОМ. Така, до септември, 2009 година, 1.3 милиони Сомалијци се внатрешно раселени со борбите, околу третина од популацијата гладува и зависи од хуманитарната помош во храна, додека 60.000 луѓе годишно ја напуштаат државата.

Ваквите последователни неуспешни обиди за воспоставување на влада и градење на државата (кои не запираат тука), упатуваат на неколку заклучоци. Прво, тие ја покажуваат несоодветноста на примена на интервенции за градење мир во Сомалија користејќи го природот „од горе надолу“ и со повеќе локализирани механизми на сомалиските политики кои обезбедуваат минимална стабилност и решавање на конфликтите во отсуство на централизирана држава. Ако се разгледаат подетално, политиките во Сомалија се хетерогени, прилично неформални, изградени врз варијабилни и прагматични организации. Второ, овие неуспеси ја нагласуваат централната важност на системот на кланови во политиката. Имено, политиките кои не водат доволно сметка за динамиката на клановите, не успеваат да ги исполнат поставените цели. Конечно, мисијата за градење на мирот и на безбедносната политика во Сомалија, не може да се сфати доколку не се прифати растечката важност на Исламот во политичкиот живот на оваа земја.¹¹⁴

Анализата на случајот на Сомалија во последните дваесет и пет години, покажува со какви ужасни предизвици можат да се соочат мировните работници во услови на континуирана граѓанска војна. Состојбите на теренот докажуваат колку бргу конфликтот може да трансмутира од цивилна војна заснована врз судири помеѓу кланови, до појава на воени лордови и војни помеѓу соседните земји како што се Етиопија и Еритреја, па сè до глобализиран религиски и идеолошки судир.¹¹⁵ Оттука, при разгледувањето на најефективните приоди и стратегии за решавање на конфликти во случајот на Сомалија, неопходно е инкорпорирање на идејата за нексус, што би им овозможило на учесниците од различни домени - правни, мировни, безбедносни, хуманитарни - подобро да ја разберат нивната улога како страни во рамките на пошироките процеси на глобалната безбедносна поврзаност. Испреплетеноста, па можеби дури и заплетканоста на стратегиите за борба против тероризмот и на оние за решавање на конфликти во Сомалија, го менува актуелното значење на концептот за создавање на мирот и безбедноста, конкретно влијаејќи врз решавањето на конфликтите на начин кој е и длабок и применлив. Несомнено е дека антитерористичките мерки имаат материјални влијанија (на пример, со спречување на финансирањето на терористите), но тие сами по себе не се ни одблиску доволни. Доколку се постави прашањето дали има „светлина на крајот од овој тунел“, одговорот влева зраци на надеж. Имено, во октомври, 2014 година, мисијата АМИСОН соопштува дека во Могадишу е

---

¹¹⁴ Boon-Kuo, L.; Hayes, B.; Sentas, V.; & Sullivan, G. (2015). *Building Peace in Permanent War. Terrorist Listing and Conflict Transformation*. International State Crime Initiative. London, UK

¹¹⁵ Ramsbotham, O., Woodhouse, T., & Miall, H. (2016). *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*. Polity Press

постигната состојба на релативен мир, благодарение на која е овозможено одржување на фудбалски натпревари за децата, со цел да се долови какво такво чувство на „нормализирање“ на ситуацијата, а се спроведуваат и програми и работилници за заштита на децата и жените. Сепак, патот е многу долг и неизвесен, а токму неизвесноста и непредвидливоста на случувањата остануваат главен предизвик во процесот на миротворење во оваа земја.

Според податоците објавени во 2002 година од страна на Афробарометар¹¹⁶, Нигерија е најгусто населена африканска држава. За неа се смета дека е еден вид „континентален разгласувач“, бидејќи тоа што се случува во Нигерија, без оглед дали е извор на хаос или на стабилност, се проширува и низ соседните земји. Уште од добивањето на независноста, Нигерија редовно се соочува со инциденти на насилни конфликти, вклучувајќи го обидот за сецесија на Источниот регион и катастрофалната граѓанска војна; конфронтацијата меѓу (северната) воена сила и (западните) граѓански активисти во текот на поништените претседателски избори на 12 јуни, 1993 година; судирите околу приходите од нафтата помеѓу федералната влада и малцинските етнички групи од Делта Нигер; споровите околу земјиштето во мултиетничкиот „среден појас“; и смртоносните религиозни судири помеѓу христијанските и муслиманските заедници, на пример во Кано и Зарија во доцните 1980-ти, како и во Кадуна и Џос, во 2001 година. Причините за ваквата состојба се мултифакторијално условени и многу комплексни. Помеѓу нив, како најдоминантни се издвојуваат религијата, културните фактори и економската состојба. Запрашани за тоа кој начин на решавање на конфликти им е најприфатлив со оглед на комплексноста на подрачјето и долгата и длабока историја на конфликти, Нигеријците покажуваат двојно поголема веројатност да претпочитаат неформален процес на решавање конфликти, кој потекнува од и е заснован врз заедницата (т.н. дипломатија од тип 2 и 3), отколку официјална интервенција од владата или од федералната агенција.

Резултатите од спроведеното истражување во декември, 2014 година, објавено во Афробарометар¹¹⁷, покажуваат дека распространетото насилство и криминал придонесуваат кон зголемување на напнатоста за време на изборите во Нигерија. Воедно, во тој период, медиумите изобилуваат со наслови кои известуваат за вооружени грабежи и киднапирања, како и за тоа дека делови од земјата се под целосна контрола на терористите. Според наведените податоци, речиси четири од 10

¹¹⁶ Afrobarometer (August, 2002). Violent Social Conflict and Conflict Resolution in Nigeria. *Afrobarometer Briefing Paper No. 2*.

¹¹⁷ Afrobarometer (May, 2015). Security and armed extremism in Nigeria: Setting a new agenda. *Afrobarometer Dispatch No. 29*.

Нигеријци (39%) изјавиле дека не се чувствуваат безбедно во своите населби. Една третина (33%) кажалe дека стравуваат од криминал во своите домови. Речиси исто толку (31%) Нигеријци доживеале кражба во претходната година, а 20% велат дека биле физички нападнати. Повеќе од половина од Нигеријците велат дека владата во голема мера не реагира и не е ефективна во борбата против заканата од вооружени екстремисти. Една третина или повеќе од Нигеријците веруваат дека „најголемите“ или „сите“ високи функционери во сојузната влада, припадниците на нигериската војска, членовите на Националното собрание, нигериските муслимани и меѓународните екстремистички групи, се вклучени во поддршката и помагањето на екстремистичките групи во Нигерија. Сиромаштијата и невработеноста се сметаат за главни причини поради кои луѓето се приклучуваат кон овие групи. Конечно, две третини од Нигеријците се противат на поделбата на земјата како решение на предизвиците од екстремизмот. Сепак, промената која следува потоа е брза и позитивна. Поточно, во период од неколку месеци, сите спорни територии (и стотици заробеници) се ослободени од екстремистичките групи, а во март и април, 2015 година, политичките избори се спроведени со минимални нарушувања. Но, безбедноста и понатаму останува главен приоритет за новата влада која ја презема власта на 29 мај истата година.

Од историски аспект, Африка има што да му понуди на полето на решавање на конфликти, со оглед на фактот дека во повеќето претколонијални африкански општества, постоеле традиционални методи со кои успешно се решавале конфликтите, со цел да обезбедат одржување на мирот и редот во општеството. Во таа насока, Огунтомисин (2004; според Езинвоко и Осаже; 2014)¹¹⁸ смета дека различните заедници во претколонијална Нигерија имале различни конвенции насочени кон ублажување на меѓучовечките и внатрешните конфликти, како и конфликтите меѓу различните заедници.

Овие конвенции барале да се почитуваат правилата за мирно регулирање на активностите на луѓето, како што се соживот, односот помеѓу сопружниците, таткото и децата, една заедница кон друга и слично. Тајните за миротворење и решавање на конфликтите се вградени во африканските обичаи и традиции, што може да се види во принципот на Убунту - концепт кој го демонстрира фактот дека Африканците со години ги развиле и тествале различните методи за решавање на конфликтите.

Во контекст на решавањето на конфликтите, улогата на медиумите е многу значајна, поради тоа што тие во сериозен степен

---

¹¹⁸ Ezenwoko, F. A. & Osagie, J. I. (2014). Conflict and Conflict Resolution in Pre-Colonial Igbo Society of Nigeria. *Journal of Studies in Social Sciences*, 9 (1), 135-158. ISSN 2201-4624

можат да придонесат кон (не)успешноста на применетите стратегии, во зависност од фреквентноста и фокусот на лиферуваните содржини. Тоа е случај и со Нигерија, за што говорат резултатите од една неодамнешна студија спроведена од Тинуаде и Фадекеми¹¹⁹, во која се испитуваат услугите што ги нудат академските библиотеки во решавањето на конфликтите, се идентификуваат медиумите преку кои академските библиотеки ги нудат своите услуги, како и проблемите со кои тие се соочуваат во давањето на услуги за решавање конфликти. Имено, студијата покажува дека постои недостаток на воспоставена библиотечна политика за информативни услуги за решавање на конфликтите, од каде произлегува и главната препорака на истражувањето, според која е неопходно да им се даде приоритет на услугите кои ќе имаат голема покриеност на публиката како програми за радио и телевизија. На тој начин, се придонесува кон поголем опфат на население во насока на едукација околу стратегиите за превенција и за решавање на конфликтите.

Уште еден сериозно важен аспект кој би можел да придонесе кон решавање на конфликтот во Нигерија, е улогата на религијата и вклучувањето на верските актери во мировниот процес. На ваков заклучок упатуваат резултатите од студијата на Ило¹²⁰. Според овој автор, долго време истражувањето во полето за решавање конфликти не успеало да се фокусира на улогата што религијата ја има во решавањето на конфликтите (наспроти нејзината улога во придонесувањето конфликтите да станат нерешливи). Во Нигерија, како и во цела Африка и во други делови на светот, верските организации сè повеќе се вклучени во обидите за завршување на конфликтите и постигнување на траен мир. Спроведената студија покажува дека Христијанската асоцијација на Нигерија, која ги застапува интересите на христијаните во оваа земја, го прифаќа дијалогот како примарна форма на решавање на конфликтот и има потенцијал да помогне во мировниот процес. Сепак, авторот предлага дека е неопходно да се застапува поасертивен пристап и да се засилат операциите на оваа организација, доколку се посакуваат подолгорочни и потрајни ефекти. Во друго истражување поврзано со религиското решавање на конфликтите во Нигерија, спроведено од Отух¹²¹, каде за анализа е користен инкултурацискиот херменевтички модел, може да се заклучи дека причината за конфликтите меѓу муслиманите и христијаните е

¹¹⁹ Tinuade, A. O. & Fadekemi, B. O. (2015). Conflict Resolution in Nigeria: The Role of Academic Library. *International Journal of Library Science*, 4(1), 13-20 DOI: 10.5923/j.library.20150401.03

¹²⁰ Ilo, P. (2014). Faith-Based Organisations and Conflict Resolution in Nigeria: The Case of the Christian Association of Nigeria (CAN). *Journal of Global Initiatives: Policy, Pedagogy, Perspective*, 9 (2), 99-108.

¹²¹ Ottuh, J.A. (2013). Religious Conflict Resolution in Nigeria (Matthew 18:15-22): A Hermeneutic – Inculturation Approach. *Journal of Humanities and Social Science (IOSR-JHSS)*, 7(6) 19-26 e-ISSN: 2279-0837, p-ISSN: 2279-0845.

недостаток на свест за концептот на африканското братство и љубов што се покажува во фанатизмот, нетолеранцијата и навредливите изјави, политичкото незадоволство и комплексот на супериорност. Оттука, авторот посочува дека лекциите од Библијата кои зборуваат за концептот на љубов, простување, дијалог, братство и правда како инструменти за разрешување конфликти можат и треба да се применат и да важат за сите Нигеријци, а не само за оние со христијанска вероисповед. Ваквиот заклучок е логичен, со оглед на тоа што лесно може да се претпостави дека мирен соживот меѓу сите религиозни приврзаници во Нигерија не е невозможен, доколку сите консензуално ги прифатат и почитуваат овие принципи. Сепак, препораките на Огбуеги,¹²² според кого решавањето на верските конфликти во Нигерија е од голема важност за Нигеријците, се движат во малку поинаква насока. Имено, тој посочува дека досега се правени напори да се стави крај на постојаните религиски конфликти во оваа земја, но без поголем успех. Затоа, авторот смета дека религискиот дијалог може да се користи дури откако ќе се создадат предуслови за меѓусебно почитување и прифаќање на разликите помеѓу припадниците на различните религии во Нигерија.

Во прилог на заклучокот дека Нигерија има капацитет за решавање на конфликтите, оди и активната улога на оваа земја во спречувањето и решавањето на конфликти не само во западно-африканскиот подрегион, туку и во други подрегиони на Африка (на пример, посебно е значајна нејзината заложба за решавање на конфликтот во Дарфур, Судан). Таа дава голем придонес кон ослободувањето и независноста на многу африкански земји, што е препознаено и признаено од страна на многу земји во и надвор од континентот. Според некои автори, Нигерија силно верува дека мирот и безбедноста во Африка се неразделно поврзани. Оттука, Африка нема да може да одговори на предизвиците за намалување на сиромаштијата и елиминирање на болестите, доколку во неа нема мир и безбедност.

Како што може да се забележи од посочените анализи, истражувања и состојби во Африка (со посебен акцент на Сомалија и Нигерија), продолжената сиромаштија проследена со економска криза, корупцијата, етнорелигиските фактори, лошото лидерство, непридржувањето до принципите на демократијата, граничните спорови и контролите на природните ресурси, се меѓу најчестите фактори кои ги предизвикуваат и/или разгоруваат конфликтите на континентот. Како последица на тоа, мирот и стабилноста се сериозно нарушени, со што е оневозможен развојот во повеќето земји во Африка. Оттука, можните начини за надминување на овие

---

¹²² Ogbuehi, F. I. (2016). Critical Appraisal of Dialogue as a Strategy for Religious Conflict Resolution in Nigeria. *Journal of Religion and Human Relations*, 8(2), 158-174

состојби треба да се бараат во зајакнување на капацитетот за спречување, менаџирање и решавање на конфликтите преку соодветна обука и професионализација на дипломатите за водење преговори, медијација, арбитража и спроведување на мировни договори, како и навремено воспоставување на центри за документација кои ќе го олеснат собирањето и анализирањето на информациите и податоците што би довело до намалување на појавата на нови конфликти¹²³. Земено во целост, воспоставувањето на траен мир на целиот континент треба да биде врвен приоритет во агендите на владите во секоја африканска држава.

---

¹²³ Ikyase, J.T. & Olisah, C.I. (2014). Sustainable Conflict Management Mechanism in Africa: Issues and Challenges for Development. *International Journal of Humanities and Social Science*, 4(7), 183-190

7. ИСЛАМСКАТА ШИЗМА - РЕЛИГИСКИ КОНФЛИКТ НА БЛИСКИОТ ИСТОК

Арапската пролет и настаните како последица од неа представуваат еден нов феномен за меѓународните односи и меѓународната безбедност. Западните сојузници беа ставени во позиција каде што мораа да се справуваат не само со исламистичките партии, групи и фракции, туку и со традиционални верски личности кои се појавија како политички фактори.

„Исламското будење“ со огромна поддршка и радост беше дочекано од страна на иранскиот врховен лидер Али Хамнеи. Тој овие регионални востанија ги поддржа како долго очекувано продолжение на Исламската револуција од 1979 година и конечна реализација на пан-исламската држава на Блискиот исток, во која шиитите и сунитите ќе се обединат. Меѓутоа наместо очекувањата за исламско обединување, Арапската пролет се претвори во механизам за оживување на традиционалниот секташки шиитско-сунитскиот конфликт кој со векови се води во и надвор од регионот на Блискиот исток, притоа издигнувајќи се на транснационално ниво. Подемот на нови секташтва во рамките на арапскиот свет во голема мера ги замрси дипломатските и геополитичките напори и предизвици со кои се соочува меѓународната заедница во воспоставување меѓународната безбедност и спроведување на мирот. Меѓутоа појавата не верски разлики како нов феномен и нова закана, која го обновува конфликтот помеѓу исламскиот идентитет помеѓу државите од арапскиот свет бара сериозно разгледување и анализа.

Сунитско-шиитскиот раскол е еден од најстарите и најдолготрајни конфликти на Блискиот Исток. Според теоријата на Хантингтон за „судирот на цивилизациите“ борбата се води помеѓу Истокот и Западот, додека денес на Блискиот Исток постои сосема реален „внатрешен судир на цивилизации“ помеѓу двете лица на исламот - сунитските и шиитските секти. Според демографската анализа на „Истражувачкиот центар - Пју“ од Вашингтон, 75% од муслиманите во светот се сунити, а 10-20% се шиити.

Недостатокот од социјален и економскиот развој предизвикува општествени немири и вооружени конфликти на Блискиот Исток, а истотака Студената војна и колонијалната историја представуваат катализатор за конфликтите во минатото. Но, постои и подлабока причина, кој е непозната за многумина, а тоа е борбата помеѓу шиитските и сунитските секти на исламот. Оваа причина ретко се споменува во експертските дебати, но истата представува судир со огромни пропорции кој 1400 години во континуитет ја одржува динамиката на секташки конфликти на Блискиот Исток. Овој внатрешно религиски секташки конфликт не ги засега само земјите од арапскиот свет, туку истотака тлее под

површината на европското тло и го подкопува мирот и безбедноста на Западните сојузници.

7.1. Основите на исламската шизма

Коренот на стариот религиски спор помеѓу муслиманите се раѓа во периодот по смртта на пророкот Мухамед (632 н.е.), а се однесува на едно клучно прашање: начинот на раководењето со муслиманската заедница и продолжувањето на верските традиции. Првично дебатата се одвивала околу доделувањето на лидерската позиција, т.е. дали со муслиманската заедница да раководи побожен поединец кој ќе ги следи обичаите на пророкот или лидерската должност да се пренесува исклучиво по крвна линија на пророкот. Светиот совет составен од тројца следбеници, го избрал Абу Бакр (632-634), најверниот другар и советник на Мухамед, за негов заменик и духовен поглавар на муслиманите – калиф. Иако повеќето муслимани ја прифатиле оваа одлука, мал дел биле против и ја поддржале кандидатурата на Али ибн Аби Талиб, зет на пророкот. Изборот на Абу Бакр за наследник на Мухамед бил показател дека лидерската должност ќе се доделува според заслуга, а не по наследност и крвна линија.

По смртта на Абу Бакр, за втор калиф бил избран Омер ибн ал-Катаб (еден од членовите на светиот совет). Омер во неговото десетгодишно владеење (634-644) ги помирил раскараните муслимански племиња и ја пренасочил негативната енергија во освојување на немуслимански територии, покорување на еврејските и христијанските племиња и значително проширување на Исламската империја. Овој калиф во литературата се сретнува како исклучително толерантен кон другите религии. За трет калиф по смртта на Омер бил избран Утман ибн Афан (644-656). Тој бил познат како „Ghani“ што значи „великодушен“. Во неговото време на владеење исламот експанзирал на запад до Мароко, на исток до Авганистан, па се до северниот дел на Ерменија и Азербејџан. Во втората половина од неговото владеење започнале внатрешни бунтови, за подоцна да биде и убиен. Убиството на калифот Утман од страна на муслиманите, представува пресвртна точка во исламската историја, која го ослабела верскиот престиж на калифатот како и врската на морално единство помеѓу муслиманите, кое било едно од главните достигнувања на пророкот Мухамед. Преземањето на калифатот од страна на Али бин Аби Талиб (656-661), и неговото владеење како четврт калиф дополнително ги влошиле односите помеѓу муслиманските племиња и довело до граѓанска војна од големи размери, која преминала во војна за политичка доминација. Групата на фанатици наречена Хариџити, кои се одметнале од калифот Али, тврделе дека ниту

Али, ниту владетелот на Сирија, ниту пак Амр бин ал-Аас, владетел на Египет, биле достоини да владеат. Тие го убиле Али, по што првата и најзначаен фаза во историјата на муслиманскиот народ дошла до својот крај. По Али, калифатот го преземал владетелот на Сирија, за потоа преземањето на лидерската позиција да се пренесува по наследна-крвна линија. Овој период во историјата на исламот кој се однесува на првите четири калифи (632-661) кои владееле по смртта на Мухамед, е познат како Рашидунскиот или Праведен калифат.

Подоцна, муслиманите кои што го поддржале Али, а не ги признаваат претходните три калифи, станале секта во исламот позната како „шиити“, а за лидер го признале „имамот“ кој е посредник помеѓу бога и човекот. Зборот шиити произлегува од терминот „shi'at Ali“, што значи „следбеници/поддржувачи“ на Али“. Другата група, ја почитувале и прифатиле легитимноста на четирите калифати, но се спротивставиле на одлуката за наследство врз основа крвна линија на Пророкот. Оваа секта, која денес го сочинува мнозинството на муслиманите во светот, се познати како „суни/сунити“, на Арапски „ahl as-sunnah wa l-jamā 'ah“ или во превод „пуѓето кои ја следат традицијата/патот на Мухамед, а негов наследник се одредува со консензус на Уметот/Умата (исламската заедница)“. Сепак, значајни теолошки разлики еволуирале помеѓу сунитите и шиитите. Шиитите го измениле традиционалниот повикот за молитва кој според суните е: „Господ е голем. Постои само еден Бог. Мухамед е гласник на Бога“, а на кој шиитите додаде „...и Али е пријател на Бог“. Револуцијата на сунитска арапска династија Абасиди-Абас ибн Абд ал-Муталиб (750-1258) дала надеж за помирување помеѓу шиитските и сунитските секти. Абасидите во 748 година дигнале востание против Омејадите, убивајќи го владетелот Марван II. Абасид вешто ги искористил шиитите во востанието, но ги напуштил кога ја преземал власта. Гонењето на шиитите продолжило и понатаму. Империјата се растурила во 1258 година, кога монголскиот освојувач Хулагу Кан го зазел Багдад. По Отоманското освојување на Египет позицијата на калифот, официјално му била предадена на султанот Селим I.

По XIII век, иако терминот „калифат“ продолжил да се користи од страна на некои муслимански лидери, неговото влијание како верска и политичка институција постепено се намалува, за да во 1924 година е укината од првиот претседател на Турција, Мустафа Кемал Ататурк. Падот и укинувањето на калифатот стана моќен религиозен и политички симбол на некои сунитски исламски активисти за време на деветнаесеттиот и во дваесеттиот век. Овие активисти тврдат дека лидерите во исламскиот свет со поткопување на калифатот го напуштаат „вистинскиот пат“ на исламот. Некои современи сунитски екстремисти, како што беше основачот на терористичката Ал Каеда, Осама бин Ладен и денес неговиот

наследник Ал Завахири и лидерите на филијалите ширум светот, се залагаат за реставрација на нов калифат врз основа на „чисти“ исламски принципи. Присутните религиозни, етнички, јазични и социо-економски разлики што постојат денес во рамките на глобалната муслиманска заедница, представуваат огромен предизвик за повторно појавување на централизирано, пан-секташко и широко признато Исламско верско лидерство.

7.2. Секташките конфликти на Блискиот Исток и меѓународниот тероризам

Во ноември 2013 година, за време на преговорите во Женева за нуклеарната програма на Иран, иранскиот министер за надворешни работи Јавад Зариф изјави дека секташтвото е „најсериозната безбедносна закана не само за регионот туку и глобално во светот.“ Децениската деструктивна студена војна од времето на Исламската револуција во 1979 година и секташката политика помеѓу сунитското мнозинство од Персискиот залив и шиитскиот Иран, станаа карактеристика која ги дефинира конфликтите на Блискиот Исток.

И покрај нивните теолошки разлики, двете главни гранки на исламот, шиити и сунити, егзистирале во релативен мир со векови. Сегашното ниво на секташкиот конфликт е модерна појава вкоренета во политичкиот опортунизам, ширењето на радикализмот и нарушување на религиозните начела, со цел да се инсталира постојана состојба на несигурност во регионот. Исламската револуција од 1979 година ја постави првата шиитска исламска влада и доведе до стравувања во сунитските земји дека „шиитската револуција“ може да стане сериозна закана за арапскиот свет. Пост-револуционерниот Иран, со својот шиитско-исламски идентитет, се стреми да го обедини исламскиот свет околу три клучни основи: независноста, слободата и исламот. Западните сили започнуваат со обидите да го ограничат влијанието на Иран, нагласувајќи ги историските разлики помеѓу шиитите и сунитите, поттикнувајќи го секташтвото. Секташтвото и екстремистичкото насилство помеѓу сунитските и шиитските муслимани, по војните во Авганистан и Ирак, ерупцијата на Арапската пролет и колапсот на крвките држави во конфликтните зони (примерот на Мали) се зголеми до неочекувани размери.

Периодот од 2001 година па до почетокот на Арапската пролет ќе биде запаметен по трите војни - војната во Ирак, Либан и појасот Газа, во кои се формира т.н. фронт на отпорот. Исламската шиизма го активираше Иран и подемот на недржавните актери, како што се терористичките организации Хезболах и Хамас. Војната против Ирак заврши со меѓународните санкции, а Иран ја искористи

слабоста на својот традиционално моќен ривал во Заливот. По падот на режимот на Садам Хусеин, новата влада предводена од шиитите во Багдад, го олесни патот за зголемување на иранското влијание во ирачката политика и општество. Од страна на администрацијата на Буш во 2002 година, Иран беше идентификуван како дел од оската на злото. Техеран стравуваше дека ќе биде следниот фронт на САД, но за да иронијата биде поголема Иран излезе најголемиот победник и профитер од војната во Ирак. Војната во Ирак ја отвори „раната на исламската шизма“ помеѓу сунитите и шиитите на Блискиот Исток. Сунитскиот бунт во Ирак на почетокот беше насочен против американските војници, за во 2006 година да премине во секташка војна против шиитите и нивните свети места.

Подемот на Иран и терористичките организации Хезболах и Хамас во голема мера го предизвикаа регионалниот поредок од прозападно ориентирани сунитски арапи, но исто така го продлабочија јазот помеѓу арапските држави и исламските секти. Шиитското движење и неговите поддржувачи во отпорот - Иран, Сирија и Хамас беа лидери на отворениот фронт против Израел, а шиитскиот лидер на исламистичкиот Хезболах, Хасан Насралах¹²⁴ станал толку популарен што се споредувал со арапскиот националист, Гамал Абдел Насер.¹²⁵ Иако војната во Ирак ја отвори Пандорината кутија на сунитско-шиитски секташтво, сунитските арапски влади дополнително го прошируваа сунитско-шиитски јаз со цел да се спротивстават на растечката моќ на Иран и Хезболах.

Неколку години пред Арапската пролет, се чинеше дека сунитско-шиитскиот судир не е толку важен, а неговата појава се објаснуваше како механизам за рамнотежа на моќта во Либан и во Ирак. Но, со новите политички влијанија на исламистичките партии и брзото прелевање на секташките тензии во соседството на Сирија, сунитско-шиитскиот раскол повторно дојде до израз. Сунитско-шиитскиот раскол во моментот се заканува да стане најважниот фактор за поделби во регионот. Исламската шизма е во состојба дури и да ја помине „црвената линија“ помеѓу Западните сојузници и муслиманскиот свет и потенцијално да ги мобилизира арапските држави, на многу повисоко ниво од конфликтот околу палестинското прашање.

Од почетокот на протестите, режимот на Ал Асад го искористи секташкото ривалство за да обезбеди поддршка за

---

¹²⁴ Хасан Насралах е третиот генерален секретар на либанската политичка и паравоена организација Хезболах. Тој често се нарекувал „Ал Саид Хасан“, што значи потомок на пророкот Мухамед, преку неговиот внук Хусеин ибн Али.

¹²⁵ Гамал Абдел Насер Хусеин - втор претседател на Египет (1956-1970), симбол на арапското достоинство, социјална правда и единство, една од клучните политички фигури на Блискиот Исток во XX век.

својата влада и да внесе страв помеѓу сириското шиитско малцинства, по примерот на салафистичките групи во Египет кои ја искористија сунитско-шиитската шизма за да се дискредитира Муслиманското братство и неговите дипломатски контакти со Иран. Покрај тоа, за разлика во периодот од 2003-2009 година, каде што сунитско-шиитскиот раскол главно се користи од страна на сунитските арапски држави за да се дискредитира Иран и Хезболах, денес секташкото ширење на страв не се користи само од страна на сунитските држави, туку, исто така и од страна на доминантните недржавни актери и верските лидери. Водечките сунитски верски лидери денес повикуваат на џихад против шиитите во Сирија. Моќниот египетски свештеник Ал Карадави - кој во минатото бил поддржувач на Хезболах и се обидел да ги поправи односите помеѓу сунитите и шиитите – денес ги повикува младите мажи да одат во Сирија и да се борат.¹²⁶ Шиитските лидери за возврат редовно зборуваат за сунитите како за отпадници-такфири.¹²⁷ Првичните мирни протести во Сирија, чија цел беа демократски реформи, се претворија во екстремно насилно сунитско востание. Во него се вклучија странски борци од Европа, преку филијалите на Ал Каеда - Нусра и Ал Шам бригадата, кои се борат против шиитската секта алавити-поддржани од Иран и Хезболах.

Во 2011 година Арапската лига усвои резолуција со која се суспендира Сирија од членството во лигата. Либан гласаше против прифаќање на резолуцијата, обидувајќи се да го спречи прелевањето на војната на нивна територија. Либанското сунитско движење „Иднина“ им помага на бунтовниците во Сирија, додека Хезболах го поддржува сирискиот режим. Во меѓувреме, во Триполи и Сидон се случија сунитско-шиитски судири. Поради директното инволвирање на Хезболах во војната, Либан стравуваше дека војната може да се разгори и на нивна територија и да привлече надворешни паравоени сили за притоа државните институции долгорочно бидат парализирани. Исто така и Ирак ги почувствува ефектите од сириската војна. На почетокот на војната беше регистрирано присуство на сунитските ирачки борци во Сирија, но сега борбата е преместена на ирачко тло, а препородената Ал Каеда и ИД повторно ги разорува шиитските симболи и владата на Ирак.

Во остатокот од Персискиот залив, сунитско-шиитскиот раскол се чувствува и во Бахреин и во Саудиска Арабија. Во Манама, Бахреин, сунитите, првично се приклучија на шиитските

---

¹²⁶ Изјава на Ал Кардави: „Сите ние треба да одиме да го уништиме безбожниот режим во Сирија“. Тој во својата изјава призна дека, „јас го бранев т.н. Насралах и неговата партија, партијата на тиранјата ... пред свештениците од Саудиска Арабија ... се чини дека свештеници од Саудиска Арабија беа позрели од мене“

¹²⁷ Такфири-прогласување на другите муслимани за отпадници или неверници. Денес се користи како назив за салафистичките групи од страна на сириската влада и Хезболах, за делегитимирање на сунитските бунтовници, опишувајќи ги како вахабистички екстремисти.

демонстранти и побараа политички реформи и уставна монархија. Сепак, како и во Сирија, владата на Ал Калифа вешто ја активирала анти-шиитската и анти-иранската реторика, насочена кон одржување на заедничките интереси со Саудиска Арабија во потиснување на демонстрантите и сузбивање на Иранската силна реторичка поддршка. Во Саудиска Арабија, шиитите и понатаму се дискриминирани, а шиитски свештеници во источната провинција се затворени под обвинение за шпионажа за Иран.

Очигледно е дека сунитско-шиитскиот конфликт се случува главно во држави со доминантен процент од двете исламски секти (Ирак, Либан, Сирија, Бахреин, Саудиска Арабија, Пакистан). Сунитско-шиитската поделба, стана премногу очигледна и на регионално ниво, со вовлекување на државите кои традиционално не ја представуваат авангардата на сунитскиот ислам, како што се Турција, Јордан и Египет. Факт е дека оската на исламската шиизма поминува низ арапско-иранското ривалство кое создава доволно простор за политичката инструментализација на секташката поделба.

7.3. Сунитско-шиитскиот конфликт како закана по меѓународната безбедност

Денес поголемиот број на автохтоно муслиманско население во Европа живее на териториите на поранешната Отоманска или Руска империја. Ова автохтоно муслиманско население формира многу хетерогени групи на европски Муслимани. Тие не само што зборуваат на различни јазици, туку исто така, следат различни верски традиции. Додека мнозинството од нив се сунитски муслимани, малцинството го представуваат шиитските подсекти-Алевите или Бекташи, чии предци се муслиманите од поранешната отоманска сфера.¹²⁸

Милитантните исламисти имаат идеолошки мотив за поврзување на локалните-домашни и глобалните џихадисти, да работат и да соработуваат надвор од државните граници, до исполнување на крајната цел, воспоставување на тактички бази во странство за поддршка на „локалниот џихад“. Од анализата на безбедносните служби во државите ширум Европа, во кои беа извршени терористички напади во последните десетина години, може да се констатира дека исламистите кои спроведуваат џихад во Европа припаѓаат на сунитско салафистички-џихад, огранок на исламот. Овој огранок на исламот се темели на една од

---

¹²⁸ Алевистите представуваат религиозна група со потекло од шиитскиот ислам во комбинација со Суфи елементи како Бекташката тарика. Населени се во Албанија, Босна, Бугарија, Крим, Кавказ, Хрватска, Кипар, Германија, Грција, Унгарија, Македонија, Црна Гора, Романија и Србија.

највлијателните современи радикални милитантни исламистички доктрини.

Милитантните исламисти, идеолошкиот легитимитет за формирање поддршка, структура и изведуваче на операции надвор од државите од Арапскиот свет, го наоѓаат во толкувањето на следењето на традицијата на пророкот (ал-Суна). Тие се повикуваат на концептите на такфир-неверство (takfir) и хиџра-емиграција (hijra), како идеолошки концепти кои се однесуваат на протерувањето на пророкот Мухамед од Мека во Медина, каде што е основана првата муслиманска заедница. Книгата „Пресвртница“, напишана во 1964 година од Саид Куб (припадник на Муслиманското братство-Египет), денес од страна на модерните милитантни исламисти, се толкува како рецепт за воспоставување на стратегија за глобалниот џихад.

Саид Куб во својата книга, неколку пати наведува дека џихадот не е ограничени на арапските земји, туку дека тој е глобален во обем и по своите методи се однесува и на муслиманите и немуслиманите. Според него, целиот свет е во состојба на jahiliyya (незнаење-неверство кон бога) и дека „вистинските муслимани“ се во состојба на слабост и под постојан напад од kuffar (неверниците). Во ваква глобална околина на неверство кон бога, вооружениот џихад е потребен за светот да се врати во состојба на владеење на Алах (hakimiyya). За да успеат во тоа, вистинските муслимани, потребно е да бидат ментално и физички (воено) изградени, за да бидат во можност за џихад против неверниците.

Предизвикот со кој се соочуваат следбениците на сунитско салафистичкиот џихад, е како да комуницираат и да се организираат во Западната мултикултурна и религиозна средина во која се опкружени со „неверници“. Овој проблем е надминат и елабориран од страна Саид Куб, преку образложување на идеолошкиот концепт taqiyya што значи „страх, претпазливост, внимателност, прикривање на вистинските чувства кон верата“. Салафистите го преземале taqiyya од шиитската исламистичка доктрина. Ова пак, за шиитите значи дека им е дозволено да ги следат сунитските обичаи во општествата каде што доминираат сунитските муслимани, со цел да се заштитат од прогон. Додека пак за радикалните сунитски салафисти кои се инфилтрирани во западните демократии, практиката на taqiyya им овозможува отстапки во практикување на верата, со цел да го направат тоа за што тие веруваат дека е во „божји интерес“. Со други зборови ова значи дека сунитските салафистички џихадисти ширум Западните демократии „може да се вклопат“ во западните општества, преку користење на западниот стил на облекување, пиење алкохол, со цел да не привлекуваат несакано внимание на нивните противзаконски активности. Класичен пример за ова се нападите од 11 Септември, каде што дел од киднаперите на авионите неколку дена пред извршување на терористичкиот напад биле забележани како присутни гости на

одредени забави на кои пиеле алкохол. Повеќето од исламистите уапсени за извршените терористички активности во Европа имаат надворешен изглед на современи европски граѓани, притоа не прикажувајќи ги јавно нивните верски и политички убедувања.

Милитантната салафистичка идеологија на Ал Каеда и ИД, предвидува индивидуална обврска за секој муслиман кој е надвор од матичната татковина да го следи примерот на пророкот и да воспостави сигурна база во странство, од каде ќе се продолжи џихадот. Идеолошки гледано, радикалните салафи исламисти во европската дијаспората ја сочинуваат оваа „авангарда“, која го следи примерот на „пророкот“. Тие емигрираат од државите на Блискиот Исток и Северна Африка, создаваат капацитети во Европа, превенствено за спроведување џихад против неверниците во Европа, но и за борба во други региони во светот.¹²⁹

Суровата политика на владите во Египет, Јордан и Алжир против исламистичката опозиција, беше причина голем број милитантни исламисти да бараат засолништа во западниот демократски свет. Во исто време, западните демократии сами го олеснија приливот на исламистите во сопствените држави. Отворените и демократски западни општества станаа ефективна база, од која милитантните исламисти во егзил уживаа одреден степен на оперативна слобода во однос на вработувањето, пропагандата, прибирање средства и слично. Евтиниот транспорт на луѓе, можноста за политички азил во демократскиот Запад и современите системи за комуникација ја забрзаа динамиката на интеракција помеѓу исламистите на Блискиот Исток, Северна Африка и во муслиманската дијаспора. На овој начин тие ја продолжуваат борбата против репресивната „домашна влада“, а дополнително го прошируваат џихадот против неверниците од Западот. Локалните исламисти во своите матични држави, со емигрантите во странство формираат транснационални мрежи на милитантни исламисти, со цел од надвор да вршат напади и притисоци против власта во матичната држава. Во Европа, радикалните невладини организации, како што се Ал Мухаџирун, Хизб ал-Тахрир, Ал-Тавхид, Ал-Такфир, се активни во градењето на џамии како Финсбури џамијата во Лондон, џамијата Ал-Акса во Хамбург и Сен Дени и Руе Мурах џамијата во Париз. Џамијата Финсбури се смета за центар за регрутирање и индоктринација на милитантни исламисти.

---

¹²⁹ Еден од највлијателните идеолози на модерното салафистичко-џихад движење и еден од основачите на Ал Каеда, Абдула Азам, е прв помеѓу раководството на Ал Каеда кој објаснува како принципите на џихадот треба да се применуваат на глобално ниво. Преку неговите издадени книги и фатви(верски декларации), тој ја објаснува обврската на Муслиманите да емигрираат од нивните татковини и приклучување на џихад надвор од границите.

Преку оваа прекугранична соработка и координација на оперативното ниво, овие организации вршат притисоци врз властите во матичните арапски држави, како и директно критикување и напаѓање на нивните „држави домаќини“ во дијаспората. Исто така, тие имаат отворени веб-сајтови преку кои отворено ги критикуваат политиките на матичните влади како и владите на нивните домаќини. Ниските трошоци за патување им овозможуваат на илјадници млади арапи да се стекнат со „авганистанско искуство“ и да добијат основна воена обука, како и религиозни „насоки“ за вршење напади и на Европско тло. Активистите на ќелија Хамбург¹³⁰ која ги подготвуваше напади на 11 Септември, а исто така и терористите кои извршија терористички напади ширум Европа, претходно посетиле неколку европски земји, САД, Пакистан и Авганистан. Неспорно е дека муслиманската заедница во дијаспората на Западните демократии, претставува важна крстосница во процесот на реисламизација, регрутација и терористичка мотивација на исламистички милитантни структури.

Властите во западните демократии, се загрижени за безбедноста од ризикот што го носат младите муслимански имигранти кои беа во Сирија и Ирак да водат џихад, а сега се враќаат дома. Тие се сметаат за најсериозен безбедносен ризик во последниве неколку децении. Дека овој ризик не е само теоретски, доказ е терористичкиот напад извршен на 24.05.2014 година, од страна на млад Французин. Тој пред Музејот на Евреите во Брисел, со автоматска пушка уби четири лица. Младиот Французин-муслиман претходно бил во Сирија, каде што бил обучен за герилско војување. Во изминатите неколку години, илјадници млади исламски имигранти од сите земји од Западен Балкан, Европа, Австралија, Америка, па дури и Русија, отидоа да се борат во Сирија и Ирак. Некои од нив беа убиени во акција, додека другите се вратија дома. Тие поседуваат пасоши од западните држави, но тие го мразат Западот. Тие се движат по улиците на демократските држави како темпирана бомба, способни и желни да предизвикаат хаос во иста мера како хаосот во Сирија и Ирак.

7.4. Прелевање на заканата од Блискиот Исток кон Европа

Во изминатите неколку години сме сведоци на пораст на странски борци во Сирија и Ирак кои се приклучуваат на милитантни исламистички движења и групи. Тие доаѓаат од сите страни на светот, претставувајќи низа на етнички групи на различни возрасти.

---

¹³⁰ Мохамед Ата, шеф на групата напаѓачи-самоубијци, кои ги извршија нападите на 11 септември 2001 година во Њу Јорк, две години претходно создал ќелија на Ал Каеда во Хамбург - Германија.

Додека некои поединци првично патуваат во регионот за хуманитарни цели, големо дел од нив се приклучуваат на цихадистичката идеологија и живеат во т.н. „Исламска држава“. Миграција кон конфликтната зона не се намалува, и истата продолжува дополнително да привлекува странски борци.

Феноменот на прилив на странски борци во Сирија и Ирак потекнува од граѓанската војна во Сирија. Во март 2011 година, во Сирија започнаа протести, откако група на тинејџери беа уапсени и малтретирани од страна на сириските власти за испишани револуционерни слогани на училиште. Безбедносните сили употребиле огнено оружје врз демонстрантите, поради што до јули 2011 година на улиците излегле стотици илјади протестанти, кои барале соборување на режимот на Башар ал-Асад. Владата неуспешно се обидела да го задуши востанието, по што опозицијата веднаш преземала мерки да ги избрка безбедносните сили на Асад од нивните територии.

Од 2012 година земјата западна во граѓанската војна, а бунтовничките сили војуваа за преземање на контрола на градовите низ Сирија. Неколку високи офицери кои дезертираа од Сириската армија, ја формираа Слободната сириска армија, привлекувајќи илјадници регрути. Но, актерите во конфликтот кои се бореа против владата на Асад, се поделија на националистички, секташки и верски фракции, кои главно биле сунити. Во меѓувреме воени доброволци пристигнувале во земјата од странство. Некои пристигнале за поддршка на бунтовниците кои се бореле против Асад, додека други имале порадикални цели. Цихадистичките групи го искористиле хаосот во земјата и притоа се стекнале со предност и огромно влијание на теренот.

Во 2013 година, бројот на странски борци на теренот постојано растел. Истакнати сунитски свештеници ги повикуваа муслиманите ширум светот да патуваат во Сирија, за соборување на Асад. До крајот на 2013 година, аналитичарите проценуваат дека повеќе од 8.500 странски борци од 60 земји пристигнале во Сирија за да се приклучат на опозицијата или кон сунитски цихадистичките групи. Околу 70 % биле од Блискиот Исток и Северна Африка, но 2000 од нив биле од западните земји.

Милитантната исламистичка организација „Исламската држава во Ирак“ (ИДИ), наследник на Ал Каеда во Ирак (АКИ), повика на секташка војна и создавањето на регионална исламска држава. АКИ беше терористичка организација чие раководство беше под контрола на Осама бин Ладен, за во 2004 година поведе бунт против американските сили во земјата. Откако водачот на групата Абу Мусаб ал Заркави беше убиен во американски воздушен напад во 2006 година, групата се преименува во Исламска држава во Ирак. Присуството на американски војници во Ирак, алијансата од 30 племиња во провинцијата Анбар кои се бореа против милитантите

на ИДИ и смртта на клучните лидери на ИДИ во 2010 година, ги ослабеа терористичките активности на милитантите на теренот. Меѓутоа со повлекувањето на американските сили во 2011 година, ИДИ го искористи безбедносниот вакуум и сунитското обесправување од страна на централната власт за да ги интензивира нападите, а нивниот нов лидер, Абу Бакр ал Багдади, ја надгледуваше ескалацијата на насилството.

Во април 2013 година, Ал Багдади прогласи формирањето на Исламската држава Ирак и Левант, подоцна наречена Исламска држава Ирак и Сирија (ИДИС) – (ИД). Тој се обиде да ги спои своите сили со оние на сириската филијала на Ал Каеда, но лидерот на Ал Каеда, Ајман ал Завахири не го дозволи спојувањето. Сепак, ИД ги прошири своите операции во северна и источна Сирија, освојувајќи нова територија. Ова беше моментот кога ИД привлече дополнителни странски борци. Во јуни 2014 година ИД започна голема офанзива, во која го зазема вториот по големина град во Ирак - Мосул, а кон крајот на месецот прогласи повторно воспоставување на „калифатот“, или Исламска држава на територијата контролирана во Сирија и Ирак. Багдади беше прогласен за лидер – калиф, а во очите на неговите следбеници, тој представува наследник на пророкот Мухамед. На крајот од 2014 година, милитантите на ИД упаднаа и ги освоија ирачките градови Фалуџа и Рамади. Ирачката армија беше поразена и неможеше да одговори на тешкото вооружување кое го поседуваше ИД. Ал Багдади ги повика муслиманите од сиот свет да се заколнат на верност на калифатот, а во спротивно ќе се сметаат за „отпадници“ во исламот. ИД започна нова кампања за регрутирање преку социјалните мрежи, каде што ја промовираше територијата како место не само за нивните борци туку и за нивните семејствата. Тие ги повикаа нивните следбеници со нив да ги донесат своите родители и деца во нова исламска држава, ветувајќи им верско образование и настава за децата, правила за облекување и одржување на едно домаќинство.

Воздушни напади кои ги изведе САД со своите сојузници, сепак, не ги поколебаа странските борци и понатаму да пристигнуваат во редовите на ИД. До крајот на 2015 година бројот на странски борци во редовите на ИД изнесуваше нешто повеќе од 25000 припадници.

Странските борци од неколку аспекти претставуваат закана за Западните сојузници и меѓународната заедница. Прво, тие ги снабдуваат со човечки ресурси терористички групи како ИД, неопходни за нивно функционирање и подготвување и извршување на терористички напади против Западот. Друг аспект се „повратниците“. Тие се враќаат од џихадистичките редови, со борбено искуство, обучени за спроведување напади и воспоставување на религиозни екстремистичките врски и

терористичките мрежи. И конечно, дури и ако борците не се вратат дома во сопствените матични држави, тие преку социјалните мрежи можат да ги инспирираат муслиманите на глобално ниво, да ги радикализираат или да ги индоктринираат да извршат акти на насилство, без воопшто да се вратат дома.

Најголемата закана по Западните сојузници од странските борци кои се борат на страна на терористичките организации во кризните региони, представува нивното враќање во матичните држави и нивната способност за подготвување терористички напади и регрутација на нови лица во нивните религиозни екстремистички мрежи. Еден од девет џихадисти кој се враќаат во матичните држави се извршители на терористички напади. Исто така, повеќе напади се спроведени од повратниците во споредба со оние извршени од домашните религиозни екстремисти. Според проценките на европските безбедносни служби, 20 до 30 проценти од странските борци веќе ги напуштиле кризните региони во Сирија и Ирак и се вратиле во нивните матични земји.

Од почетокот на 2014 година, постои глобален пораст на терористички активности во Европа во кои извршители се повратници од кризните региони. Подолу се наброени дел од нив:

- Ноември 2015 (Франција): терористички напад со огнено оружје, земање заложници и самоубиствени бомбашки напади, осомничените се припадници на ИДИС.

- Август 2015 година (Франција): заговор за напад на концерт, осомничениот се вратил од упориште на ИД во Рака, Сирија со инструкции за спроведување на нападот,

- Август 2015 година (Белгија): обид на стрелање на патниците во воз кој се движел од Амстердам до Париз, осомничениот се борел во Сирија на страна на џихадистите,

- Јули 2015 година (Косово): обид за контаминирање на водоводот на главниот град, двајцата осомничени се бореле во Сирија на страна на џихадистите,

- Март 2015 (Велика Британија): обид за масовно стрелање, осомничениот бил британец кој допатувал од Сирија,

- Јануари 2015 (Турција): заговор за напад на американскиот, францускиот и белгискиот конзулат во Истанбул, осомничени се 17 милитанти од Сирија кои се инфилтрирале во Турција,

- Јануари 2015 (Белгија): заговор за голем напад против полицијата, двајцата осомничени-повратници од Сирија, се убиени за време на полициската акција,

- Јануари 2015 (Франција): терористички напад во Париз, освета за објавување на карикатура на пророкот Мухамед во сатиричен весник, најмалку еден од осомничените е повратник од Јемен, член на Ал Каеда,

- Мај 2014 година (Белгија): терористички напад со автоматско оружје во еврејски музеј во Брисел, осомничениот бил милитантен исламист припадник на ИД во Сирија,

- Февруари 2014 (Франција): заговор за бомбашки напад на карневалот на Француската ривиера, осомничениот допатувал од Сирија, а претходно се борел на страната на ИД.

Кога ќе се вратат во своите матични држави, странски борци представуваат долгорочна закана, без разлика дали тие ќе организираат или непосредно ќе се вклучат во терористички напади. Според Питер Њуман, британски експерт, не може да се предпостави дали тие ќе дејствува денес или утре, но она што се знае е дека за пет, десет, петнаесет години, а не само во следните месеци, тие ќе претставуваат сериозна опасност. Тие имаат воена обука и воспоставени религиозни екстремистички мрежи. Тоа се истите борци од Авганистан кои се бореа против Советите во 1980 година. Многу од нив подоцна биле вклучени во конфликтите во 1990-тите: Босна, Косово, Чеченија. По овие конфликти дел од нив си заминале дома во Либија, Пакистан, Авганистан, за да ја представуваат елитата: раководството на новиот џихад.

7.4.1. Ефектот на исламистичката доктрина на имиграција

Постојат два методи за остварување на глобалната исламистичката супремација. Еден од начините е преку милитантниот џихад, со кој секојдневно се соочуваме преку насилствата кои се случуваат во светот, но и во нашата држава. Друг метод е преку Ал Хиџра (al-hijra), или исламистичката доктрина на имиграцијата. Тоа е многу помирен, долгорочен метод, но делувајќи под маската на „хуманитарноста“ е многу ефикасен.

Во текот на последните неколку децении, се повеќе мега џамиите често ги засенуваат, вековни цркви во претежно христијанскиот региони. Исламските училишта или академии и домашни муслимански организации станаа сеприсутни низ Западот. Во меѓувреме, Западните сојузници направија безброј отстапки направени со цел почитување на муслиманските верски верувања и обичаи. Малку од нив сфаќаат дека овој стратешки модел за исполнување на нивните барања се дел од еден навидум пасивен, 1.400 годишен рецепт, кој потекнува од Куранот и Сунахот, од делата на Мухамед. Тоа е Ал Хиџра или доктрина на имиграцијата, која ја злоупотребуваат исламистичките милитантни структури, за исламистички експанзионизам и етнички сепаратизам, притоа од земјата домаќин добивајќи специјален статус и привилегии. Хиџра имиграцијата е злоупотребена и дизајнирана од страна на

милитантните исламистички организации за да се срушат и покорат немуслиманските општества и да го отворат патот за целосна исламизација по нивна мерка. Под превезот на taqiya што значи измама, методологијата на чекор по чекор, процесот на миграција е дизајниран за да се совлада и потчини на културата на земјата домаќин, за конечно да кулминира со спроведувањето на шериатскиот закон.

Почетната фаза на исламизација или поточно реисламизација на населението, обично вклучува активности кои го докажуваат нивното физичко присуство. Се состои од јавни повици за молитва, основањето на училишта, библиотеки и истражувачки центри и учењето на арапски - разумни и респектабилни барања за градење на инфраструктура неопходна за поддршка на присуството на верата. Во овој момент во Хиџра, за муслиманите е дозволено да се впуштат во харам-грев, или други забранети активности, поради потребата да се воспостави и поттикне Umma - муслиманската заедница. Во прв момент за Западните демократии, миграцијата е главно економска, за подобар живот. За почеток се основа муслиманска заедница, а џамијата станува извор на енергија, стратешка основа и центарот на сите активности. Во оваа почетна фаза, главен приоритет е за регрутирање на новојдените, проширување и поттикнување на постојната муслиманска заедница. Одредени лица од локалните џамии, постојано ги регистрираат новите имигранти и потенцијалните конвертити, вклучувајќи ги во суптилна форма на индоктринација. Овој прв чекор за воспоставување на џамијата како центар на локалниот исламски живот и активности е погрешно протолкуван од страна на немуслиманите кој на неа гледаат само како на објект на обожување. Нејзината вистинска цел, е цврсто воспоставување на механизам, кој неинтегрираните муслимани во општеството, својот идентитет ќе го најдат во процесот на реисламизација.

Видливите промени почнуваат да стануваат очигледни кога муслиманското население достигнува повеќе од една критична маса. Со текот на времето, се менува кодексот на облекување, а често започнува со хиџаб-прекривка на главата, во одвоени енклави и целосна покривање со целосен превез во јавната сфера, притоа одвојувајќи ги муслиманските жени од мажите и од немуслиманските жени. На крајот, домашното население се запознава со ова барање како дел од верска побожност, а барањата се направени за поделба и издвојување во јавните објекти, на работното место, во училиштата и универзитетите. Барањата за халал храна, финансиски трансакции во согласност со шеријатот и додавање на муслиманските празници во заедничките календари, дополнително ја воздигнува муслиманската заедница со посебен статус што ги прави посебни и различни.

Сите барања во почетокот се презентирани како наивен обид да се исполнат религиозните барања на побожните муслимани. Какви било дејствија за да се потиснат се сметаат за верска дискриминација. Целта е општеството домаќин да се навикне на муслиманските објекти, обичаи, празници, облека и храна. Новодојденците се охрабруваат од страна на исламистичките лидери да станат државјани, да гласаат и да се кандидира за политичка функција за да се зголеми влијанието на муслиманската заедница.

Како што исламизацијата преоѓа во напредно ниво започнуваат подготовки за учење на вештините потребни за џихад. Младите џихадисти може да патуваат во нивните земји на потекло за понатамошна индоктринација и терористички тренинг. Овој развој е забележан во Сомалија, со муслиманската заедница во Минесота - САД. Млади муслимани се исчезнати во Сомалија за да се состанат со Ал Шабааб, терористичка група поврзана со Ал Каеда.

Како што жителите на муслиманската заедница стануваат поетаблирани и почнуваат да имаат значително моќно влијание врз политичката арена, притисокот врз политичарите за воведување на шериатот е се поголем, во замена за муслиманските гласови на изборите. Ова е многу очигледно во Англија, каде што паралелните системи на правна јуриспруденција коегзистираат во моментот. Муслиманските жители на земјата-домаќин се под притисок да го следат шериатскиот закон во замена на постоечкиот правен систем. Неколку нови законски решенија од страна на немуслиманските судии во Европа го референцираат шериатскиот закон како стандард за пресуди во врска со Муслиманите.

Со напредокот на Ал Хиџра, се случува и појавата на гета или чисти муслимански региони. Тоа се области кои се забранети за немуслимански и каде што, ако влезат, тие, всушност можат да бидат физички напаѓани. Таквите забранети зони, денес постојат низ Европа, но тоа што е интересно е дека движењата на муслиманите не се ограничени и се слободни насекаде низ земјата домаќин.

Исламистичката доктрина на имиграција представува сеопфатен и директен политички обид за поткопување на културата и вредностите на земјата-домаќин во замена за исламистичките вредности и идеали. Тоа е една принудна агресивна миграција со агенда која бара трансформација на културата, однесувања, обичаи, правила и законите на земјата-домаќин, со цел во општество да се шират исламистичката доктрина и воспоставување исламска држава.

Терористичката организација ИД има намера да го прошири својот Калифат и на крајот да поттикне глобална апокалиптична војна. За таа цел креира стратегија со која ќе се прошири низ три географски прстени: внатрешен, во блиското опкружување и глобално. Во внатрешниот прстен спаѓаат Ирак и Сирија кои се во

центарот на кампањата на ИД. Другите држави во ал Шам, вклучувајќи ги Јордан, Либан и Израел и Палестина, се исто така дел од овој прстен. Остатокот од Блискиот Исток и Северна Африка, кој се протега на исток од Авганистан и Пакистан, вклучувајќи ги земјите од поранешните калифати го представуваат прстенот на блиското опкружување. Остатокот од светот, Европа, САД и Азија го представуваат последниот глобален прстен на делување на ИД. Од овие три, ИД најмногу е фокусирана на Европа, бидејќи содржи голем процент на муслиманско население и е физички непосредна до главниот напор на ИД во споредба со Азија или Америка. ИД има намера да ја поларизира муслиманската заедници, да регрутира поддржувачи во странство додека ги предизвикува нивните противници во глобалната војна. Во организирањето на својата одбрана и нејзиното проширување на територии, ИД е фокусирана во внатрешниот прстен и државите од блиското опкружување. Извршувањето на терористички активности е фокусирано во глобалниот прстен на делување.

Европа во моментот е преплавена со муслимански бегалци, главно од Сирија. Според анализите, утврден е фактот дека 90 % од мигрантите кои доаѓаат во Европа се мажи. Овој податок е важен, особено ако се знае дека бегалците доаѓаат од земја во која традиционално семејството не се остава само зад себе. Потврда за заканата пристигна и од највисоките американски претставници на разузнавачките служби. Според нив потенцијалните терористи може да се кријат помеѓу бегалците кои се обидуваат да продраат кон Западните демократии. Во октомври 2015 норвешката безбедносна служба информираше дека религиозните екстремисти и поддржувачи на ИД биле забележани како се обидуваат да остварат контакти и да регрутираат бегалци од центарот за азил во Осло.

Во 2015 година муслиманско население во Германија драстично се зголеми за повеќе од 850.000, за прв пат вкупниот број на муслимани во земјата достигна речиси шест милиони. Од еден милион мигранти и бегалци кои пристигнаа во Германија во 2015 година, најмалку 80% (или 800.000) се муслимани, според проценките од страна на Централниот совет на муслиманите во Германија со седиште во Келн. Врз основа на проекциите на истражувачкиот центар Пју, муслиманското население на Германија достигна бројка од 5.068.000 до крајот на 2014 година, 800.000 муслиманските доселеници пристигнале во Германија во 2015 година, во комбинација со природен прираст од 77.000 на годишно ниво, укажува на тоа дека муслиманското население во Германија се покачи за 877.000, за да се достигне околу 5.945.000 до крајот на 2015 година. Со ова Германија се приближува до Франција која е со највисок процент на муслиманско население во Западна Европа. Муслиманската масовна миграција во моментот представува клучен фактор за подемот на исламот во Германија. Таа исто така е

одговорна за започнатиот процес на социјалните проблеми, кои вклучуваат масовни силувања, криза во јавното здравство и паничното купување на оружје од страна на германските граѓани наменето за самоодбрана.

Според командантот на Швајцарските вооружени сили генерал-потполковник Андре Блатман, Западно Европското општество е на работ на деструкција предизвикана од хаотичното насилство предизвикано од економската дислокација, масовна имиграција и меѓународниот тероризам. Тој предупреди дека Швајцарското општеството е опасно блиску до колапс, заканата од тероризмот е во пораст, а низ целиот свет се водат хибридни војни, економската ситуација е тешка и како резултат на миграциските текови на раселените лица и бегалците се претпоставува да ескалира во непредвидени димензии.

Терористичките напади на аеродромот и метрото во Брисел уште еднаш покажаа дека Белгија представува европска рај за џихадистите. Неколку различни, но меѓусебно поврзани фактори помагаат да се објасни зошто Брисел, е џихадистички град во Европа. Муслиманското население во Белгија во 2016 година се очекува да достигне 700.000, или околу 6,2% од вкупната популација. Белгија е една од државите со највисок процент на муслиманско население во Западна Европа. Во Брисел во моментот живеат околу половина од муслиманите во Белгија, муслиманското население достигнува 300.000, или околу 25%. Ова го прави Брисел еден од најпознатите исламски градови во Европа. Околу 100.000 муслимани живеат во областа Моленбек, која представува центар на белгиските џихадисти.

Проблемот со верскиот екстремизам во Белгија потекнува од 1960 година, кога белгиските власти ја охрабрувале масовна миграција од Турција, Мароко, Египет и Либија како извор на евтина работна сила. Мигрантите се населиле и формирале семејни корени. Денес, повеќето муслимани во Белгија се третата и четвртата генерација потомци на оригиналните мигранти. Додека голем број на белгискиот муслимани се интегрирани во белгиското општество, голем дел од нив не се. Расте бројот на белгиските муслимани кои живеат во маргиналните области, изолирани гета каде се соочуваат со сиромаштија, невработеност и криминал. Во Моленбек, стапката на невработеност се движи околу 40%. Екстремните имами преку својата агресивна агенда се во потрага по млади луѓе кои можат да бидат индоктринирани да водат џихад против Западот.

Како и во другите европски земји, многу муслимани во Белгија се следбеници на салафизмот - радикална форма на исламот - и неговиот повик за водење џихад против сите кои не се верници во име на Алах. Салафизмот го носи името од арапскиот термин Salaf, што значи претходник или предок – според смислата

на Мухамед. Салафистите трагаат по своите корени во Саудиска Арабија, родното место на Мухамед. Тие ја слават идеализираната визија за она што тие тврдат дека е вистински, оригинален ислам, кој се практикувал од страна на првите генерации муслимани, вклучувајќи го и Мохамед и неговите другари и следбеници, во VII и VIII век. Целта на салафизмот е да се создаде чиста форма на исламот во денешната модерна ера.

Оваа цел на салафизмот претставува сериозен проблем за модерните секуларни и плуралистички држави. Според германската разузнавачка служба салафизмот се дефинира како „политичка идеологија, чии следбеници гледаат на исламот не само како религијата, туку и како правна рамка која ги регулира сите области на животот: од улогата на државата во организирањето на односите помеѓу луѓето, до приватниот живот на поединецот.“ Салафизмот ги отфрла демократските принципи на одвоеноста на државата и религијата, народниот суверенитет, религиозните и сексуални самоопределување, родовата еднаквост и основното право на физичкиот интегритет.

Пред појавата на Исламската држава, најпознатата Салафистичка група во Белгија беше „Шериат за Белгија“ (Sharia4Belgium), која има важна улога во радикализирање на белгиските муслимани. Таа беше забранета во февруари 2015 година, а нејзиниот лидер, Фуад Белкацем, беше осуден на 12 години затвор. Една од најмалите земји во Западна Европа, Белгија по глава на жител, стана најголем извор на џихадистите кои се борат во Сирија и Ирак. Според објавените податоци од страна на министерот за внатрешни работи Јан Јамбон на 22 февруари 2016 година, 451 белгиски државјани биле идентификувани како џихадисти. Од нив, 269 се на боиштата во Сирија и Ирак; 6 се верува дека се на пат кон воената зона; 117 се вратиле во Белгија, а 59 се обиделе да ја напуштат, но биле запрени на границата. Белгија е водечки снабдувач на џихадисти за ИД по глава на жител во ЕУ: околу 40 џихадисти на милион жители, во споредба со Данска (27), Шведска (19), Франција (18), Австрија (17), Финска (13), Норвешка (12), Велика Британија (9,5), Германија (7.5) и Шпанија (2).

Во изминатите неколку години, најмалку пет џихадистичките напади се поврзани со Белгија. Во мај 2014 година, џихадистите го нападнаа Еврејскиот музеј во Брисел. Во август 2015 година, џихадистите со линк до Моленбек нападнаа воз на релација Амстердам - Париз. Во јануари 2015 година, белгиската полиција изврши анти-џихадистичка рација во Вервиер, Белгија. Во ноември 2015 година, се потврди дека двајца од осумте џихадисти кои ги извршија нападите во Париз биле жители на Брисел. На 18 март 2016 година за неговата учество во нападите во Париз беше уапсен Салах Абдеслам, роден во Белгија, со француско државјанство, со мароканско потекло. На 22 март, џихадистите уште еднаш извршија

терорстички напад во Брисел. По овој напад очигледно е дека белгиските власти се уште немаат ниту поставено под контрола проблемот со џихадистите.

Со Шенгенскиот договор, со кој се овозможува патување без пасош во поголемиот дел од Европската унија, е дозволено џихадистите кои се претставиле како имигранти да влезат во Европа преку Грција и својот пат до Северна Европа го поминуваат речиси незабележано. Организатор на нападите во Париз, Салах Абдеслам, во повеќе наврати минатата година патувал слободно од Белгија во Холандија.

Очигледно е дека Европа денес нема соодветно решение како да се одговори на овие нови предизвици од приливот на бегалци. Земјите кои биле нападнати не се согласуваат со ставот за кохезивената платформа за надворешната политика, туку се спротиставуваат на идеологијата на исламизмот. Оваа исламистичка идеологија, која се обидува да го освои светот и да спроведе шеријатско владеење во рамките на теократски исламски калифат, на луѓето кои се подготвени да извршат акти на насилство како израз на нивните незадоволства им дава можност да ги оправдаат нивните злосторства.

8. ЗАКЛУЧОК

Целта на оваа монографија беше да се детерминираат и анализираат актуелните услови во врска со заканата што меѓународниот тероризам ја претставува на регионално и глобално ниво. Во исто време, целта беше и да се анализира примената на приодите за решавање на конфликти во регионите и земјите кои се соочуваат со (заканата од) терористички напади и со тешки и длабоки конфликти. Притоа, основната премиса се однесува на тоа дека користењето соодветни приоди за решавање конфликти обезбедува поефикасни резултати во справувањето со меѓународниот тероризам. Во рамките на ова можеме да потврдиме дека дефинирањето на конкретни чекори и приоди за решавање конфликти директно ја одредува ефективноста на антитерористичките стратегии во соодветен регион и индиректно влијае врз резултатите од општиот пристап во борбата против меѓународниот тероризам.

Направените анализи на студиите на случај, ја потврдуваат важноста од примена на соодветни приоди кон решавањето на конфликтите, избрани врз основа на детална анализа и моделирање, а согласно контекстот, општествените услови, историјата на конфликти, културата, религијата, и социјалниот идентитет, карактеристични за секое поединечно општество. Во оваа смисла, анализираниите состојби во дел од земјите кои се соочуваат со долготрајни, длабоки и мошне насилни конфликти со циклична природа, ги потврдуваат речиси сите предности и ограничувања на приодите и стратегиите за решавање на конфликтите кои се посочени во теоријата, а засновани врз практичното искуство на бројните поединци и организации кои учествувале во процесите на преговарање и медијација, водејќи дијалози и обидувајќи се (некогаш повеќе, некогаш помалку успешно) да придонесат кон ставање крај на насилството и воспоставување долгорочен мир по пат на миротворење и градење на мирот. Тоа што на крајот може да се заклучи, е дека не постои една општокорисна формула која нуди ефективни решенија на кој било конфликт, каде било во светот. Воедно, до решение не се доаѓа ниту бргу, ниту лесно. Напротив, станува збор за долгорочен процес на преговарање, на посредување, на олеснување, кој неретко се прекинува, се враќа на почеток, влетува во „кор-сокак“ и на моменти дури се чини и невозможен. Па сепак, несомнен е фактот дека без преговарање и дијалог, без активна толеранција и почитување на демократските вредности (но и одлично познавање на религиите, културите и на локалните вредности), без грижа за другиот и емпатија, без соработка и прифаќање на разликите, решавањето на конфликтите и градењето

на мирот се во суштина невозможна мисија. Комплексноста и предизвикот на овој процес посебно доаѓаат до израз во случаите кога од другата страна во конфликтот стојат терористи и терористички групи со кои треба да се спроведе сето претходно наведено. Во таков контекст, на најсериозен тест се ставени довербата, волјата и подготвеноста на секоја од страните подеднакво да учествува во мировниот процес, за што е потребно претходно да бидат испочитувани низа предуслови. Во поголем број случаи, сè уште не се созреани условите за помирување и доаѓање до крајно решение на конфликтите. Ваквата состојба напати дејствува фрустрирачки и обесхрабрувачки, нерешливо и безнадежно, но сепак, сè додека постојат обиди да се преговара и сè додека постојат макар и минорни поместувања од „мртвата точка“, сите опции се „во игра“, а страните треба самите свесно да изберат која од тие опции најмногу им оди во прилог. Притоа, несоборлив факт е дека вложувањето во и насоченоста кон постигнување на траен мир, е единствената опција која ќе овозможи историјата никогаш да не се повтори, а идните генерации да уживаат во придобивките од живеењето во мирно општество.

Праксата покажува дека поединечните актери, услови, состојби, причини и динамика во секој конфликт се мошне варијабилни. Во ваков случај решенијата не се секогаш доволно сигурни и трајни, поради што е неопходно да се земе предвид широк спектар на можности и приоди, кои би варирале според типот, комплексноста и моќноста согласно соодветниот конфликт. На пример, теориите сугерираат дека воената деескалација, ефективните мерки за медијација, дијалог и градење на довербата, поддржани од дипломатијата, би можеле да ги зголемат изгледите за постигнување подобар конечен резултат. Теоријата за градење на мирот сугерира потреба од широк, долгорочен процес на помирување, вклучувајќи ги лидерите на граѓанското општество, кој се осврнува на сите нивоа на конфликти и се обидува да ги рехабилитира меѓуетничките односи. Теориите за споделување на моќта укажуваат на тоа дека преку преговори и инклузивен политички процес треба да се разгледаат аранжманите за поделба на власта, уставните реформи и воспоставувањето на силни, репрезентативни државни институции. Теоријата за веродостојна посветеност ја нагласува потребата за ефективни политички и безбедносни гаранции од трети страни. Други теории сугерираат дека процесот треба да биде дополнет со силна поддршка за напорите за формирање на мировни сили. Анализата на факторите кои можат да го отежнат или деградираат процесот, пак, сугерира дека целиот тој процес треба да биде засилен со низа стратегии за менаџирање на ваквите потенцијално ризични

фактори¹³¹.

Улогата на системското размислување и моделирање на системи е мошне значајна при анализата на конфликтите, бидејќи може да помогне во донесувањето на одлуки како да се постапи во одреден конфликт, како и во напорите да се спречи почетокот на насилството или истото да се намали кога конфликтот веќе започнал. Ова е така, затоа што е добро познат фактот дека сложеноста на конфликтите произлегува од многу различни, а понекогаш и меѓусебно неповрзани елементи. Вообичаено, конфликтот вклучува многу страни помеѓу кои постојат сложени односи и кои имаат повеќекратни и разновидни цели (некои дури и латентни). Оваа комплексност е особено тешка и предизвикувачка задача за конструирање на модели на реални конфликти кои би помогнале во поставување на тројната врска „дијагноза - прогноза - терапија“, како исклучително значајни за успешното решавање на конфликтот преку избор на најсоодветни стратегии. Една од основните претпоставки во теоријата за трансформација на конфликтите, е дека конфликтот е составен дел на развојот и на социјалните промени, кои имаат потенцијал и за конструктивни и за деструктивни резултати. Долгогодишните искуства и истражувања низ светот покажуваат дека интервенциите за хуманитарна помош и друг вид на помош можат да имаат позитивно влијание врз конфликтот преку:

а) механизми за зајакнување и ресурси за менаџирање и надминување на разликите

б) решавање на факторите кои предизвикуваат тензија која може да доведе до или веќе резултира со насилство.

Сепак, ваквите иницијативи можат да предизвикаат и несакани ефекти, кои можат негативно да влијаат врз динамиката на конфликтот, посебно кога се спроведуваат со недоволно разгледување на контекстот, на пример, при длабоко вкоренети конфликти во општеството. Следствено, таквите иницијативи за помош може всушност да ги влошат тензиите меѓу групите и/или во самите групи.

Воспоставувањето на мир во сегашната клима на заемно обвинување и обновените тврдења за вродена културна супериорност нема да биде лесна задача. Доминантните американски и блискоисточни наративи се извонредно слични во начините на кои тие ги конструираат непријателските слики преку селективно присвојување на историјата. Оттука, војната се појавува природно кога страните во конфликтот остануваат во реактивна и дефанзивна состојба на свеста. Мирот, за разлика од војната, е проактивен и бара намерен напор да се пресели од површината на

---

¹³¹ Waldman, M. & Ruttig, T. (January, 2011). Theories of conflict resolution and their applicability to Afghanistan. *Afghanistan Analysts Network Discussion Paper*

суштественото, од морбидитет во креативност, од одбрана до отвореност, од натпреварувачки фокус на негативната до кооперативна афирмација на позитивните можности и од политика на страв и проекција кон политиката на надеж.¹³²

Неопходно е афирмативниот пристап кон односите меѓу исламот и Западот да го нагласи мирот како заеднички идеал на двете цивилизации и да привлече внимание кон секогаш присутната можност за избор. Муслиманите и жителите на западните земји споделуваат многу слични идеали, а сепак ги следат културните традиции кои ги формулираат и применуваат овие идеали на единствени начини кои не се потполно сензибилизирани. Како и Западот, исламот поседува повеќекратни парадигми на мисла и акција за прашања кои се однесуваат на мирот, па затоа само со препознавање на внатрешната разновидност на цивилизациите би можел да се изгради траен мир меѓу културите. Воедно, од исклучителна важност кога се проучува групната идентификација, е истата да не се разгледува како стабилна и независна од контекстот. Вгнезденоста на националниот, етничкиот и религискиот идентитет (кои се дел од социјалниот идентитет) во културното наследство и во традицијата на групата/општеството на која поединецот припаѓа, е истакнувана повеќе пати во теоријата (имено, мнозинството го прифаќа идентитетот кој му е даден низ процесот на социјализација, како нешто реално и е насочено да го одбрани од секако можно загрозување). Но, некои аспекти на идентитетот и условите под кои тој се менува (или не се менува) не се до крај разјаснети. Имено, истражувањата покажуваат дека повеќето поединци не ги поддржуваат конфликтите и нивното повторно јавување, па сепак, најмногу ѝ веруваат на својата група и ја поддржуваат нејзината позиција.¹³³

Сето ова води до конечниот заклучок дека долгорочен мир во едно општество може да се воспостави само преку градење и одржување на култура на мирот. Воспоставувањето на културата на мирот е сложен, долготраен и ни малку лесен процес. Ова особено важи за мултикултурните општества и за постконфликтните општества каде многу треба да се направи за разликите и недоразбирањата да се надминат и да се трансформираат во заемна доверба, почит и активна толеранција. Притоа, иако постојат одредени мошне ефикасни практики од западните земји кои можат да се искористат за оваа намена, се постигнуваат поцелосни и поуспешни резултати тогаш кога конкретното општество стои на капацитетите на сопствениот народ за да ги мобилизира своите сили да се однесуваат мирно и ненасилно и да

¹³² Funk, N.C. & Said, A.A. (2004). Islam and the West: Narratives of Conflict and Conflict Transformation. *International Journal of Peace Studies*, 9(1), 1-28

¹³³ Pratto, F.; Žeželj, I.; Maloku, E.; Turjačanin, V.; & Branković, M. (2017). *Shaping Social Identities after Violent Conflict. Youth in Western Balkans*. Palgrave Macmillan

градат сила што во иднина ќе се нарекува култура на мирот.¹³⁴

Градењето на културата на мирот не влијае само врз општеството, туку и врз луѓето кои живеат во него. Со други зборови, на општествено ниво тоа може да се сфати како важна историска и општествена промена, додека на индивидуално ниво тоа е значајна промена во развојот на секој човек кој е дел од тој процес на трансформација. Кога се зборува за култура на мирот, честопати се размислува за трансформација на вредностите, ставовите и однесувањето во секој поединец, што води до култура формирана со мир и насочена кон мир. Сепак, не постои универзална дефиниција на овој концепт кој обично се подразбира како холистички и нормативен¹³⁵. Галтунг, тврди дека културата на мирот претставува, во исто време, различни нивоа на култура и различни нивоа на мир. Самиот мир може да се сфати како позитивна емоционална клима и внатре во самите поединци и надвор од нив, т.е. околу нив¹³⁶. Уште еден клучен аспект од процесот на градење култура на мирот кој го нагласува де Ривера¹³⁷, е соочувањето со реалноста на случувањата на терен. Притоа, важно е да се биде свесен за фактот дека конфликтите се присутни во секојдневниот живот и дека луѓето можат да се однесуваат крајно насилно, но исто така, можат да бидат многу мирни и соработливи. Кога луѓето живеат во култура на мир, тие манифестираат различни позитивни карактеристики, вредности и капацитети. На пример, тие можат да бидат подготвени да им помагаат на другите, да се грижат и да поддржуваат, да бидат сочувствителни, храбри и искрени. Ова понатаму значи дека тие можат да ги прифатат другите кои се различни од себе, односно, да бидат свесни дека секој човек е единствен и има свој идентитет.

И на крајот, токму довербата во општествените односи и чувството на безбедност кои се нужни за воспоставување на долгорочен мир, може да се зајакнат со помирување и простување. Како што објаснува Бар-Тал¹³⁸, помирувањето е сложен процес кој бара длабоки промени - социјални и психолошки - меѓу сите поединци и групи. Со други зборови, тој нагласува дека суштината на помирувањето вклучува социопсихолошки процеси кои се состојат од промени на мотивациите, целите, верувањата, ставовите и емоциите на мнозинството членови на општеството

¹³⁴ Fritzhand, A. & Petrović, N. (2014). The Culture of Peace: Measuring the Emotional Climate in the Republic of Macedonia. *Безбедносни дијалози*, 5, 1, 145-162 Скопје: Филозофски факултет

¹³⁵ Petrović, N.; Selimović, A.; & de Rivera, J. (2010) "Kultura mira – procena emocionalne klime u Bosni i Hercegovini i Srbiji" in: XVI *Empirijska istraživanja u psihologiji*, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

¹³⁶ Мурцева-Шкариќ, О. (2007). *Ненасилна трансформација на конфликти*. Скопје: Филозофски факултет

¹³⁷ De Rivera, J. (Ed.) (2009). *Handbook on Building Cultures of Peace*. Springer

¹³⁸ Bar-Tal, D. (2009) "Reconciliation as a Foundation of Culture of Peace" in: De Rivera, J. (Ed.) *Handbook on Building Cultures of Peace*. Springer

(Келман 1999; Ледерак 1997; Шонхолц 1998; Вилмер 1998; според Бар-Тал, 2009, стр. 365). Помирувањето може да се промовира во култура на мир, ако се исполнат одредени критериуми. Тоа се: заемно знаење, заемно прифаќање, заемно разбирање, почитување на разликите и фокусирање на заедништвото, развој на кооперативни односи, вреднување на мирот и механизми за одржување на мирот. Сите тие треба да се развијат за да се случи оваа трансформација. Затоа „кога членовите на општеството, барем поголемото мнозинство, ги интернализираат вредностите, верувањата, ставовите и практиките на културата на мирот, тоа општество е можно да се окарактеризира како мирно, а неговиот колективен идентитет како впечатен во овие суштински карактеристики“.

Како што, впрочем, ќе нагласи и Келман¹³⁹, соработката сама по себе, не може да доведе до помирување во отсуство на заемно прифатлив и применлив политички договор. Сепак, таа може да го подготви теренот за негово постигнување, а на тој начин да помогне и во процесот на градење на мирот. Оттука, за да се дојде до целосно помирување, соработката треба да им биде од суштинска корист на страните во конфликт за постигнување на општествените потреби и цели, треба да се заснова врз принципите на еднаквост и реципрочност и треба да ги прекрати минатите зависности на едната од другата (помоќната) страна во конфликтот. Притоа, сите релевантни институции, актери и страни треба да дејствуваат заедно, користејќи механизми кои ќе овозможат фокусирање на континуирано и конструктивно решавање на конфликтите, што ќе придонесе и кон менување на колективните идентитети на страните во конфликт¹⁴⁰, посебно насочувајќи се кон отстранување на негирањето на другата страна, како еден од основните елементи на секој групен идентитет, но и еден од основните предуслови за постигнување на траен мир.

---

¹³⁹ Kelman, H.C. (2004). Reconciliation as Identity Change: A Social-Psychological Perspective. In: Bar-SimanTov, Y. (Ed.). *From Conflict Resolution to Reconciliation*. 111-124. Oxford University Press

¹⁴⁰ Kelman, H.C. (2001). The Role of National Identity in Conflict Resolution. Experiences from Israeli-Palestinian Problem-Solving Workshops. In: Ashmore, R.D.; Jussim, L.; & Wilder, D. (Eds.). *Social identity, intergroup conflict and conflict reduction*. 187-212. Oxford University Press

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Abdo G. (2013) *The New Sectarianism: The Arab Uprisings and the Re-birth of the Shi'a–Sunni Divide*, Analysis Paper 29, The Saban Center for Middle East Policy, Brookings Institution

Afrobarometer (August, 2002). Violent Social Conflict and Conflict Resolution in Nigeria. *Afrobarometer Briefing Paper No. 2*.

Afrobarometer (May, 2015). Security and armed extremism in Nigeria: Setting a new agenda. *Afrobarometer Dispatch No. 29*.

Al-Ahram Online, 01 June 2013, Top Muslim cleric Al-Qaradawi urges Sunnis to join Syria war, <http://w.khilafah.com/index.php/news-watch/middle-east/16170-top-muslim-cleric-al-qaradawi-urges-sunnis-to-join-syria-war>

Amin, S.J. (2017). Adopting a Conflict Resolution Perspective towards Terrorism – Possibilities and Limitations. *International Journal for Excogitation Education and Research*, 1(2), 48-54

Bar-Siman-Tov, Y. (Ed.). (2010). *Barriers to Peace in the Israeli-Palestinian Conflict*. The Jerusalem Institute for Israel Studies, Jerusalem, Israel
Bar-Tal, D. (2009) “Reconciliation as a Foundation of Culture of Peace” in: De Rivera, J. (Ed.) *Handbook on Building Cultures of Peace*. Springer

Bergen P., (2002) *Holy War inc. Inside the Secret World of Osama bin Laden*, London, Phoenix

Beriker, N. (2009). Conflict Resolution. The missing linkg between liberal international relaitons theory and realistic practice. In: Sandole, J.D.D.; Byrne, S.; Staroste-Sandole, I. Senehi, J. (Eds.). *Handbook of Conflict Analysis and Resolution*. Routledge, NY

Bitar K. E. (2013) *Wither the Old Order?: The Regional Implications of the Syrian Crisis*, Geneva, GCSP Policy Paper

Boon-Kuo, L.; Hayes, B.; Sentas, V.; & Sullivan, G. (2015). *Building Peace in Permanent War. Terrorist Listing and Conflict Transformation*. International State Crime Initiative. London, UK

Borum, R. (2004). *Psychology of terrorism*. Tampa: University of South Florida.

- Borum, R. (2011). Understanding Terrorist Psychology. In: Silke, A. (Ed.). *The Psychology of Counterterrorism*. UK: Routledge.
- Bright, M. (February, 2006). "Talking to terrorists",
- Brown, K. E. & McGlinchey, S. (Ed). (2017). *International Relations*, E-International Relations Publishing: Bristol, England.
- Burgoon, B. (2006.) "On Welfare and Terror: Social Welfare Policies and Political-Economic Roots of Terrorism", *Journal of Conflict Resolution*, 50 (2), 176-203.
- Canadian International Institute of Applied Negotiation "Addressing Terrorism: Does Conflict Resolution Have a Role?"
- Coburn, N. (2011). *The Politics of Dispute Resolution and Continued Instability in Afghanistan*. The United States Institute of Peace, USA
- Cohen, S.P. & Arnone, H.C. (1988). Conflict Resolution as the Alternative to Terrorism. *Journal of Social Issues*, 44(2), 175–189
- Coll, S. (2014). 'The Unblinking Stare: The Drone War in Pakistan'. *New Yorker*.
- Cooper W.W. and Yue P. (2008) *Challenges of the muslim world: present, future and past*, Oxford, Emerald Group Publishing
- De Rivera, J. (Ed.) (2009). *Handbook on Building Cultures of Peace*. Springer
- Diaz, G.E. (2015). From freedom fighters to terrorists and back again. The Basque case. In: Tellidis, I. & Toros, H. (Eds.). *Researching Terrorism, Peace and Conflict Studies. Interaction, synthesis and opposition*. 146-164 Routledge, NY
- Ebegbulem, J.C. (2012). Nigeria and Conflict Resolution in Africa: The Darfur Experience. *Transcience*, 3(2), 17-23
- El-Neil I. (2008) *The Truth About Islam*, New York, Strategic Book Publishing
- Ezenwoko, F. A. & Osagie, J. I. (2014). Conflict and Conflict Resolution in Pre-Colonial Igbo Society of Nigeria. *Journal of Studies in Social Sciences*, 9(1), 135-158. ISSN 2201-4624

Fahed-Sreih, J. (2018). Conflict Management. *Conflict in Family Businesses*, 23-51, DOI 10.1007/978-3319-62852-3_2

Fielding N., Yosri F., (2003) *Masterminds of Terror; The truth behind the most devastating terrorist attack the world has ever seen*, Edinburgh and London: Mainstream Publishing

Fitz-Gibbon, A. (2016). *Talking to Terrorists, Non-violence and Counter-Terrorism. Lessons for Gaza from Northern Ireland*. Palgrave Macmillan

Fontan, V. (2015). Out Beyond Occupy Fallujah and the Islamic State in Iraq and Sham, there is a field...In: Tellidis, I. & Toros, H. (Eds.). *Researching Terrorism, Peace and Conflict Studies. Interaction, synthesis and opposition*. 165-186 Routledge, NY

Fritzhand, A. & Petrovic, N. (2014). The Culture of Peace: Measuring the Emotional Climate in the Republic of Macedonia. *Безбедносни дијалози.*, 5(1), 145-162 Скопје: Филозофски факултет

Funk, N.C. & Said, A.A. (2004). Islam and the West: Narratives of Conflict and Conflict Transformation. *International Journal of Peace Studies*, 9(1), 1-28

Gallo, G. (2012). Conflict Theory, Complexity and Systems Approach. *Systems Research and Behavioral Science* DOI: 10.1002/sres.2132 wileyonlinelibrary.com

Gavin, A. (2006). *Conflict Transformation in the Middle East. Dr. Johan Galtung on Confederation in Iraq and a Middle East Community for Israel/Palestine*. PeacePower

Global Terrorism Index. (2016). *Measuring and Understanding the Impact of Terrorism*. Institute for Economics and Peace

Goodhand, J. & Bergne, P. (2004). *Evaluation of the Conflict Prevention Pools. Afghanistan Case Study*. Evaluation Report 647. Department for International Development. Bradford University

Griffiths, M. & Whitfield, T. (2010). *Mediation Ten Years On. Challenges and Opportunities for Peacemaking*. Henry Dunant Centre for Humanitarian Dialogue

Halper, J.; Johnson, J., & Schaeffer, E. (2009). *The Israeli-Palestinian Conflict: Challenging Slogans through Critical Reframing*. The Israeli Committee against House Demolitions (ICAHD), Jerusalem, Israel

Halperin, E. (2011). The Emotional Roots of Intergroup Aggression: The Distinct Roles of Anger and Hatred. In: Shaver, P.R. & Mikulincer, M. (Eds.). *Human Aggression and Violence. Causes, Manifestations and Consequences*. 315-332. APA, Washington DC

Hartzell, C.A. (2014). *A Comparative Perspective on an Afghan Peace Process: Why, When, Who and What?* Afghanistan: Opportunity in Crisis Series No. 7. Chatnam House, The Royal Institute of International Affairs

Hawting G.R. (2006) *The Development of Islamic Ritual*, Aldershot, Ashgate Publishing

Henriksen T.H. (2012) *America and the Rogue States*, New York, Palgrave Macmillan

Hoffman, B. (2006.) *Inside Terrorism*, New York: Columbia University Press.

Holsten, M.; Tilock, K.; Korir, S.; & Fawzy, M. (2013). *Partners for Peace: Community and Conflict Resolution "We are the people, we are the problem, we are the solution."* Global Communities. Partners for Good

Hourani A. (1991) *A History of the Arab Peoples*, New York, Time-Warner Books <http://www.mediate.com/articles/weissj.cfm>

Humud, C.E.; Blanchard, C.M.; & Nikitin, M.B.D. (October, 2017). *Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response*. Congressional Research Service, USA

Ikyase, J.T. & Olisah, C.I. (2014). Sustainable Conflict Management Mechanism in Africa: Issues and Challenges for Development. *International Journal of Humanities and Social Science*, 4(7), 183-190

Ilo, P. (2014). Faith-Based Organisations and Conflict Resolution in Nigeria: The Case of the Christian Association of Nigeria (CAN). *Journal of Global Initiatives: Policy, Pedagogy, Perspective*, 9 (2), 99-108.

Jeong, H.W. (2010). *Conflict Management and Resolution. An Introduction*. Routledge, NY

Kelman, H.C. (1997). Social-Psychological Dimensions of International Conflict. In: Zartman, W.I. & Rasmussen, L.J. (Eds.). *Peacemaking in*

International Conflict. Methods and Techniques, 191-238. United States Institute of Peace Press, Washington D.C.

Kelman, H.C. (2001). The Role of National Identity in Conflict Resolution. Experiences from Israeli- Palestinian Problem-Solving Workshops. In: Ashmore, R.D.; Jussim, L.; & Wilder, D. (Eds.). *Social identity, intergroup conflict and conflict reduction*. 187-212. Oxford University Press.

Kelman, H.C. (2004). Reconciliation as Identity Change: A Social-Psychological Perspective. In: Bar- Siman-Tov, Y. (Ed.). *From Conflict Resolution to Reconciliation*. 111-124. Oxford University Press

Kelman, H.C. (2005). Interactive Problem Solving in Israeli-Palestinian Case: Past Contributions and Present Challenges. In: Fisher, R. (Ed.). *Paving the way: Contributions of interactive conflict resolution to peacemaking*. 2-28. Lanham, MD: Lexington Books

Kelman, H.C. (2007). The Israeli-Palestinian Peace Process and Its Vicissitudes. Insights From Attitude Theory. *American Psychologist*, 62 (4), 287-303, APA DOI: 10.1037/0003-66X.62.4287

Kelman, H.C., & Fisher, R.J. (2003). Conflict Analysis and Resolution. In: Sears, D.O., Huddy, L, & Jervis, R. (Eds.). *Oxford Handbook of Political Psychology*. 315-353 Oxford University Press

Kendall Hope, M. (2014b). *Transcending the Cycles of Violence*. Pax Pugna Publ. North Carolina

Kendall Hope, M. (2014a). *The Middle East: How Conflict Resolution can Extinguish Terrorism*. Pax Pugna Publ. North Carolina

Kepel, G (2003) *Jihad; The Trail of Political Islam*, Harvard: Harvard University Press. Second edition

Kriesberg, L. (2009). The Evolution of Conflict Resolution. In: Bercovitch, J.; Kremenyuk, V.; & Zartman, W.I. (Eds.). *The Sage Handbook of Conflict Resolution*, 15-32. Thousands Oaks, CA: Sage

Langholtz, H.J. (Ed.) (2015). *Peacekeeping and International Conflict Resolution*. USA: Peace Operation Training Institute.

Lewis B. (1966) *The Arabs in History*, New York, NY: Harper

Lia, Brynjar and Åshild Kjæk (2001): *Islamist Insurgencies, Diasporic Support Networks, and Their Host States: The Case of the Algerian GIA in Europe 1993-2000*, Oslo: The Norwegian Defence Research Institute

Lieberfield, D. (2005). Theories of Conflict and the Iraq War. *International Journal of Peace Studies*, 10 (2), 1-21

Lizardo, O. (2008.) „Defining and Theorizing Terrorism: A Global Actor-Centered Approach“, *Journal of World-Systems Research*, XIV (2):91-118, <http://jwsr.ucr.edu/archive/vol14 /index2. Html>.

Mandaville, P. (2007). *Global Political Islam*. Abingdon, UK: Routledge. Mapping the Global Muslim Population". *Pew Research Center*. 7 October 2009

Mathiasen, F. (2006). *The African Union and Conflict Management*. USAWC Strategy Research Project. U.S. Army War College Carlisle Barracks, Pennsylvania

Mercy Corps (January, 2009-December, 2010). *Governance Promotion through Conflict Management in Iraq (GPCMI). Final Evaluation: Results, Lesson learned and Recommendations for future programming*.

Morrison, J. F. (2015). Peace comes dropping slow. The case of Northern Ireland. In: Tellidis, I. & Toros, H. (Eds.). *Researching Terrorism, Peace and Conflict Studies. Interaction, synthesis and opposition*.187-202 Routledge, NY

Mustafa, D. and Brown, K. E. (2010). 'The Taliban, Public Space, and Terror in Pakistan' *Eurasian Geography and Economics* 51(4).

Naharnet Newsdesk, 25 May 2013, *Nasrallah Says Will Win Battle against U.S., Israel and Takfiris: We Won't Allow Breaking Resistance's Backbone* <http://www.naharnet.com/stories/en/84448>

Neumann, P. (2013). The Trouble with Radicalisation. *International Affairs*, 89(4), 873-893.

Ogbuehi, F. I. (2016). Critical Appraisal of Dialogue as a Strategy for Religious Conflict Resolution in Nigeria. *Journal of Religion and Human Relations*, 8(2), 158-174

Olsson P., (2014) *The Making of a Homegrown Terrorist* ABC-CLIO, California

Ottuh, J.A. (2013). Religious Conflict Resolution In Nigeria (Matthew 18:15-22): A Hermeneutico - Inculturation Approach. *Journal of Humanities and Social Science* (IOSR-JHSS), 7(6) 19-26 e-ISSN: 2279-0837, p-ISSN: 2279-0845.

Page, R. (2015). *ISIS and the sectarian conflict in the Middle East*. House of Commons. International law, International Affairs and Defence Section, ISSN 1368-8456

Petrović, N.; Selimović, A.; & de Rivera, J. (2010). Kultura mira – procena emocionalne klime u Bosni i Hercegovini i Srbiji. In: XVI *Empirijska istraživanja u psihologiji*, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Pratto, F.; Žeželj, I.; Maloku, E.; Turjačanin, V.; & Branković, M. (2017). *Shaping Social Identities after Violent Conflict. Youth in Western Balkans*. Palgrave Macmillan.

Ramsbotham, O. Woodhouse, T. & Miall, H. (2016). *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*. Polity Press.

Rathmell, A. (2005). Planning post-conflict reconstruction in Iraq: what can we learn? *International Affairs* 81 (5), 1013-1038

Rieker, P. & Thune, H. (2017). *Dialogue and Conflict Resolution. Potential and Limits*. Routledge, NY
Ryan, S. (1990). Conflict management and conflict resolution. *Terrorism and Political Violence*, 2(1), 54-71. Published online: 21 Dec 2007

Ross B., "By the Book, Terrorists May Have Used Bin Laden Manual," *ABC News* 04 October 2001

Sageman, M. (2008). *The Leaderless Jihad: Terror Networks in the Twenty-first Century*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Schenker D. (2013) *Sworn Frenemies: Sunni-Shiite Conflict and Cooperation*, Policy Watch 2081, Washington Institute for Near East, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/sworn-frenemies-sunni-shiite-conflict-and-cooperation>

Schirch, L.; Raffiee, A.; Sakhi, N.; & Wardak, M. (2011). *Designing a Comprehensive Peace Process for Afghanistan*. United States Institute of Peace. Washington DC

Schmid, A. P. (1983). *Political terrorism: A research guide to concepts, theories, data bases and literature*. New Brunswick, NJ: Transaction.

Schmid, P. A. & Jongman, J.A. (1988.) *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature*, Amsterdam: North-Holland Publishing Company.

Semple, M. (2017). Peace Dialogue, the Afghan Case 2001-2014. In: Rieker, P. & Thune, H. (Eds). *Dialogue and Conflict Resolution. Potential and Limits*. 143-166 Routledge, NY

Shaver, P.R. & Mikulincer, M. (Eds.) (2011). *Human Aggression and Violence. Causes, Manifestations and Consequences*. APA, Washington DC

SIPRI Yearbook (2015). *Armaments, Disarmaments and International Security*. Stockholm International Peace Research Institute.

Solomon, Z. & Ginzburg, K. (2011). The Psychological Toll of Exposure to Political Violence: The Israeli Experience. In: Shaver, P.R. & Mikulincer, M. (Eds.). *Human Aggression and Violence. Causes, Manifestations and Consequences*. APA, Washington DC

Staub, E. (2003). *The Psychology of Good and Evil. Why Children, Adults and Groups Help and Harm Others*. Cambridge University Press.

Taagepera R. (1979) *Size and Duration of Empires: Growth-Decline Curves, 600 B.C. to 600 A.D.*, Social Science History, Vol. 3

Tellidis, I. & Toros, H. (Eds.) (2015). *Researching Terrorism, Peace and Conflict Studies. Interaction, synthesis and opposition*. Routledge, NY.

The Boston Globe (April 25, 2008). "Bringing Iraqis to the Table,"

Tilly, C. (2005.) Terror as Strategy and Relational Process, *International Journal of Comparative Sociology*, 46 (1-2), 11-32.

Tinuade, A. O. & Fadekemi, B. O. (2015). Conflict Resolution in Nigeria: The Role of Academic Library. *International Journal of Library Science*, 4(1), 13-20 DOI:10.5923/j.library.20150401.03

Toros, H. (2008). „We Don't Negotiate with Terrorists! “ Legitimacy and Complexity in Terrorist Conflicts. *Security Dialogue*, 39(4), 407-426

Toros, H. (2016). *Terrorism, Counterterrorism, and Conflict Resolution: Building Bridges*. Center for Excellence Defence against Terrorism. NATO

Torstensen, R. L. (2014). *Creative Tools in Reconciliation after Terrorism*. Unpublished Master thesis. Norwegian School of Theology, Oslo, Norway

UNDP (February, 2009). Why dialogue matters for conflict prevention and peacebuilding? UN.

United Nations High Commissioner for Refugees Iraq Operation (December, 2007). *Framework for Conflict-sensitive programming in Iraq*. UN

Victoroff, J. (2005). The Mind of the Terrorist: A Review and Critique of Psychological Approaches. *The Journal of Conflict Resolution*, 49(1), 3-42

Vos Fellman, P.; Bar-Yam, Y.; & Minai, A.A. (2015). *Conflict and Complexity. Countering Terrorism, Insurgency, Ethnic and Regional Violence*. Springer, NY

Waldman, M. & Ruttig, T. (January, 2011). Theories of conflict resolution and their applicability to Afghanistan. *Afghanistan Analysts Network Discussion Paper*

Wani, H. A. (2011). Understanding Conflict Resolution. *International Journal of Humanities and Social Science*, 1, 2, 104-111

Weera, S. (2002). *Afghanistan. An Introduction to the Sources and Nature of Conflict*. Creative Associates International. Kabul, Afghanistan.

Weinberg, L. (2008). *Democratic Responses to Terrorism*, New York.

Weiss, J. (February, 2003). "Why Has Negotiation Gotten a Bad Name?"

Zartman, W. (2008). *Negotiation and Conflict Management. Essays on Theory and Practice*. Routledge. NY.

Викс, Д. (1998). *Осум есенцијални чекори кон разрешување конфликти* [The Eight Essential Steps to Conflict Resolution]. Скопје: Филозофски факултет

Гоцевски, Т. Ортаковски, В., Георгиева, Л. (1999). *Разрешување и трансформација на конфликтите*. Куманово: Македонска ризница

Котовчевски, М. (2003). *Современ тероризам*, Македонска цивилизација, Скопје.

Милошевска, Т. (2018). *Глобален тероризам*, Филозофски факултет, Мар-Саж, Скопје.

Мурџева-Шкарик, О. (2007). *Ненасилна трансформација на конфликти*. Скопје: Филозофски факултет

Танески, Н. (2011). Методи на сузбивање на модерниот тероризам. *Безбедносни дијалози*, 4(2), 161-174. Скопје: Филозофски факултет

Фишер, Р.; Ури, В. И Патон, Б. (1998). *Како да постигнете договор. Преговарање без отстапување* [Getting to Yes. Negotiation Agreement Without Giving In]. Балкански центар за мир, Скопје: Филозофски факултет

Фрчкоски, Љ. Д. (2012). *Преговарање во конфликти на идентитети*. Скопје: Магор